

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HİKÂYEDEN MASALA: ANGEL KARALİYÇEV'İN EDEBİ YARATICILIĞI

Doktora Tezi

Tuncay ÖZGÜR

Ankara - 2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HİKÂYEDEN MASALA: ANGEL KARALİYÇEV'İN EDEBİ YARATICILIĞI

Doktora Tezi

Tuncay ÖZGÜR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM

Ankara - 2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

BULGAR DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HİKÂYEDEN MASALA: ANGEL KARALIYÇEV'İN EDEBİ YARATICILIĞI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM (Danışman)

Prof. Dr. Melahat PARS

Prof. Dr. Emine Zeynep GÜNAL

Prof. Dr. Seda KÖYCÜ

Doç. Dr. Fatih YAPICI

Tez Savunma Tarihi: / 07 / 06 / 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM danışmanlığında hazırladığım “Hikayeden Masala: Angel Karaliyçev’in Edebi Yaratıcılığı (Ankara, 2024)” adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

(11 / 07 / 2024)

Tuncay ÖZGÜR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BULGAR EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ

İKİNCİ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV'İN HAYAT HİKÂYESİ VE EDEBİ YARATICILIĞI

2.1. Angel Karaliyçev'in Hayat Hikâyesi	18
2.2. Angel Karaliyçev'in Edebi Yaratıcılığı	22
2.3. Eserleri	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV'İN HİKÂYELERİ

3.1. 1923 Eylül Ayaklanması	34
3.2. Eylül Edebiyatının Başlıca Temsilcileri ve <i>Nov Pıt</i> (Yeni Yol) Dergisi	36
3.3. Eylül Edebiyatı Yazarı Angel Karaliyçev: “Rıj” (Çavdar) Hikâye Derlemesi ..	41

3.3.1. “Rıj” (Çavdar) Hikâyesi	41
3.3.2. “Gergyovski Ognjove” (Hidrellez Ateşleri) Hikâyesi	43
3.3.3. “Kurşumenoto Kladençe” (Kurşunlu Su Kuyusu) Hikâyesi	46
3.3.4. “Grobıt Go Vika” (Bir Ayağı Çukurda) Hikâyesi	48
3.4. Angel Karaliyçev’in Diğer Hikâyeleri	52
3.4.1. “Molba” (İstek) Hikâyesi	53
3.4.2. “Slepiyat Gıdular” (Âmâ Kemeñceci) Hikâyesi	56
3.4.3. “İmane” (Hazine) Hikâyesi	59
3.4.4. “Orli” (Kartallar) Hikâyesi	66
3.4.5. “Nay-Miloto Mu” (Canından Can, Kanından Kan) Hikâyesi	71
3.4.6. “Dyado Bojilovata Nadejda” (Bojil Dede’nin Umudu) Hikâyesi	73
3.4.7. “Meça Şuba” (Ayı Gocuğu) Hikâyesi	77
3.4.8. İki Hikâyenin Karşılaştırması: Canından Can, Kanından Kan ve Bojil Dede’nin Umudu	82
3.5. Angel Karaliyçev’in Konusunu Tarihten Aldığı Hikâyeleri	89
3.5.1. Konusunu Eski Tarihten Alan Hikâyeler	92
3.5.1.1. “Vılşebnite İzvori” (Efsunlu Su Kaynakları) Hikâyesi	92
3.5.1.2. “Madarska Legenda” (Madara Efsanesi) Hikâyesi	94
3.5.2. Konusunu Yakın Tarihten Alan Hikâyeler	95
3.5.2.1. “Dobrudja 1940” (1940’ta Dobruca) Hikâyesi	96
3.6. Angel Karaliyçev’in Hikâyeciliğinin Genel Değerlendirmesi	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV’İN MASALLARI

4.1. “Jitenata Pitka” (Buğday Somunu) Masalı	105
4.2. “Mayçina Sılza” (Anne Gözyaşı) Masalı	107
4.3. “Trimata Bratya i Zlatnata Yabılka” (Üç Kardeş ve Altın Elma) Masalı	109
4.4. “Koyto Ne Raboti, Ne Tryabva Da Yade” (İşlemeyen Dişlemez) Masalı	112
4.5. “Nay-Hubavite Ritse” (En Güzel Eller) Masalı	113
4.6. “Zlatnoto Momıçe” (Altın Kız) Masalı	114
4.7. Masalların Genel Değerlendirmesi	118

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV’İN GEZİ NOTLARI

5.1. İspanya Gezi Notları	124
5.2. İstanbul Gezi Notları	127
5.3. Sovyetler Birliği Gezi Notları	136
5.4. Gezi Notlarının Genel Değerlendirmesi	147

ALTINCI BÖLÜM

DÜZ YAZININ ŞİİRLEŞMESİ

6.1. Angel Karaliyçev’in Türkçeye Çevrilen Eserleri	154
6.2. Angel Karaliyçev’in Eserlerinde Kullandığı Türkçe Kelimeler	155

SONUÇ	174
KAYNAKÇA	178
EKLER	182
ÖZET	195
ABSTRACT	196

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
BAN	(Bilgarska Akademiya na Naukite) Bulgaristan Bilimler Akademisi
BKP	(Bilgarska Komunističeska Partiya) Bulgaristan Komünist Partisi
BZNS	(Bilgarski Zemedelski Narodni Sıyuz) Bulgar Halk Çiftçi Birliği
d.yak.	doğumu yaklaşık
GU	(Glavno Upravlenie) Merkez Yönetimi
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
MS	(Ministerski Sıvet) Bakanlar Kurulu
ö.	ölümü
Prof. Dr.	Profesör Doktor
s.	sayfa
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
v.b.	ve benzerleri

ÖNSÖZ

Öğrencilik yıllarımdan itibaren Angel Karaliyçev'in masallarını ve hikayelerini çok severek ve çok beğenerek okuyordum. Doktora tezimde de dünyaca ünlü bu özgün yazarı ele alarak hem kendisini daha iyi tanımak ve hem de Türk edebiyat dünyasının ve okurlarının daha geniş kitlelerine ulaşmasını ve tanınmasını sağlamayı amaçladım.

Karaliyçev, kendine has uslubuyla eserlerinde adeta “farklı dünyalar yaratarak” Bulgarsitan'da birkaç nesildir çocuklar ve gençlerin hayal dünyalarına etki etmiş ve onların kişiliklerinin oluşmasına şekillendirici rol oynamıştır.

İki Dünya Savaşı Arası Dönemi edebiyat yazarı olan Bulgar yazar Angel Karaliyçev, insanı ve daha özünde de bireyi etkileyen eserler ortaya koymuştur. Bu eserlerinde işlediği ana unsur sıradan köylü ve onun yaşamıdır. Değişen siyasi ve sosyal hayata ayak uydurmaya çalışması, yazarın ele aldığı ve kendi eşsiz üslubuyla işleyerek ortaya koyduğu eserlerde bu sıradan insanı görmekteyiz.

Bu çalışmayı diğerlerinden farklı kılan özellik, Bulgar yazar Angel Karaliyçev hakkında Türkiye'de daha önce akademik bir çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu çalışmayı yapmaya beni güdüleyen esas neden Bulgaristan'da doğmuş olmam ve yazarın eserleriyle yetişmiş olmamdır. Ayrıca Karaliyçev'in edebi kişiliğini ve üslubunu ortaya koyarak Türk edebiyat camiasına sunmaktır.

Bu tezin düşünceden çıkıp olgunlaşması ve ortaya konması aşamalarında en büyük pay, hiç kuşkusuz tez danışmanı hocam olan Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM'e aittir. Gerek bilgi, belge ve kaynak sunması, gerekse de bulmamda yardımcı olması dolayısıyla en büyük teşekkürü saygıdeğer hocama borçluyum. Tezimin tüm aşamalarında bana yol gösterici olan, motive eden, güvenen ve bu çalışmayı tamamlamamı sağlayan hocama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez İzleme Komitesinde yer alan ve her aşamadan değerli fikirlerini benimle paylaşan kıymetli hocam Prof. Dr. Melahat PARS'a ve Prof. Dr. Emine Zeynep GÜNAL'a teşekkür ediyorum.

Tezin kaynak taraması ve araştırma safhasında faydalandığım Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesindeki profesyonel çalışanlarına teşekkür ediyorum. Yine onyıllardır yenileri yayınlanmayan ve adeta unutulmaya yüz tutmuş Karaliyçev'in yolculuk

notlarını araştırıp deponun tozlu raflarından çıkaran Haskovo “Hristo Smirnenski” kütüphanesinin değerli çalışanlarına çok teşekkür ediyorum.

Çalışmamın Bulgaristan kısmında “Yeni Yol” dergisinin ve diğer birçok kaynağın arşiv kısmına ulaşmam konusunda yardımcı olan Sofya “Aziz Kliment Ohridski” kütüphanesinin değerli çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Birçok belgenin ve kaynağın bulunması ve teyidinin sağlanması konusunda desteklerini ve emeklerini esirgemeyen Sofya’daki “Milli Kütüphane” çalışanlarına da teşekkürlerimi sunuyorum.

Angel Karaliyçev ve eserleri hakkındaki değerli yorumları ve kazandırmış olduğu farklı bakış açısı dolayısıyla benden görüş ve yorumlarını esirgemeyen edebiyat aşığı, yazar, editör ve öğretmen Galina Dotsinska’ya özel olarak teşekkür etmek istiyorum. Öğretmenlik hayatı boyunca kazanmış olduğu ve öğrencilerine öğretmiş olduğu Angel Karaliyçev’in eserlerinin duygu ve öğretilerini benimle paylaşmıştır.

Bu çalışmamı, üzerimde büyük emeği olan ve beş ay önce kaybetmiş olduğum değerli anneme ithaf ediyorum!

GİRİŞ

Angel Karaliyçev yazarlık hayatına dergilerde şiirler yazarak başlamıştır. Daha sonra yakın arkadaşlarının da tavsiyesiyle ve teşvikiyle hikâyeler, masallar, seyahatnameler yazmaya başlamıştır. Karaliyçev'in yazmış olduğu eserlere baktığımızda ortak bir dil, ortak bir yazım uslubu ve kendine has bir yazım tarzı ortaya çıktığı görülmektedir. Hangi edebi türü yazarsa yazsın eserleri mutlaka masal gibidir ve lirik özellik taşıyan bir esere dönüşmektedir. Yazar bunlarda sihirli dünyalar yaratmakta ve okurun ilgisini çekmektedir. Karaliyçev'in bütün eserlerinde üzerinde durduğu nokta vatan sevgisidir. Bu vatan sevgisi kendisini Bulgaristan'ın doğasında, tarihinde ve basit insan figürü üzerinde kendisini göstermektedir.

Çalışma 6 bölüm altında incelenmiştir.

Birinci bölümde Bulgar edebiyatının tarih süreci içindeki gelişimine yer verilmiştir. Bulgar edebiyatı Bulgar tarihine göre evrilmiş ve şekil almıştır. Bu bölümde Bulgar edebiyat dönemleri üzerinde durulup bu evrilme ortaya konmuştur.

İkinci Bölüm yazarın hayat hikâyesine ve edebi yaratıcılığına ayrılmıştır. Burada yaşamı ve hayatı ile ilgili bilgilerin yanı sıra kitapları ve eserleri hakkında da bilgi verilmiştir. Angel Karaliyçev'in yazarlığa nasıl başladığı ve hangi aşamalardan geçerek masal, hikâye ve seyahatname yazarlığına kadar ulaştığı üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm yazarın hikâyelerine ayrılmıştır. Bu başlık altında 1923 Eylül ayaklanmasından bahsedilmiş ve sonrasında yazarın “Yeni Yol” dergisiyle ilk yazarlığa başlaması işlenmiştir. Daha sonra sırasıyla “Çavdar” hikâye derlemesi, bunun dışındaki farklı hikâyeler, konusunu tarihten alan hikâyeler olarak alt başlıklar altında toplanmış ve bu bölümde yazarın toplam 14 hikayesi incelenmiştir.

Dördüncü bölüm Angel Karaliyçev'in masallarına ayrılmıştır. Bu bölüm Bulgaristan'daki genç nesillerin hafızalarına kazınan ve en az 3 nesil büyütmüş ve yazarın anlatısıyla gönüllerde yer etmiş 4 masal yer almaktadır. Yine burada da masallar üzerine edebi yaklaşım sergilenmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Beşinci bölüm İspanya, İstanbul ve Sovyetler Birliği gezi notlarına ayrılmıştır. Bu bölüm incelenirken yine yazarın yazım uslubu ve tarzı üzerinde durularak yazarın edebi kişiliği

üzerine genel bir değerlendirmesi ve gezi notlarıyla diğer edebi türlerin bir kıyaslaması yapılmıştır.

Altıncı bölüm düz yazının şiirleşmesi konusuna ayrılmıştır. Karaliyçev'in eserlerinin birçoğunun şiir ve düz yazı karışımından oluştuğunu ve her birinin nereden başlayıp nerede bittiği belli değildir. Angel Karaliyçev Bulgar edebiyat yazarları arasında bunu en iyi ortaya koyabilen yazarlardan biridir. Bu bölüm bunu açıklaması ve ortaya koyması açısından önemlidir. Bu bölümde ayrıca yazarın eserlerinde kullandığı Türkçe kelimelere de geniş bir şekilde yer verilmiş olup, bu kelimelerin eserlerdeki ifade yeteneğine neler kattığı üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen başlıklar altında yazar Angel Karaliyçev'in edebi yaratıcılığı üzerinde dururken kronolojik sıra izlenecektir. Öncelikle Bulgar edebiyat tarihinden bahsedilip okurlara genel bir bilgi verilecek olup, devamında da sırasıyla yukarıda bahsedilen bölümler içinde yazmış olduğu eserleri ve yazım türleri incelenecektir. Bu inceleme esnasında yazarın hangi üslupta yazdığı üzerine odaklanılacaktır. Yazılarında kullanmış olduğu ortak dil ortaya çıkarılacaktır. Bunu yaparken kullanmış olduğu Türkçe kelimeler üzerinde de geniş olarak durulacaktır. Sonuç olarak da yazarın tarzının ve üslubun taklit edilemez olduğu gösterilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BULGAR EDEBİYATININ TARİHSEL GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ

Birçok Bulgar edebiyatçısı ve eleştirmenin üç temel dönemde inceledikleri bu edebiyat dönemleri; *Eski Bulgar Edebiyatı*, *Yeni Bulgar Edebiyatı* ve *Çağdaş Bulgar Edebiyatı* dönemleridir. Bu dönemler Bulgar tarihiyle çok yakından ilgili olup tarihte yaşanan olaylara göre şekillenmişlerdir. Diğer bir ifadeyle; Bulgar edebiyatını anlayabilmek için Bulgar tarihini de yakından bilmek gerekir. Edebi içerikler ve türler de bu tarihi akımlara ve olaylara göre gelişim göstermiştir.

Eski Bulgar Edebiyatı

Eski Bulgar Edebiyatı dönemi 9. Yüzyıl ile 18. Yüzyıl arasındaki dönemi kapsadığı kabul edilmektedir. Bu dönem Bulgar tarihinde, 9. Yüzyılın ilk çeyreğinde Bulgarların Slavlarla karışarak, Bizans'ın baskısıyla Hristiyanlığı kabul etmesi ile başlamakta ve sonrasında Kiril ve Metodiy kardeşler tarafından Slav alfabesinin (glagolitik alfabe) oluşturulması (bazı araştırmacılara göre 862 yılı, bazı araştırmacılara göre ise 855 yılı) ile devam etmektedir. Dönemin sonu ise Paisiy Hilendarski adlı papazın Bulgarları Rumluk bilincinden kurtarıp uyanışa davet ettiği ve 1760-1762 yılları arasında yazmış olduğu “İstoriya Slavyanobolgarskaya” (Slav Bulgar Tarihi) adlı eseri ortaya çıkması ile sonuçlanmaktadır.

Eski Bulgar edebiyatı Hristiyan dini ve onun öğretileriyle ilgili olup, Kiril ve Metodiy kardeşlerin tercümeleri ve faaliyetleriyle başlamıştır. Bu tercümeler arasından en önemli yeri İncil'in tercüme edilmesi yer almaktadır. Bu dönem, yeni bir eser ortaya koymaktan ziyade var olanı tercüme etme şeklinde kendini göstermiştir. Dini edebiyatın yanı sıra, daha sınırlı olan ve tarihin yazılması, hukuk, doğa bilimleri gibi karakteri olan seküler edebiyat da gelişmiştir. Eski Bulgar edebiyatının türleri genellikle dini eserler ve din adamlarının yaşantılarını anlatma şeklinde olmuştur. Bunun yanında tarih üzerine yazılar da çıkmış olup, bunlar daha ziyade tercüme edilmiş tarih olarak kendini göstermiştir.

Kiril ve Metodiy kardeşlerin ölümünden sonra Bulgar topraklarına gelen öğrencileri Preslav Edebiyat Ekolü ile Ohri Edebiyat Ekolü'nü kurmuşlardır. Eski edebiyat döneminin en önemli olaylarından biri de 14. Yüzyıl başlarında Tırnova Edebiyat Ekolü'nün kurulmasıdır. Burada Patrik Evtimiy önemli rol üstlenmiştir. Son edebi oluşum ise 16. Yüzyıldaki Sofya

Edebiyat Ekolü'nün ortaya çıkmasıdır. Bulgaristan'ın Osmanlı egemenliğine girmesinden sonra Bulgar edebiyatı devletin ve kilisenin desteğini kaybetmiş ve önemli ölçüde değişmiştir.

Eski Bulgar edebiyatı döneminin diğer önemli temsilcileri arasında Kliment Ohridski (IX. yüzyıl – X. yüzyıl) yer almaktadır. Kliment, Eski Bulgarca vaaz veren ilk piskopostur, hayatı hakkında verilen en eski bilgi, “*gençliğinde Methodiy'e eşlik ettiği ve öğretmeninin tüm faaliyetlerini kendi gözleriyle gördüğü*”¹ şeklindedir. Obolensky'ye göre, Kiril ve Metodiy'in alfabe çalışmaları sırasında Kliment aynı ortamda bulunmuştur.²

Papaz Hrabır (IX. yüzyıl – X. yüzyıl), Preslav Edebiyat Ekolü'nde çalışmıştır. Dini ibadetlerde Yunancadan ziyade Slavca'yı ibadet dili olarak kullanmıştır. Papaz Hrabır'ın “Za bukvite” (Harfler Hakkında) adlı elyazması Bulgar edebiyatında önemli yer tutmaktadır.

Grigoriy Tsamblak (XIV. yüzyıl – XV. yüzyıl), Evtimiy Tırnovski'nin öğrencisi, Tırnovo Edebiyat Ekolü temsilcisidir;³ eserleriyle anılan ekolün geleneklerini zenginleştirmiş, vaazları Rusçaya ve Sırpçaya aktarmıştır. O, aynı zamanda Kiev Metropoliti ve en önemli Slav kilise vaizlerinden ve ilahiyatçılarından biridir.

Tırnovo Edebiyat Ekolü'nün temsilcisi olarak kabul edilen Dimitır Kantakuzin (XV. yüzyılın ikinci yarısı), eserlerini Bulgarca ve Yunanca yazmıştır. Uslubu, duygusal ve lirik olarak tanımlanmıştır.⁴

Yeni Bulgar Edebiyatı

Yeni Bulgar edebiyatı dönemi Paisiy Hilendarski (1722–1773) adlı papazın, Bulgarları, Rum bilincinden kurtarıp uyanışa davet ettiği, 1762 yılında yazmış olduğu “İstoriya Slavyanobolgarskaya” (Slav Bulgar Tarihi) adlı eseri ortaya çıkmasıyla başladığı ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam ettiği kabul edilmektedir. Boyan Penev, yeni Bulgar edebiyatını Paisiy Hilendarski'den sonraki dönem olarak kabul etmiştir.⁵ Yeni Bulgar Edebiyatı dönemi kendi içinde alt bölümlere ayrılmaktadır. Bütün bu alt bölümler Bulgar tarihinde

¹ Obolensky, Dmitri: Six Byzantine Portraits. Oxford, Oxford University Press, 1988, s. 12.

² Obolensky, Dmitri: a.g.e., s. 15.

³ Dañev, Georgi. Stranitsi iz istoriyata na Tırnovskata knijovna škola, Sofya: İzdatelstvo Nauka i İzkustwo, 1983, s. 31

⁴ Dañev, Georgi: a.g.e., s. 94.

⁵ Penev, Boyan: İstoriya na novata bılgarska literatura, Sofya: Bılgarski Pisatel, 1976, s. 34

meydana gelen olaylarla yakından ilişkilidir ve edebiyat akımlarıyla türleri de bu tarihi olaylara göre düzen alıp şekillenmiştir.

Bu dönemde edebiyatın gelişmesi Bulgar Rönesansının gelişmesi olarak da adlandırılmıştır. Avrupa, Rönesansını daha önce tamamlamışken, Bulgar Rönesansı ise bu dönemde gerçekleştiğinden biraz gecikmeli olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir.

Yeni Bulgar edebiyatı döneminin başladığı sırada Bulgaristan neredeyse dört yüzyıldır Osmanlı egemenliği altındadır. Bu dönemde bireyin ve toplumun dünya görüşü üzerinde pek büyük değişiklikler gözlemlenmemiştir. Toplumdaki gözle görülür değişiklikler, edebiyatın kilisenin etkisinden kurtulup Rus ve Batı edebiyatlarının etkisine girmesiyle görülmeye başlanmıştır. Rus ve Batı edebiyatlarının etkisini göstermeye başlamasıyla halkta milli duygular oluşmuş ve halk arasında vatanseverlik, isyan ve direniş duyguları oluşmuştur. Bu duygular şairler ve yazarlar arasında da görülmüştür ve hatta yazarlarla şairlerin halka bu duyguları aşıladığı kabul görmektedir.

Bulgar edebiyat tarihçileri Yeni Bulgar Edebiyatı dönemini Bağımsızlık'tan Önceki Dönem ve Bağımsızlık'tan Birinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Olan Dönem olarak ikiye ayırmaktadırlar. Bağımsızlıktan Önceki Edebiyat Dönemine Milli Uyanış Dönemi denmesinin sebebi, halkın yüzyıllar boyu geri kalmışlığına son verip milli bilincin uyanması ve gelişmeye başlaması olarak kabul edilmesinden gelmektedir.

Milli Uyanış Dönemi Bulgar Edebiyatı 1853-1856 Kırım Savaşı'ndan etkilendiği için eleştirmenler bu dönemi de ikiye ayırmaktadır: Kırım Savaşı Öncesi Dönem ve Kırım Savaşı Sonrası Dönem.

Milli Uyanış Dönemi'nin alt ve üst sınırıyla ilgili tartışmalar ve farklı görüşler günümüzde de devam etmektedir. Başlangıç noktası Marin Drinov'a göre 1762 yılıdır. Bu dönemin sonu olarak ise ülkenin bağımsızlığına kavuştuğu 1878 yılı kabul edilirken, bazıları da bu dönemi Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ele almaktadır.

“Milli Uyanış Dönemi edebiyatının başlangıcı Penyo Tsonev, İvan Şişmanov gibi bazı edebiyat tarihçilerine göre Paisiy Hilendarski'den 150 yıl önce ortaya çıkan Damaskinlerler

başlar”⁶. Onlara göre Uyanış Çağının ölçütü Damaskinlerde kullanılan ve halkın anladığı dildir. Oysa daha öncesinde Bulgarlar kilise, yani Eski Slavcayı kullanmışlardır.

Tarihsel olarak bakıldığında Bulgar Uyanışının odaklandığı nokta “insan”dan ziyade “halk”, “vatan” ve “bağımsızlık” kavramlarıdır. Bulgar Uyanışının en karakteristik özelliği topluluk olarak yaşayan Bulgarları millet yapma çabalarına olan etkisidir: *“Avrupa Rönesansı Tanrı merkezli bakış açısını insan merkezli bakış açısıyla değiştirir. Bulgar Uyanış Çağı da kilise merkezli bakış açısını değiştirir, fakat insan merkezli bakış açısı yerine vatan, ulus kavramlarının olduğu bir bakış açısını benimser.”*⁷

Kırım Savaşı Öncesi Bulgar Edebiyatı

Bulgar milli uyanışının ilk öncüleri olarak hiç şüphesiz Paisiy Hilendarski ve Sofroniy Vračanski kabul edilmektedir. Bu yazarlar Bulgar Milli Uyanış hareketine birebir katılmaktan ziyade kendilerinden sonra gelecek olan Bulgar ulusalcıları için bir kaynak teşkil etmişlerdir. 19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Bulgar ulusalcıları ve aydınları, Bulgar ulusal uyanışını açıklamak için bu şahıslara ve bunların eserlerine sık sık başvurmuşlardır.

Paisiy Hilendarski’nin elyazmasının giriş kısmı bile çok önemli mesajlar içerir:

“Bulgar, kendi soyunu ve dilini öğren. Vatanını sev, milletin geçmişini öğrenmeye çalış. Bir zamanlar senin de çarların, patriklerin ve azizlerin vardı. Diğer milletler, kendi tarihlerini biliyor ve öğreniyorlar. Onlar, kendi tarihlerini, pek sevdikleri kendi anadillerini yazıp okuyorlar. Yunanlılar, Sırlar bizi hakir görüp; bizimle eğleniyorlar; bizi hükümdarsız, patriksiz, azizsiz ve tarihsiz sayıyorlar. İşte bunun için bu tarihi yazmaya uğraştım. Ta ki her bir Bulgar, bizim milletimizin de şanlı, hatta hepsinden daha şanlı bir geçmişi olduğunu, büyük hükümdarlarımızın, patriklerimizin var olduğunu öğrensin. Bizim hükümdarlarımız, vaktiyle Bizans hükümdarlarından vergi almışlar; bizim patriklerimiz ise başka milletlere yazı ve kitap vermişler. Ben öyle şaşkın Bulgarlar tanırım ki, kendi soylarını bilmezler ve tanımazlar. Ancak Rumca okuyup yazarlar ve kendilerine Bulgar denmesinden utanırlar. Acaba ne için? Ne için Bulgar gibi düşünüp Bulgar gibi

⁶ Pars, Melahat: “Serdar” Grigor Pırılıçev, Ankara: Kül Sanat, 2008, s. 13.

⁷ Pars, Melahat, a.g.e., s. 11.

yaşamıyorsun? Diyorsun ki Rumlar daha okumuş, daha nazik, Bulgarlar ise kaba ve cahil; güzel söz söylemiyorlar. Bunun için Rum olmak daha iyi. Pekâlâ, Rumlardan daha nazik, daha malumatlı milletler de vardır. Rumlar milliyetlerini, dinlerini bırakıyorlar mı? Allah fakirleri, mazlum çobanları, sabancı Bulgarları daha çok sever. İşte ben, böyle Bulgarlığı, Bulgar dilini hakir gören, yabancı dillere, yabancı adetlere meyil eden Bulgarları gördüm de bu kitabı yazdım ve herkesi bu kitabı okumaya, Bulgar milletinin geçmişini öğrenmeye davet ediyorum.”⁸

Hilendarski bu sözleriyle Bulgar halkının acıklı durumuna vurgu yapmış ve sonrasında da tarihinden örnekler verme yoluyla milli bilincinin oluşmasına katkıda bulunarak, ileriye güvenle bakmaları için cesaretlendirmiştir. Hilendarski ayrıca köy ve kasabaları gezerek kitabını okumuş ve elyazmalarıyla da çoğaltılmasını sağlamıştır. O zamanlar bir Bulgar matbaası olmadığı halde el yazması olan bu kitabın 50’den fazla kopyası yapılmış ve Bulgaristan’ın değişik bölgelerinde okunmuştur.⁹

Papaz Sofroniy, kendisini anlattığı ve “çilekeş” olarak tanımladığı “Jitie i stradanie greşnego Sofroniya” (Günahkâr Sofroniy’in Çileli Yaşam Öyküsü) adlı eser Bulgar tarihi açısından önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Sofroniy Vračanski Bulgar bilincinin oluşmasına ve Bulgar dilinin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur.

Sofroniy Vračanski’nin eserleri çoğunlukla siyasi ve eğitim amaçlı olarak kabul edilmekle beraber en önemli özelliği Ezop masallarını da Yunancadan halkın anlayabileceği daha sade bir Bulgarcaya çevirmiş olmasıdır. Ayrıca modern Bulgarcanın ilk basılı kitabı olan Nedelnik (Pazar Ayinleri Derlemesi)’in de yazarıdır.

Bu devrin diğer önemli bir aydını da Petır Beron (1799-1871)’dur. Bulgar tarihinde hekim, bilim insanı, pedagog, filozof ve doğa bilimci sıfatlarıyla tanınmaktadır. Almanya’da tıp okumuştur. Devrinin en önemli aydınlarından ve yazarlarından biridir. Bilimsel faaliyetlere düşkündür. Yaklaşık 20 bilimsel makalenin yazarıdır. Dokuz dile hâkimdir ve Paris, Berlin, Londra, Viyana, Prag ve Atina’da yaşamıştır. Sorbonne Üniversitesinde de okumuş ve

⁸ Yıldız, İsmail. Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan’daki Bağımsızlık Faaliyetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 5.

⁹ Şimşir, Bilal. Rumeli’den Türk Göçleri, II. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 33.

çalışmıştır. Eğitim içerikli kitaplar da yazmıştır. Mesela eğitim amacı içeren en önemli eseri, Bulgarca ilk alfabe olan “Ribn bukvar” (Balıklı Alfabe) (1824) dır.

Edebiyat çalışmalarının ilk yıllarında yapılan bu atılımların yerli yerine oturtulmasında Vasil Aprilov (1789-1847) a büyük görev düşmüştür. “*Vasil Aprilov, parasını kendisinin bağışladığı ve çevresindeki zengin tüccarların ve varlıklı insanların da yardımıyla Gabrovo’da, ilk liseyi açmıştır*”.¹⁰ Bulgar eğitim hareketine sağladığı önemli mali yardıma ek olarak, okul çalışmalarına yön verdiği birkaç kitap da yayınlamıştır: “*Dennitsa na novobulgarskoto obrazovanie (Yeni Bulgar Eğitiminin Sabah Yıldızı)*” (1841).¹¹ Bulgar okullarında eğitimin Kilise Slavcası ya da Yunanca yerine modern Bulgar dilinde olmasında ısrarcı olmuştur.

Bu döneme damga vuran diğer bir yazar da İvan Bogorov (1818-1891) tur. Uzun yıllar yabancı kelimelerin, özellikle Yunanca kelimelerin Bulgarcaya girmesine karşı olduğu gibi bolca Rusça kelimelerin, şekillenmekte olan Bulgar edebi diline aşılmasına karşı adeta savaş vermiştir. Bogorov, bir dizi halk dilindeki kelimeleri edebi kullanıma sokmuş ve yabancı kelimelerin yerini alacak birçok yeni kelime sunmaya çalışmıştır. Türetmiş olduğu kelimelerden bazıları bugün bile Bulgar dilinde kullanılmaktadır.

İvan Bogorov, 1844 yılında da ilk Bulgarca gramer kitabını yayınlamıştır. Yazar ayrıca 1846 yılında, Leipzig’te, ilk Bulgarca gazete olan “Bilgarski orel” (Bulgar Kartalı)’in yayınlanmasını sağlamıştır.

Bulgar bağımsızlık hareketinde yazılı basına da çok iş düşmüştür. 1840 yılına kadar Bulgarların bir dergisi ya da gazetesi yoktur. 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı’nın da etkisiyle ülke içinde ve dışında Bulgar dilinde çeşitli gazete ve dergiler yayınlanmaya başlamıştır. Bunların ilki 1844 yılında yayın hayatına başlayan “Lyuboslovie” (Filoloji) adlı dergi olmuş ve İzmir’de çıkmıştır. “*Bu dergi özgün bir Bulgar dergisi değildir. Bu dergi İzmir’de bulunan Amerikalı Protestan misyonerler tarafından Rumca yayınlanan bir gazetenin tercümesi olarak yayınlanmıştır*”¹². Bu derginin Rumcadan tercüme olması ve Protestanlığı yaymaya çalışmasından dolayı milliyetçi duygular besleyen Bulgarlar tarafından kabul görmemiştir.

¹⁰ Aprilov, Vasil. Dennitsa novo-bulgarskogo obrazovaniya, Odessa, 1841, s. 22-24, 33-36.

¹¹ Radev, İvan. İstoriya na bulgarskata literatura prez Vızrajdaneto, Veliko Tırnovo: Abagar, 2007, s. 128.

¹² Turan, Ömer. “Amerikalı Protestan Misyonerlerin Bulgar Milliyetçiliğine Katkıları”, XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s. 1100.

Kırım Savaşına kadar olan bu süreçte Bulgar halkının sosyo-kültürel hayatta ve edebiyatta gelişmesinde en büyük pay 3 Kasım 1839 – Gülhane Hattı Humayün Fermanı'na ve 1848 yılında etkisini gösteren Fransız İhtilaline düşmektedir. Gülhane Hattı Humayün Fermanının eğitim, edebiyat ve kültür alanında etkisi olmuşken, Fransız İhtilalinin ise Bulgar halkının düşünce yapısının değişmesinde rolü büyük olmuştur.

Kırım Savaşı Sonrası Dönemde Bulgar Edebiyatı

Kırım Savaşı'ndan sonrasında Bulgar uyanışına etki eden faktör 28 Şubat 1856 yılında Osmanlı İmparatorluğunda ilan edilen Islahat Fermanı olmuştur. Bu fermanla Hristiyanlara devlet memuru olma ve kendi dillerinde eğitim yapma gibi haklar tanınmıştır. *“Böylece imparatorluk halkı, medeni ve siyasi haklar bakımından tam anlamıyla eşitliğe ve demokratik düzene ait esasların önemli bir bölümüne sahip oluyordu.”*¹³

Islahat Fermanı'nın yayınlanmasıyla Bulgar halkı da özünü bulmuştur. Bulgar halkı bakış açısını değiştirmiş, dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamış, aydınlar da çalışmalarını ona göre yapmışlardır. Bulgar toplumu içine kapanık bir toplumdaki dışa açık ve Dünya ile daha yakın ilişki içinde bulunur hale gelmeye başlamıştır. Bu değişikliklerin bir yansıması da edebiyat alanında olmuştur. Birçok şair ve yazar eğitim almak için İstanbul ve Rusya'ya gitmişlerdir. Edebiyat türlerinde de zenginleşme başlamıştır. *Fabl*¹⁴ tarzında ilk çalışma da bu dönemde Petko Slaveykov (1827-1895) tarafından yapılmıştır. Yazar, dönemin en ünlü Bulgar yazarı olup, 1847 yılına kadar 2263 halk şarkısı, 15000 atasözü ve deyimlerini toplamıştır. 1852'den itibaren ilk kitapları olan “Smesna kitka” (Karışık Çiçek Demeti), “Pesnopoyka” (Şarkı Derlemesi) ve “Basnenik” (Fabıllar)'ı yayınlamıştır. Toplam kitap sayısı zamanla 60'ı bulmuştur. Kırım Savaşı (1853-1856) etrafındaki devrimci olayların etkisi altında "Boyka Voyvoda" (1853) şiiri ve pek çok isyan şarkısı yazmıştır. Öğretmenlik yıllarında da Bulgar hiciv gazetesi “Gayda”yı çıkarmıştır. Daha sonra bir diğer gazete olan “Makedoniya”yı ve diğer bazı dergileri de yayınlamıştır.

Yazarın en büyük özelliği o döneme kadar Bulgar dilinde var olan kargaşaya son vererek edebiyat dili yaratması olmuştur. *“1864 yılında, Bulgar İncil Cemiyetinin daveti üzerine*

¹³ Karal, E. Ziya. Osmanlı Tarihi - Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789 - 1856), Cilt V, Türk Tarih Kurumu, s. 250

¹⁴ <https://sozluk.gov.tr> (Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre, kahramanları çocuklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden, genellikle manzum hikâye, öykünce). (Erişim Tarihi: 13.03.2022)

İstanbul'a gitti ve İncil'in Bulgarca tercümesini (Doğu Bulgar lehçesiyle) yaptı”¹⁵. “İncil'in ortaya çıkmasıyla çeşitli Bulgar lehçeleri arasındaki tartışmalar son buldu ve Doğu Bulgar lehçesi tüm düşünce ve ulusal bilinç mücadelesi yürütenler için ortak bir dil haline geldi”¹⁶.

Halkın bilinçlenmesi, eğitimi ve ilerlemesi için durmadan çalışmıştır. Yazılarında, o dönemde toplumda etkin güç olan Yunan din adamları ve Bulgar işverenlerle mücadele etmiştir. “Tsarigradski vestnik” (İstanbul Gazetesi)’te Bulgar kültürü, tarihi ve toplumsal sorunları ile ilgili yazılar yazmıştır.

Petko Slaveykov’un Bulgar edebiyatında iz bırakmış olduğu eseri hiç kuşkusuz “İzvornit na belonogata” (Akbaldırlının Çeşmesi)’dır. Eserde bir Bulgar kızının saflığı ve temizliği vurgulanmıştır. Yazar milli bilinci uyandırmak için sürekli çalışmış, hatta halkı isyana davet eden şiirler de yazmıştır.

Bu dönemin ün yapan bir diğer temsilcisi Dobri Çintulov (1822-1886)’dur. Ruslardan aldığı öğrenim bursuyla Odesa’da okumuş ve Bulgaristan’a geri döndüğünde Rusların önde gelen destekçilerinden olmuştur. Öyle ki, 93 Harbi’nde kendi şehri olan Sliven’e gelen Rus askerlerini karşılamış ve çok ateşli bir konuşma yapmıştır. Eserlerinde olumsuz Türk imgesi çizerek halkı isyana davet eden yazılar yazmıştır. Şair, Bulgar halkının kurtuluşunun ümidi olarak Rusları görmüştür. Çintulov, kilise bağımsızlığı ve modern Bulgar eğitimi oluşturma mücadelesine de katılmıştır. Ayrıca memleketinde bir okuma yurdu kurmuş; vatansever ve devrimci şiirler yazmış ve dağıtmıştır.

Çintulov'un şiirsel mirası çok büyük değildir. Aralarında “Kıde si, vyarna ti lyubov narodna?” (Neredesin sen, ey sadık halk aşkı), “Stani, stani, yunak balkanski” (Kalk, kalk, Balkan yiğidi), “Vyatır eçi, Balkan stene” (Rüzgâr eser, Balkan inler) gibi yaklaşık 20 şiiri vardır.

Bu dönemin diğer bir edebi kişiliği Lyuben Karavelov (1834-1879)’tur. Moskova, Belgrad ve Bükreş gibi şehirlerdeki Rus varlığıyla yakın temas kurmuş ve Bulgar arkadaşlarıyla birlikte 1860 yılında “Bratski trud” (Kardeş Emeği) adlı dergiyi çıkararak, burada ilk şiir denemelerini yayınlamıştır. Yazarın Bulgar okuyucular arasında en akılda kalan eseri “Bılgari

¹⁵ Doğan, Mehmet Ali; Sharkey, Heather J. ed.: “American Missionaries and the Middle East: Foundational Encounters, Salt Lake City: University of Utah. 2011. (Erişim Tarihi: 13.02.2020).

¹⁶ Vedin, Dimitir; Sıbçev, Konstantin: “Ştatski misioner prevejda Bibliyata na bılgarski”, *Standart*, 12.04.2006.

ot staro vreme” (Eski Zaman Bulgarları), Lyuben Karavelov'un Bulgar Uyanış Dönemine atıfta bulunan bir hikâyesidir.

“Bu dönem daha önce de belirtildiği gibi birçok edebi türün doğmasına sebep olmuştur. Mesela Dobri Voynikov (1833-1878) adlı yazar oyun yazarlığı türünde ilk orijinal eserleri ortaya koymuştur. Dobri Voynikov, Bulgar uyanışının öğretmeni, oyun yazarı, gazetecisi, müzik ve tiyatro figürüdür. Bulgar tiyatrosunun kurucusu, ilk Bulgar yönetmeni ve oyun yazarıdır”¹⁷. Bunların en ünlüsü, 1871'den 20. yüzyılın başına kadar en iyi Bulgar komedisi olarak kabul edilen "Krivorazbranata tsivilizatsiya" (Yanlış Anlaşılmış Medeniyet)'dir.

Yine edebiyat ve tiyatro eserlerinin ilk örneklerini Vasil Drumev (1841-1901) vermiştir. *“İlk Bulgar uzun hikâyesi olan “Neştastna familiya” (Bahtsız Sülale)’nin ve özgün olay örgüsüne sahip ilk Bulgar dramasının yazarıdır. Bulgaristan’da sahnelenen ilk tiyatro gösterisi olan Dobroplodni’nin “Mihal Miškoed” adlı Bulgarlaştırılmış komedi tarzındaki tiyatro gösterisinde başrol oynamıştır. 1860 yılında öğrenci bursuyla gittiği Odessa’da ilk şiirlerini de yazmıştır. Yine 1869 yılında bugünkü Bulgaristan Bilimler Akademisi’nin temellerini oluşturan Bulgar Edebiyat Topluluğu’nu kurmuştur”¹⁸.*

Uyanış Dönemi Bulgar edebiyatının son yıllarına imzasını atan ve sadece Bulgar edebiyatında değil, Bulgar tarihinde de yerini alan ulusal kahraman, şair, gazeteci ve devrimci Hristo Botev (1848-1876)'dir.

Gençliğinde Hristo Botev, Rus yönetiminden burs alarak, okumak için Odessa'ya gitmiş ama okul hayatında ve normal yaşamında başarılı olamamıştır. Yaşamı Rusya, Romanya ve Bulgar toprakları arasında geçmiştir. Yurtdışında Rus, Bulgar ve Polonyalı fikirdaşlarıyla görüşmüş, ama yurtdışında kalmak için başarılı bir iletişim kuramamıştır. Odessa'da ve Romanya'da olduğu yıllarda şiirler de yazmıştır. Petko Slaveykov'un İstanbul'da yayınlanmakta olan “Gayda” gazetesinde ve Dobri Voynikov'un sahip olduğu “Dunavska zora” (Tuna Şafağı) gazetesi aracılığıyla ilk şiirlerini yayınlanmıştır. “Dunavska zora” gazetesinin kapatılmasından sonra Romanya'da yayınlanmakta olan “Duma na bilgarskite emigranti” (Bulgar Mültecilerin Sözü) adlı gazetede şiirlerini yayınlamış, ilerleyen yıllarda da bazı gazetelerde şiirlerini yayınlamaya devam etmiştir.

¹⁷ *Entsiklopediya na bilgarskata muzikalna kultura*. Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1967, s. 204.

¹⁸ <https://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=222> (Erişim Tarihi: 13.02.2020)

Yazar çok ateşli şiirler yazarak Türklere karşı Bulgar bilincini yüksek tutmuş, Bulgarları isyana ve savaşa davet etmiştir. Şiirleri günümüz Bulgaristan okullarında büyük bir coşkuyla okutulmakta ve savunulmakta, bugün bile milliyetçi nesiller yaratmak için kullanılmaktadır. “Maytse si” (Anneme), “Do moeto pırvo libe” (Benim İlk Aşkım), “Na proştavane” (Veda) ve “Obesvaneto na Vasil Levski” (Vasil Levski’nin İdamı) adlı şiirleri her Bulgar’ın zihninde yer etmiştir. Şair ve devrimci Botev kendi adını taşıyan bir çetenin başına da geçerek Osmanlı kuvvetlerine karşı savaşmış ve bu savaş sırasında, 28 yaşında hayatını kaybetmiştir.

Günümüzde Hristo Botev Bulgaristan’da ulusal önder kabul edilmekte ve çok saygı görmektedir. Birçok okul, cadde ve bina kendisinin adını taşımaktadır.

Yukarıda bahsedilen olaylara ve Bulgar edebiyatına etki etmiş kişilerin eserlerine değindikten sonra bu dönemi özetlemek gerekirse; *“Bu yılların edebiyatında genel olarak; masal, şiir, küçük hikâye, büyük hikâye, anı, feyleton ve dram türleri vardır. Edebi akımlardan ise; santimantalizm, romantizm ve realizm hâkim durumdadır. Edebi eleştiriye sadece Vasil Drumev, Lyuben Karavelov, Hristo Botev, Petko Slaveykov ve Neşo Bonçev’in eserlerinde rastlanır.”*¹⁹

Bağımsızlık’tan Birinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Olan Dönemde Bulgar Edebiyatı

Bağımsızlık’tan Birinci Dünya Savaşı Sonuna Kadar Olan Bulgar Edebiyatı döneminin ilk yıllarına, Bulgar edebiyat çevreleri tarafından “Bulgar edebiyatının patriği” olarak adlandırılan İvan Vazov (1850-1921)’u koymak gerekir. Yazar yazılarıyla Bulgarların milli bilincinin uyanmasını sağlamış ve bundan dolayı da Bulgaristan’ın en önemli milli kahramanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde Bulgaristan’daki bütün yerleşim yerlerinde merkezi caddelerde adı yaşatılmaktadır. Kütüphaneler ve okullar genellikle onun adını taşımaktadır. İvan Vazov, 1917 yılında Nobel edebiyat ödülüne aday gösterilmiştir.²⁰

Vazov, “Epopeya na zabravenite” (Unutulmuşların Destanı) adlı kitabında 12 şiire yer vermiştir. Yazarın bu şiirleri aslında Bulgar şiirinin gelişmişlik düzeyini göstermesi açısından önemlidir. Bu şiirler Bulgarca kaynaklarda “oda” (kaside) olarak tanımlanırlar. Yazarın hikâyelerinden başta geleni ise “İde li?” (Geliyor mu?) sayılabilir. Unutulmaması gereken

¹⁹ Ergenç, Leman, Bulgar Edebiyat Tarihi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Yayın No: 378, Ankara, 1996, s. 4.

²⁰ https://www.nobelprize.org/nomination/archive/show_people.php?id=9573, (Erişim Tarihi: 22.12.2020).

eserlerinden biri de başyapıt olan ve aynı zamanda tarihi belge niteliği de taşıyan “Pod igoto” (Boyunduruk Altında) adlı romanıdır.

Bu dönemin temsilcisi olarak diğer bir Bulgar yazar olan Zahari Stoyanov (1851-1889)’u gösterebiliriz. Yazar genellikle Bulgar isyanlarını konu almıştır. En ünlü eseri Zapiski po bılgarskite vıstaniya (Bulgar İsyanlarına Ait Notlar)’dır.

19. yüzyılın sonlarında Bulgar toplumunda var olan düzensizlik, ahlaksızlık, bencillik gibi olumsuzlukları işleyen ve vurgu yapan yazar Aleko Konstantinov’tur (1863-1897). Bunu en iyi “Бай Ганьо” (GanyoBey) adlı eserinde ortaya koymuştur. Bay Ganyo, toplumda var olan bütün olumsuzların temsilcisi olmuş ve yazar bu olumsuzlukları Bay Ganyo karakterine yükleyerek çok açık bir şekilde ustalıkla yansıtmıştır.

19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başına damga vuran usta yazar Elin Pelin (1877-1949)’dir. Yazar eserlerinde, köy hayatını ve feodal yapıyla toplum arasındaki ilişkileri işlemiştir. Bulgar kısa hikâyesinin ustasıdır. “*Bulgar köyünü çok iyi yansıttığından dolayı kendisi “Bulgar köyünün ozanı” olarak anılmaktadır*”²¹. Elin Pelin ile birlikte Bulgar edebiyatında hikâye türü çağ atlamıştır. Bugün bile en sevilen Bulgar yazarlardan biridir. En önemli eserleri “Geratsite” (Geraklar), “Pijo i Pendo” (Pijo ve Pendo), “Andreşko”, çocuklar için fantastik tarzda yazmış olduğu “Yan Bibiyan” (Yan Bibiyan) ile çeşitli hikâyelerdir.

Batı edebiyatından etkilenen ve felsefi yazılarında halka bireyciliği aşıl原因an şair Penço Slaveykov (1866-1912) olmuştur. Felsefe öğrenimi için Leipzig’e gitmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı’nda Eski Zağra’nın yakılmasına şahit olmuş ve bu olay kendisinin duygularını hayatının sonuna kadar etkilemiştir. Diğer bir yazar olan Peyo Yavorov ile birlikte edebiyat dergisi ve aynı zamanda edebiyat zümresi olan “Misıl” (Düşünce)’da yer almıştır. İsveçli yazar Alfred Yensen Penço Slaveykov’u Nobel Edebiyat Ödülü’ne aday göstermiş,²² fakat ani vefatından dolayı Nobel Komitesi yazarı aday göstermemiştir.²³

Edebi görüşleri bakımından Penço Slaveykov’a benzeyen bir şair Dimço Debelyanov (1887-1916)’dur. Yazılarında karamsarlığa rastlanır; yazdıkları açık ve gerçektir. Şair sembolist bir şairdir. Birinci Dünya Savaşı’nın cephesinde bazı eserlerini kaleme almıştır.

²¹ İgov, Svetlozar. İstoriya na bılgarskata literatura, 1878–1944, Sofya: BAN, 1933, s. 193.

²²https://www.actualno.com/chronicles/shvedskijat-pisatel-alfred-jensen-nominira-pencho-slavejkov-za-nobelova-nagrada-za-literatura-news_590322.html, (Erişim Tarihi: 26.12.2020).

²³ Entsiklopediya Bılgariya, Cilt 3, Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1982, s. 34

Kendisi gibi sembolist olan diğer şairler Nikolay Liliev, Teodor Trayanov ve Ludmil Stoyanov'dur.²⁴

İki Dünya Savaşı Arası Bulgar Edebiyatı

19. yüzyılın sonunda Rusya'nın Balkanlardaki etkisiyle proleter edebiyat denen bir edebiyat yaratılır. 1917 yılında da Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin olması, Bulgar halkını ve aydınlarını da etkilemiştir. İktidarda Batı yanlısı çar varken, halk ve aydınlar daha çok Rusya yanlısıdır. Şairlerden Hristo Smirnenski (1898-1923) bu Rus etkisinin ilk yazarı olarak kabul edilmektedir. Komünist parti üyesidir. “Şiirlerinde sosyal adaletsizliğe”²⁵ ve onun getirilerine yer vermiştir. İlk gerçek şiiri de “1 Mayıs” adını taşır. Unutulmaz şiirleri arasında “Bratçetata na Gavroş” (Gavroş'un Erkek Kardeşleri), “Sivetska Rusiya” (Sovyet Rusya) ve “Rabotnikıt” (İşçi) vardır.

Rusya'nın Bulgar halkı üzerindeki etkisiyle Eylül 1923'te Bulgaristan Komünist Partisi'nin düzenlediği bir ayaklanma çıkar. Bu ayaklanma tarihe Eylül Ayaklanması olarak geçer. Eylül Ayaklanması Bulgar aydınlarına uzun dönem, oluşturdukları eserleri için esin kaynağı olmuştur. Bu konuyu işleyen birçok edebi eser ortaya konmuştur. Bu olaylardan etkilenen yazarların ortaya koyduğu edebi eserlere *Eylül Edebiyatı*²⁶ denmiştir. “*Eylül Edebiyatı Bulgaristan'ın ilk antifaşist edebiyatıdır*”²⁷. Bu dönemin en etkili edebi temsilcileri Asen Raztsvetnikov (1897-1951), Nikola Furnaciev (1903-1967), Geo Milev (1895-1925), Nikola Vaptsarov (1909-1942), Elisaveta Bagryana (1893-1991), Anton Straşimirov (1872-1937), Georgi Karaslavov (1904-1980), Hristo Radevski (1903-1996) ve Angel Karaliyçev (1902-1972) olmuştur.

. Şair Asen Raztsvetnikov, Bulgar şair Hristo Smirnenski'den etkilenmiştir. Eserlerinde halka karşı beslediği sevgi ve acıma duygularını yansıtmıştır. En önemli eserlerinden biri 1924 yılında yayınlanmış olan ve “Jertveni Kladi” (Şehit Yığınları/ Sunakları) adını taşıyan şiir kitabıdır.

²⁴ Ergenç, Leman., a.g.e., s.7-8.

²⁵ Panov, Aleksandır. “Poeziyata na Smirnenski i mitit za sitvorenieto na sveta,” *Literaturen forum*, Sayı 28, 24 Eylül 2020.

²⁶ Eylül Edebiyatı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi tezin ilerleyen bölümlerinde verilecektir.

²⁷ http://prerazkazite.blogspot.com/p/blog-page_7.html (Erişim Tarihi: 24.01.2023)

Şair Nikola Furnaciev, şiirlerinde felaketleri ve ölümü tasvir etmiştir. En önemli eserlerinden biri “Proleten Vyatır” (İlkbahar Rüzgârı) adlı şiir kitabıdır.

Eylül Edebiyatı şiir türünde belki de en başarılı şair Geo Milev’dir. “Septemvri” (Eylül) adlı manzum eseri Türkçeye de çevrilmiştir. Burada halkın gücünü ve daha iyi bir yaşam için mücadelesini konu almaktadır. Rus şair Vladimir Mayakovski’den etkilenmiş ve yazarlık hayatının ilerleyen yıllarında faşizme karşı cephe almıştır.

“Nikola Vaptsarov’un şiirleri genellikle sosyal ve insan temalı bir içeriğe sahiptir”²⁸. 1940 yılında yazmış olduğu ve birçok dile çevrilen “Motorni Pesni” (Motor Şarkıları) adlı şiir kitabı en akılda kalan eseridir. “Komünist partinin etkisiyle Makedonculuk fikrinin etkisi altında kalmıştır”²⁹. “1942 yılında devlet düzenine karşı gelmiş olması sebebiyle idam edilmiştir”³⁰.

Kadın şair Elisaveta Bagryana’nın tarzı, gelenek ve modernliğin bir birleşimidir. Şairin en önemli eseri 1927 yılında yayınlanan “Veçnata i svyatata” (Ebedi ve Kutsal Kadın) dır.

Anton Straşimirov, Makedonya’nın Kurtuluşu Hareketi’nde çete üyesi olarak varlık göstermiştir. Straşimirov’un çalışmalarının zirvesi “Horo” (Halay) romanıdır. Romanın asıl teması, 1923 Eylül Ayaklanmasının bastırılmasından sonraki katliamdan ziyade, toplumun dağılması, geleneksel halk ritüellerinin trajik bir şekilde tersine çevrilmesidir.

Georgi Karaslavov, 1923’teki Eylül Ayaklanmasına katılmış ve Bulgar Komünist Partisi üyeliği yapmıştır. Yazar bu değerlere sıkı sıkıya bağlıdır. İlk dönem eserlerinde Eylül Ayaklanmasını işlemiştir. Yazar, düzyazı türünün gelişmesine çok büyük katkıda bulunmuştur. En önemli eserleri “Snaha” (Gelin), “Tatul” (Tatula), “Tango”, “Orlov kamık” (Kartal Kayası) ve “Vnuk” (Torun)’dur.

Hristo Radevski, şair, yayıncı, anı yazarı, hicivci, çocuklar için eserler yazarı, komünist inançlara sahip şairdir. İki defa hapse atılmıştır. En önemli şiirleri, “Kım partiyata” (Partiye Hitaben), “Puls” (Nabız) olup mizah ve hiciv alanında “Uvajaemite” (Saygıdeğerler) ve “Te

²⁸ France, Peter: The Oxford guide to literature in English translation, Oxford University Press, 2000, s. 194.

²⁹ BKP, Kominternit i makedonskiyat vıpros (1917-1946), Arhivite govoryat, Cilt 2, GU na arhivite pri MS/Dirjavna agentsiya Arhivi Sofya, s. 1020.

³⁰ <http://www.bg-history.info/3426/Godishnina-ot-razstrela-na-Nikola-Vapcarov.html>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021)

ošte jiveyat” (Onlar Hala Yaşıyorlar) dır. Yazarın çocuk edebiyatı alanında da yazmış olduğu eserleri mevcuttur.

Bu devrin en önemli ve unutulmaması gereken hikâyecilerinden biri de Yordan Yovkov (1880-1937) dur. Yazar en güzel eserlerini iki dünya savaşı arasındaki dönemde yazmıştır. Eserlerinde, Bulgar köylüsünü ve insanının ruhunu en ince ayrıntısına kadar adeta işleyerek büyük bir duygusallıkla aktarır. Hep doğrudan ve haklıdan yanadır. Buna en büyük örnek ve aynı zamanda da en önemli eserleri olan “Veçeri v Antimovskiya han” (Antimovo Hanı Akşamları), “Pesenta na koleletata” (Tekerleklerin Türküsü), “Staroplaninski legendi” (Kocabalkan Efsaneleri) ve “Ako mojeha da govoryat” (Eğer Konuşabilseydiler) adlı eserleridir.

İki dünya savaşı arasındaki Bulgar edebiyatı, genellikle tartışmalı ve aynı zamanda 20. yüzyıl edebiyatı için estetik açıdan en zengin olan bir dönemdir. Bu dönem, ideolojik çatışma ve kamusal yaşamdaki belirsizlikle karakterize edilebilir. Çoğu cephede hayatını kaybettiği için (Straşimir Krinçev, İliya İvanov-Çeren, Vladimir Musakov, Vladimir Popatanasov v.s.)³¹ edebiyatçıların sayısında bir düşüş yaşanmıştır. Yayıncılar çalışmayı bırakmışlardır. Ayrıca toplumdaki isyan, suikast ve darbelerin de edebiyat üzerinde olumsuz etkileri olmuştur.

Dönem boyunca edebi yaşam, çeşitlilik ve estetik açıdan arayışlara yönelmiştir. Diğer bir ifadeyle Bulgar edebiyatının yönü ve hedefleri” konusunda keskin tartışmalar vardır. Bu dönemde Bulgar edebiyatı modernize edilmiştir.

İki dünya savaşı arasındaki dönemde en büyük başarı lirik şiir ve hikâye alanında olmuştur. Bu dönemde tarihsel hikayeler büyük bir okuyucu kitlesi yakalamıştır.

İki dünya savaşı arasındaki dönemde bir dizi edebi topluluk kurulmuştur. Bu oluşumlardan ilk sıraya Geo Milev tarafından yönetilen “Vezni” (Terazi) (1919-1922) ve ”Plamık” (Alev) (1924-1925)’ı koymak gerekir. Bunlar Bulgar ekspresyonizminin (dışavurumculuğunun) ilk yayınlarıdır. Bu dergiler ve yazarları geleneksel gerçekçiliğe şiddetle karşı çıkmışlardır.

³¹ Hacikosev, Roman. Lektsii po bılgarska literatura (1918-1944), Bukureşt: Universitetsko izdatelstvo, 2004, s.18

Bu edebiyat topluluğuna bir örnek de, 1920-1943 döneminde eleştirmen Vladimir Vasilev'in editörlüğünde yayınlanan “Zlatorog” (Altın Boynuz) dergisinin etrafındaki yazar grubudur. Bu yazar grubu ise *estetizmi* savunmuştur.

Edebiyat açısından diğer önemli bir oluşum aylık olarak yayınlanan “Hiperion” (1922-1931) dergisidir. Bu derginin yöneticileri İvan Radoslavov ve şairler Teodor Trayanov ile Lyudmil Stoyanov'tur. Bu derginin etrafında daha çok postsembolizmi benimseyenler toplanmıştır. İlerleyen yıllarda ise bir edebiyat topluluğu olan “Strelets” (Yay) Bulgaristan'ın en önemli entellektüellerini etrafında toplamış ve haftalık yayınları olan “İztok” (Doğu) (1926-1927) ve “Strelets” (Yay) (1927)'yı yayınlamaya başlamışlardır. Bunlar da Batı kültürü temsilcilerinin Bulgar edebiyatına uyumlaştırılması fikrini savunarak Bulgar edebiyatının tümüyle yenilenmesi gerektiğini söylemişlerdir.

İkinci Dünya Savaşına kadar Batı yanlısı çarlar ülkeyi yönetse de Sovyetler Birliği halk üzerindeki etkisini sağlamıştır. Dolayısıyla aydın kesim de bu etki altında kalarak sosyalizm ve halkçılık temalarına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır. Edebiyat çevreleri de bu konuları işlemişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV’İN HAYAT HİKÂYESİ VE EDEBİ YARATICILIĞI

2.1. Angel Karaliyçev’in Hayat Hikâyesi

Angel Karaliyçev, Türkiye’de yayımlanmış 10’dan fazla kitabı olmasına rağmen, Türk okuruna çok tanınmış değildir. Ama Bulgar okurları için bu durum böyle değildir. Birçok nesil Bulgar çocuğu, yazarın masal kitapları sayesinde büyümüş ve dünyasını ona göre şekillendirmiştir. Birçok Bulgar okur bile onun İvan Vazov’dan sonra en çok eseri olan yazar olduğunu bilmez. Yazarın eserleri ayrıca 60’tan fazla dünya diline çevrilmiştir.

Angel Karaliyçev 21 Ağustos 1902 yılında Kuzey Bulgaristan’da yer alan Veliko Tırnovo’nun o zaman köyü, şimdi ise kasabası olan Strajitsa’da dünyaya gelmiştir. Ailesi çiftçilikle uğraşmış, küçük Angel de onlara kır işinde yardım etmiştir. Kendisinin Bulgar köyüyle bu kadar içi içe olması, en yakından onun hayatını, tertemiz kalbini ve sadeliğini tanımış olması, kendisinin hafızasında kalıcı izler bırakmış ve kendisini etkilemiştir. Küçüklüğünde büyükannesinden birçok halk masalı, annesinden ise halk türküleri dinlemiştir. Küçük yaşta Bulgar köyü, köylüsü, masalları ve türküleriyle büyümesi, kendisinin Bulgar folkloruyla tanışmasını sağlamıştır.

Karaliyçev liseyi Tırnovo’da bitirmiştir. Ders kitaplarına çok zaman ayırmamış, ama onun dışında çok kitap okumuştur. Arkadaşlarının anlattıklarına göre hırslı ve özgüvenli biridir.

Karaliyçev’in edebiyat ile olan yakınlaşması, arkadaşlarının onu “Nadejda” (Umut) okuma yurdunun kütüphanecisiyle tanıştırmasıyla başlamıştır. Bu kütüphaneci Karaliyçev’i zamanın en ünlü kitapları ve eserleriyle tanıştırmış ve bu da ufkunun daha da genişlemesine katkı sağlamıştır. Yanında sürekli Dimço Debelyanov ve Nikolay Liliev’in şiir kitaplarını taşımıştır. Rus yazarlar olan Aleksandr Blok, Valeriy Bryusov ve Andrey Beliy gibi şairlerin yanında bazı Fransız yazarları da okumuştur.

Liseden çok yakın arkadaşı olan Angel Dimitrov’un veremden ölmesinden Karaliyçev çok etkilenmiş ve bu olay onun hayatını çok değiştirmiştir. Hemen onun şiirlerini yayınlamaya başlamış, bu da kendisinin zamanını o kadar çok almış ki, Karaliyçev sadece bu işle meşgul olmaya başlamış ve böylece kendisini dış dünyaya kapatmıştır. 1919 yılında yazar ilk şiiri olan “Orelit” (Kartal)’ı “Uçeniçeska misıl” (Öğrenci Fikri) dergisinde yayınlamıştır. Bu dergi sayesinde Karaliyçev, yine kendisi gibi yazılar yazan, ama başka bir lisede okuyan Nikola

Furnaciev ile tanışmış ve iki yazar arasındaki arkadaşlık ömürlerinin sonuna kadar devam etmiştir. İki arkadaş, başka da genç arkadaşlarıyla birlikte “Lorelay” adlı bir edebiyat derlemesi çıkarmışlardır. Dergiyi çıkarmaları da kolay olmamıştır. İkili kâğıt parasını dahi zor toplamış, diğer masrafları karşılayabilmek için ise bizzat kendileri matbaada çalışmışlardır. Bu derleme önemli bir başarı yakalayamayınca zaten parasızlık çeken Karaliyçev tarım alanında işe başlamıştır. Yazar böylece üniversiteye kadar kendi parasını kendisi kazanmıştır. 1922 yılının sonbaharında Angel Karaliyçev kaydını Sofya Üniversitesi’nin Kimya bölümüne yaptırmıştır. Kimya Karaliyçev’i çekmemiş ve o yine kendisini edebiyat çalışmalarına yoğunlaştırmıştır. Derslerde en arka sıralara oturarak ders notları tutacağı yerde edebi çalışmalarını yürütmüştür.

1923-1924 yıllarında Karaliyçev, Georgi Tsanev’in evinde kiracı olarak kalmıştır. Georgi Tsanev’in evine o zamanlar Asen Raztsvetnikov ve Nikola Furnaciev de gelmektedir. Bir gün, yayın hayatına 1923 yılında başlayan “Nov pıt” (Yeni Yol) dergisinin baş editörü olan Georgi Bakalov bu üç arkadaşta, adını vermediği bir yazardan birkaç masal okumuş ve bu masallar hakkında üçünün de fikrini istemiştir. Karaliyçev çok net bir edayla masalların “beş para etmediklerini” söylemiştir. Bu duruma çok şaşırın Bakalov, Karaliyçev’den daha iyilerini yazmasını istemiştir. Böylece ortaya yazarın ilk düz yazı denemesi olan “Prolet” (İlkbahar) ortaya çıkmıştır.

Yazar, bu yıllarda maddi açıdan zor zamanlar geçirmiştir. O zamanki ev sahibinden borç para alarak şiir kitabı olan “Mauna Loa”yı çıkartmıştır. İlerleyen zamanlarda bazı şiirlerini “Yeni Yol” dergisinde yayınlamıştır. Ama Karaliyçev gerçek yükselişini 1924 yılında Bakalov’un yayınlanmasına yardımcı olduğu “Rij” (Çavdar) derlemesiyle yapmıştır. Edebiyat çevreleri ve eleştirilenleri “Rij” konusunda olumlu eleştirilerde bulunmuşlardır. Daha ilk yazılarında yazar tarih ve halk konularına değinmiştir. Eserini de 1923 yılındaki Eylül olaylarından esinlenerek yazmıştır.

1924 yılında Georgi Bakalov ile olan ilişkilerinde bir çöküş yaşanmış ve böylece Angel Karaliyçev “Zlatorog” (Altın Boynuz) dergisi saflarına geçmiştir. “Zlatorog” sayesinde entelektüel çevreye girmiş ve burada birçok yazar ve aydınla tanışmıştır. Bu çevre sayesinde isim yapmış ve bu da kendisine, eserlerini daha kolay bir şekilde yayınlama imkânı sağlamıştır. 20’li yaşlarında bu sefer de “Detska Radost” (Çocuk Neşesi) adlı çocuk dergisinin editörü olan Ran Bosilek ile tanışma fırsatı bulmuştur. Ran Bosilek kendisine “Rij” kitabını okuduğunu, kendisinden iyi bir çocuk yazarı olabileceğini ve bu nedenle bu alana yönelmesinin kendisi için daha isabetli olacağını belirtmiştir. Angel Karaliyçev bu tavsiyeye uymuş ve böylece ortaya

“Jitenata Pitka” (Buğday Somunu) çıkmıştır. Bu eserin yayınlanmasından sonra yazar bu tarz eserler çıkarmaya başlamış ve bundan sonra da çocuk edebiyatı alanına yönelmiştir.

Yazar, küçüklüğünde ilk okuduğu kitaplardan nasıl etkilendiğini ise şu sözlerle açıklamaktadır: “Andersen masalları küçük yüreğimi öyle bir etkiledi ve cezbetti ki, bu etki ve cazibe bugün bile kendini göstermektedir”. Küçüklüğünde ilk okuduğu kitaplar arasında Andersen masallarının yanı sıra İvan Vazov’dan eserler ve Aleksandr Puşkin’den “Bahçesaray Çeşmesi” de vardır.

Yazar gençliğinde zorluklar yaşamış ve yaşadığı bu çalkantılı hayat yakasını bir türlü bırakmamıştır. 20’li yaşların sonunda Vela Uşeva ile tanışmış ve evlenmeden önce ilişkileri beş yıl sürmüştür. Angel Karaliyçev Vela Uşeva’ya âşıktır. Kendisine inanılmaz bir tutkuyla bağlıdır ve çok da kıskanmaktadır. Bu kıskançlık o kadar büyüktür ki Vela Uşeva’nın yanına yaklaşp çiçek vermek isteyen erkek hayranlarından bile kıskanmaktadır. Hatta bir defasında kendisiyle birlikte hayranlarının da vermiş olduğu çiçek demetlerinin hepsini atmış ve sadece kendisininkini bırakmıştır. Bu kıskançlık o kadar büyük bir seviyeye ulaşmıştır ki Karaliyçev Vela’ya ultimatoma vererek ya sahneyi yada kendisini tercih etmesini söylemiştir. Yazarın bu ultimatoma üzerine Vela’nın nasıl davrandığına dair çok net veriler olmasa da, Vera’nın sahneyi seçtiği belirtilmektedir. Bunun üzerine büyük bir çöküntü içine giren yazar Vela’nın çalışmakta olduğu Milli Tiyatro binasının önünde canına kastetmiştir. Kalbine dayadığı silahı ile bir el ateş etmiş ve günlerce hastanede ölüm kalım savaşı vermiştir. Bu talihsiz olaydan ardından kıl payı ölümden kurtulan Karaliyçev, sırtında, deri altında kalan mermi çekirdeği ile hayatının sonuna kadar yaşamıştır.

Hasta iyileşince Vela Uşeva yazarı evine almış ve tam olarak iyileşene kadar bakmıştır. Bu sürecin sonunda sanatçı, çok sevdiği hayranlarını üzecek bir kararla sinema ve tiyatroyu bırakma kararı almıştır. 1935 yılında Vela Uşeva Angel Karaliyçev ile evlenmiştir. Evlendiklerinde Angel Karaliyçev 29, eşi ise 36 yaşındadır ve çiftin evlilikleri Karaliyçev’in vefatına kadar devam etmiştir. Bu süre boyunca Vela eşinin mesleki yaşamına da çok katkıda bulunmuştur. Kendisi eşinin yazdıklarını daktiloda temize geçirmiş, yazdıklarının editörlüğünü yapmış, yabancı halk masallarını tercüme etmiş ve yazarın yazdığı yazıları yayınevlerine götürmüştür.

Evlilik hayatları boyunca çiftin iki çocukları olmuş, fakat ikisi de ölmüştür. Yazar, özellikle daha iki yaşına bile basmamış olan kızının kendi ellerinde can vermesine

dayanamamıştır. Bu acıyı bir nebze hafifletmesi ve kötü anılarıyla sürekli yüzleşmemesi için yazar yazmaya devam etmiştir. Kızının ölümünden önce kaleme almaya başladığı “Aneto” (Anna) adlı kitabını tamamlamıştır. Bu kitap bugün bile hala baskı yapmaya ve yayınlanmaya devam etmektedir. Yazar bundan sonraki yıllarda da ölümüne kadar eserler yazmaya devam etmiştir.

Angel Karaliyçev 14 Aralık 1972 yılında Sofya’da hayata gözlerini yummuştur. Yazarlık hayatı boyunca çocuklar ve yetişkinler için 30’dan fazla kitap çıkarmıştır. 1974 yılında yazar, dünyaca ünlü çocuk masalı yazarı olan Hans Christian Andersen anısına, Uluslararası Çocuk ve Ergen Edebiyatı Konseyi’nden bir onur belgesi almış, ayrıca Hans Kristiyan Andersen anısına hazırlanmış olan saygı defterine de adını yazdırmıştır. Yazarın ölümünden sonra bugüne kadar birçok kulüp, kütüphane, sokak, okul v.b. yapılar onun adını taşımaktadır.

Angel Karaliyçev hiç şüphesiz günümüzün en sevilen Bulgar yazarlarından biridir; yazarın ünü Bulgaristan dışında, dünyaca da tanınmıştır. En ünlü çocuk kitapları üç ciltlik “Prikazen svyat” (Masal Âlemi), “Aneto” (Anna) ve “Toşko Afrikanski” (Afrikalı Toşko)’dir.

Yazarın ölümünün ardından hayranları, kendilerine kattıkları ve çocuk yaşta iyiliği, dürüstlüğü ve bunun gibi olumlu değerleri aşıladığı için onu unutmak istememişlerdir. Bu amaçla bugün Sofya’da, yazarın yaşadığı ev, “*Angel Karaliyçev Evi Müzesi*”³² olarak faaliyet sürdürmektedir. Zamanında burası Bulgar sanat kültürünün önde gelen temsilcilerin, önde gelen yazar ve sanatçıların buluşmaları ve sanat ve edebiyat üzerine birikimlerini paylaştıkları gözde bir mekân olmuştur. Bu müze, geçmişe ait otantik atmosferini korumaktadır ve ziyaretçilerine geçmişin hatıralarını birebir sunmaktadır. Evde yazara ait olan zengin içerikli yazılar, çocuklar için çok değerli arşivler ve yazarın 7000 kitabını barındıran şahsi kütüphanesi bulunmaktadır. Müze ev çeşitli bölümlerden oluşmaktadır ve kütüphanenin Çocuk ve Gençlik bölümü, büyük masal ustası Angel Karaliychev’in de dâhil olduğu Bulgar çocuk yazarlarının değerli ilk baskılarını içeren Bulgar çocuk kitaplarının bir arşivini de barındırmaktadır.

Yazarın ölümünün ardından kendisine atfettiği “Nedovırşeni stranitsi” (Tamamlanmamış Sayfalar) adlı kitabında edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni olan Simeon

³² Müze Ev, Türkiye Cumhuriyeti Sofya Büyükelçiliği’nin de bulunduğu Vasil Levski Bulvarı No: 60 adresinde yer almaktadır.

Sultanov, Angel Karaliyçev'i "Gözlerin ve kalbin yazarı", "Dünyayı şiir ve renkler halinde gören yazar", "Düzyazının şiirsel minyatür ustası", "Tatlı dilli yazar" olarak tanımlamıştır.

2025 yılı, Angel Karaliyçev'in çocuklar için yazmış olduğu ilk kitap olan "Meço" (1925) (Ayıcık)'nın 100 yıldönümü olacaktır. Aynı zamanda 2025 yılı, Bulgar edebiyat tarihinde önemli yer tutan "Rıj" (Çavdar, 1925) ve "Krali Marko" (Krali Marko, 1925) adlı eserlerin de 100. Yıldönümü olacaktır. Bu da Bulgaristan'ın en iyi çocuk masalları yazarlarından biri olan Angel Karaliyçev için anma nedenlerinden biri olacaktır. Muhtemelen Bulgaristan'da birçok okulda, eğitim kurumunda ve benzeri kuruluşlarda anma törenleri düzenlenecek ve Angel Karaliyçev'in çocuklara ve önceki nesillere katmış olduğu "iyi insan", "güzel ahlak" ve "üstün değerler" yad edilecektir. Yazarın ve kitaplarının daha önceki yıldönümlerinde de çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve yazar anılmıştır.

2.2. Angel Karaliyçev'in Edebi Yaratıcılığı

Angel Karaliyçev yazarlık hayatına dergilerde şiirler yazarak başlamıştır. Daha sonra yakın arkadaşlarının da tavsiyesiyle ve teşvikiyle hikâyeler, masallar, seyahatnameler yazmaya başlamıştır.

Yazar Angel Karaliyçev Bulgar edebiyatına tamamen yeni bir olgu olarak giriş yapmıştır. Kendisine has özgünlüğe sahip, kendine güvenen ve neşeli bir yaratıcıdır. Karaliyçev, gerçeklere ait kendi görüşü olan ve bu görüşünü eserlerine yansıtmak için varlıkları tanımlama ve yansıtmaya becerisi en üst düzeyde olan yeteneği ile eserlerinde kullandığı duygu ve nesnelere tazelik ve yenilenme getirmiştir. Adı Nikola Furnaciev ve Asen Raztsvetnikov adlı edebiyatçılarla beraber anılmaktadır. Üçü birlikte Eylül edebiyatının ilk temsilcileri olarak Bulgar edebiyat tarihine girmişlerdir.

1923 yılının sonunda Eylül Edebiyat yayınlarından biri olan "Yeni Yol" dergisi yayın hayatına başlamıştır. Angel Karaliyçev de burada ilk yazarlık hayatına başlayarak şiirler yayınlamaya başlamıştır. Yazarlık hayatının ilerleyen evrelerinde de hikâye, masal ve seyahatnameler de yazmıştır.

"Yeni Yol" dergisinde yazılar yazarken yakın arkadaşı olan derginin sahibi Georgi Bakalov tarafından hikâye yazarlığı konusundaki üstün yeteneği fark edilmiş ve yazar bu aşamadan sonra hikâye yazarlığına yönelmiştir. Bu aşamadan sonra yazmış olduğu hikâyeler

gerçek ile kurgunun bir arada yer aldığı ve içinde şiirselliğin de kendisine yer bulduğu eserler halini almaya başlamıştır.

Lirizm ile harmanlanmış olan hikâyelerinin çoğu aslında adeta birer şiirsel düzyazıdır. Lirizm ve genel üslup bakımından erken dönem Sovyet romancısı Vsevolod Ivanov’a benzediğine vurgu yapılmaktadır. Karaliyçev, Bulgar milli ve manevi değerlerini de içine alan ve halkın duygularını en iyi bir şekilde yansıtan Bulgar köyünü ve doğasını eşsiz bir şekilde resmeden en sevilen Bulgar yazarlarından biri haline gelmiştir. Karaliyçev bu özellikleriyle adeta eserlerinde Bulgar köyünün şiirini yaratarak, kendisini Bulgar topraklarının şairi olarak kanıtlamıştır. Bulgar köyü ve basit insanı hakkında yazmış olduğu hikâyeler ve masallar adeta bir şiir halini almıştır.

“Yeni Yol” dergisindeki bir yıllık yazarlık geçmişinden sonra başlamış olduğu hikâye yazarlığına 1924 yılında çıkarmış olduğu “Çavdar” adlı hikâye kitabı genç yazarın yaratıcılığının en iyi özelliklerini sunmaktadır. Bu koleksiyon içindeki eserlerin birçoğu genel olarak Karaliyçev’in yaratıcı kişiliği için kalıcı eserler olmuştur.

Karaliyçev, kurgusal biçimlerde düşünen bir şair, ana dürtüsü “duygu”, yaratıcı gücü “hayal” olan ve konuşması “lirizm”le heyecan bulan bir hikâye anlatıcısıdır. Bu özellikleriyle Angel Karaliyçev, Bulgar edebiyatında seçkin bir sanatsal kişilik olarak ortaya çıkmaktadır. Eylül Devrimine kendini adanmış kahramanların devrimci faaliyetlerini övmenin ve faşistlerin terörünü protesto etmenin mümkün olmadığı o dönemde, Angel Karaliyçev’in sanatı hem ayaklanmayı gerçekleştiren kurbanların acısını, halkın öfkesini ve halkın parlak bir geleceğe olan inancını ifade etme aracı olmuştur. Hikâyelerinin birçok yerinde faşist unsurların olumsuzluklarına değinilmektedir. Hikâyelerinde Karaliyçev’in resmettiği insanlar kendine güvenen, gururlu, kendi gücünün ve hakkının farkında, geleceğinden ümitli ve savaşçı insanlardır.

Yazar, hayallerinin ve duygularının sanata dönüşmesi için hem gerçeklikten hem de genel olarak Bulgar halkının folklorundan materyal almaktadır. Her zaman halka manevi ve milli değerler aşılayan yazıların sıkı takipçisi olmuş ve onları kendinde olgunlaştırarak ve zenginleştirerek kendisinin eserlerine temel oluşturmuştur. Karaliyçev’in her satırı adeta bir sahnedir ve okurun gözünde tüm ayrıntılarıyla resmedilmektedir. Angel Karaliyçev, dokunduğu her şeye can katma, ölü nesneyi canlandırma, ona ruh katma ve hareket ettirme gibi sihirli güce sahiptir.

1925 yılında kendisi ve arkadaşları hakkında çıkarılan olumsuz söylentilerden sonra kendi deyimiyle “geri adım atarak”, komünizm ile bağlarını koparmış ve “Altın Boynuz” (Zlatorog) dergisinde yazılarına devam etmiştir.

Burada yazar için önemli bir özellik ortaya çıkmaktadır. Yazarın, adeta politik düzene göre eserler verdiği görülmektedir. Yazarın bu komünizm odaklı yazıları burada son bulsa da veya daha doğru bir deyimle ara vermiş olsa da 1950’lerde tekrar komünizm eğilimli yayınlar üretmeye başlamıştır.

Yazar 1920’lerin sonunda, 1930’larda ve 1940’ların başında kendini seyahatlere adanmıştır. Romanya’ya, Barselona’ya, Paris’e (6 ayını burada geçirmiştir) ve başka yerlere gitmiştir. Diğer bir deyişle 1920’lerin sonlarından itibaren 1940’ların başına kadar bir edebiyatçı yazar olarak Karaliyçev bir nebze kendisini nadasa çekmiştir. Bu seyahatlerden sonra kaleme aldığı seyahat notları eserlerinin önemli bir bölümünü ve de özellikle şiirsel bir bölümünü temsil etmektedir.

Yazarın halka olan sevgisi, fakirlerin kaderiyle ilgilenmesi ve var olan hümanizmi kendisinden hiç eksik olmamıştır. En iyi eserlerinde halk ve köy karakteri işlenmiştir. Modern olay örgüsü onu çekmemekte, soyut temalar kendisini ilgilendirmemektedir. Onun mitolojik fantezi gücü, bugünü geçmişle, gerçeği kurguyla, yaşananı önseziyle birleştirerek okurun önüne yepyeni bir dünya yaratmaktadır.

Karaliyçev’in incelediğimiz eserlerindeki hikâyeler gerçek bir kurgusal değere ve şiirsel güce sahiptirler. İçlerinde, halklarının geleceğini ve vatanlarının kurtuluşunu özleyen kırsal erotizm ve yoksul köylülerin taptaze ve hoş kokulu bir resmi vardır. Çoğunda Karaliyçev’in yapıtlarında var olan yalnız insanın hüznü ve özellikle o saf insanın sevgisi ve saflığı ifade bulmuştur.

Karaliyçev birçok eserinde tarihin derinliklerine yaşanmış olan büyük olayları ve şahsiyetleri vatansever bir edayla ve saygıyla anlatmaktadır. Antik çağa karşı bir tür mistik saygıyla yaşamaktadır. Geçmişini düşünerek Karaliyçev, ondan geriye çok az hatıra kaldığı için üzüntü duymaktadır. Bunlardan etkilenecek tarihsel bir olay örgüsüne sahip birçok hikâye yazmıştır. Her ne kadar tarihler bir yer belirtilmiş olsa da bu hikâyelerde kesin tarihsel gerçekleri aramamak gerekir. Tarihi gerçeklerden ziyade sadece yazarın o zamanın başarısına ve üzüntüsüne ilişkin hissini almalıyız. Karaliyçev’in eserlerinde gerçek ile hayal, realizm ile romantizm birbirinin içine girmektedir, yani iç içedir. Zamanın katı gerçeklerinin

elişkilerinden geçmişe yönelerek bugünün dünyasında bulmadığı ya da kabul etmek istemediği şeyleri bulacağını sanmaktadır.

Çocuklar için yazmış olduğu eserler yazarın popülaritesini artıran en önemli olay olmuştur. Doğası gereği, yaratıcı yetenekleri dikkate alındığında bir yazarın sahip olması gereken tüm niteliklerine sahip olduğu görülmektedir. Kendisine yönelik yetişkin öykü yazarı mı yoksa ocuk öykü yazarı mı olduğu yönündeki sınıflandırma çalışmaları sonuçsuz kalmaktadır. Diğer bir deyişle yetişkinlere yönelik yazdığı öykülerini çocuklar için yazmış olduğu masallardan pek ayıramayız. Karaliyçev'te bu iki tür yaratıcılık birbiriyle bağlantılı ve girintilidir. Yazarın yaratıcılığı için halkın kültürü ve yaşamı çok önemlidir. Bunlardan yazar motifler ve karakterler almaktadır ve bunları adeta bir ressamın tuvalindeki her renk ve malzemeden alarak ve nihayetinde hayal g ile bunları birleştirerek oluşturduğu resim gibi adeta işlemektedir. Nasıl ki bir ressam gerçeğin aynısını veya farklı bir resmin aynısını tuvale yansıtamıyorsa, Karaliyçev de aynı şekilde halk masalını tekrar etmemektedir. Yaratıcı dürtüsü o kadar g ki dokunduğu her şey adeta canlanmaktadır ve eser Karaliyçev'in eseri olduğunu adeta haykırmaktadır.

Ancak Karaliyçev'in masal dünyasında ifade bulan yalnızca yazarın kişiliği değildir. Kırsal halkın karakterinin özellikleri de eserlerinde somutlaşmıştır. Bunlar romantikleştirilmiş ve vurgulanmıştır ama aynı zamanda da gerçekte vardırırlar. Her şeyden önce çalışmanın bir erdem olduğu ve herkesin görevi olduğuna dair derin bir farkındalık yaratmaktadır.

Çocuklara yönelik eserlerinin yer aldığı kitapların sayısı 40'ı aşmıştır. Ortalama olarak yazar her yıl bir kitap yazmıştır. Bu eserler ele alındığında Angel Karaliyçev Bulgaristan'ın en üretken ocuk yazarı olduğu görülmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Karaliyçev belli bir süre Eylül Devrimini ve komünizmi destekleyen yayınlarına bir süre ara vermiştir. 1945 yılında Bulgaristan'da politik düzeni yöneten Komünist Parti ve onun yönlendirmesiyle, 1950'lerden sonra bu yayınlarına yine devam etmiştir. Kalemini derhal devrimci mücadeleler ve sosyalizmin Bulgaristan'da inşa edilmesine yneltmıştir. Hemen 1952'de Bulgaristan Komünist Parti lideri Georgi Dimitrov hakkında "rs veya eki" (Sırp ili uk) adını taşıyan güzel ve coşkulu bir kitap yazmıştır. Hemen aynı yıllarda komünist rejimi ile sosyalist hayatı öven Sovyetler Birliği-Bulgaristan Halk Cumhuriyeti kardeşliğini konu alan gezi notları da yayınlanmıştır.

Karaliyçev, Bulgar edebiyatına önemli estetik değerler kazandıran sanatsal eserler bırakmıştır. Bu ölümsüz eserlerin içinde dünyayı ve insanları seven büyük bir kalbin buruk sevinci yatmaktadır.

Yazar, “Nov Pıt” ve “Zlatorog” dergisinde yazılar yazarken, Bulgar halkını bilgilendirmeye ve onu milli konulara kanalize etmeye yönelik dil kullanmıştır. Bunları yaparken vatan sevgisi ve millet çıkarları hep ön planda tutmuştur. “Zlatorog” dergisinde yazmış olduğu şiir ve hikâyelerin bazıları daha sonra yayınlayacağı “Rıj” adlı kitapta da yer almıştır.

Neredeyse tüm hikayelerini yazarken yazar yukarıda bahsedilen özellikleri kullanmış ve bunların yanında kullandığı dili zenginleştirerek “sihirli dünyalar” yaratmıştır. Bu sihirli dünyalara yazar lirik özellik de kazandırmıştır. Genel bir ifadeyle yazdığı eserler kendine özgü olup taklit edilememektedir. Yazmış olduğu üslup ve kullanmış olduğu dil bunu ortaya çıkarmaktadır. Hikâyelerinde gerçek olgular üzerinde durmakta; bunlara sihir ve lirik özellik kazandırarak Bulgar tarihine ve geçmişine vurgu yapmayı da ihmal etmemektedir. Bütün eserlerinin ortak özelliği budur. Karaliyçev’in kullanmış olduğu dil ve üslup sonucu hikâyeleri adeta masallaşmıştır. Yaratmış olduğu bu masal dünyasında yazar Türkçe kelimeler de kullanmıştır. Bunları kullanarak yazar olayları okura daha iyi aktarmış ve kafasında daha iyi canlanmasını sağlamıştır. Bütün bunlara baktığımızda aslında yazar bir ressamın kendi elleriyle oluşturmuş olduğu tablosu gibi kendi hikâye tablosunu oluşturmuştur.

Hikâyelerinin içinde dikkat çeken ve araştırma tezinde özellikle üzerinde durulan bir hikâye türü de yazarın Bulgar tarihinden alınan olaylar ve mekânlardan esinlenerek kaleme almış olduğu tarihi hikâyeleridir. Tarihi hikâyelerinde yazar kronoloji gütmeyip, Bulgar okurlarına, yukarıda bahsedildiği gibi masalımsı, şiirleşmiş ve sihirle karışık bir dünya sunmaktadır.

Hikâye, masal gibi eserlerinde olduğu gibi gezi notlarında da yazar gerçekler üzerine kurulan ve anlatım şekli ile adeta masal veya hikâyeye dönüşen eserler ortaya çıkmıştır. Şehirleri gezerken tanıttığı heykeller, doğa, kilise, liman, insanlar gibi varlıkları kullanmış olduğu karşılaştırma ve benzetmelerle adeta başka bir boyuta taşımıştır. Gezerken yazmış olduğu gezi notları bu ifadelerle ve yazarın kendi üslubu sayesinde adeta şiirleşmiş bir masalımsı seyahatname şeklini kazanmıştır. Karaliyçev, yazılarında Bulgar tarihine ve genel

olarak milli ve manevi değerlerine de değinmeden geçmemiştir. Varlıkları ve olayları sihirli sözcüklerle süsleyerek satırlarına fantastik öğeler de katmıştır.

Bütün bu veriler ışığında seyahatnameleri ele alındığında Karaliyçev'in üslubu dikkat çekmektedir. Gözlemlediği şehirleri ve içindeki olayları ve önemli yerleri incelediğini görmekteyiz. Bu gerçek varlıkları tanımlarken kullanmış olduğu benzetmeler ve karşılaştırmalar ile adeta masalımsı bir portre çizmiştir. Bu masalımsı portre içine, gezmiş olduğu yöreyle ilişkili tarihten gelen yerel ve Bulgar şahsiyetleri de serpiştirerek bunlar yer yer fantastik yaklaşım da sergilemiştir. Böylece Bulgar okuruna milli ve manevi değerleri aşılamış ve gururlanmasını sağlamıştır. Bütün bunları yaparken kendi benzersiz üslubunu da kattığında ortaya lirik ve masalımsı bir eser olan seyahatnameleri çıkmıştır.

Aslında üzerinde durulması gereken başka bir konu da yazarın yaşamış olduğu dönemdir. Bu dönemde faşistler Bulgar halkı üzerinde baskılar kurmuştur. Bu baskılar, yazarın sanat yönünü de etkilemiş ve belli bir yönde eserler vermesi ile neticelenmiştir. Yazar bunu kendisi de kabul etmektedir. Bu kötü günlerde Karaliyçev hep güçsüzün ve fakirin yanında yer almıştır. Hep iyiyi yüceltmiş ve kötülüğü okurlara göstermiştir. Maksim Gorki'nin Balmont için söylediği “Он жил во зле, любя добро” (O, iyiyi severek kötude yaşadı) sözleri aslında Angel Karaliyçev için de geçerlidir.

2.3. Eserleri

Yazar Angel Karaliyçev yazarlık hayatına 1923 yılında başlamış ve ömrünün sonuna kadar eserler vermiştir. Bu eserler şiir kitabıyla başlayıp, hikaye, tarihi hikayeler, masallar, yolculuk notları ve seyahatnameler şeklinde olmuştur. Yayımlanmış olan eserler ve türlerini aşağıya Bulgarca ve Türkçe açıklamalı olarak kronolojik sıraya göre aşağıda verilmiştir.

Мауна лоя (1923; поема)	Mauna Loa (1923; şiir)
Ръж (1924; разкази)	Çavdar (1924; öyküler)
Крaли Мaркo пo нaрoднитe пeсни (1925; 1930)	Halk Türkülerinde Kral Marko (1925; 1930)

Мечо (1925; разкази)	Ayıcık (1925; öyküler)
Жълтици (1925; малки разкази)	Kuruş Paralar (1925; kısa öyküler)
Имане (1927; разкази)	Varlık (1927; kısa öyküler)
Крилатият юнак (1927; приказка)	Kanatlı Kahraman (1927; masal)
Чудната свирка (1927; приказка)	Mucize Düdük (1927; masal)
Богородична сълза (1928; приказки)	Meryem Ana'nın Gözyaşı (1928; masallar)
Цар Иван Шишман (1928)	Çar Şişman İvan (1928)
Приказен свят (1929; 1930, 1933; 1943; 1954; 1960; 1969; 1972; 1982; 1985)	Masal Dünyası (1929; 1930, 1933; 1943; 1954; 1960; 1969; 1972; 1982; 1985)
Смъртта на хан Крума (1929)	Krum Han'ın Vefatı (1929)
Честит човек (1929; приказки)	Kutlu Adam (1929; masallar)
Край огнището (1929; 1936; народни приказки)	Ocak Başında (1929;1936; halk masalları)
Мравешка история (1931; 1945; малки разкази)	Karınca Hikayesi (1931; 1945; kısa öyküler)
Дядовата броеница (1932; 1940; народни приказки)	Dedenin Tespihi (1932; 1940; halk masalları)
Кошер. Стихове и разкази за малките спестовници (1932)	Arı Kovanı. Küçük Afacanlar İçin Şiirler ve Hikayeler
Лъжовен свят (1932, 1941, 1943, 1946; разкази)	Yalan Dünya (1932, 1941, 1943, 1946; hikayeler)
Чудната птичка. Четири народни приказки (1932)	Harika kuş. Dört Halk Masalı (1932)

Бързоходната княгиня. Естонска приказка (1933)	Koşar adımlı prenses. Estonya Masalı (1933)
Жълтите птички (1933)	Sarı Kuşlar (1933)
Месечината и дяволът (1933)	Hilal ve Şeytan (1933)
Пророческият сън (1933)	Peygamber Rüyası (1933)
Аз съм книга хубавица за най-мирните дечица (1935)	Ben En Uslu Çocuklar İçin Bir Güzel Kitabım (1935)
Сребърна ръкойка. Пътеписи. Настроения. Разкази (1935)	Gümüş Buğday Destesi. Seyahatnameler. Ruh Halleri. Kısa Hikayeler (1935)
Ането (1938; 1966; 1976; 1985; 1999; повест)	Anecik (1938; 1966; 1976; 1985; 1999; Hikaye)
Вихрушка (1938; разкази и легенди)	Kasırga (1938; hikayeler ve efsaneler)
Крилата помощ (1938) – първата радиопиеса, излъчена в България по Варненското радио на 26 декември 1938 г. (съвместно с Матвей Вълев)	Kanatlı Yardım (1938) - Bulgaristan'da 26 Aralık 1938'de Varna Radyosunda yayınlanan ilk radyo oyunu (Matvey Valev ile birlikte)
Ято (1938)	Kuş Sürüsü (1938)
Земята на българите (1939; 1942; пътеписи)	Bulgarların Ülkesi (1939; 1942; gezi notları)
Исторически разкази. Легенди, сказания, откъси от миналото на българския народ (1939)	Tarihsel Hikayeler. Bulgar Halkının Geçmişinden Efsaneler, Hikayeler, Alıntılar (1939)
Старопланинските бунтовници (1939)	Kocabalkan Asileri (1939)
Тошко Африкански (1940; 1945; 1948; 1953; 1970; 1985; 1999)	Afrikalı Toşko (1940; 1945; 1948; 1953; 1970; 1985; 1999)
Птичка от глина (1941; разкази и пътеписи)	Kilden Bir Kuş (1941; öyküler ve seyahatnameler)

Русенският каменен мост (1941; 1943; 1945; разкази)	Ruşuk Taş Köprüsü (1941; 1943; 1945; öyküler)
Българчета (1942; разкази и приказки за деца)	Bulgar çocuklar (1942; çocuklar için hikayeler ve masallar)
Кладенче (1943)	Su Kuyusu (1943)
Книга за малките българчета (1943)	Küçük Bulgarlar Hakkında Bir Kitap (1943)
Надежда (1944; разкази)	Umut (1944; öyküler)
Весели прекеждия (1945; стихове)	Neşeli Sorunlar (1945; ayetler)
Двете маймунчета. Весели картинки и приказки (1945)	İki Maymuncuk. Neşeli Resimler ve Masallar (1945)
Великанът и ламята (1946, приказка)	Dev ve Ejderha (1946, masal)
Соколова нива (1946; разкази)	Şahin Tarlası (1946; öyküler)
Български народни приказки (1948; 1952; 1954; 1956; 1957; 1958; 1960; 1965; 1971; 1974; 1975; 1985; 1988)	Bulgar Halk Masalları (1948; 1952; 1954; 1956; 1957; 1958; 1960; 1965; 1971; 1974; 1975; 1985; 1988)
Житената питка (1948; 1960; 1965; 1973; 1974; 1988)	Buğday Çöreği (1948; 1960; 1965; 1973; 1974; 1988)
Крале Марко освобождава три синджира роби (1948)	Kral Marko Üç Zincir Dolusu Köleyi Azad Ediyor (1848)
Най-хубавата земя (1948; 1950; 1953; 1957; 1954; разкази и приказки)	En Güzel Memleket (1948; 1950; 1953; 1957; 1954; öyküler ve masallar)
Мъничкият Мук. Източна приказка (1949)	Küçük Muk. Doğu Masalı (1949)
Народен закрилник (1949; 1950; 1954; разкази)	Halk Koruyucusu (1949; 1950; 1954; kısa öyküler)

Който не работи, не трябва да яде (1950; 1955; приказка)	Çalışmayan Yememeli (1950; 1955; masal)
Строители на републиката (1950; избрани разкази)	Cumhuriyetin Kurucuları (1950; seçme hikayeler)
Бялото гълъбче (1951)	Beyaz Güvercin (1951)
Рожен (1951; пиеска в две картини)	Rojen (1951; iki resimde piyes)
Разкази и приказки (1952)	Hikayeler ve Masallar (1952)
Малкият орар (1953; 1961; 1970; народна приказка)	Küçük Sabancı (1953; 1961; 1970; halk masalı)
Приказка за житните зърна (1953)	Buğday Tanelerinin Hikayesi (1953)
Братче и сестриче (1954)	Erkek Kardeş ve Kız Kardeş (1954)
Наковалня или чук (1954; 1958; 1963; 1971; 1972; разкази и очерци за Георги Димитров)	Örs veya Çekiç (1954; 1958; 1963; 1971; 1972; Georgi Dimitrov hakkında kısa öyküler ve denemeler)
Тримата братя и златната ябълка (1954; 1980)	Üç Kardeş ve Altın Elma (1954; 1980)
Пътища далечни (1954; очерци и пътни бележки)	Uzak Yollar (1954; eskizler ve seyahat notları)
Гладният вълк. Глупавата мечка (1956; народни приказки)	Aç kurt. Aptal Ayı (1956; halk hikayeleri)
Избрани произведения (1956)	Seçilmiş Eserler (1956)
Самотната елхица (1956; приказка)	Yalnız Çam Ağacı (1956; peri masalı)
Лъв без опашка (1958; приказка)	Kuyruksuz Aslan (1958; peri masalı)
Трите патенца (1958; приказка)	Üç Ördek Yavrusu (1958; peri masalı)

Топла ръкавичка (1959; 1965; 1972; 1975; приказки и разкази)	Sıcak Eldiven (1959; 1965; 1972; 1975; masallar ve kısa öyküler)
Безценното камъче (1960; 1968; 1970; приказка)	Paha Biçilemeyen Taş (1960; 1968; 1970; peri masalı)
Гостенчета крилати (1960; 1964; народни приказки от разни страни)	Kanathlı Misafirler (1960; 1964; çeşitli ülkelerden halk hikayeleri)
Пух-пах (1960; народна приказка)	Puh-Pah (1960; halk masalı)
Тримата юнаци (1960; приказка)	Üç Kahraman (1960; masal)
Избрани произведения в 3 тома (1962 – 1963)	3 Ciltte Seçilmiş Eserler (1962 – 1963)
Майстор на майсторите (1963; народна приказка)	Ustaların Ustası (1963; halk masalı)
Подрумчета (1963; сборник мъдрости, афоризми, спомени, случки и импресии)	Mahzenler (1963; bilgelik, aforizmalar, anılar, olaylar ve izlenimler koleksiyonu)
Юначният заек и вълчицата. Непослушните деца (1964)	Kahraman Tavşan ve Dişi Kurt. Yaramaz Çocuklar (1964)
Локомотивът на историята (1965; разкази и очерци)	Tarihin Lokomotifi (1965; öyküler ve eskizler)
Най-скъпият подарък (1965; 1973; разкази и приказки)	En Pahalı Hediye (1965; 1973; Öyküler ve Masallar)
Майчина сълза. Житената питка. Лъв без опашка (1966; 1975; 1985; приказки)	Anne Gözyaşı. Buğday Ekmeği. Kuyruksuz Aslan (1966; 1975; 1985; masallar)
Спомени. Из моя дневник. В широката съветска земя. Писатели. Капка мастило (1966; 1971)	Hatıralar. Günlüğümden. Geniş Sovyet topraklarında. Yazarlar. Bir Damla Mürekkep (1966; 1971)
Имало едно време (1968; 1985; народни приказки)	Bir Varmış Bir yokmuş (1968; 1985; Masallar)
Безценно камъче. Юначният заек и вълчицата. Непослушните деца (1970)	Paha Biçilemeyen Taş. Kahraman Tavşan ve Dişi Kurt. Yaramaz Çocuklar (1970)
Малкият орач (1970)	Küçük Sabancı (1970)

Най-старата приказка на света (1970)	Dünyanın En Eski Masalı (1970)
Избрани произведения в 2 тома (1972)	2 Ciltte Seçilmiş Eserler (1972)
Бялото агънце. Малкият скъперник (1975)	Beyaz kuzu. Küçük Cimri (1975)
Лъв без опашка (1975; приказка)	Kuyruksuz Aslan (1975; peri masalı)
Камбаната на свободата (1976, легенди и предания)	Özgürlük Çanı (1976, Efsaneler ve İrfan)
Дядо Божиловата надежда (1976)	Bojil Dede'nin Umudu (1976)
Дарените години (1976)	Yetenekli Yıllar (1976)
Патаран и Цървулан (1976)	Pataran ve Tsırvulan (1976)
1877 (1977, исторически разказ)	1877 (1977, Tarihsel Anlatı)
Торбата с лъжите (1977)	Yalanlar Çantası (1977)
Един за друг (1977, исторически разказ)	Birbirimiz İçin (1977, Tarihsel Anlatım)
Торбата с жълтиците (1980)	Mücevher Çantası (1980)
Най-тежкото имане (1980)	En Zor Mülkiyet (1980)
Юначното петле (1986, приказка)	Kahraman Horoz (1986, masalı)
Камбаната на свободата (1989, легенди и предания)	Özgürlük Çanı (1989, Efsaneler ve İrfan)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV'İN HİKÂYELERİ

3.1. 1923 Eylül Ayaklanması

Tezimize konu olan Bulgar yazar Angel Karaliyçev'i anlayabilmek, incelediğimiz edebiyat dönemini anlayabilmek, bunun neticesinde de Eylül Edebiyatı ve Angel Karaliyçev'in hikâyelerini anlayabilmek için Eylül Ayaklanmasını anlamak gerekmektedir. Bu dönem Karaliyçev'in neredeyse tüm eserlerine etki ettiği için bu dönemi anlamak özel önem taşımaktadır. Bu başlığı bu bölüm altında göstermemin en önemli sebebi belki de budur. Yazarın yazarlık hayatına hikayecilikle başlaması dolayısıyla bu başlığın burada verilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyim.

İki dünya savaşı arasındaki dönem, Bulgar halkının, Bulgar Devletinin, siyasi hayatın, tek kelimeyle Bulgaristan'ın en sancılı dönemlerinden biridir. Bu dönemde Bulgar hükümetleri ve Bulgar halkı Sovyet İhtilalinin gölgesinde ve Avrupa'daki siyasi gelişmelerin etkisinde kalmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesi Bulgar tarihinin ve dolayısıyla da Bulgar edebiyatının önündeki zamanların sancılı geçmesini etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitişiyile birlikte, Bulgarlar yenilerek toprak kaybetmiş ve bunun sonucunda da ordu kurması yasaklanmıştır. Bu durum ülkedeki partilerin hareket tarzını ve politikalarını da belirlemiştir. 1917 yılında Rusya'da komünistler, Lenin öncülüğünde Ekim Devrimini gerçekleştirmiş, bu devrim de savaş sonucunda bozguna uğramış olan Bulgar halkında her geçen gün daha fazla taraftar kazanmıştır. Rus hayranlığı zaten 93 Harbi olarak adlandırılan 1878 Osmanlı - Rus Savaşı dolayısıyla halkta fazlasıyla mevcuttur. Buradan neden Bulgar Halk Çiftçi Birliği (BZNS)'nin Bulgar halkı nezdinde en meşhur parti olduğu buradan kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Bu tabii ki halkın %80'inin köyde yaşamasının yanı sıra karizmatik bir lider olan Aleksandır Stamboliyski'ye de borçludur. Stamboliyski, çok kararlı, kesin konuşan ve kararlarından emin bir kişidir ve savaş döneminde bir tek kendisinin Çar Ferdinand'a karşı net ve gür çıkışları olmuştur. Nihayet savaş bitiminde 1919 yılında yapılan seçimleri kazanmış ve başbakan olmuştur. Seçimleri kazanmış, fakat mecliste çoğunluğu olmadığından istediği kararları alamadığı için ertesi sene yine seçime gitmiş ve bu sefer, oyların %40'ını alarak seçimi kazanmıştır. İkinci parti ise %15 oyla komünistler olmuştur. Bu da halkın o dönemki eğilimlerini ve sosyal yapısını, profilini açıklamaya yetmektedir. Seçimi kazanmasına rağmen BZNS yine çoğunluğu sağlayamamıştır

ve kararlar alamamaktadır. Bunu çözmek için Stamboliyski meclisteki iki partiyi meclisten kovar ve böylece partisi de tek başına hükümet kurabilecek duruma gelmiş olmaktadır. 1920 ile 1923 yılları arasında hükümet bir dizi reformlar yapmış ve Bulgar çiftçisini Bulgar Devletinin merkezine koymuştur. Bunu yaparken orta ve üst sınıf zenginleri ve elit kesimi ise bir nebze geri planda bırakmıştır. Bu kararlar bu kesimleri memnun etmemiştir. Bu dönemde bütün devlet yönetimi ve bürokratlar yerlerinden alınmış, yerleri okumamış ve iş bilmeyen ama hükümeti saldırgan bir şekilde destekleyen çiftçilerle değiştirilmiştir. Hükümeti destekleyen insanlardan oluşan “Turuncu Muhafızlar” muhalefetle mücadeleye girişmiş ve kazma - kürek kullanarak onlarla kendileri mücadele etmeye kalkışmışlardır.

1923 yılında yapılan seçimleri de baskı ve tehditle BZNS yine kazanınca, daha önce, 1912 yılında Avrupa ve çar yanlısı muhalifler ve subaylar tarafından oluşturulmuş olan Askeri İttifak (Voenen sıyuz), hükümeti devirmenin tek yolunun askeri darbe olduğuna karar vermiştir. Gerçekten de 9 Haziran 1923'te BZNS iktidardan indirilmiş, Turuncu Muhafızlar buna direniş gösterse de kolaylıkla bastırılmışlardır. Aleksandır Stamboliyski de, doğduğu köydeki çiftlik evinde yakalanmış, ağır işkencelerden geçirilerek vahşice öldürülmüş, yerine ise muhalefet partileri ve askerler tarafından kabul edilebilir olan Prof. Aleksandır Tsankov getirilmiştir. Bu sefer de Turuncu Muhafızlara karşı acımasızca bir kovuşturma ve cezalandırma başlatılmıştır. Böylece ülkenin siyasi hayatında iktidarların zorla alınabildiği ve suçluların da acımasızca cezalandırıldığı bir döneme girilmiştir. Bütün bunlar komünistler ve onların partisi olan Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) ve Moskova tarafından izlendiği bilinmektedir. Oluşan bu düzensizlikten yararlanmak isteyen komünistler, Rusya'nın da desteğiyle, 1917 yılında Rusya'dakine benzer bir devrim yapılabileceğine dair karar vermişlerdir. Hazırlıkları uzun sürmemiş ve nihayet Eylül 1923'te var olan hükümete karşı ayaklanma başlatılmış ve bazı yerlerdeki hükümet ve devlet binalarına kırmızı bayrak asılmış ve Bulgaristan Sovyet Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Hükümete karşı yapılan bu Rus kaynaklı darbe girişimi hükümet güçleri tarafından engellenmiş; yakalananlar ve işbirlikçilerine karşı acımasızca karşılık verilmiştir. Yüzlerce köylü ve komünist öldürülmüş, birçoğu da hapishanelere atılmıştır. Darbe girişiminin öncü ve yöneticilerinden Georgi Dimitrov ve Vasil Kolarov SSCB'ye kaçmışlardır.

Sonuç olarak ayaklanma acımasızca bastırılmıştır. Her yer kan içindedir. “Narod” (Halk) gazetesi o günkü durumu öyle özetlemiştir: “Çok kan döküldü...” Yine 13 Ekim'de “Mir” gazetesinin editörü, ayaklanmayı bastırılardan biriyle görüşmesinden bahsederken şunları yazmıştır: “Öldürülenlerin sayısı hakkında tartıştık. Bazıları 2 bin, diğerleri 3 bin ve bazıları 5 binden fazla saydı.” Aslında bazıları da bu sayının yaklaşık 30 bin olabileceğini de yazmaktadır.

İşte, Eylül 1923 yılında yapılan bu başarısız kalkışma girişimi Eylül Ayaklanması olarak adlandırılır. Bu dönemin küllerinden Eylül şiiri ve Eylül edebiyatı doğmuştur. Bütün bu dönemden esinlenerek yazılan edebi eserlere de Eylül Edebiyatı eserleri denmektedir.

3.2. Eylül Edebiyatının Başlıca Temsilcileri ve “Nov Pıt” (Yeni Yol) Dergisi

Eylül Edebiyatı tabiri 1923 yılındaki Eylül Ayaklanması’na atfen edebiyat eleştirmeni Georgi Bakalov tarafından ortaya atılmıştır.

İç savaş niteliğindeki bu olay Bulgarları Bulgarlarla karşı karşıya getirmiştir. Bu dönemi yazar Anton Straşimirov tarihe geçen şu sözlerle ortaya koymuştur: *“Нито тези, които погавриха надеждите на народните маси и забегнаха, нито тези, които клаха народа си, както и турчин не го е клал, нито едните, нито другите ще помислят за тълпите жени и деца, оставени на произвола пред зима”*³³ (Ne halk kitlelerinin umutlarına ihanet edip kaçanlar, ne de halkını Türk’ün katletmediği gibi katledenler; ne birileri, ne de diğerleri, kış gelirken kendi hâllerine bırakılan kadın ve çocuklardan oluşan kalabalıkları düşüneceklerdir).

Dünyayı etkileyen savaşların bıraktığı izler ve halka karşı gerçekleşen 1923’ün Eylül olayları, olağanüstü edebi metinlerin yaratılmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda Eylül Edebiyatı ile bağlantılı olarak Geo Milev (“Eylül” başlıklı manzum şiiriyle, 1924), Asen Raztsvetnikov (“Kurban Ocakları” şiir kitabıyla, 1924), Nikola Furnaciev (“İlkbahar Rüzgârı” şiir kitabıyla, 1925), Angel Karaliyçev (“Çavdar” adlı hikâye kitabıyla, 1925), Anton Straşimirov (“Horo” romanıyla, 1926) isimleri öne çıkmıştır.

Eylül edebiyatıyla Vladimir Polyanov (“Güneş Sönmüş” romanıyla, 1928), Orlin Vasilev (“Beyaz Patika” romanıyla, 1929), Krum Kyulyavkov (“Nikodim” baladıyla, 1929), Krum Velkov (“Borovo Köyü” romanıyla, 1932), Nikolai Hrelkov (“Geceyarısı Kongresi” balad şiiriyle, 1932), Konstantin Konstantinov (“Kan” romanıyla, 1933) da ilişkilendirilmektedir.

Diğer Eylül Edebiyatı yazarları arasında Georgi Karaslavov, Hristo Radevski, Lalyo Marinov (Lamar), Nikola Lankov, Lyudmil Stoyanov, Mladen İsaev ve Mariya Grubeşlieva da sayılabilir.

³³ Lıç Gazetesi, No: 19, 12.11.1923.

Yazarlar Asen Raztsvetnikov, Angel Karaliyçev, Nikola Furnaciev ve eleştirmen Georgi Tsanev ile birlikte, editörü Georgi Bakalov olan sol görüşlü Nov pıt (Yeni Yol) dergisi etrafında ideolojik ve dostane bir çevrede bir araya gelmişlerdir. Bu dördü zamanla “Eylül Dörtlüsü” olarak anılmaya başlanmıştır.

“Eylül Dönemi edebiyatçıları genel olarak sol eğilimli yazarlar olsalar da, Vladimir Polyanov ve Konstantin Konstantinov için bu söylenemez. Aynı şekilde Anton Straşimirov'u da siyasi terimlerle açık bir şekilde tanımlamak zordur”³⁴.

Daha farklı kelimelerle ifade etmek gerekirse; Eylülcü edebiyat, kardeşin kardeşi katletmesinden kaynaklanan bir keder edebiyatıdır. Bu edebiyat türü aslında kötü kalpli insanlara yönelik bir uyarı ve bir haykırıdır. Eylülcü edebiyat, insanların birbirini sevmesi ve anlaması için bir çağrıdır.

Eylül 1923'teki kanlı olayların ardından sadece birkaç ay sonra yayıncı, editör ve edebiyat eleştirmeni olan ve Eylül edebiyatında müstesna bir yeri olan Georgi Bakalov “Yeni Yol” dergisini çıkarmaya başlamıştır. Derginin ilk yayına başlama tarihi 01.12.1923 olup yayın hayatına 15.04.1925 tarihine kadar yaklaşık iki buçuk yıl kadar devam etmiştir.³⁵ Dergi Bulgaristan Komünist Partisi (BKP)’nin yasal yayın organı olup sosyopolitik çizgide yayın yapmıştır. Derginin çıkmasındaki amacı ilk sayının baş makalesinde açıklamıştır.

Yazı, dünyadaki krize vurgu yaparak başlamaktadır: *“Голямата всесветска криза продължава неизбежно да се разраства и задълбочава.”³⁶* (Dünya çapındaki büyük kriz kaçınılmaz olarak büyümeye ve derinleşmeye devam etmektedir.) Bu derginin amacı Batı emperyalizmine karşı gelen komünistlerin sesini duyurmak ve kamuoyu oluşturmak yoluyla yön vermektir.

“Yeni Yol” dergisi, 1923 Eylül ayaklanmasından sonra ortaya çıkmıştır. Derginin sahibi olan Bakalov’un da teşvikiyle Angel Karaliyçev, Nikola Furnadjiev ve Asen Raztsvetnikov ilk çalışmalarını burada yayınlamaya başlamışlardır. Derginin editörü ise Asen Raztsvetnikov olmuştur. Georgi Tsanev ise Mladen İvanov takma adıyla arkadaşlarına yol göstermekte ve kritik de yapmaktadır. Burada yazılar yazmaya başlayan bu yazarlar ülkede yaşanan sivil çatışmalara acı ve ıstıraba kalemleriyle tepki vermişlerdir. Yazılarında çoğunlukla kanlı olaylar

³⁴ <https://dictionarylit-bg.eu/Септемврийска-литература> (Elka Dimitrova), (Erişim Tarihi: 07.06.2023)

³⁵ <http://dictionarylit-bg.eu/сн.-Нов-път> (Erişim Tarihi: 19.06.2023)

³⁶ Yeni Yol dergisi; Sofya Aziz Kliment Ohridski Kütüphanesi, Yıl 1, Sayı 1, s. 1, 01.12.1923

işlenmiş ve vatanın üzerinde gezinen suçluların dehşeti resmedilmiştir. Bir sol tandanslı dergi olarak derginin amacı gerçeği, dünyevi olanı ve somut olanı işlemektir.

Bu derginin çalışanları olarak üç arkadaş ilk kitaplarını 1924 yılında bu dergide yayınlamışlardır. Bu kitaplar, Asen Raztsvetnikov'un şiir koleksiyonu olan "Kurban Ocakları", yine Nikola Furnaciev'in şiir koleksiyonu olan "İlkbahar Rüzgârı" ve Angel Karaliyçev'in "Çavdar" hikâye derlemesidir.

Dergide yazılar yazmaya başlayan Nikola Furnaciev kendisini etkileyen Eylül olaylarını ve bu olayların edebiyatına etkisini kendi ağzından yıllar sonra şöyle anlatmaktadır: *"Септемврийското въстание беше нещо велико - такива моменти в историята не се случват често. Въпреки големите жертви, то бе време на подем и даваше възможност, ако си талантлив, да създадеш голяма творба. Спокойствието е необходимо за света, но често пъти не е благоприятно за поетите."*³⁷ (Eylül Ayaklanması yüce bir şeydi; tarihte böyle anlar pek sık tezahür etmez. Büyük fedakârlıklara rağmen, bu bir yükseliş dönemi idi ve eğer yetenekliyseniz büyük bir eser yaratma fırsatı veriyordu. Huzur dünya için gereklidir, ancak çoğu zaman şairler için bu elverişli bir şey değildir.)

"Nikola Furnaciev ve Onun Eşsiz Şiir Dünyası"³⁸ adlı makalesinde Bulgar araştırmacı Stefan Kolarov, Furnaciev'in yazarlığı hakkında bazı bilgiler vermektedir. Kolarov, trajik olaylara karşı üç yazarın arasında sesi en güçlü çıkan Nikola Furnaciev olduğunu yazmaktadır. Örneğin Nikola Furnaciev'in 1925 yılında yayımlanan "İlkbahar Rüzgârı" (Пролетен вятър) adlı kitabında yer alan "Atlılar" (Конници) adlı şiiri Eylül dönemini çok iyi anlatmaktadır:

Там изгоряха селата и неят бесилките,

вятъра стене над пустите ниви сега,

конници идат и плаче земята родилката,

сякаш че плаче и нее, и иде смъртта.

³⁷ https://litternet.bg/publish13/v_janev/furnadzhiev.htm#1 (Erişim Tarihi: 19.06.2023)

³⁸ <https://litteraturesviat.com/?p=159657> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

Orada köyler yandı ve darağaçları şarkı söyler,
kırac tarlalarda rüzgâr şimdi uğuldar,
atlılar gelir ve toprak ana ağlar,
sanki ağlayarak şarkı söyler ve ölüm de gelir.

Şair bu güçlü başlangıcı ile edebiyatta verebilecekleri konusundaki şevkiyle yeni ideolojik ve tematik arayışlarını sürdürmüştür.

Georgi Tsanev haklı olarak Nikola Furnaciev'in en belirgin Bulgar şairlerinden biri olduğunu iddia etmiştir. Şairin “Gökkuşağı” (1928) veya “Yollarında Yürüdüm” (1958) ve “En Zor Olan” (1964) adlı kitaplarında, anavatana ve onun ilerlemesine adanmış canlı, içten gelen ve derinlemesine işlenen yaratıcı bir çizgi izlenmektedir. Yazarın eserlerinde Bulgaristan ve Bulgaristan’ın kaderi konusu büyük bir vatanseverlikle kaleme alınmıştır.

Şair Asen Raztsvetnikov da arkadaşları gibi bu dergide yazılar yazılarını yayınlamıştır. Yazılarında Asen Kolarov takma ismini de kullanmıştır. “Yeni Yol” dergisinin yanında “Zlatorog” (Altın Boynuz) dergisinde de yazılar yazmıştır.³⁹

Asen Raztsvetnikov şiir yazmaya daha öğrenciyken başlamıştır. Takma adlarla “Bılgaran” dergisinde yayınlamıştır. Sol görüşlü basın olan “Çervena usmivka” (Kızıl Gülüş), “Mladost” (Gençlik) ve “Rabotniçeski vestnik” (İşçi Gazetesi) gibi yayınlara da aktif olarak katkı sağlamıştır.

Geo Milev, Angel Karaliyçev, Nikola Furnaciev ile birlikte Eylül Edebiyatının en parlak temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. O dönemdeki duygu ve düşüncelerinin meyvesi olan ilk şiir kitabı “Kurban Ocakları” (1924)’dır. Raztsvetnikov'un “Yeni Yol”daki veda yayını, “Mor” (1924) şiir derlemesiydi. Dergide yayınlanmış olan bazı şiirleri zamanla bu kitabı oluşturmuştur. Bunu “Kabil”, “Boğulan Adamlar”, “Yerli Bozkırların Üzerinde” ve “Tarla Okları” adlı baladları izlemiştir.

³⁹ Реçник на бългaрскaтa литeрaтурa, 3, Сoфyа: Издaтeлствo нa БАН, 1982, с. 178-181.

Raztsvetnikov'un ilk şiir kitabı olan “Kurban Ocakları” (1924), onu kesin olarak Eylül Edebiyatının temsilcileri arasında sokmaktadır. O zamanların, yani 1920'lerin önde gelen isimleri Geo Milev, Angel Karaliyçev, Nikola Furnaciev ve Anton Straşimirov'dur. Bu yazarları birleştirme ilkesi elbette öncelikle tematiktir ve 1923 Eylül olaylarına duydukları ilgi ve sempatiye dayanmaktadır.

Şair Peyo Yavorov'un ölümünün 10. yılı münasebetiyle Sofya Üniversitesi'nde yapılan şiir dinletisinin ardından kendisi, Angel Karaliychev, Nikola Furnadjiev ve Georgi Tsanev, BKP'li parti üyeleri tarafından burjuva kesimiyle gizli anlaşma yapmakla suçlanmışlardır. Bununla ilgili Vasilev, yazarlarla ilgili çarpıcı bilgiler vermiştir. **“Daha 1944 yılından bile önce bu yazarlara eski yazarlar, hainler ve eskide kalmış adamlar dahi denmiştir. Ondan sonra da hemen faşist edebiyatın temsilcileri olarak ilan edilmişlerdir”**⁴⁰.

Vuku bulan anlaşmazlıklar nedeniyle Raztsvetnikov sol görüşlerinden uzaklaşarak diğer üç arkadaşıyla birlikte “Yeni Yol” dergisiyle işbirliğini sonlandırarak, Vladimir Vasilev'in “Zlatorog” dergisiyle işbirliğine başlamıştır. Yazar 1930 yıllardan sonra da çocuk yazarlığına yönelerek bilmece, şiir ve masallar yazmıştır.

Yazar Angel Karaliyçev de zamanla çıkan söylenti ve ötekileştirme çabaları sonrasında “Yeni Yol” dergisinden ayrılarak 1925 yılından sonra “Zlatorog” dergisinde yazılar yazmaya başlamıştır. Yazılarına şiirler ve hikâyelerle başlamış ve bu hikâyeler zamanla yazarın edebi seviyesinin zirvesi sayılan “Çavdar” adlı hikâye kitabında da yer almıştır.

“Yeni Yol” dergisinin yazarlarına karşı başlatılan ötekileştirme ve yıpratmayla baskılar sonucunda dergi yayın hayatına son vermiştir. Dergi toplamda 2 yıl 3 ay boyunca yayın hayatını sürdürmüştür.

Dergi, ürettiği içerik ve yayınlarıyla Bulgar edebiyat tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Sol görüşlü dergi olduğu için yönetime karşı gelen yazılar ve halka karşı yapılan katliamları konu edinmiştir. Dergi halkı örgütlemek ve politik hayatın Bulgar halkına dayattığı yapay gündemlerden ziyade gerçeği ve doğruyu işlemeyi görev edinmiştir.

⁴⁰ Vasilev, Sava. Literaturniyat mit Vladimir Vasilev: opit za rekonstruktsiya, Veliko Tırnovo: Slovo, 2000, s. 31.

3.3. Eylül Edebiyatı Yazarı Angel Karaliyçev: “Rij” (Çavdar) Hikâye Derlemesi

Karaliyçev’in koleksiyonu olan “Çavdar” (1925), 1923 milli felaketini sorunsallaştıran şiirsel ve kurgusal metinleri içeren ve Eylül Edebiyatı tanımına uymaktadır. Eylül olayları, halkın uyumuna ve bütünlüğe kesin olarak son vermiştir. İnsanın kimliğini güvence altına alan geleneksel Bulgar dünyasının, değerler sistemini yok etmiştir.

“Çavdar” koleksiyonunun özelliklerinden biri de belirgin lirizm taşıyan on kısa öykü içermesidir. Bunları 1924’te İliya Çernev takma adıyla “Yeni Yol” dergisinde yayınladı. On öykü, bir mozağin parçaları gibidir; bunlar, mozaikten çıkarıldığında analist için gizemli hale gelir. Bu durum, metinlerin tam olarak birbirini çeken ve iten bir bütünün parçaları olarak okunmasını ve yorumlanmasını gerektirir.

3.3.1. “Rij” (Çavdar) Hikâyesi

Lirik formda yazılan ve fantastik gerçeklik olarak tanımlayabileceğimiz bir hikâye olan hikâyede Bulgar halkının üzerindeki baskı direkt olarak değil de, dolaylı olarak anlatılmaktadır. Bunun için yazın gelişi, çavdarların biçilmesi, demirci ustası Neno ile evlilik çağına gelmiş genç bir kızın imkânsız denebilecek aşkı, ay ve yıldızlar kullanılmıştır. Hikâyenin başkahramanı evlilik çağına gelmiş genç bir kızdır. Karşımıza çıkan diğer kahramanlar ise âşık olduğu demirci ustası Neno, sevmediği muhtemel damat adayı Mişo, çocuk yaştaki Ginka ile ay ve yıldızlardır.

Yazar, hikâyenin her paragrafını farklı bir olgu veya olaya ayırmıştır. Giriş kısmını yazın gelişine ve bu dönemdeki çavdarların olgunlaşmasına ayırmıştır. Yazın Uzunalan köyüne ve ovalara girişini ayrıntılı bir şekilde anlattıktan sonra ikinci bir olay olarak da kendisinin âşık olduğu ve çavdar biçerken kullandığı orağın, demirci ustası Neno tarafından yapılması olayıdır. Bu paragrafta genç bir kızın, Neno’ya olan yakınlığına vurgu yapılmıştır. Genç olan ve evlilik çağına gelmiş olan isimsiz kızın, Ginka gibi Neno’nun dükkânının önünde rahatça gezebilmek istemesine değinilmiştir.

Diğer bir paragraf, Pazar günü Deliorman bölgesinden gelen pazarcıların Pazar kuracağından ve kendisinin de bu pazarcılarla onların yöresine gelin olarak gitmek istemesi tasvirine ayrılmıştır. Ama nihayetinde kendisini bu durumdan Neno’nun kurtarmasını da beklemektedir.

Hikâyenin başında, genç kızın Neno'ya olan tutkusu hikâyenin ilerleyen kısmında daha da gelişmekte; onunla evliliği düşündüğü ortaya çıkarılmaktadır. Genç kız, Neno'ya karşı duymuş olduğu aşk acısının ıstırabını, dedesinin yıllar önceye evinin önüne ekmiş olduğu meyve ağaçlarının arasında, aylayarak dindirmektedir.

Hikâye geliştikçe genç kızın içindeki evlilik aşkı yazar tarafından daha da geliştirilerek okuyucuya aktarılmıştır: *“Kollarımı uzatıyor, göğüslerimi geriyorum, gömleğim sanki patlayacak gibi. Şuramda bir şeyler titreşip yanmaktadır. Uzun, güzel çavdar gibi. Sahibini beklemekte. Gel beni biç, sahibim, efendim”*⁴¹.

Burada sadece genç kızın duyguları açıklanmakla kalmamış, hikâyeye adını veren çavdarla da bağlantı kurulmuştur: *“Çünkü artık büyüdüm, sağlıklı ve güzelim. Tıpkı hatmi çiçeği gibi”*⁴². Burada okuyucu aslında ana konunun birebir çavdar olmadığını anlamaya başlamaktadır.

Hikâyede bir sonraki sahne Ay'ın ortaya çıkmasıdır. Ay'ın elma ağacının dalları arasından kendisine bakmasını ve onun bir erkek olarak yanına gelmesini istemesinden bahsedilmiştir. Burada genç kızın, Ay'ın, kendisinin kadınlık duygularına karşılık vermesini istemesi tasvir edilmiş, sonunda da aslında Neno'nun Ay'ın yerinde olmasını istediği vurgulanmıştır.

Hikâyenin sonunda Ay'ın, gelirken kendisiyle birlikte getirmiş olduğu yıldızlardan birinin kayması öne çıkarılmaktadır. Genç kız bu yıldızı kendisiyle özdeşleştirmektedir: *“O da benim gibi kadın. O da birini aramakta. Yanmakta”*⁴³.

Hikâyede sanki gündüzün eksikliği göze çarpmaktadır. Bu da sanki uzun zamanlar önce hikâyedeki kahramanların kaybolan “dün”ü, yani geçmişlerini yansıtmakta, “bugün” ise onların sadece düşüncelerinde gerçekleşmektedir. “Çavdar” adlı hikâyede sanki kahramanlar sadece Ay'ı görmekle yükümlüdürler. Ay'ın tasviri, sanki insanlar üzerinde var olan büyük bir baskıyı andırmaktadır. Başka bir ifadeyle “Çavdar” adlı hikâyede insanlar karanlıkta ve çaresiz dolaşmaktadırlar.

⁴¹ Karaliyçev, Angel. Razkazi, 1, Sofya: Bılgarski pisatel, 1972, s. 12-13.

⁴² Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 13.

⁴³ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 14.

Yazar Angel Karaliyçev bu hikâyede lirik özellikler kullanmaktadır. Aslında bir bakıma fantastik gerçeklik olarak da tanımlayabiliriz. Çünkü hikâyedeki kahramanların sorunları ve bu sorunların çözülememesinin fantastik varsayımlarla anlatılması vardır. Hikâyede fantastik öğeler Uzunalan-ovalar-yıldızlar-rüzgâr ile başlamaktadır. Mistisizmi ve fanteziyi tanımlayan diğer bir oluşum da “yer” ve “hava” tabirleridir. Genç kızın kurtuluşu “yerden” de “havadan” da gelmeyecektir. Burada Angel Karaliyçev “beyaz”ı “siyah”tan, “yer”dekinin “gök”tekinden, “iyi”yi de “kötü”den sınırlandırmadan vermekte ve her ikisinin de bir arada ve ayrılmaz bir bütün olarak var olmasını sağlamaktadır.

3.3.2. “Gergyovski Ognýove” (Hıdrellez Ateşleri) Hikâyesi

Hikâyenin başkahramanı Kalço isimli köylüdür. Karşımıza çıkan diğer kahramanlar ise Kalço’nun nişanlısı Mariya, siyah atı ve aksak yürüyen İbrahim isimli çingenedir.

Hikâyede yazar, hemen ilk satırında, Kalço isimli başkahramanın ağzından, Hıdrellez Ateşinden bahsederek başlamakta ve hemen sonra da “yanmış tarlalardan” inen susamış kadın orakçılarla ve “esmerleşmiş erkekler”le hikâyesine devam etmektedir.

Yazar aslında daha baştan itibaren, hissettirmeden okuyucuyu hikâyenin içlerine doğru taşımaya başlamaktadır. Çünkü hemen sonra yazar yine “Çavdar” hikâyesinden de tanık olduğumuz “siyah”larla süslü dünyasına devam ederek, bu sefer de “siyah attan” bahsetmektedir. Burada Kalço kendisini tanımlarken de “delibaş” ve “kırmızı yeleklî” olarak göstermektedir. Bu da belki bir şekilde ülkede olup biten ve Bulgarın Bulgarı kestiği olaylardan etkilenerek kendisinin artık tükenmiş olduğunu ve halkın yanında da “kızıl” saflarda olduğunu belirtmektedir. Kalço, kendisinin çok fakir olduğunu, elinde bir attan başka bir şeyi olmadığını, ama güçlü kuvvetli iki ele sahip olduğunu dile getirmiştir. Kendisinin bu ellerle ve aynı zamanda da kendisinde var olan bir güvenle, nişanlısına: “*Seni bana vermeseydi, babanın evini yakacaktım. Annesi, benim çirkinleştiğimi söylüyor: Güneş beni beğenmiş. Olsun*”⁴⁴.

Yine Kalço, nişanlısından aldığı güçle, “*Bazen kendimde öyle bir güç hissediyorum ki, üç gün uzun bir tırpan olsa elimde ve onu bir savursam bütün dünyayı biçeceğim*”⁴⁵.

Hikâye ilerlerken, Bulgarlar için süren kara günler olduğunu ve çok eziyet çekildiğini, belki de hikâyenin en can alıcı yerini anlatmaktadır: “Biz koşarken, ikide bir ayağımız takılıyor

⁴⁴ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 16.

⁴⁵ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 17.

ve düşüyoruz. Diğerleri üzerimizden atlayıp geçiyorlar. Geriye baktığımızda kapkara yıllar görüyoruz: biçilmiş kanlı tarlalar, yanan köyler; kardeş cesetleri, kardeş kanı”⁴⁶. Bütün hikâyede aslında anlatılmak istenen, bütün acıların sebebi olan ve halk ayaklanması ile sonuçlanan bir olaya ve onun kapsadığı dönemdir. Yaklaşan Hıdrellez’in kendilerinde doğurduğu yeni umutlar ve yepyeni yarınlardan umut beslenmektedir.

Nihayet hikâyenin sonunda, Hıdrellez’den bir gece önce atlarını Beyaz Taş’ta otlatacaklarını ve yarının ne getireceğine bakacakları ifade edilmiştir. Sabah olduğunda, Hıdrellez sabahı, su kuyusuna salınıp yüzlerini ve atlarının alınlarını sağlık dilekleriyle yıkayacakları belirtilmiştir. Ayrıca “İki sağlam elim, bir karagözlü nişanım ve bir siyah atım var. Hiçbir şey umurumda değil”⁴⁷. Burada Kalço elinde kalan son değerler olan iki sağlam eli, bir kara gözlü nişanlısı ve bir siyah atına güvenmekte ve onlarla kendini güçlü hissedip her şeyin üstesinden gelebileceğini dile getirmektedir.

Angel Karaliyçev’in 1925 yılında çıkan “Çavdar” kitabında yer alan diğer hikâyeler gibi “Hıdrellez Ateşleri” adlı hikâyesi de Eylül 1923’teki ayaklanmanın izlerini taşımaktadır. Bu hikâyelerde Karaliyçev’in düzyazısının çok karakteristik özelliği, karakterlerin toprak ve yaşamla ya doğrudan („Gel ve beni biç, efendim“), ya da dolaylı olarak özdeşleştirilmesidir. Bunlarda hem karakterler hem de toprak çoğunlukla mecaz yanma alanıdır (kül olma, yanma, kavrulma). “Çavdar” ve “Hıdrellez Ateşleri” ndeki kahramanlar “siyah”tır, çünkü bir demirci ustası olan Neno “karadır” ve “Hıdrellez Ateşleri”ndeki kahraman, güneşin onu yaktığı tarlada çalışıyordur. Bu hikâyede de Maria’nın bir tarafları da “kuru rüzgârla kavrulur” ve “Çavdar”daki kadın kahraman da “kömürün kalbini kavurduğu gibi” aşkla “kararır”. “Çavdar” adlı hikâyede dünya da öyledir: “Güneş kendini gösteriyor... Yeryüzü bugün de kavrulup yanacak”⁴⁸.

Karaliyçev'in hikâyelerinde bazı insanlar sürekli ateş yakmaktadırlar. “Çavdar“ ve “Hıdrellez Ateşleri”nde Deliorman’daki iri yarı insanlar tarafından büyük ateşler yakılıyor.

Bütün bu örnekler genişletilebilir. İnsan benliğinin yeryüzüyle özdeşleştirilmesi, insanüstü güçlerle kendisini aşan güçlerle çözülmesinin, genellikle ateşin çift yüzlü imgesinden geçmektedir.

⁴⁶ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 17.

⁴⁷ Karaliyçev, Angel. a.g.e., s. 17.

⁴⁸ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 12.

Hıdrellez Ateşleri'nde, kahramanın gücünün aşırı abartılarak gösterilmesi, şu cümlelerle okuyucuya aktarılmaktadır: *“Rüyada yaşıyor gibiyim... Bazen öyle bir güç hissediyorum ki elimde üç gün uzunluğunda bir tırpan olsa ve onu şöyle bir savursam, bütün dünyayı biçeceğim... Öğle vakti kavakların altına yatıp bulutlara bakıyorum... Bulutlar kaçıyor: gökyüzünde ürpermiş atlar gibi. Tüm dünya: yeryüzü, ağaçlar ve taşlar nefes nefese kaçıyorlar. Ve biz koşarken ikide bir ayağımız takılıyor ve düşüyoruz. Diğerleri bizim üzerimizden atlayıp geçiyorlar. Geriye baktığımızda kapkara yıllar görüyoruz: kanlı anızlar, yanan köyler; kardeş cesetleri, kardeş kanı”*⁴⁹. “Kara yıllar” ve “kanlı anızlar”, gelinin de tekrar tekrar belirtildiği gibi kara gözlü olduğunu unutmaktadır. Bu da tıpkı bir önceki sayfada “Sen olmasaydın babanın evini ateşe verirdim” tehdidinde bulunan kahramanın atı gibi. Oysa kahraman şimdi “yanan köylerin” görüntüsünden acı çekiyordur.

Bu alıntıda ayrıca okuyucuya kanlı Eylül olayları ile ilgili bilgi, yakarış, sitem duyguları verilmektedir. Yazar bunu açık açık belirtmemekte olup, bunun yerine edebi üslubuyla ve tüm duygusallığı ile okuyucunun önüne koymaktadır. Aslında yazarın yazma biçimini ve değindiği olayları bilmemesi halinde okuyucu, hikâyenin konusuna pek anlam verememektedir. Tam tersi, yazarın yazma biçimini ve Eylülcü yazar olduğunu bilen okuyucu hikayede geçen gelişmeleri daha iyi kavramakta ve onun yazım sanatını da bilmesiyle geçmişin karanlıklarını daha iyi idrak edebilmektedir.

Karaliyçev'in hikâyeleri, ilk bakışta doğru şekilde bir araya getirilemeyen iki çizgiyi birleştirmektedir. Bunlar; cinsel arzunun sarhoşluğu ve yenilmenin kederi. Her iki ifade de beraberinde yanma, susuzluk, kararma meydana getirmektedir.

İnsan, yeryüzünün efendisi olduğu hissine sahiptir. Çalışmak üzüntü değil, neşe ve sevgi kaynağıdır. Onun sayesinde kişi büyür ve tüm dünyayı fethetme gücünü hisseder: *“Çalışan bir adama hiçbir şey olmaz”*⁵⁰. Karaliyçev'de çalışma ve sevginin bir araya gelmesi tesadüf değil, derin bir sezginin meyvesidir. Kırsal alan çalışmasının getirdiği tazelik, canlılık, kırsal aşkın saflığı ve masumiyetiyle ustaca, sanatsal olarak tam bir birlik içinde ifade edilir. İşyerinde sağlam, tarlanın sert oğlu Kalço, “çılgın kafası ve kırmızı yelegeyle“, aşkının heyecanıyla, o kadar güç hissetti ki, tırpanı olsaydı ve sallasaydı, tüm dünyayı biçerd. *“Benim nasıl biri olduğumu görüyor musun?”*⁵¹ diyor basit köylü ruhu.

⁴⁹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 17.

⁵⁰ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 17.

⁵¹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 17.

Doğanın Karaliyçev'in karakterlerine verdiği gücü hiçbir şey kıramaz. Genelde kas ve ruh bakımından güçlü kahramanları sever. Bunlar, acıların üzerinde duran, üzüntülerini yenmiş, berrak ve neşeli bir bakışla ileriye bakan kahramanlardır.

Yazarın yazım türünden, değindiği olaylardan ve olaylara yüklediği karakterlerden ve yazarın kullandığı mistik dilden de hareketle, “Hıdrellez Ateşleri” adlı hikâyenin fantastik gerçeklik üslupta kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

3.3.3. “Kurşumenoto Kladençe” (Kurşunlu Su Kuyusu) Hikâyesi

“Kurşunlu Su Kuyusu” adlı hikâye lirik formda yazılan ve fantastik gerçeklik olarak tanımlayabileceğimiz bir üslupta yazılmıştır. Hikâyenin başkahramanı hikâyeyi kendi ağzından anlatan keçi çobanı Monka’dır. Karşımıza çıkan diğer kahramanlar ise Karamogila ağasının kızı Ganka, Angel Dede, Zlatan Dede, Andrey, Hacı Noyo ve halk kahramanı Andrey Karadimov’dur.

Fantastik gerçekliliği oluşturan anlatım üslubu ve kıyaslamalar hikâyenin başından sonuna kadar okurun karşısına çıkmaktadır. Daha ilk cümlede gecenin köyün üzerine koyu mavi bir örtü gibi inerek âşık bir kadın gibi ağaçları kucaklaması, yamaçlardan tarlalara doğru inmesi, koyun sürülerine rastlaması ve “ateş gözlü makine” olan traktörü beklemesiyle başlamakta ve yine karanlığın Karamogila’ya doğru ilerleyerek “yanmaktan kararmış” olan insanların alınlarını “ılık elleriyle okşayacağı” şeklinde devam etmektedir. Hikâyeyi anlatan kişi olan Monka yine aynı tasvirlerle köyünü ve çevresini, köyün sağında kalan ormanın nasıl hışırdadığını ve orman örtüsünün de nasıl kanla sulandığını okuyucuya anlatmaktadır. Bu uzun giriş ve tasvirden sonra hikâyeye başlığını veren su kuyusuna ve çevresinde gelişen olaylara geçilmektedir. Burada yine tasvirlerle köylü ve köylünün hayatı anlatılmaktadır. Su kuyusunun adının neden Kurşunlu olduğu da şu cümlede ortaya çıkmaktadır: *“Ormandan üç kişi gelip su kıpkırmızı olana kadar Andrey Karadimov’un kurşun yarasını yıkayacaklar”*⁵².

Eserin incelemesine, eserde başvuru ve sıklıkla kullanılan bazı betimlemeler üzerinde durmakla devam edilebilir. Daha önceki “Çavdar” ve “Hıdrellez Ateşleri” adlı hikâyelerde olduğu gibi burada da yazar doğa-insan ikilisi üzerinden gitmektedir. Bu ilişkiyi biraz daha açarsak; Angel Karaliyçev’in Eylülcü Edebiyattaki eserlerinde genelde bazı ifadelerle çok sık başvurduğu söylenebilir. Bunlarla yazar insan-doğa ilişkisi kurmaktadır. Mesela;

⁵² Karaliyçev, Angel; Razkazi, cilt 1, Bilgarski pisatel, 1972, Sofya, s. 22

orman, gizemli ve romantik olgularıyla tanıtılır: bu, “dünyanın bittiği” yerden başlayan “korkunç orman” dır. Karaliyçev’in Eylülcü Edebiyata mal olmuş hikâyelerinde ormanın iki ana görevi sembolize eder. Bunlardan biri ormanın ölüm diyarı olmasıdır. Mesela “Kurşun Kuyusu”nda ölümler geceleri ormandan çıkar. Diğeri ise çocukların erkek olmak için geçmesi gereken alandır, çünkü kimsenin kendileri ile boy ölçüşemeyeceği adamlar burada gömülüdür. Hikâyelerde, köy-orman olgusu “*bir kara parçasının sonu*”⁵³ olarak yansıtılmaktadır.

Karaliyçev’in hikâyelerinde kullanmış olduğu diğeri bir benzetme de Toprak Ana benzetmesidir. Toprak Ana, halk kültüründe önemli bir yere sahip olan ve büyük yer tutan bir imgedir. Genel olarak yaşamı dramatik olan Bulgar halkının kaderinin yansımaları taşımaktadır. Kana bulanmış toprak, meyve vermelidir. Dişil ve eril olanın birleşmesinin sonucu olan yaşamın en önemli itici gücü olan meyve, doğa ve insanın ortak bir değeridir.

Sıklıkla kullanılan diğeri ifade de kartaldır. Halk arasındaki yaygın inanışa göre kartal asla yaşlanmaz, çünkü kartal dünyanın sonuna ulaşabilir ve orada yaşayan suya dalarak tekrar gençleşir. Valeri Stefanov'a göre, Angel Karaliyçev’in “Çavdar” kitabında yer alan hikâyelerdeki kartal sembolü, güzel hayaller ve güzel görünmek ile ilgilidir.

“Kurşunlu Su Kuyusu” adlı hikâyede Andrey gibi erkekler de okuyucuya sunulmaktadır. Bunlar, “Tanrı’nın göklerden gelen elçileri” olarak tanımlanmaktadır. Burada Andrey gibi karakterler gençlerin kalplerinde bir ateş, yani umut ateşi yakmaktadırlar.

Ayrıca; gerek “Kurşunlu Su Kuyusu”nda gerekse “Hıdrellez Ateşleri”nde gece iç karartıcı bir olgu olarak değil de, duygusallığı yayan “karanlık yumuşak bir koyuna ve serin çıplak ellere sahip görünmez âşık bir kadın” olarak deneyimlenmektedir. Yansıtmış olduğu gizemden dolayı yüce bir ruh hali yaratır ve ruhsal ile evrensel olanı bir araya getirir. Bu öykülerdeki karakterler, “Çavdar” külliyyatının genelinde olduğu gibi, yalnızca anlık yaşayan insanlar değildirler; hafızaları, duyguları ve sorumlulukları vardır. Kahramanlar burada kendilerinin varoluş nedenlerini ve manevi olanaklarını ortaya çıkararak, doğa ile birliği ve bütünleşmeyi gerçekleştirmektedirler. Aşk, yaşam ögesinin en güçlü tezahürü olarak, insanların kalplerini ve hayallerini yüceltmekte ve onların ruhlarına yön vermektedir. “Çayırın, dalların, ormanın ve kuyuların hışırdamasına” karşı nasıl bir sempati duydukları ortaya konmaktadır. Yine buna benzer şekilde okuyucular, Kalço’nun, Mariya’ya olan sevgisini nasıl kutsallaştırdığını “Hıdrellez Yangınları” hikâyesindeki anlatımından bilmektedir. Burada

⁵³ <http://tyanko-tenev.blogspot.com/2010/01/20.html?m=1> (Erişim Tarihi: 31.03.2022)

Kalço engellenemez bir çaba içindedir ve büyük bir mermer çeşme yapma hayali kurmaktadır. Bunun anlamı, “insanların iyiliği öğrenmesidir”. Buna benzer durum “Kurşunlu Su Kuyusu”nda da ortaya çıkmaktadır.

Yine her ne kadar sınırsız ve şehvetli karaktere sahip olsa da, “Çavdar” hikâyesindeki keçi çobanı olan Monka adlı kadın kahramanın lirik olarak taşkınlıkları ruhun yücelmesinin bir ifadesidir aslında. Aşkına ulaşmak için susuzluk, beklenti, özlem sadece duyguların daha da keskinleşmesi durumuyla kalmaz, aynı zamanda insandaki manevi benliği, diğer insanlar ve mekânlar üzerindeki dürtülerini de uyandırmaktadır: *“Uzak diyarlardaki insanların nasıl yaşadıklarını, hangi şarkıları söylediklerini, hangi sözlerden şikâyet ettiklerini görmek için bırakın ben de dünyayı dolaşayım”*⁵⁴.

Yazar Angel Karaliyçev bu hikâyede kullandığı dil ve betimlemeleri nedeniyle hikâyenin üslubunu fantastik gerçeklik olarak da tanımlayabileceğimizi belirtmişim. Çünkü hikâyedeki kahramanların sorunları “Çavdar” hikâyesinde olduğu gibi fantastik varsayımlarla anlatılır.

3.3.4. “Grobít Go Vika” (Bir Ayağı Çukurda) Hikâyesi

Daha önce incelenen hikâyelerde olduğu gibi “Bir Ayağı Çukurda” adlı hikâye de lirik formda yazılan ve fantastik gerçeklik olarak tanımlayabileceğimiz bir türe aittir.

Başkahramanlar dede Peyo ile torunu Penyo’dur. Hikâyede konu edilen diğer kahramanlar ise Moskof adlı köpek, sarı saçlı Ganka ve köyün kız orakçılarıdır.

Hikâyede Bulgar halkının üzerinde hissedilen baskı ve derin acılar, ümitsizlik ve keder, yazar tarafından çok ustaca anlatılmakta ve okuyucuya da aynı şekilde aktarılmaktadır. Hikâye, bir dede ile ölen torunu arasında olan duyguları ortaya çıkarmakta ve okuyucuyu hüzne boğmaktadır. Hikâyede geçmişle bugün arasında bir kıyaslama da vardır. Hikâyenin başkahramanı olan Peyo dede, vatanı ve milleti uğruna canını vermiş olan torunu Penyo ile mezarı başında konuşması, eskileri aklına getirmesi ve bunların günümüz gerçekleri ile kıyaslaması vardır. Bunlar için tarlalar, eski evi, bahçesi, orman, vefat eden aile bireyleri, yani genel bir ifadeyle köy teması ve yaşamı kullanılmaktadır. Yazar bu hikâyede de yine “dün-bugün”, “yüksek-alçak”, “siyah-beyaz” ikililerin kullanımına sık sık başvurmaktadır.

⁵⁴ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s.12.

Dün her zaman daha iyi, bugün ise her zaman daha kötüdür. Yani dün beyaz, bugün karanlıktır. Mesela tarlalar hep yanmaktan kararmıştır. Kader karadır, gelecek ise belirsizdir. Bu aslında diğer hikâyelerde olduğu gibi Bulgar halkının üzerinde dolaşan kötü günleri ve geçmişe duyulan özlemi yansıtmaktadır.

Hikâyede, yedi yıl önce hayatını kaybetmiş olan torun Penyo, güçlü kuvvetli ve her şeye muktedir biri olarak tanıtılmaktadır. Bunu aşağıdaki ifadelerden anlıyoruz:

“Onun için yok diye bir şey yok.”

“Sanki toprağın altından doğrulup güçlü ve diri kalkacak,

“Gözlerinde ise erkek gücü parıltısı var.”

“Kendisine hiçbir şey dayanmıyor. Oyle biri ki, toprak bile ayaklarının altında çığlık atıyor. Çayırlar bile ondan korkuyor...”

“Sen bir şahin gibiydin, güçlü ve demir kanatlı bir şahin”⁵⁵.

Peyo dede geçmişe özlemle vurgu yaparken hep güzelliklerden bahsetmekte, günümüzün durumunu ise kötü olarak yansıtmaktadır. Mesela geçmişte tarladaki çavdarlar uzun ve dolgundur.

Yazar Angel Karaliyçev, genel olarak hikâyesine Peyo’nun, Penyo’nun mezarına karşı duyduğu hüznü anlatması konusuna ayırmıştır. Zaten hikâyeye adını veren olay da bu mezar etrafında gerçekleşmektedir. Hikâyenin konuları ilerledikçe Peyo, daha önce Türkler tarafından katledilmiş olan annesinin de sesini takip ederek ölüme yavaş yavaş yaklaşmaktadır. Bu da hikâyenin ancak son cümlesinde anlaşılmaktadır. Bu da Bulgar edebiyatına mal olmuş yazarın edebi ustalığını nasıl konuşturduğunu göstermekte ve ayrıca da yazarın kullandığı yazım uslubu hakkında da bilgiler vermektedir. Kuşkusuz, bu ayrıntılar ve yukarı-aşağı karşıtlığındaki küçük ama yine de elle tutulur değişiklikler, yazarın *eskisi gibi yaşama* ile *kahramanca ölüm* olgularıyla da ilgilidir.

⁵⁵ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 41-43.

Peyo dedenin torunu yüksekte, Ak Kaya’da ve köklülüğü temsil eden bir çınar ağacının gölgesinde yatmaktadır. Bu konum zaten insanların manevi dengelerini de etkileyen yüksekten bakılan bir bakış açısıyla zaten görünen alan da, yüksek zirveden ovalara kadardır.

Karaliyçev, “Çavdar” hikâyesinde olduğu gibi diğer benzer hikâyelerde de “kendi” dünyasını anlatırken, beyazı sıyahtan, yukarıyı aşağıdan ve iyiliği kötülükten ayırmayarak hepsinin yan yana ve beraber, ayrılmaz bir bütün olarak yaşamalarına izin vermektedir. Bu da, yazarın bu bahsedilen hikâyelerine o mistik havayı kazandırarak okuruyla buluşturmaktadır. Hikâyeyi anlatan ile hikâyenin kahramanları “kara toprak veya kara diyar” olgusunu anlamamakla beraber, üzerindeki iyiliği ve içinden geçen ulaşılmaz kötülüğü sanki bir “kıyamet” olarak kabul ederler. Giden bir daha geri gelmiyor, ama mezardan da çıktığında güçlü, kuvvetli bir kahraman olarak çıkıyor... Kahramanlar, bu toprakları kendilerinin “tek ve ebedi” toprakları olarak görmekte ve ondan kaçmayı ya da “başka bir yaşam” veya başka bir varlığı kabul etmemektedirler.

Hikâyelerde Angel Karaliyçev halkının yaşamını zehirleyen olaylara sanki şifalı bir bitki, bir panzehir aramakta; bunu yaparken de milli ve sosyal olgularla haşır neşir olmaktadır. Burada karakterlerin sorduğu sorular ve bu sorulara cevap alamamaları arasında gidip gelmeleri, hem hikâyelere ve dolayısıyla hem de okurda büyümlü bir etki yaratmaktadır. Allaha inaçları ve O’na yönelişleri, kurtuluş için mucize beklmeleri aslında Yüce bir güce inaçlarını da yansıtmaktadır. Bu durumu bazı Bulgar eleştirmenler Hristiyanlık inancı bağlamında değerlendirmekte ve dine vurgu yapmaktadırlar.”⁵⁶

Angel Karaliyçev’in şimdiye kadar üzerinde durduğumuz hikâyelerde ve genel olarak tüm Eylül Edebiyatı yansımalarını taşıyan bu hikâyelerde aslında genel olarak iki temel duygu birbiriyle mücadele etmektedir. Bunlar üzüntü ve ümit olup sanki bunlarda zirve noktasını Eylül Ayaklanmasında ölen kahramanlara karşı duyulan üzüntü ve ümit almaktadır. *“Her hikâyenin son cümlelerini okuduğumuzda bu kara günlerin bir tablosu karşımıza çıkmakta ve burada halkın üzerine bir değirmen taşı gibi oturmuş kederi tüm ağırlığıyla hissetmekteyiz. Yazar, sevdikleri insanların yasını tutan yakınların, anne ve babaların, erkek ve kız kardeşlerin, gelinlerin ve çocukların portresini çokça vurgulamaktadır. Mesela “Bir Ayağı Çukurda” adlı hikâyede Ganka’nın eşsiz bir üzüntünün titreştiği büyük siyah gözlerine baktığımızda insanların kırık ruhunu göremekteyiz. Genç kadın, sevdiğini zorlu mücadelede kaybetmiştir ve*

⁵⁶ <http://www.alexanderyordanov.com/culture-and-literature/21-articles/46-svoyata-zemya-v-ruzh-na-angel-karaliychev> (Erişim Tarihi: 31.03.2022)

şimdi kederden yanmış bir çiçek gibi kurumaktadır. Yazar, kitabı kapattığımızda bile bize bakmaya devam eden ve simsiyah parlaklığıyla bizi heyecanlandıran iri, yaşla dolu gözleri hikâyede bize birkaç kez kasıtlı olarak vurgulamaktadır. Ganka'nın gözlerini unutamayız. İnsanların üzüntüleri onlara ayna gibi yansımaktadır. Üzüntü ve keder, bu hikâyelerin çoğunun duygusal içeriğidir.”⁵⁷

Diğer bir bakış açısından da bakılırsa hikâyelerde önemli mekan ve unsurların anlamlandırılmasındaki vazgeçilmez öğeler köy – tarlalar(çavdar) – orman’dır.

“Köy, erkeklerin asla geri dönmek için çıktığı yer olarak karakterize edilmektedir. Burada aslında olay erkek imgesinin yokluğu değil, aynı zamanda verimlilik imgesinin de olmamasıdır (toprağı sürececek, ekecek ve biçecek kimse yoktur). Dişi ise üretkenliğin açık bir sembolüdür (çavdar, bahar, ejderha). Köy hayatının iki zamanı vardır: dün ve bugün. Mesela yaşlılara göre “dün”, olumlu bir kavramdır: “O zamanlar hayat farklıydı. Geniş ve güçlü” (“Bir Ayağı Çukurda”). “Geriye dönüp baktığımızda karanlık yıllar görürüz...” (“Hıdrellez Ateşleri”). “Bugün” ise genelde eleştirisel bir zaman dilimidir.

Köy-orman vurgusu, dünyanın yatay bir yapı olarak kara ve kara-sonu (край-земя)’ndan oluştuğu görüşüne yol açmaktadır. Karaliyçev’e göre kara parçasının sonu aynı zamanda gökyüzünün de başlangıcıdır. Şimdiye kadar oraya kimsenin gitmemesine rağmen hikâyelerde yaşlıların, gelmesi için sanki tam da oradan oğullarını beklemektedirler. Bu nedenle, “Bir Ayağı Çukurda”da yaşlı adamın tek bir dileği vardır: “Yaradan, Penyo’yu cennetten sadece hasat ve harman için göndersin.” Hikâyelerde gökyüzü başka bir görüntüyle ilişkilendiriliyor, o da kartal ile ilişkilendirmesidir. Çoğu zaman, kartal, güçlü adamlarla bir karşılaştırılmaktadır. (“Çavdar”, “Bir Ayağı Çukurda”, vb.).

Halkın inanışına göre kartal hiçbir zaman yaşlanmamaktadır. Çünkü kartal Dünya’nın öbür ucuna kadar varıp “kutsal canlı su”da yıkanarak yine gençleşmektedir. Kendisine yüklenen misyonda kartal yeryüzüne de yaklaşmaktadır. Çok sıkça ifade edildiği gibi, hikâyelerde ejderha bile kartal figürüne bürünmektedir.

⁵⁷ <https://referatite.org/angel-karaliichev/24180/ref/p2> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)

Erkek kartallar ejderha olmanın özelliklerini de taşımaktadır: “Andrey gençlerin yüreklerinde ateş yakmıştır (Kurşunlu Su Kuyusu). “Toprak, Penyo’nun ayakları altında çığlık atmakta”, “Kara gözleri bir kor gibi yanmakta.” (“Bir Ayağı Çukurda”).

Ejderhanın gücü, erkekler tarlalardayken en açık şekilde göze çarpmaktadır.

Karaliyçev’in hikâyelerinde gökyüzü ateşinin “bereketlendirme gücü” şeklindeki motifi de yaygındır. Bunu yine bir başka Eylülcü Edebiyat yazarı olan Nikola Furnaciev’in İlkbahar Rüzgârı’nda da görmekteyiz.

“Bir Ayağı Çukurda”da gökyüzü ateşi, dirilişin bir işareti, kehanetin gerçekleşmesi olabilir: “Bütün dünya yanacak ve yenisi doğacak. Yeni insanlar tarlaları sürecektir”. Aynı zamanda Karaliyçev’in hikâyelerinin çoğunda hasat, insan elinden “kanlı damlaları” yıkamanın bir yoludur. Ancak o zaman “beyaz toprak” unsurlarının hâkim olacağı yeni dünya yaratılabilir.

Tarlalar (çavdar) ise kanının akmasından dolayı “dünyanın yandığı, karardığı” bu ölülere mezara almaktadır. Kardeş katliamının yaşandığı Eylül Ayaklanması’ndaki olaylar bir Hristiyanlık inancıyla özdeşleştirilmektedir. İncil’deki bu inanışa göre kardeş katili olan Kabil Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Bu da Karaliyçev’in hikâyelerinde bir kahramanın ağzından dökülerek yer bulmuştur: “Kanın aktığı yerde, çim bitmez.” Ancak akan kandan kıpkırmızı alev gibi çavdar bitiyormuşçasına benzetme yapılmaktadır. Bu bağlamda çavdarın Yaradan’ın lanetlediği bir bitki olduğu inancı ortaya konulmaktadır. Öte yandan, çavdar hayatın kendisiyle özdeşleştirilmektedir: “uzun”, “güzel”, “sağlıklı”. Yazarın çıkarmış olduğu ve içinde birçok hikâyenin de bulunduğu “Çavdar” kitabının adına da bu başlığın boşuna verilmediği ortadadır. Gençlik ve aşk sorunlarının merkezde olduğu hikâyenin adının da onunla olması tabii ki tesadüf olamaz.⁵⁸

3.4. Angel Karaliyçev’in Diğer Hikâyeleri

Angel Karaliyçev’in hikayelerini incelerken “Çavdar” külliyatı dışında kalan diğer hikayelerini de inceleyip sunmakta fayda olduğu kanaatindeyim. Bu, hikayeler arasındaki ilişkiyi görme, bağlantı kurabilme ve karşılaştırma olanağı sağlayacaktır.

⁵⁸ <http://tyanko-tenev.blogspot.com/2010/01/20.html> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)

3.4.1. “Molba” (İstek) Hikâyesi

Kısa bir hikâye olan “İstek”te ikisi de genç olan kız ve erkek arasındaki aşk ve tutku teması işlenmektedir. Burada Dançe isminde mavi gözlü kızın bir sürü atı olan bir delikanlıya çeşmebaşında vurulması ve sonrasında bu kızda oluşan duygusal hisler ön plana çıkmaktadır.

Bulgarca kaynak taramalarında “İstek” adlı hikâye üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu hikâyede yapılacak olan değerlendirme ve yorumlarda çok fazla dış kaynak dayanağı oluşturulmayacaktır. Ama özülle hikâye yine yazarın Eylül edebiyatı içeriğinden ayrılmamakta ve bu fikre katkı sunmaktadır.

Hikâye, bir halk türküsünün dipnot şeklindeki sözleri ile başlamaktadır. Burada bir kızın gönlünü yaktığı bir oğlanla uzaklara gitme isteği ve tutkusu hissedilmektedir.

Hikâyedeki kahramanlar iki kişidir. Bunlar da dokuz atı olan bir oğlan ile mavi gözlü bir kızdır. Hikâye bu iki kişi arasındaki duygulu konuşmalar ve sahnelerde geçtiğinden hikâye çok dağılmamaktadır, bu bakımdan çok sade bir hikâye içeriği olduğunu söyleyebiliriz.

Hikâyede iki konu ön plana çıkmaktadır: kızın tutkulu aşkı ve oğlanın evli olduğunu söylemesiyle ortaya çıkan ikircikli durum...

Hikâyenin başlangıcında mavi gözlü kızın oğlana sitemiyle başlamaktadır. Küçük kız, dün başka sevgililerin gizlice sevgilileriyle buluşurken kendisinin niye gelmediğine yakınmıştır. Genç adam da kızın yaşının daha çok genç olduğunu ama büyük işlere kalkışmasından dolayı eleştirdiğini belirtmektedir. Genç adam Dançe’nin boynunda var olan iki sıra gerdanlığa vurgu yaparak ayrıca niye kollarına da üç tane daha bakır bileklik taşıdığını sorgulamaktadır. Kız da bilezikleri Neno isimli demir ustasının işlediğini söylemiş, sonrasında da fikir değiştirerek aslında bunları amcasının panayırdan getirdiğini ifade etmiştir. Burada bileziklerinin şıkırdamasından atlarını korktuğu vurgulamaktadır. Burada yazar Angel Karaliyçev’in tam olarak okurlara neyi vermek istediği konusu tartışılabilir. Olayda hem sevgi ve aidiyet işareti sayılabilecek gerdan ve bu gerdanın üstüne Neno isimli başka bir erkek tarafından işlendiği öne sürülen ve sonra da yalanlanan bileklikler ortaya konmaktadır. Burada ufak da olsa bir belirsizlik ortaya konmaktadır. Bu durum, hikâyeyin mistisizm yönünden ele alınıp alınamayacağı konusunda tartışma götürebilir.

Oğlan, dün akşam ovadaki uzun koşuşturmasından sonra atlarını çeşmeye getirdiğini, burada onları ve kendisini sulamak istediğini, ama kızın kollarından şingırdayan ve Neno

tarafından yapılan bilekliklerin atlarını korkuttuğunu belirtmektedir. Burada genç oğlanın atlarının korkmasından neyi tam olarak vurgulamak istediği konusunda okurların ve eleştirmenlerin çeşitli eleştiriler yapabileceği ve farklı bakış açıları sunabileceği aşîkârdır. Yazar burada özellikle mistik bir dil kullanarak okurların zihninde farklı duygular uyandırmaktadır. Her okur olayı ve gelişmeleri kendi hayal dünyasının penceresinden yorumlayabilmektedir. Yazar burada atların korkmasını da farklı kelimelerle süslemekte; atının barışçıl ve uysal bir at olduğunu ama buna rağmen atının, Neno'nun işlemiş olduğu bilekliklerden çekindiğini ve ürktüğünü vurgulamaktadır. Delikanlı aynı zamanda kızın yüzünün kızarmasını da fark ettiğini vurgulamıştır. Burada yazar okura yine farklı bakış açıları sunmaktadır. Devamında kız yüzünün kızarmasının geçen hasat döneminden kaldığını söyleyerek, geçen hasat döneminde genç adamın yine bu çeşme başında atıyla geldiğini ve hem atını suladığını ve hem de kendisinin saçlarını okşayarak kalbini çaldığını hatırlatmıştır.

Burada genç kız geçen dönemdeki hasat zamanından bahsederken yine diğer hikâyelerde de olduğu gibi güneşten karardıklarını belirtmiştir. Yazarın burada yine halkın karanlık geleceğine ve zor şartlarına vurgu yapmaktadır. Diğer hikâyelerde görünen “kara” burada yine okurun karşısına çıkmaktadır. Zaten Karaliyçev'in Eylülcü Edebiyat dönemini yansıtan hikâyelerin ortak rengidir kara. Bu kara, halkın üzerinden hiç inmemiştir.

Hikâyenin devamında kız adamdan gitmesini istediğini söylese de aslında daha sonra da belirttiği gibi hiç de istememektedir. Dançe burada genç oğlana vurgun olduğunu kendisini öne sürerek göstermektedir. Yazar “*Güzel değil miyim? İnce vücudumu beğenmiyor musun? Kemerimi beğenmiyor musun? O, büyükannemden kalmadır*”⁵⁹ diyerek aslında Bulgar halkının yüzyıllar içinde oluşmuş olan gelenek ve göreneklerine bağlılığına vurgu yapmaktadır.

Kızın tüm ısrarlarına rağmen genç delikanlı karşılık vermeyerek kıza bile bakmamıştır. Gözleri uzaklara dalarak bir şeyler aramıştır. Kız da gence akşam karanlığında gelmesini ve kim olduğunu, nereden geldiğini, neler düşündüğünü, kafasında neler olduğunu anlatmasını, kendisini tanımak istediğini ifade etmiştir. Burada yazar yine okuru düşünmeye sevk etmektedir. Genç adam neden dalarak uzaklara bakmaktadır? Oralarda kimleri hayal etmektedir? Sevgiye ve aşka karşılık vermenin sırası mı? Vatan mücadelesi mi aşk mı? Bütün bunlar ve buna benzer sorular okurun kafasını kurcalamakta ve hayal etmesini, düşünmesini sağlamaktadır.

⁵⁹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 52.

Kızın ısrarlarına rağmen delikanlı bugün de yarın da gelmeyeceğini ifade ettiğinde genç kız o zaman kendisinin peşinden geleceğini, kendisinin yolda karşılaşacağı bütün zorluklara göğüs gerip sevdiği adamın evine varacağını; keklige dönüşerek geniş ovaları aşacağını, geniş nehri delikanlının atıyla geçeceğini heyecanla ifade etmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü gibi yazar aslında duygusal ifadelerin yanında mistik ve fantastik bir dil de kullanmaktadır. Bu hikâyenin sonuna doğru geldikçe daha da belirginleşmektedir. Ama yazar bunu düz bir yazıyla ve ifadelerle ortaya koymamaktadır. İlerleyen her satırda yazar okuru şımartmaya ve genel tabloyu daha da netleştirmektedir. Tablo netleştikçe okur daha farklı düşünmekte, daha önce düşündüğünün doğru olmayabileceğini, doğru olsa bile farklı olaylar da var olabileceğini hissetmektedir. Bulgar edebiyat tarihine ismi altın harflerle geçmiş yazarın yazım uslubu ve ustalığı burada kendisini tekrar göstermektedir.

Hikâyenin devamında Danka sevdiği adamla bütün zorlukları aşmaya hazır olduğunu belirttikten sonra, genç delikanlı, bütün zorlukları atlattıklarında eve varacaklarını ve evde kendisini küçük bir erkek bebekle hanımının beklediği gerçeğiyle karşılaşacaklarını ve bu durumda ne yapacağını Danka'ya sormuştur. Burada yine yazarın okuru birden çok açıdan düşünmesini sağlayan bir durum ortaya çıkmaktadır. Danka'nın sevgisini anlatırken aslında yazar Bulgar halkının vatan sevgisini mi kastetmektedir? Karşısına çıkan büyük zorlukları aşmaya çalışmak acaba Bulgar halkının önündeki zorlukları ve Bulgar halının önündeki bu zorlukları aşma azmini mi kastetmektedir? Bütün bu zorlukları aşmışken karşısına çıkan sevdiği adamın karısı ve erkek çocuğu aslında Bulgar halkının önüne çıkan ve Eylül Ayaklanması yol açan kötü olayları mı nitelemektedir? İşte yazarın Bulgar edebiyatına kazandırdığı ustalığı burada yatmaktadır. Eylül ayaklanmasından haberdar olmayan yerli veya yabancı okurlar hikâyeyi sade bir aşk hikâyesi olarak yorumlayabilirken, halkın çektiği acıları ve Eylül Ayaklanmasını bilen ve tanıyan okur da hikâyeyi burayla kıyaslayarak ve yorumlayarak çeşitli sonuçlara varabilmektedir. Angel Karaliyev'in bu hikâyede olduğu gibi diğer birçok hikâyede de okura bu bakış açılarını kazandırmakta ve düşündürmektedir.

Sevdiği adamın bütün bu sürprizleri karşısında şaşkına dönen, üzülen, gözleri yaşaran Danka'nın bu üzüntüsü karşısında çeşmenin başındaki söğüt ağacının yaprakları hışırdamış, çeşmenin gurnasındaki su daha hızlı akarak aşka ve sevgiye hasret bir canı adeta suyunda boğmuştur.

Görüldüğü gibi kullandığı dil ve kattığı zenginlik ile yazarın sürprizleri burada bitmemektedir. Okur duygusal ve aşk dolu yaşantının içine sürüklenmektedir. Her ilerleyen

satırda yeni duygular, yeni yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Hikâye okuru alıp farklı yerlere götürmektedir.

Kızın bütün bu acı tablosu karşısında genç adam atını ekin tarlasına doğru sürmüş ve karanlığın uzaklığında beliren “kara” kanatlı yel değirmenine doğru ilerlemiştir. Yazar burada aslında diğer hikâyelerinde de sık sık karşımıza çıkan “hububat”, “çavdar”, “ekin tarlası” gibi ifadeleri yine kullanmıştır. Geride aşkını bırakarak ilerlediği ve karşısına çıkacak olan yel değirmeninin kanatları yine “kara”dır. Bu, halkın mücadeleden vazgeçmediğini ve tüm sevgi, mutluluk, aşk ve güzel duygulara rağmen zor ve çetin de olsa vatanın ve halkın güzel ve “beyaz” günler görmesi adına bu karanlık yolda ilerleyip mücadelesine devam ettiğini yansıtmaktadır.

Hikâyenin sonunda Danka umudu ve güzel duyguları yansıtan ve “beyaz” olduğu belirtilen bir taşta oturmuş ve yanaklarından damlayan elmas gibi gözyaşları bu taşın üzerine damlamıştır. Danka hemen doğrularak sevdiği adama dönmüş ve hikâyenin de son cümlesi olan “*Bana eşin olduğu hakkında niye yalan söyledin?*”⁶⁰ ile tamamlamıştır. Burada yazar yine okuru son kez düşündürmüştür. Danka’nın oturduğu ve nefes alıp rahatlamasını sağlayan beyaz kaya neyi sembolize etmektedir? Danka sevdiği adamın neden yalan söylediğini nasıl anlamıştır? Bütün bu soruların cevapları okurun kendisinde saklıdır. Burada her okur bir fikir ve her okur ayrı bir olgudur. Yazar hikâyesini okurlarına çok güzel bir şekilde sunmuştur.

Hikâyede gerçeğin yanında yakıştırmalar, betimlemeler ve az da olsa mistik ve fantastik duygulara yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında Fantastik gerçeklik olarak tanımlayabileceğimiz bir hikâye olan “İstek”te, Bulgar halkının üzerindeki baskı doğrudan değil de, dolaylı olarak anlatılmaktadır. Bunun için genç bir kızın imkânsız denebilecek aşkı ve genç mücadelecisi bir vatansever kahramanın duygu ve düşünceleri kullanılmıştır.

3.4.2. “Slepiyat Gıdular” (Âmâ Kemeñceci) Hikâyesi

Hikâye, okura kör olarak tanıtılan ve beş yıldır bir Deliorman köyü olan Orlitsa’da yaşayan Taley adındaki bir kemeñceciyi tanıtmayıyla başlamaktadır. Taley’in ismi hikâyenin sonuna kadar hep var olmakta ve okur bunun üzerinden hikâyeyi anlamaktadır.

Hikâyenin kahramanı, olayların kendisi üzerinden anlatıldığı, kör olarak tanıtılan kemeñceci Taley’dir. Taley aslında canlı değil, varsayımsal bir paradigmadır. Bulgar halkının

⁶⁰ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 53.

ayrı bir yaşantısı, ayrı bir olayı, duyguları, umutları, günün sosyal ve politik durumu onun üzerinden yansıtılmaktadır.

Eser, Eylül Edebiyatının bakış açısı ve bilinciyle okunduğunda karşımıza kör bir kemençecinin yaşamından ziyade bir milletin karanlık kaderi ve bu kader içindeki mücadelesi ortaya çıkmaktadır. Yazar bütün bu olayları Taley üzerinden verirken benzetme veya başka bir ifadeyle *Hüsn-i Talil*⁶¹ (Güzel Neden Bulma) yoluna başvurmuştur. Aslında yazar Angel Karaliyçev'in bu eserinin bize yansıttığı duygular, ikinci ve hatta üçüncü defa okunduğunda farklı bakış açıları bile karşımıza çıkmaktadır. İlk okunduğunda karşımıza çıkan duyguların yanında ikinci ve hatta üçüncü defa okunduğunda varolan duygu ve düşüncelere daha başka olaylar ve hisler eklenmektedir. Okur bir kez daha kendisini hikâyenin içinde ve farklı duygularla bulmaktadır. Usta yazarın bu yazım uslubu okuru defalarca ve derinlemesine düşündürerek büyülemektedir.

Diğer Eylül Edebiyatı eserlerinde de görüldüğü üzere bu eserde de yazar yine hububat, orak, siyah – beyaz, yukarı – aşağı, kartal, su değirmeni gibi kelimelerine başvurmuştur. Bunlar yazarın daha önce çıkarmış olduğu Çavdar kitabındaki hikâyelerinde de kullanılmıştır. Bunlar aslında sadece halkın günlük işlerini yaptığı araç – gereç ve mekânlar olmayıp, aynı zamanda o dönemde kurulmuş olan yeni bir dünya düzeninin halk üzerindeki yansımalarıdır. Devlet yönetimi ile halkın birbirine ters düştüğü ve o dönemi yaşamış ve olaylara bizzat şahit olan ünlü Bulgar yazar Anton Straşimirov'un da 1923 Eylül Ayaklanması'nın ardından söylediği ve adeta slogan olmuş o ünlü söz, **“Kendi halkını, Türk'ün bile katletmediği gibi katlettiler,”** Bulgar halkının içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermektedir. Yazarın yayınlamış olduğu ve dönemin edebiyatını yansıtan birçok hikâye de bu dönemdeki halkın çilesini, özgürlüğe ulaşma sevdasını ve mücadelesini perçinleyerek hikâyeleştirmiştir.

Esere başlık olarak “gıdulka” kelimesinin seçilmesi tesadüf olmasa gerek. Gıdulka, Bulgar halk müziğinde kederi, ağıtı simgelemkte ve tek olarak da çalınabileceği gibi bir topluluğa da eşlik edebilmektedir. Güneybatı Bulgaristan'da alete “viulitsa”, yani ağıtçı denmektedir. Gıdulka halk türkülerinde alçak tonda ama alttan alta sürekli çalan bir alettir. Gıdulkanın kısık sesle de olsa sürekli ve kesintisiz çalması, kötü yönetim içindeki halkın var olma savaşını ve direnişini sembolize etmektedir.

⁶¹ Herhangi bir olayı gerçek nedeninin dışında daha güzel ve hayali bir nedene bağlayarak açıklama sanatıdır.

Hikâyede kemeñçe tarladan dönen çiftçilerin duygularına tercüman olmaktadır. İnsanlar yoğun güneşin ardından akşamüstü tarlalarından dönmekteyken, Tililey onlara türküler çalmakta, çiftçiler de ona eşlik etmektedir. Hikâyede aslında gıdulka özgürlüğe ulaşmak isteyen bir halkın duygularını, düşüncelerini ve mücadelesini yansıtmaktayken, insanların ona eşlik etmesi de Bulgar halkının özgürlüğe ulaşma isteğinin bir tezahürüdür.

Hikâyede kemeñcecinin kör olması, hikâyenin geçtiği köyün isminin kartal, su değirmeninin yıkık dökük olması, ovanın sağır olması, bu ovada kaybolmuş bir kuzunun melemesi, beyaz patıka yol, çavdar tarlasından geç dönen orakçı, orakçının terden gözlerinin dolması, gözleri görmeyen kemeñcecinin havadaki yıldızların konuşmalarını duyması, düşen yıldızların rüzgâr estiğinde ağacından düşen armutlara benzetilmesi, Taley’in gün yüzü görmek istemesi (Hikâyede beyaz dünyayı görmesi olarak nitelendirilmektedir), kemeñcecinin karanlıktan beş yıl önce ve Cumartesi günü gelmesi, köprüyü Orlitsa köyü ile birlikte dokuz köyün daha kullanması (1927 yılında seçime katılan parti sayısı), ovada bu köprüden başka köprü olmaması, köprünün yüksekte olması ve tehlike arz etmesi, söğüt ağacının solunda leylek yuvası ve yavrularının bulunması, bu ağacının kabuklarının patlamış olması ve dallarının da eğik durması, Taley’in bu ağaca sırtını dayaması ve yıllarca kalması hikâyenin sadece başında başvurulan benzetmeler olup bu benzetmeler hikâyenin sonuna kadar devam etmektedir. Her benzetmede Bulgar halkının ayrı bir yaşantısına, ayrı bir olayına, duygularına, umutlarına, günün sosyal ve politik durumuna vurgu yapılmaktadır. Bunların üzerinde tek tek durarak aslında okur, zihninde o döneme ait birçok portre çizebilir. İşte kısa bir hikâyeden ortaya bu kadar yaşantı ve sonuç ortaya koyan Karaliyçev hakkında Bulgar ve hatta dünya edebiyat eleştirmenleri ve okurlarını bolca düşündürmektedir.

Köyde kimsenin bu kemeñcecinin nereden geldiğini bilmemesi, ama bir beş yıl önce ve bir Cumartesi günü geldiğini bilmesi, aslında 9 Haziran 1923’te gerçekleşen darbeye vurgu yapılmaktadır. 9 Haziran 1923 darbesi, Bulgaristan Çarlığı’nda 1923 yılının 8 Haziran’ı 9 Haziran’a bağlayan gece, Askeri İttifak (Военен Съюз) olarak adlandırılan ordu birlikleri tarafından gerçekleştirilen ve Aleksandır Stamboliyski başkanlığındaki Bulgar Halk Çiftçi Birliği hükümetini deviren bir darbedir. Hikâyede, yapılan bu darbe ve sonrasında gelişen olaylar dolaylı olarak anlatılmaktadır. İşte Cumartesi günü köye nereden gelmiş olduğu belli olmayan ve bazen Taley bazen de Tililey olarak adlandırılan kemeñceci “yabancı” olarak adlandırılmaktadır. Tililey’in üzerindeki giysiler eski ve yırtılmıştır. Tililey “karanlıktan” gelmektedir. Köyde bir köprü vardır ve bu köprü civardaki diğer dokuz köyün ve Orlitsa’nın bağlantısını sağlamaktadır. Köprü muhtemelen Bulgar devletini, toplamdaki 10 köy de o dönem

parlamentoda olan 10 partiyi simgelemiş olabileceği gerçeğini okura düşündürmektedir. Köprünün oraya oturmak için vardığında oturduğu yer kabukları patlamış olan ve üzerinde yavrusuyla beraber bulunan bir leylek yuvasının sol tarafıdır. Bu da oturduğu yerin sol olması, halkın politik tarafını aslında belirtmektedir. İlerleyen satırlarda Taley'in ilk gün sessiz kalması ama ikinci günde kemeñçe çalmaya başlaması ve köylülerin onu dinleme ve eşlik etmeye başlaması, halkın düzene zamanla alışmaya başlamasına işarettir. Halkın bu alışması, hikâyenin sonunda kendine gelmesine ve kemeñceciyi köyden kovmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu halkın zamanla karanlık güçleri iktidardan indirmesiyle özdeşleştirilmektedir. Kemeñcecinin çalmış olduğu aslında şarkı değildir, “Dünya yüzünü” (hikâyede Beyaz Dünya olarak nitelendirilmektedir) görme isteğidir. Bu da halkın aslında düzlüğe çıkma isteğinin bir nitelendirmesidir. Taley'in ve halkın iç içe beraber yaşaması ancak dört yıl sürebilmiştir. Beşinci yılda işler tersine gitmeye başlamıştır. Köylü fakirleşmiş, söğüt ağacını üstünde duran leylekler artık kanat çırpamaz olmuş, köylü şarkılara eşlik etmez olmuş ve her yerde bereket azalmıştır. Köylüler bu karanlıktan gelen kör kemeñceciyi kovmuş ve artık kendilerinin köyünden gitmesini istemiştir. Kemeñceci de bu beş yılın sonunda kemeñcesini söğüt ağacına vurarak kırmış ve köyü terk ederek geldiği karanlığa geri dönmüştür. Burada söylenebilecek ve hikâyeyi yorumlayarak bitirebilecek olan okurdur. Hikâye olaylarıyla ve anımsattıklarıyla okurun düşünce açısıyla şekillenmektedir. İşte yazarın yazım uslubu buradan da ortaya çıkmaktadır. Diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de milli unsurlar ele alınmaktadır. Milli gelişmeler başka olaylar üzerinden ve mistik unsurlar ve yakıştırmalar kullanılarak anlatılmaktadır. Bundan dolayı hikâyenin yazım uslubu, yazarın diğer birçok Eylül Edebiyatı formlarında da kullanmış olduğu fantastik gerçeklik olarak tanımlanabilir.

3.4.3. “İmane” (Hazine) Hikâyesi

Bulgar yazar Angel Karaliyçev'in 6. kitabı olan olan “Hazine” (1927) çıkmıştır. İçinde kısa hikâyeler bulunduran bu kitaba adını veren de aynı adı taşıyan Hazine isimli hikâyedir. Bu hikâye yazarın sırasıyla çıkarmış olduğu kitaplardan altıncısına adını vermiştir. Diğer bir deyişle, yazarlık hayatının ilk yıllarında yayınlamış olduğu bir hikâyedir.

Hikâye, edebiyat çevreleri tarafından çok fazla ele alınmamakla beraber yıllar içinde çeşitli yayınevleri tarafından yayınlanan yazarın kitaplarında kendine yer bulmuştur. Eser yine diğer Eylülcü Edebiyat hikâyeleri gibi kendi özelliklerini taşımaktadır. Kullanılan dil yalındır ve köylünün kullandığı ifadelerle köylü şivesiyle yer verilmektedir.

Hikâyenin kahramanları; Nenço isimli genç, onun yaşlı annesi, kervancılar Vılko dede ve İliya, Mekiş köyünden yeni gelin Nanka ve annesi hancı Rusana'dır.

Bu hikâye Nenço isimli başkahraman ve onun annesinin yaşadığı isimsiz köy ile Tunca nehri dolaylarında var olan Zağra kasabası yakınlarındaki Mekiş köyünü ve bu köyle alakalı gelişen olaylarını konu almaktadır.

Hikâyenin neredeyse tüm paragraflarında ayrı bir olay gizlenmekte, okurun onu keşfetmesini beklemektedir. İncelediğimiz diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de yazar benzetmeler yapmaktadır.

Özetle hikayeyi vermek gerekirse;

annesiyle yaşayan Nenço, babası gibi kervancıdır ve her yıl ekinlerini satmak için köylerine üç gün uzaklıkta olan Mekiş köyüne gitmektedir. Bu köye daha önce babası da gitmiştir. Annesinin, Mekiş köyüne gitmemesini ısrarla tembihlemesine rağmen Nenço gitmiştir. Bu köyden de hancının kızını, annesine gelin olarak getirmiştir. Annesi de gelen kızın oğlunun öz kız kardeşi olduğunu söylemiş ve adeta dizlerini dövmüştür. Üç şahıs da bu olay üzerine ne yapacaklarını bilememişlerdir.

Hikâyede yukarıda bahsedilen olaylar ışığında aslında başka olaylara ve duygulara vurgu yapılmaktadır. Yazarın Eylül Edebiyatı yazarı olduğu dikkate alındığında okurların önüne işlemesi gereken büyük bir deneyim sunmaktadır.

Yazar burada da köy hayatı üzerinden ülkede gelişen siyasi olaylara aslında vurgu yapmaktadır. Köyde gelişebilecek olayları ve köy hayatını mistik bakış açılarıyla yorumlamakta, diğer birçok hikâyede olduğu gibi yine burada benzer eğilimler kullanmaktadır.

Hikâye, annesinin, oğlu Nenço'dan köyden ayrılırken arabasının hazine ile dolu şekilde ayrıldığını, gelirken de aynı şekilde dolu gelmesini temenni etmektedir. Peki, hazineyle dolu giden araba dönüşte bir gelin ile gelmektedir. Bu gelin bir hazine midir? Bunu, yazar hikâyesinin son satırlarına saklamıştır. Hikâyenin ilk cümlesi, son cümleye atıfta bulunularak başlaması yazarın ustalığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Burada yazarın aslında hikâyesini okura sunarken ona tadına doyum olmaz gizemli bir hikâye sunmakta, okuru alıp gizemli dünyalara taşımaktadır. Hikâyeye değer, kıymet olarak da adını veren “hazine” kelimesi aslında kendi içinde bir sürü de çelişki barındırmaktadır. Dünyada en büyük değerlerden olan aile kurma değeri birden bire hayatın bir çöküşü, geçmişin olumsuz olarak yeniden tezahürü olarak

karşımıza çıkabilmektedir. Hikâyenin sonunda hancı kızını kendisine eş olarak getiren Nenço, annesinden bu kızın öz kız kardeşi olduğunu öğrenir. Buradaki hazine aslında bir anda hazine olmaktan çıkıp yaşamsal değerlerin bir çöküşü olarak kendini ortaya koymaktadır. Hikâyenin sonunda, babasının da yıllar önce kervancı olarak Mekiş köyüne gelip kervanda konakladığını ve kervancı olan Rusana isimli kadına gençliğide vurulduğuna vurgu yapmaktadır. Kaderin bir cilvesi olarak zaten herkes tarafından babasına her açıdan benzetilen Nenço yıllar sonra babasının âşık olduğu ve ondan olan kızı Nanka'ya âşık olmuştur. Burada dikkatlerden kaçmayan çok önemli bir husus da iki kardeşin de aynı ismi taşımasıdır: Nenço ile Nanka. Bu olay bile yazarın hikâyesini oluştururken ince eleyip sık dokuduğunu, eserini birçok noktadan ele aldığını ve değişik bakış açıları oluşturarak eserini zenginleştirdiğini görmekteyiz. Bu tarz eserler okuyucuda ulaşılamaz duygular yaratmakta, okuru cezbetmekte ve hikâyenin içine sürüklemektedir.

Hikâyenin daha ilk başında annesi, yıllardır sır gibi sakladığı ve içine attığı bu durumu en yakınlarına bile anlatmamış, oğlu kervancılarla uzaklara giderken Mekiş köyüne uğramamasını sıkıca tembihlemiş ve ondan bu konuda söz bile almıştır. Ama babasının oğlu olan Nenço babasına her açıdan benzemektedir. O da babası gibi belindeki kuşağında babasının düdüğünü, omuzlarının üstünde de babasının kafasını taşımaktadır.⁶² Duygu, düşünce, hareketleri, zevkleri ve yaşamıyla aynı babasına benzemektedir. Şu anki yaşı da aynı babasının yıllar önce hancı kadına vurulduğu ve başına bela aldığı yaşlardadır. Bundan dolayı annesi oğlunu bu konuda sıkı sıkı tembihlemekte, ama içine sakladığı sırrını da açıklamamaktadır.

Hikayede siyah ve beyaz, düdük, şarkı, sevinç, hüznün, leylek, yaprakları dökülmüş armut ağacı vardır. Öküzlerin çektiği kağı arabasının geçtiği yollar çileli, uzun ve zordur.⁶³ Anne, evin önünü ve yolu kapatmış olan armut ağacının dökülmüş yapraklarını temizleyecek, evinin bahçesini süpürecek, çiçekleri sulayacak bir genç kız hayali kurmakta ve içtenlikte istemektedir. Kaderin cilvesidir ki bu genç kız gelecektir, ama onun hayallerini gerçekleştirmek için değil, hayal etmediklerini kendisine sunmak için.

Nenço'nun kervanı günlerce ilerlemiş ve üç günün sonunda nihayet asırlık bir ceviz ağacının altına varmıştır. Burada yazarın tarifiyle ceviz ağacı sonsuz Zağra Ovası'nda bir "kara

⁶² Karaliyçev, Angel; a.g.e, s. 60.

⁶³ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 61.

kuş” gibi durmaktadır. Burada yazar daha önce hikâyelerinde kullandığı kara kelimesini bir nesneye yüklemektedir ki bu nesnenin dalları açılmış, ama aşağıya doğru salınmıştır.⁶⁴

Hikâyede yine yazlar kavurucu sıcak olarak yansıtılmakta, ceviz ağacının dalları da bu kuşun kanatları olarak betimlenmektedir. Yazar daha önceki hikâyelerinde de kavurucu sıcaklıklardan, kötü olarak okurun karşısına çıkan yaşlı ağaçlar veya karanlık kayaların insanları koruduğundan bahsetmiştir. Burada da ne acı kaderdir ki bu kara kuşun kanatları yazın tarlalara ekin biçmeye giden genç kızları kavurucu sıcaktan, kervancıları da gecenin karanlığından korumaktadır.⁶⁵

Hikâyenin diğer bir kahramanı Vılko Dede, sol kulağı küpeli diye tanıtılmaktadır ve asırlık ağacın babasından bu yana hala var olduğunu belirtmektedir. Sol kulağında küpe olması o günün Bulgaristan’ında sol siyasi görüşe eğilimli olan halkı tanımlıyor olabilir mi? Eylülcü Edebiyat yazarı olan Angel Karaliyçev’in bunu eserinde kullanması şaşırtıcı olmayacaktır. Bulgar halkı o günlerde faşizmin büyük baskısına maruz kalmaktadır. Bu kervancılar da siyasi yolu yürüten halkın temsilcisi neden olmasın? Tekrar hatırlayalım ki yollar zorlu, tozlu, yeri geldiğinde çamurlu ve yürümekten sertleşmiştir. Vılko Dede bu ağacı küçüklüğünden beri tanımakta ve küçüklüğünde bile bu ağacın bugünkü gibi yaşlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Vılko Dede’nin yaşlanmış olması belki de halkın zamanla yaşlanıp yerine yeni neslin gelip yenilendiğini, ama nesiller boyu yaşlı olan ve insanları adeta kanatlarının altına alarak koruyan asırlık ceviz ağacı ise Bulgar Devleti’ni sembolize edebilmektedir. Devlet her ne kadar da yaşlı, kara, dalları aşağıya eğilmiş gibi olsa da kendi milletine kanatlarını bir kuş gibi açıp onları adeta yavrusu gibi korumaktadır. Burada ceviz ağacı çok çetin, fırtınalardan yıkılmayan, kuraklıkların da kökünü kurutamadığı bir ağaç olarak tanımlanmaktadır.⁶⁶ İşte Karaliyçev’in Eylülcü Edebiyat özelliklerini yansıtan eserlerindeki konu ve anlatım şekli budur. Yazar burada siyasi çalkantıları ve olayları köy hayatı ve köylünün yaşamı üzerinden okurlarına vermek istemektedir.

Hikâye ilerlerken, olaylar da kendine yer bulmaktadır. Yazarın her vurgusu bir olayın farklı jargon kullanarak açıklanmasıdır. Bu sefer de hikâyede rolü bir leylek üstlenmektedir. Yaşlı kervancılar leyleğin köy köy, ev ev gezerek kimlerin “küçük kahramanlar” istediğine baktığını belirtmektedirler.

⁶⁴ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 61.

⁶⁵ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 61.

⁶⁶ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 62.

Hikâyenin ortasından itibaren olaylar farklı boyut kazanmakta, hikâyeye adını veren “hazine”ye doğru giden yol burada evrilmektedir.

İliya isimli kahraman da kendisinin ailevi durumundan bahsetmekte ve çocuğunun olmadığından yakınmaktadır. Vılko Dede de Nenço’ya dönerek ne yapıp ne edip hayatta yalnız kalmamasını öğütlemektedir. Bunun üzerine Nenço öküz arabasının tekerleklerine sırtını dayayarak hayallere dalmakta ve genç bir kızla diyaloga başlamaktadır. Kızla konuşurken, kendisiyle köyüne gelmesini ve evine bir “hazine” götürmek istediğini söylemektedir.⁶⁷ Aslında tam da bu noktada okurlar hikâyenin başlığının niye “hazine” olarak seçildiğini anlamaya başlamaktadır. Bundan sonra okur hazinenin bereketini ve mutluluk verici yüzünü düşünmeye başlarken, bir yandan da yazarın üslubunu bildikleri için hikâyenin nereye doğru evrileceğini düşünmeye başlamaktadır. Nenço, beyaz leyleği düşünmekte; leyleğin Mekiş köyündeki Nanka’ya küçük bir “kahraman” getirmesini temenni etmektedir. Nenço’nun kurduğu bu hayal hikâyede hâlâ okura ulaşmamış, okur sadece hayalden ibaret bir söylem olarak düşünmekte, Nanka’nın kim olduğunu bilmemektedir.

Babasının evinin çatısında bir leylek, evin önünde bir çocuk ve yuvası için koşuşturan, çocuk sevme hayaliyle yanıp tutuşan yaşlı annesini görmektedir. Bu düşünce Nenço’nun kalbini ısıtmıştır. Büyük bir alev topu sarmıştır yüreğini. Vücudunun en ince zerresine kadar mutluluk dolmuştur. Nenço hemen belinden babasının da yıllar önce bu köye gelip öttürdüğü o düdüğünü çıkartmış, heyecandan titreşen dudaklarına yaklaştırmış ve o da düdüğü öttürmüştür. Düdükten neşeli ve oynak bir melodi dökülmüştür. Türkünün yarısına bile varmadan o güzel ve insanın içini titreten melodi kesilmiş, yerini hüznü ve acıklı bir şarkıya bırakmıştır. Yazarın ifadesiyle “*bu bir şarkı değil, bir ağıttı*”⁶⁸. Bu ağıttan Vılko Dede de çok etkilenmiş, gözleri yaşarmış ve içini bir hüznü kaplamıştır. Mekiş köyüne gidip gitmediğini sormuş ve olumlu cevap alınca da bu köye gitmemesi gerektiğini, zamanında babasının da buraya gittiğini, köy çeşmesinde düdük çaldığını ve gönlünü teslim edeceği birini aradığını belirtmiştir. Vılko Dede bu sahnede, hem babası hem de Nenço köye giderken öküzlerin kendilerinin peşinden baktığını söylemiş, burada da kaderin tekrarlanmasına öküzlerin şahitlik ettiğini ortaya koymuştur. İlerleyen satırlarda Vılko Dede gence, babasının uzun zamandır bu köyde sevmiş olduğu kızını unutamadığını ve uzun yıllar bu kıza vurgun kaldığını, ama bugün bile hangi kıza âşık olduğunun bilinmediğini, yalnız babasının ölmeden önce gerçekleri annesine söylediğini

⁶⁷ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 64.

⁶⁸ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 65.

duyduğunu açıklayarak okura gizemli, aşk dolu ve merak uyandıran bir portre çizmiştir. Duyumunu bir gün tesadüfen annesinin ağıtından duyduğunu şu sözlerle açıklayarak bir nebze okurda oluşan gizemi ve merakı gidermiştir: “Yerle bir ola inşallah o köy, ateşte yana, izi bile kalmaya...”⁶⁹. Annenin bu ağıtı aslında, hem köylü nezdinde olayı anlama, hem de yazar eliyle okura anlatılmak istenen olayı farklı bir biçimde yansıtılma şeklidir. Burada yazar okura mesajını hissettirmeden ve hikâyenin sonuna doğru vermekte, böylece okurdaki duygular canlı tutulmaktadır. Bu da edebi yaratıcılık açısından hikâyeyi zengin kılmakta, yazarın üslubu hakkında da bilgi vermektedir.

Hikâyenin sonlarına doğru yazar hikâyesinin açıklamasına geçmektedir. Hikâyenin başında olaylar zinciri şeklinde verdiği anlatımlarını açıklığa kavuşturarak okurun önüne dökmektedir. Hikâyenin başında ve ilerleyen paragraflarda verilen olaylar burada anlam kazanmakta ve hikâyenin anlamı burada ortaya çıkmaktadır. Bundan sonra okura kalan bunu anlamlandırması ve iç duygularıyla yoğurarak sonuç elde etmesidir.

Babasının özel durumunu ve annesinin yakarışını anlattıktan sonra yazar dönüş yoluna geçmiş olan kervanı anlatmaktadır. Burada oğulun annesine kavuşma arzusu, mutluluğu, müjde vermesi ve belki de hikâyenin en heyecanlı yerlerinden biri kendine yer bulmaktadır. İşte olaylar ve duygular zinciri burada zirve yapmaktadır. Okurda oluşan bu duygular, okurun hikâyeye bakış açısını değiştirmekte ve farklı anlamlandırmaya sebebiyet vermektedir. Mesela annesiyle büyük bir heyecanla karşılaşma anını bekleyen Nenço, kendisine getirmiş olduğu “hazine”yi şu sözlerle dile getirmektedir: “*Ana, gel de sana nasıl bir hazine getirdiğimi gör!*”⁷⁰. Büyük bir heyecan ve gururla getirmiş olduğu “hazine”yi annesine sunmak, onun elini öpmek istemektedir. Annesi bu söz üzerine biraz da çekinerek arabaya yaklaşır ve gelen kızı görünce irkilir. Burada aslında annenin yıllardır saklayıp içinde yaşattığı büyük bir korku ve endişenin gerçekleşme durumu gözler önüne serilmiştir. Sanki başına gelecekleri bekliyormuşçasına kızı hemen sorgulayıp nereden geldiğini ve kimlerden olduğunu öğrenmek istemektedir. Sıkı sıkı ve kafasında oluşturduğu nokta atışlı sorularını sorduktan sonra kızıdan; Mekiş köyünden geldiği, isminin Nanka olduğu ve Rusana isimli hancı kadının kızı olduğu cevabını alınca donakalmıştır. Annenin gözleri parlamış, daha önce başına gelen yetmiyormuşçasına bununla da yüzleşmek zorunda kalmıştır. Annenin kötü kaderi kendisini hayatı boyunca terk etmemiş, hâlâ da üzerine kötülükler inşa etmiştir. Bir annenin bu kötü talihini yazar, “*Meryem Anacığım,*

⁶⁹ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 66.

⁷⁰ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 67.

*bunu da mı görecektim! Ne yaptın altın kalpli Nençom, neler yaptın. Sana Mekiş'e gitmemeni tembihlememiş miydin? Senin gelin olarak getirdiğin bu kız senin öz kız kardeşindir be oğlum!”*⁷¹ yakarıyla okura aktarmaktadır. Bu aslında sözün bittiği yer ve hayatın durduğu, Dünya'nın belki de bir insanın duygularında dönmediği andır. Annenin düştüğü zor ve çaresiz durum tüm açıklığıyla sahneye yansımıştır. Gözü gibi kötülüklerden sakındığı “altın kalpli” oğlu büyük bir çıkmaza girmiştir. Sadece anne mi çaresizdir? Hayır. Oğlu da bu sözlerden sonra adeta beyninden vurulmuşçasına yerinde sendelemiş, kız da yerinde taş kesilmiştir. Üçü de bu andan itibaren ne yapacaklarını, nereye gideceklerini bilememişlerdir.

Hikâye böyle sonlanır. Duyguların zirve yaptığı, anne, oğul ve kız kardeşinin sözlerinin tükendiği, değerlerin yitirildiği, adeta herkesin bittiği noktadır. Burada artık söz okurundur. Yazar hikâyesini çeşitli edebi girintiler, üslup ve tarz kullanarak bu şekilde bitirmektedir. Okurun burada gelişen olayları nasıl ele acağı, buna göre nasıl kafasında şekillendireceği büyük önem taşımaktadır. Bazıları hikâyeyi Bulgar köylüsünün günlük sosyal yaşamından bir kesit olarak satırlara taşınması olarak anlayabilir, yazarın Eylülcü Edebiyat temsilcisi olduğunu bilenler ise Bulgar köy hayatının ve köylünün yaşamı üzerinden Bulgar halkının ve Bulgar siyasetindeki gelişmelerini idrak edebilir; kendisine farklı pencereler ve ufuklar açabilir. Hikâyeye başlığını veren “hazine” kelimesi de sonda ortaya çıkmakta ve anlam kazanmaktadır. Hazinenin aslında bir değer değil, bir yıkım unsuru ve hayallerin son noktası olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yazarın ustalığı burada kendini göstermektedir.

Yazarın ustalığı üslubunda olduğu gibi olayları ele alış biçiminde de ortaya çıkmaktadır. Yazar olayları günlük köy yaşamı üzerinden anlatırken gizemi de kullanmayı ve olayları böylece harmanlamayı tercih etmektedir.

Hikâyede Angel Karaliyçev lirizme ağırlık vermektedir. Aslında bir bakıma bunu fantastik gerçeklik olarak da tanımlayabiliriz. Çünkü hikâyedeki kahramanların sorunları ve bu sorunların çözümlenememesinin fantastik varsayımlarla anlatılması vardır. Burada Karaliyçev iyi ile kötüyü, umut ile kederi, “hazine” ile yıkımı beraber götürmekte, her ikisinin de bir arada ve ayrılmaz bir bütün olarak var olmasını sağlamaktadır.

Bu hikâye de şimdiye kadar incelediğimiz hikâyelere benzemektedir. Angel Karaliyçev'in 1925 yılında çıkan “Çavdar” kitabında yer alan diğer hikâyeler gibi, “Hazine” adlı hikâye de Eylülcü Edebiyatın izlerini taşımaktadır. Bu hikâyelerde Karaliyçev'in

⁷¹ Karaliyçev, Angel, a.g.e, s. 68.

düzyazısının en karakteristik özelliği, karakterlerin toprak, köy ve yaşamla ya doğrudan ya da dolaylı olarak özdeşleştirilmesidir. Bunlarda hem karakterler hem köyler çoğunlukla mecaz olarak iyi veya kötü alanlardır.

Bütün bu örnekler çoğaltılabilir. İnsan benliğinin mistik olaylarla harmanlanması, sorunların insanüstü güçlerle veya kendisini aşan güçlerle çözümlenmesini genellikle Angel Karaliyçev'in yazım tarzından kaynaklanmaktadır.

Hikâyede okuyucuya kanlı Eylül olayları ile ilgili üstü kapalı sitem duyguları verilmiş olabileceği de değerlendirilebilir. Yazar bunu açık açık belirtmemekte olup bunun yerine edebi üslubu ve tüm duygusallığı ile okuyucunun önüne koymaktadır.

3.4.4. “Orli” (Kartallar) Hikâyesi

Diğer birçok hikâyesinde olduğu gibi yazar Angel Karaliyçev bu hikâyesinde de yine kartallara yer vermektedir.

“Kartallar” hikâyesi, Eylül Edebiyatının özelliklerini taşıdığı için Angel Karaliyçev'in ölümünden sonra da yayınevleri tarafından derlenen birçok hikâye kitabında defalarca kendisine yer bulmuştur. Gerek Bulgarca, gerekse Türkçe kaynaklarda yaptığım literatür taramalarında söz konusu hikâye hakkında fazlaca bir çalışma yapılmadığını, bu hikâyenin diğerlerinin gölgesinde kalmış olduğunu tespit edilmiştir.

Yazarın başlık olarak seçmiş olduğu kartalın Karaliyçev'in hikâyelerinde çeşitli nitelmesi vardır. Valeri Stefanov'a göre, Angel Karaliyçev'in “Çavdar” kitabında yer alan hikâyelerdeki kartal sembolü, güzel hayallerle ve güzel görünmekle ilgilidir. Halk arasındaki yaygın inanişaya göre kartal asla yaşlanmaz, çünkü kartal dünyanın sonuna ulaşabilir ve orada yaşayan suya dalarak tekrar gençleşir.

Karaliyçev'in hikâyelerinde gökyüzü başka bir görüntüyle, o da kartalla ilişkilendirilir. Çoğu zaman kartal, güçlü adamlarla karşılaştırılır. Karaliyçev'in eserlerinde yüklediği misyonda kartal yeryüzüne de yaklaşmaktadır. Çok sık bir şekilde de ifade edildiği gibi hikâyelerde ejderha bile kartal figürüne bürünmektedir. Erkek kartallar ejderha olmanın özelliklerini de taşımaktadır.

Adı geçen hikâyede de yazar iki kartala yer vermiştir. Kartallardan birincisi havadan hızlıca gölge gibi uçup geçmekte, ikincisi ise birincisinden daha hızlı bir şekilde onu takip

etmektedir. Hikâyenin kahramanları olayların gelişimi aktarırken kartallardan birinin dişi, diğerinin ise erkek olabileceği üzerinde durmaktadırlar. Aslında hikâyenin kahramanlarından biri sadece dişi ve erkek değil, onlar erkek ve kadındırlar. Bunlar Jelyo ve Kalya'dır. Kalya Jelyo'nun yengesidir. İkisi de birbirine karşı ihtiras beslemektedir; bu ilişkide Kalya, Jelyo'ya adeta davetiye çıkararak onu baştan çıkarmaktadır.

Hikâyede Kalya, Çingene olan babası Kınyo ile Hacı İvan'ın kızı olan Rada'nın kızlarıdır. Yazar Kalya'yı tanıtırken cinsel dürtüleri kullanmayı tercih etmiştir. Çok güzel, çekici ve tek kelimeyle cezbedici ve baştan çıkarıcı kız olarak okura tanıtılmaktadır. Kalya, “yeşil gözlü”, “göğüsleri yeni olgunlaşan”, “yeleğinden fırlarcasına”, “adeta baharda patlamaya hazır elma çiçeği tomurcuğu”, “bereket” gibi ifadelerle tanımlamaktadır. Teni güneşten ve rüzgârdan yanmış, elleri kuvvetlenmiş, gencecik vücudu da terden ıslanmış gömleğinin altında kıvrılmaktadır.

Kalya'nın babası Kınyo Çingene olup, köye nereden geldiği belli olmayan ve Kalya'nın dedesinin yanına çırak gelen biridir. Çırakken, ev sahibi olan ve ona işveren Hacı İvan'ın kızını alıp Deliorman köylerine kaçırmıştır. Dolayısıyla hikâyede Kınyo, kaldığı ve hizmet verdiği evin kızını çalan biri olarak *hain* rolünü üstlenmiştir.

Jelyo ise Kalya ile evli olan abisinin kardeşidir. Kalya ile Jelyo birbirlerini baştan çıkarmaktadır. Bundan dolayı Jelyo abisine ve soyuna en adi bir şekilde ihanet eden bir kişidir. Hikâyede kendisine bu rol biçilmiştir. Kalya ise iki kardeş arasına girip nifak tohumları serpiştiren biri olarak tanıtılmıştır.

Sonuç olarak nereden geldiği belli olmayan Kınyo, Hacı İvan'ın evine çırak girmiş, Hacı İvan da Kınyo'ya sahip çıkmıştır. Kınyo ise ekmeğini yediği, evinde kaldığı ailenin kızı olan Rada'yı alarak uzaklara kaçmış ve yıllarca orada kalmıştır. Uzak diyarlarda kızı olan Kalya dünyaya gelmiştir. Yıllar sonra Hacı İvan köylülerinden aldığı haberle kızına ve ailesine ulaşır ve onları affettiğini ve evlerine dönmelerini ister. Genç aile evlerine döner, küçük kızları kilisede vaftiz olur. Ama kız da büyüyünce hainliği baki kalır ve Hacı İvan'ın iki oğlu arasına baştan çıkarıcı bir karakter olarak girer.

Burada anlatılanlar aslında Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Bulgar Devleti'nde ve halkında oluşan değişimleri ve siyasi ortamı açıklamakta; karakterler vasıtasıyla bunlara vurgu yapılmaktadır. Karaliyçev bir Eylülcü Edebiyat temsilcisi olarak siyasi ortamın da verdiği baskıdan olsa gerek olayları doğrudan değil de dolaylı olarak anlatma yolunu seçmiştir.

Kullandığı bu dil aslında hikâyelerine de çekicilik ve tutku katmaktadır. Halkın üzerinde var olan baskı ve endişenin günlük olaylar üzerinden anlatılması olayı vardır. Karaliyçev'in diğer hikâyelerini de göz önünde bulundurarak kartallara yüklediği misyon da düşünüldüğünde, bu hikâyede de kartalların iki genci simgelemesi, olaylara bir mistisizm kazandırmıştır.

Hikâyeye genel bir bakış açısı ile baktıktan sonra edebi açıdan da incelemesi uygun olacaktır. Burada yazarın kullandığı ifadeler önem taşımakta, bunlarla okur, geçmişin olaylarına farklı bir bakış açısıyla bakabilmektedir. Bulgaristan'daki siyasi olayları ve gelişmeleri, bunların halkın üzerindeki etkisini, duygularını, Bulgar köy hayatının ve Bulgar ailesinin yaşamı üzerinden izleme imkânı bulmaktadır.

Yazar hikâyesine doğayı tanıtarak, Kalya'yı tarif ederek ve hemen ardından hikâyeye de adını veren kartallardan bahsederek başlıyor. Hikâye okunmaya başlandığında doğanın tanıtılması, kahramandan bahsedilmesi hikâyenin sonrası için bir ipucu vermemektedir. Bunlar okurda, doğa ve hikâyenin kahramanının sıradan bir tanıtılması şeklinde bir his uyandırmaktadır. Hikâye okunmaya devam edildiğinde sırayla iki genç arasındaki aşk sahnelenmekte, gençlerin aileleri tanıtılmakta ve ihanetlere peşi sıra yer verilmektedir. Hikâyenin sonuna gelindiğinde ve tekrar okunmaya başlandığında, sıradan görünen doğanın tanıtılması, Kalya'nın tarif edilmesi, kartal benzetmeleri, Kinyo'nun Çingene olması ve aileye ihanet etmesi, iki genç arasındaki ihanet ilişkisi anlam kazanmaktadır. Burada artık okur siyasi ve politik olayları irdeleyebilmekte ve hikâyedeki olaylarla bağdaştırmaya başlayabilmektedir. Zaten hikâyenin sonu okunmadan baştaki tanımlamaların bir anlamı yoktur. Bu durum yazarın yazım uslubu ve kullandığı dili hakkında bilgi vermektedir.

Yazarın hikâyenin ilk paragrafına doğayı tanıtarak girmesi aslında konuyu özetler niteliktedir. *“Rüzgâr esti ve yeşil çayırlar bulutlar gibi hışırdadı. İki beyaz karahindiba havada uçtu. Yamaçların üzerinde hayretle durdular, su kuyusuna doğru yönelerek bir şeyler fısıldaştılar”*⁷².

Rüzgârın esmesi iki genç arasında duyguların oluşmaya başlamasını, iki hindibanın havada uçuşup daireler çizmesi gençlerin arasındaki duyguların olgunlaşmasını, biçilmiş otların üzerinde durmaları, çetin ve karmaşık bir durumla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Karahindibaların su kuyusuna doğru yönelmeleri ve bir şeyler fısıldamaları gençlerin birlikteliğe artık karar vererek bu yolda yürümelerini; karşıda, tarlaları bölen büyük sınırın

⁷² Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 69.

yukarısında tarlaların sarı bedenlerini durulaması şeklindeki benzetme yasak olan karşı tarafla katı sınırları yıkıp iki bedenin günaha girmesini temsil etmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, usta yazar Angel Karaliyçev’in doğayı sade bir şekilde tanıtmamasının altında aslında çok farklı bir gerçeğe vurgu yaptığı görülür. Başlı başına bu olay bile bize yazarın üslubunu göstermesi açısından gerekli fırsatı sunmaktadır.

Hemen ikinci paragrafta yazar, günahkâr Kalya’nın baştan çıkartıcı özelliklerini tanıtmayı uygun görmektedir. Hemen üçüncü paragrafta da hikâyeye adını veren kartallardan bahsetmeyi seçmiştir. Bu kartalları tanıtırken Kalya’nın Jelyo üzerinde tahrikkâr tutumunu öne çıkarmaktadır: “Jelyo bak! Yukarıdaki dişi ve erkek kartallara bak. Birbirlerini kovalıyorlar.”; “Susadım. Git, sakın oyalanma. Tamam mı, Jelyo, çabuk! Yanıyorum.”; “İkimiz de kartal olsaydık, ikimizin de kanadı olsaydı, çayırların üzerinde süzülseydik. Rüzgâr gibi. Ben dişi kartal olaydım. Bana yetişebilir miydin, erkek kartalım? Hı, yetişebilir miydin? Gözlerime bir baksana! Utandı... Bu da erkek olacakmış. Süt çocuğu!” Jelyo da karşılıksız değildir. Kalbi hızlı atmakta ve Kalya’yı kendisi de beğenmektedir: “Susamış. Titriyor. Tehlikeli kadın.” ve “Kendisi de erkek kartal gibi olabilse.”

Bunca tutkulu sahneden sonra ortaya yazar Jelyo’nun kendisinin yengesi olduğunu bile unuttuğuna vurgu yapılmaktadır. Bu aslında bütün sınırların aşılması için engellerin dahi ortadan kalktığını ve aşıldığını göstermek istemektedir. Bu durum Bulgaristan’daki politik ortam açısından da düşünülebilir ve uyarlanabilir. Bulgar halkının örf ve adetlerinin bir tarafa itildiği, kutsal değerlerin aşılarak zararlı yollara girildiği, milli menfaatlerin hiçe sayıldığı ve birçok değerlerin artık silindiği şeklinde yorumlanabilir.

Hikâyenin sonuna doğru olaylar tek tek genişlemekte ve yeni boyut kazanmaktadır. Jelyo yengesini ihtiraslı bir şekilde hayal etmekte ve aklındaki sonuca doğru yelken açmaktadır. Kalya da cazibesini kullanmakta ve Jelyo’ya açıkça davetiye çıkarmaktadır. Kalya’nın teşvik etmesiyle yasak aşka doğru olan gidişat hızlanmaktadır. Jelyo’yu otların uzun olduğu yere doğru çağırmaktadır. Kalya’nın sözleri bunu açıkça ortaya koymaktadır: “Jelyo! Koş, koş! Koşsana ya! Vay, anacığım, ne kadar da büyük. Uzun, yaba kadar uzun.”; “Peşimden gel, daha aşağıya, otların göğüs yüksekliğinde olduğu yere doğru... Gelsene ya!”

Yazarın sözleri sahneyi tamamlamaktadır: “Otları bellerine kadar yükselen biçilmemiş çayıra daldılar. Hemence sıcak bir dalga sardı kendilerini. Jelyo itaatkârca ona yetişti. Bütün vücudu ürpermişti. Kalbi davul gibi atıyordu.”

Hikâyenin sonunda iki genç de muradına ermektedir. Vücutlarını saran o dalga ve oluşan ihtiras onları alıp götürmüştür:

“İkisi de etrafa bakındı. Birden Jelyo üzerine atıldı ve kadını yakaladı. Oynaşarak nefes nefese otların üzerine düştüler. Kalya gözlerini kocaman açtı, sağlamca olan göğsünü gerdi ve onu itmek için ellerini açtı. Jelyo omuzlarına sarıldı ve kadın kendini bıraktı. Boğuk bir fısıltı duyuldu. Bu erkek otların yeşil hışırtısına, ona büyülenmişçesine bakan gözlerin yeşil alevine gömüldü.”

Burada sahne kapanmakta, hikâye de son bulmaktadır. Yazar finalde gençlerin günaha girmesiyle birlikte yeşil çayırların söndüğünü, havada uçan kartalların artık görünmediğini ve onların yumuşak, sarı çavdarın içine düştüklerini yazmaktadır: “Büyük çayırlar soldu. İki mavi kartal artık havada yoktu. Onlar yumuşak, sarı çavdarın içine düşmüşlerdi.”

Yazar hikâyesini acıklı bir sonla tamamlamaktadır. Var olan ve büyük çabalarla kazanılmış olan manevi ve kutsal değerlerin yıkılışını adeta resmetmiştir. Capcanlı olan çayırlar solmuş, yemyeşil olan otların yerini sararmış çavdar almıştır. Uçan iki özgür kartalın yerini artık sarı çavdara düşmüş olan iki günahkâr genç almıştır. Tıpkı Bulgar halkının asırlardır kazandığı maddi ve manevi değerlerin ayaklar altına alınmasına atıfta bulunurmuşçasına.

Eser, yazar Angel Karaliyçev tarafından usta bir dille ve benzetmelerle yoğrulup mistik özellikler de katılarak yazılmıştır. Diğer birçok hikâyesinde olduğu gibi burada da fantastik gerçeklik kullanılmıştır. Halkın hafızasında ve yaşamında var olan dertleri, kederleri, olayları, manevi değerlerin yitirilmesini doğaüstü benzetmeler kullanarak okura ulaştırmıştır. Diğer Eylülcü Edebiyat eserlerinde de görüldüğü üzere bu eserde de yazar yine kartal, çavdar, su değirmeni, tarla sürme, yumuşak-taş gibi, yeşil-sararmış, yaprak dökülmesi, samanların toplanması, hafif-sert, kolay-zor, soğuk-sıcak, sakın-coşkulu, rüzgârın şarkı söylemesi, tırpanın şarkı söylemesi gibi kelimeler ve benzetmelere başvurmaktadır. Bu kelimeler yazarın daha önce çıkarmış olduğu Çavdar kitabındaki hikâyelerinde de kullanılmıştır. Bunlar aslında sadece halkın günlük işlerini yaptığı araç – gereç ve mekânlar olmayıp, aynı zamanda o dönemde kurulmuş olan yeni bir dünya düzeninin halk üzerindeki yansımalarını veya duygularını belirtmek için kullanılan benzetmelerdir.

3.4.5. “Nay-Miloto Mu” (Canından Can, Kanından Kan) Hikâyesi

Yazarın bu hikâyesinin çok da ele alınmadığını görülmektedir. Karaliyçev’in benzer yapıtları hakkında akademik çalışmalar, yayınlar ve edebiyat eleştirmenlerinin yorumları yapıldığından, bu hikâyenin de bu eserlerin gölgesinde kalmış olduğu, biraz da unutulmuş olabileceği değerlendirilmesi yapılabilir.

“Canından Can, Kanından Kan” kısa olduğu kadar duygu yüklü olan bir hikâyedir. Baştan sona bu özelliğini muhafaza etmektedir. Hikâyenin sonunda okurun gözleri dolar ve okur kendini acı bir hüzne bırakır.

Hikâyede anlatılan olaylar Aydudu köyünde geçmektedir. Köy kara yeleli iri atlarıyla ünlüdür. Köyde yaşayan ve hikâyenin de kahramanı olan Minço Dede’nin ise yaşlı bir eşiği vardır. Bu onun dünyadaki tek canlı varlığıdır. Minço Dede fakirdir ve iki yakayı zar zor bir araya getirmektedir. Dünyadaki tek ümidi iki yıl önce elini öpüp Rodopların ötesine giden ve bir daha geri dönmeyen yirmi yaşındaki oğlu Boyan’dır. Bir yıl önce bir Temmuz akşamında Topal Lazar’dan aldığı habere göre oğlu Boyan savaşta büyük kahramanlıklar göstermiş ve hayatını kaybetmiştir. Bu, Minço Dedenin hayallerinin ve en büyük umudunun kaybolmasıdır. Üzgündür, ama tek tesellisi kalmıştır, o da yaşlı eşiğidir. Onunla bahçesindeki armutları pazara götürüp satar ve biriktirdiği birkaç kuruşu da sadece ekmek almak için kullanır. Giysileri bile yıpranmış ve yamalıdır. Kış yaklaştığında yiyecek bir şeyi kalmayınca bir gün pazara gider ve eşiğini satar. Eve döndüğünde sattığı eşiğine karşılık aldığı birkaç kâğıt para da bir rüzgâr esmesinde elinden uçar.

Bu kısa ve acıklı hikâyede aslında anlatılmak istenen Bulgar köylüsünün çaresizliği, umutlarının gömülmesi ve yaşam sevincinin tükenmişliğidir.

Hikâyeye bakıldığında Minço Dede’nin oğlu eski Bulgaristan savaşlarının ve karışıklıkların geçtiği dönemi anlattığını görüyoruz. Boyan’ın Rodop Dağlarının ötesinde çarpışmalarda ölmesi, gazetelerin ondan övgü ile bahsetmesi bu dönemin özelliklerini çağrıştırmaktadır. Ayrıca acıklı hikâyenin olaylarını bu dönem ile ilişkilendirilmeye çalışıldığında gelişmeler ve olgular örtüşebilmektedir.

Angel Karaliyçev’in üslubuna ve eserlerinde işlediği konulara bakıldığında “Canından Can, Kanından Kan” adlı öykünün köylüyü ve yaşamını anlatan iyi bir öykü de olabileceği değerlendirilebilir. Burada bahsedilen Lazar aslında kimdir, oğlu boyan Rodopların ötesinde

hangi çatışmada hayatını kaybetmiştir, Minço Dedenin eşeğini kaybetmesiyle acaba gerçekte neye vurgu yapılmıştır? Bunlar belki de yazarın dolaylı olarak vurgu yaptığı, ama okurun bulması gereken gizli olaylardır.

Boyan'ın ölüm haberini getiren Lazar acaba neyi temsil ediyordu? Öylesine seçilmiş bir isim midir yoksa birine mi vurgu yapılmaktadır? Ayrıca Lazar niye topaldı?

Yuhanna İncili'ne göre, İsa'nın bir arkadaşı olan Betani'li Lazarus hastalanır ve ölür. Tanrı (belki de İsa) bunu anlayınca öğrencilerine Lazarus'un uykuya daldığını ve onu uyandırma zamanının geldiğini söyler. Aradan geçen dört gün sonra yas evine giderler ve Lazarus'un kızkardeşi Mariya'yı (belki de Meryem) orada ağlamaklı şekilde bulurlar. Mariya, Kurtarıcının orada olması halinde kardeşinin de ölmemiş olabileceğini söyleyerek Kurtarıcıyı suçlamaktadır.

İsa mezara götürülüp taşın yuvarlanmasını istemiştir. Kızkardeşi Mariya bile Lazarus'un dirilebileceğine inanmamıştır. Ancak İsa “Kalk git!” dediğinde mucize gerçekleşir. İsa ki, bazılarının hastalıklarını tedavi eder, bazılarını ise diriltir.

Peki, bu yazılana göre acaba hikâyedeki Lazar İncil'deki Lazarus olabilir mi? Lazarus'un total olması neyi çağrıştırmaktadır. Yoksa Lazar tarihte veya siyasette bir büyüğün adı mıdır? Bu da üzerinde durulabilecek ve yorum yapılabilir bir noktadır.

Peki, insan umudunu yitirdiğinde onu tekrar adeta diriltecek olan veya yeniden iyileştirecek olan nedir? Bu aslında sevgidir. Sevgiyle yaklaşılacak her olay güzelleşir, hasta olan ayağa kalkar, yıkılmış olan yeniden umutla dolar. Yazarlar ve sanatçılar açısından da bu böyledir. Yeteneklerini kullanarak bir insanın içindeki duyguyu yeniden canlandırabilir, havada heyecanla uçan kuşu tablosuna resmedebilir, ona adeta duygu ve heyecan kazandırabilir. Ölmüş olan, şairin ruhu ve iradesiyle dirilir ve âşıkların dünyasına döner. Minko Dedenin belki de eksiği buydu. Yazar burada Minko Dede'ye neden bu ruhtan aşılamadı?

“Oscar Wilde’a göre sanat ölüm tanımaz. Sanatçı, başkalarındaki ölü ruhları uyandıran, onları arındıran ve eserleriyle yeni umutlara, gülümsemelere ve sevgilere diriltendir. Ama aynı zamanda, her mısırda, şarkıda veya melodide kendisinden bir parça vererek, amansızca Golgota’sına gitmektedir”⁷³.

⁷³ <https://knigoteria.eu/colon.php?id=384> (Erişim Tarihi: 25.01.2023)

Diğer bir konu da haberin Lazar tarafından bir Temmuz akşamında gelmesidir. Bu Temmuz akşamı acaba Bulgar halkı için neden önemli? Yakın tarihte Temmuzda nasıl haberler duyurulmuştur. Bunlar Bulgar halkının Eylül Ayaklanması'nı gerçekleştirmesi konusunu ve onun sonuçlarını çok iyi bilinmesiyle ancak aydınlığa kavuşturulabilecek hususlardır. Bununla bağlantılı olarak Boyan'ın Rodopların ötesinde katıldığı çatışma neydi? Bu soru da yukarıda bahsedilenler ışığında açıklığa kavuşturulabilecek bir sorudur.

Minço Dedenin en çaresiz kaldığı dönemde yanına yaklaşan ve arkasında nefesini hissettiren tek canlı, yaşlı eşiği Sivço'dur. Sivço, oğlundan gelen acı haber dolayısıyla üzgün ve ağlamaklı olan sahibine yaklaşarak "Sırtım sağlam olduğu sürece korkma!" şeklinde adeta cesaret vermektedir. Ancak Minço Dede, çok çaresiz ve parasız kalınca sattığı eşiğinin, elindeki son değerli varlığı olduğunu ve artık onu da kaybettiğini anlar.

Yazar hikâyeyi acı bir sonla bitirmektedir. Satmış olduğu eşiği Sivço'ya karşılık almış olduğu birkaç kâğıt paraya bakar ve akşam yalnız kaldığında bunlarla dertleşemeyeceğini anlar. Elindeki değer olarak addedilen şeylerin aslında birer kâğıttan ibaret olduğunu görür. Bunun üzerine hızla esen bir rüzgâr yaşlı adamın elinden kâğıt paralı alır ve onca değerli duygular beslediği tek varlığı eşiğine karşılık aldığı bu "kâğıtları" adeta uyuklayan köyün üzerine serpiştirir.

Burada yine yazar okuru şaşırtmamıştır. Birçok hikâyesinde olduğu gibi öykünün son noktası ve sonucu burada gizlenmiştir. Hikâyede çok değer verilen varlıkların veya değerlerin bile başka değerli görünen şeyler uğuruna değiştirildiğinde nasıl bir anda uçup gidiverdiğinin bir örneğidir alında. Yazar usta dilini burada da çok iyi konuşturmuş, köylünün yaşantısı üzerinden okurlara duygularını yansıtmıştır. Eylülcü Edebiyat öyküsü olduğunun farkına varmayan okur hikâyeyi sadece acıklı bir hikâye olarak algılayabilecekken, Angel Karaliyçev'in bu dönemin yazarı olduğunu bilen ve ona göre okuyup düşünen okur, kendini çok farklı bir dünyanın ve gelişmelerin içinde bulacaktır. Bunun sonucunda Bulgar siyasi hareketi ve Bulgar halkının karşılaştığı zorlukları ve içinde bulunduğu durumu daha iyi anlayabilecektir. Yazar çok kısa bir hikâyede, bir arada çok gerçekler barındırmış, bunları da kısacık satırlarının arasına sığdırarak bu gerçekleri ve olayları okura çok ustaca sunmuştur.

3.4.6. "Dyado Bojilovata Nadejda" (Bojil Dede'nin Umudu) Hikâyesi

Hikâye, Angel Karaliyçev'in "İmalo Edno Vreme" (Bir Zamanlar) adlı hikâye derlemesinde kendine yer bulmuştur. Bu eser sinemaya da aktarılmıştır. Senaristliğini Lada

Galina'nın, yönetmenliğini Emil Kapudaliev'in yaptığı eser 1986 yılında beyaz perdeye aktarılmıştır. Bu da hikâyeyi, Bulgar sinemasında kendine yer bulmuş sayılı eserlerden biri haline getirmektedir.

Hikâye Angel Karaliyçev'e has olan küçük köy, sadelik, konulara basite indirgeyerek anlatma, netlik, köydeki yalnız adam gibi özellikleri barındırmaktadır. Yazarın birçok hikâyesinde kahramanlar sıradan köylüler, yaşlı nineler ve dedelerdir. Bunların hikâyedeki görevleri farklı olsa da, aynı biyografiye sahiptirler. Karaliyçev'e göre bunlar “köy düğünlerinde masanın sonuna oturur ve testiler kendilerine kadar geldiğinde hep boşturlar.” Onlar içlerinde umut ettikleri boş hayallerle ve küçük mutluluklarıyla yaşarlar. Aktif mücadele duyguları tamamen körelmiştir, tevazuya düşmüşlerdir ve huzuru rüyalarda, tefekkürde ve hayallerde ararlar.

Hikâyede yazar, “özgür Bulgaristan” için çaba ortaya koymuş ve karşılığında hüsrana uğramış eski çeteci olan yaşlı bir adamın son günlerini ve acıklı sonunu resmetmektedir.

İlk satırlarına yazar, “uyuklamış sakın bir köy” ve “köyün üzerinde esen ve köydeki evleri karla yığan fırtınadan” bahsederek başlamakta ve hemen ikinci cümlesini de “dalların, karın baskısı altında çatırdadıkları”na ayırmaktadır. Daha ilk paragrafta yazar, dolaylı bir yol seçerek, Bulgar halkı üzerinde var olan baskıyı ve insanların eziyetini çok güzel resmetmektedir.

Bojil Dede'nin hayatı soğukla ve yalnızlıkla doludur: “Benim ocağında ateş ne arar, oğul?” Bojil Dede yaşlıdır, ama meyhaneci Pıšo'ya göre onun içinde hâlâ bir çocuk vardır: “Dünkü çocuk gibi konuşuyorsun.”⁷⁴ Bojil Dede bu dünyada yalnız kalmıştır. Çocukken babasını kaybetmiştir. Ondan kalan son anıyla ve umutla hayatının sonbaharını daha güzel yaşama sevinci ile doldurmak istemektedir. Kendisinin “son anısı” olan küçük “altın arslan”, ona yeni bir hayat için dürtü uyandırmakta, umut aşılama ve dokunaklı bir inançla korunmaktadır. Bu hazine, uğurunda hayatını riske ettiği değerlerinin yıkılmasını ve aynı zamanda da eski bir haydut reisini sembolize etmektedir.

⁷⁴ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 77.

Bu arslan, babasının başında taşıdığı kalpağından düşmüştür, ayrıca ondan sonra da Bojil Dede tarafından Nikola Dede'nin çetesinde de gururla taşınmıştır. Bu kendisinin hayattaki son umududur: *“Bunu da verirsem bu dünyada başka neyim kalacak ki?”*⁷⁵.

Yaşlı adamın, acınaklı hayatını iyileştirmek için gösterdiği çabalar sonuçsuz kalmaktadır. Bir avukat aracılığıyla çara mektup yazmakta, ama pek dikkate alınmamaktadır: *“Opık'tan Bojil Dede diye birinin sırtında gömleği olmadığı ve soğuklarda buz kestiği sanki çarın pek umurunda”*⁷⁶.

Bojil Dede'nin dünyası onun geçmişidir ve sadece bu değersiz anıları hatırlayarak yaşamını sürdürebilmektedir. Geçmişi onu ayakta tutan ve insani değerler ile birey olarak kendisinde kalan “artıkları” savunan tek varlığıdır.

Bojil Dede kışın soğuğunu atlatmaya çalışmakta, bu kendisini derin düşüncelere ve istek ile arzulara sevk etmektedir: *“Ah, şöyle bir gocuğum, çizmelerim ve bir araba odunum oluverse... Ateşi körüklesem, çizmelerimi çıkarsam, gocuğumu ocaklığın altındaki köşeye sererek üzerine uzansam, değme keyfime! Ateş çatırdıyor, yukarıda, bacanın içinde kıvılcımlar saçılıyor; içim sıcakla doluyor ve geriniyorum”*⁷⁷. Yaşlı adam bunların hayalini kurmaktadır. Bir insan için sıradan olabilecek şeyler yaşlı adam içinse ancak hayaldir. Bu hayalini gerçekleştirebilmenin bir yolu vardır aslında, ama o da çok büyük bir bedel gerektirir; çok değer verdiği ve hayatta kalmış olan tek umudu olan “arslanı”... Bojil Dede kendisinin gençliğinden kalan ve babasını da hatırlatan tek hatırasını çok önemsemektedir.

Meyhaneci Pışo'da iki karakter birlikte yürümektedir. Bunlar, köylünün tipik ahlaki değerlerini yansıtan yaşlı adamın karakteri ve şehirdeki ahlaki değerlerin temsilcisi olan Oryahovolu kuyumcunun karakteridir. Pışo kendinde kısmen de olsa hem köyün hem de şehrin değerlerini işlemiştir. Ülkesinin içinde bulunduğu zor durumun farkındadır, ama onun dışındaki dünyadan da haberi vardır: *“Ben bu yabani köyde kalacak bir adam değilim, ama yazgım öyleymiş.”*

Kameliya Mirçeva'ya göre, yazar, meyhaneci Pışo'yu Bojil Dede'ye yardım eden biri olarak ele almayı tercih etmiştir. Oysa Pışo, ülkesi için nesillerdir savaşan ve bedel ödeyen, şu anda da fakirlik ve umutsuzluk içinde kıvranan bir adama bile maddi olarak ve çıkar odaklı

⁷⁵ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 78.

⁷⁶ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 81.

⁷⁷ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 73.

yaklaşmaktadır. Onun kendisine ısınacak odun ve üzerine giyecek elbiseler alması için Oryahovitsa'ya gitmesini öğütlemekte, yol parasını da borç vermektedir. Yaşlı adam öldüğünde de evini ve avlusunu kendisine alacaktır. Pıšo'nun yaşlı adamla kurduğu ilişki çıkar ilişkisine dayalı bir birlikteliktir; hiçbir şeyi karşılıksız değildir. Bu da bize Pıšo'nun hayatta yaptıklarının başkasının çıkarı ve faydası için değil, sadece kendi çıkarları için yaptığını göstermektedir. Zaten de köy hayatını ve değerlerini beğenmemektedir ama köyde yaşamak zorunda olduğu için köydeki değerleri görmezden gelmeyerek, günün veya diğer bir deyişle şehrin gerektirdiği çıkar ilişkilerini de sürdürmektedir.

Meyhaneci Pıšo'nun şehirdeki vücut bulmuş hali Oryahovolu kuyumcudur. Kuyumcu yaşlı köylüye nazaran insani değerlerini tamamen kaybetmiştir. Farklı dünyadan iki insan gibi karşılaştıklarında iki şahıs da farklı dil konuşmaktadırlar. Köylü adam manevi değerlere sahip çıkarken kuyumcu çıkar, güç gibi maddi söylemlere yönelmektedir. Aralarındaki düzgün bir diyalog yürümektedir. Aralarındaki tek ortak nokta olan küçük arslan aslında onların farklılığıdır. Bojil Dede büyük bir umutla ve mahcubiyetle geliş sebebini anlatmaktadır. İhtiyaçtan ve yokluktan dolayı kendisinin hatırasını satmak istediğini belirtmektedir. Kuyumcu ise diğer insanlara karşı olan ilişkilerini belirleyen kendi çıkarının gözetildiği materyalist dünyasında yaşamaktadır. Bojil Dede'nin altın zannettiği, aslında tenekeden yapılmış olan arslan rozetinin hiçbir değeri olmadığını alaycı bir dille dile getirmekte ve yaşlı adam geri dönüp giderken bile kendisine gülerek kendisiyle alay etmektedir: “Köyden, hayatında altın görmüş birine niye sormadın?”.

Her şeyin parayla alınıp satıldığı dünyada, aile değerlerinin kıymeti değersizleştirilmiştir. Bojil Dedenin altın arslanı ailevi bağlılığı olduğu gibi milli hatıraları da yansıtmakta ve kıymetlendirmektedir. Aynı zamanda gençliğini de kendisine hatırlatmaktadır. Kuyumcunun arslan için söylemiş olduğu “beş para etmez” ve “çöpe atılmalı” sözleri yaşlı köylüyü çok şaşırtmıştır. Buna karşılık hiçbir cevap vermez ve arslanı alarak sonsuz kıymeti olan bir değer gibi mendiline sarar ve cebine koyar.

Kendi benliğini kaybederek bencil bir tüccara dönüşen kuyumcu yaşlı dedeyi adeta yok saymıştır. Altın arslan ise Bojil Dede için paha biçilemez olarak kalmıştır. Arslan da gururunu ve kendisine olan saygısını koruduğu için yaşlı adama adeta teşekkür etmiştir. Bojil Dede'nin umudunu anlatan hikâye trajik bir ölümle bitmektedir, ama bu umudun, hikâyeyi okuyan okurların belleklerinde gelişmesini sürdürmektedir.

Yazar bu eserinde, diğer hikâyelerde kullandığı bazı ifadeleri burada da kullanmaktadır. Yaşlı adam “gözyaşlarını yeniyle sildi ve sustu” ifadesinin bir benzerini “En Kıymetlisi” adlı hikâyesinde de görmekteyiz. Yazar bunun gibi daha birçok benzer benzetmeler ve ifadeler kullanmıştır.

Hikâye aslında son derece üzücü bir hikâyedir. Okurların çocukluklarında okudukları ve muhtemelen güçlü hatıralar ve derin pişmanlıklar bıraktığı bir eserdir. İdam edilen babanın bacaklarına sarılan çocuğa karşı duyulan büyük bir üzüntü. Babasız büyüyen çocuğa karşı oluşan üzüntü durumu. Aşırı yoksulluğa düşen çeteci ve özgürlük savaşçısı Bojil Dedeye üzülme. Babasının aziz hatırası olarak kendisine kalan bir aslan yavrusuna umutlarını dayayan Bojil Dedenin kırılan ümidine yazık olması. İşte eser okunduğunda okurlarda bıraktığı duygu bunlardır. Eserin okurlarda uyandırdığı bu duygu seli ve bıraktığı izler uzun süre devam etmiş; bugün de her okunduğunda halen devam etmektedir.

Hikâyenin edebi özelliklerine baktığımızda gerçekçi hikâye özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Hikâyede Bojil Dede’nin yaşamı üzerinden Bulgar halkının yaşamış olduğu zorlukların bir kesiti okura fantastik oluşumlar üzerinden yansıtılmıştır. Bu gerçeklik verilirken olaylar dolaylı yoldan ve gerçek olaylara dayandırılarak verilmiştir. Olaylara sakın bir şekilde değinilirken birden bire insanın hayal dünyasına giren gelişmeler de yaşanmaktadır. Hikâyedeki heyecan seviyesi yüksek olup, hüznün ve heyecan en üst seviyede kendisini göstermektedir. Genel olarak tanımlayacak olursak hikâyede fantastik gerçekçilik özellikleri ön plana çıktığını gözlemlemekteyiz.

3.4.7. “Meça Şuba” (Ayı Gocuğu) Hikâyesi

Angel Karaliyçev’in Eylül Edebiyatı izlerini taşıyan ve üzerinde duracağımız son hikâyesi “Ayı Gocuğu” isimli eseridir. Bu eserin de incelenmesinin amacı yazarın eserlerini yazarken değindiği ortak noktaları yakalamak ve Eylül Edebiyatının bir kısım özelliklerini ortaya çıkarmaktır.

Hikâye diğer bazı hikâyeler gibi uzun olmayan, ama içerik olarak birçok duygu, düşünce ve tema barındıran, ortaya fikir çıkarmamıza yardımcı olan bir eserdir. Bu hikâyede anlatılan olaylar da yine bir köyde bir yaşlı adam ile karısının evinde geçmektedir. Yazar yine okurlarını şaşırtmamıştır ve kahramanları yine fakir ve yaşlı köylüdür. Bu kahramanlar, eskiden demiryollarında çalışan ve garlara posta dağıtımını yapan Toma Gluşkov ve onun eşi Damyana’dır.

Hikâye, eskiden itibarlı bir işi olan ve tasası olmayan yaşlı Toma'nın zamanların değişmesi ile “dumanlı” tütün deposunda çalışmaya ve bu şahsın yine zamanla korkularının oluşmaya başlamasını resmetmektedir. Yazar resmi anlatırken Toma'nın korkularının yanı sıra sahip olduğu “ayı postu”nu da hikâyenin ortasına koymaktadır. Hikâye aslında hayatında tek değerli eşyası eski bir postu olan fakir bir yaşlının onu kaybetme korkusu üzerine kurulmuştur. Yaşlının, kendisi için hayatta tek kalmış olan ve çalınmasından korktuğu postuna sahip çıkma mücadelesine sahne olmaktadır. Bu sahip çıkma duygusu, onu gece boyu uykusuz bırakmakta, telaşa kapıldığı için eşi olan ve kendisi gibi dertli olmayan; tam tersi gamsız olan karısı Damyana'ya olayı anlatmasını konu almaktadır. Damyana, kocasının telaşına ortak olmamakta, onu yatıp uyuması için teşvik etmektedir. Damyana, kar yağın sakın bir kış gecesinde yatıp uyurken, hatta rüya görürken, Toma evinde asılı bulunan eskimiş ceketinin dışarıdan gelen kişiler tarafından çalınabilme olasılığını düşünmektedir. Nihayet de hikâyenin sonunda Toma, ceketinin yeni olmadığını, çalan kişilerin de zaten çalmaları durumunda ceketin ne kadar eski olduğunu göreceklelerinden pişman olacaklarını düşünmektedir.

Yazar hikâyesine başlarken dışarıdaki hava durumundan bahsetmekte ve olayın ne tür bir ortamda geçtiğini okura aktarmaktadır. Hemen ikinci cümlede dışarıda yağın karın “sessizce” yağdığından bahsetmektedir. Burada aslında yazar hayatın sessiz aktığından ve bir telaşa gerek olmadığından bahsetmektedir. Hemen üçüncü cümleyi de “*beyaz kış gecesi*”⁷⁸ olarak tanımlamaktadır. Burada gece beyazdır. Burada Karaliyçev, hayatın sakın olduğunu ve telaşa gerek olmadığına dair genel tabloyu okura aktarmaktadır.

Yazar kısa hikâyesinin neredeyse her paragrafında bir olayı aktarmaktadır ve olaylar çok çabuk ve ortaya konmaktadır. Daha ikinci paragrafta yazar hikâyeye hızlı giriş yapmaktadır. Burada Toma gece uyumakta olan karısını uyandırmakta ve dışarıda birisinin parmak uçlarında yürüdüğünü duymakta olduğunu söylemekte; Toma'nın bu şüphesi hikâyenin sonuna kadar devam etmektedir. Toma perdeyi çekip camı aralamak istemektedir. Karısı Damyana da öyle bir şey olmadığını, iyice örtünmesini, zaten de camın kırık olduğunu ve kırık olan camdan da rüzgâr estiğini söylemektedir. Burada yazar yine sanki bir pazılın bir parçasını yerine yerleştirmektedir. Camın kırık olması ihtiyar yaşlıların durumunu ve fakirliğini ve onu bertaraf etmenin yöntemlerini ortaya koymaktadır.

⁷⁸ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 82.

Hemen diğer paragrafta Toma dedenin elleri de uzun ve kuru olarak tarif edilmektedir ve zamanların kötüleştiğini, insanların haydutluk yapma peşine düştüğünü dile getirmektedir. Burada Bulgar halkının yaşamı hakkında okura bilgi verilmekte, geçmiş ile bugün arasında bağlantı kurması sağlanmaktadır. Damyana'nın tepkisi bu tür söylemlere karşı eşinin tam tersinedir. Damyana, herşeyin tabiri caizse dengi dengine yürüdüğünü söylemekte ve kocasını bunları dert etmemsini öğütlemektedir.

Hikâyenin ilerleyen kısımlarında hikâyenin kahramanı ceketinden ve çileli hayatından bahsetmektedir. Bütün ömür çalıştığını ama bu ceketinden başka da bir şeyi olmadığından yakınmaktadır. Ceketini tanımlarken ellerinin de çürümeye yüz tuttuğunu ama yine de varlığına şükrettiğini belirtmektedir. Burada fakir Bulgar köylüsünün ne aşamalardan geçtiğini, ömrünü adadığı çalışma hayatından sonunda bir tek cekete sahip olduğunu, onun da ellerinin çürümeye yüz tutmuş olmasına rağmen ona sahip çıkmasını görmekteyiz. Bu onun hayata tutunacak tek dalı ve tek umudu olmuştur.

Yazar gocuk üzerinden Toma'nın geçmiş yaşamı hakkında da bilgiler vermektedir: *“Kaç yıl geçti! Gocuk sağlamken, Toma Gluşkov dedeye Postacı Toma Beyefendi deniyordu. Toma Beyefendi gidip postayı istasyonlardaki memurlara teslim ederdi. O zaman demiryolu yeniydi, gocuk yeniydi, istasyonlar yeniydi ve ruhu gençti”*⁷⁹. Burada gocuk üzerinden Toma'nın gençliğine, saygınlığına ve işine, kısaca geçmişteki güzel yaşamına vurgu yapılmaktadır. Burada yazar belki dolaylı olarak Bulgar halkının ve devletin durumunu açıklamaktadır. Devlet yönetimin yozlaştığından ve her şeyin eskiye göre kötü gittiğinden bahsetmek istemektedir. Bir sonraki cümlesinde şimdiki durumunu hakkında bilgi vermekte, yaşlı adamda eskilerden bir eser kalmadığını; şimdilerde yamalı ceketiyile dumanlı tutun deposuna çalışmaya gittiğini söylemektedir. Burada yazar eskiden yeniye geçişin tablosunu ortaya koymuş, eski ile yeniye buluşturmuştur.

Toma yine eşini uyandırarak evin kapısını iyice kilitleyip kilitlemediğini sormaktadır. Eşi de adeta Bulgar halkının içinde bulunduğu duruma işaret etmekte, insanların adeta bilinç kaybı yaşadığını ve rüya görmekte olduklarını belirtmiştir: *“İçim geçmiş ve rüya görüyordum.”* Burada yazar halkın içinde bulunduğu buhrana ve Bulgar halkının ve sosyo-politik hayatın geçiş dönemine işaret etmektedir. İkili arasındaki diyalog aynı şekilde, fakat farklı bir kaygıyla devam etmektedir. Bu kaygıyı Toma'nın şu sözlerinde yakalıyor okuyucu: *“Kapıya kilidi iyice*

⁷⁹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 83.

vurdun mu?“ Eşi de gayet emin bir ifadeyle, “Kilidi vurmakla kalmadım, baltayla da destekledim,” cevabını verir.

Burada bir toplumun en küçük zümresi olan ailedeki aile reisinin, ailesinin can ve mal güvenliğine karşı duyduğu sorumluluğun bir örneği görülmektedir. Kadın ise evin hanımı olarak kendince tedbirler alıp kapıyı kilitlemekle yetinmediğini, ama “balta” ile desteklediğini ifade etmektedir. O da kendince tedbirini almıştır.

Angel Karaliyçev’in eserlerinde gariban köylünün hep bir şüphesi, kaygısı, korkusu ve çaresizliği vardır. Bunu Toma ile yaşlı eşi Damyana arasında geçen diyalogda da tekrar tekrar görmekteyiz. Yazarın okuyucuda bu kadar büyük bir etki bırakmasının belki de en önemli özelliği budur. Gerçek olayları başka olaylar üzerinden anlatıp, burada da temiz insanlar ve duyguları bunu gerçekleştirmek için kullanmasıdır. Yazar hikâyelerinde bunu çok güzel tablolar çizerek oluşturmakta ve ustalıkla okuyucuya aktarmaktadır. Ayrıca birçok hikâyede kullandığı ortak semboller de tercih etmektedir. Bu hikâyede kullandığı “kapıyı balta ile dayaklama” sözünün bir benzerini “Bojil Dede’nin Umudu” adlı eserinde de görmekteyiz.

Yaşlı Toma dede, hırsızların evi basması halinde onları kovalayıp polise haber verebileceğini, ama polisin de bir işe yaramayacağını; onların olayları görüp görmezlikten geleceğini ifade etmektedir: “Biz uyurken biri girecek, bir şeyler kaldırıp götürecektir ve sonra git onu kovala ya da polise dilekçe ver. Bir de polisimiz var ki...” ve “Bekçi onları görüyor, ama görmemiş gibi yaparak salağa yatıyor.” Bu durum devlet otoritesinin zayıflığını, diğer bir ifadeyle de otoriteye olan güvensizliğin bir yansımasıdır. Yeni oluşturulan hükümetin göstermelik bir düzeninin olduğunu, ama bu düzenin işlevsiz olduğu anlamına gelmektedir. Burada kargaşa ortamının bir yansıması görülmekte ve bu ortamda düzgün hayat süren insanların hayat mücadelesi sahnelenmektedir.

Hikâyenin ilerleyen satırlarında Toma dede yine ceketinin çalınmasından korktuğunu belirtmektedir. Ceketinin, eski de olsa elinde kalan son değerli eşya olduğu gerçeği ortaya konursa bunu korumanın kendisi için ne kadar vazgeçilmez olduğu ortaya çıkmaktadır. Eşi ise kocasını aşalayıcı bir eda ile karşılamakta; onu kimsenin tenezzül edip çalmayacağını, yıpranmış olan ceketinin hiçbir mevkiyi temsil etmediğini vurgulamaktadır: “Hadi sen de oradan... Kim deli ki onu aşırı. Bir kıymeti olsa bari.”

Yazar dışarıda karın yağdığını sık sık dile getirmektedir. Bu kar yağmasını da hırsızlarla bağlantılamaktadır. Burada karın yağması hırsızları cesaretlendirdiği ve işlerini

kolaylaştırdığına vurgu yapmaktadır. Bu bizlere yine sosyo-politik hayata dair emareler sunmaktadır. Devlette asayişin olmayışı toplumda huzursuzluğun baş göstermesine sebebiyet verdiğiine işaret etmektedir.

Eşinin aksini söylemesine rağmen Toma sussa da içten içe hırsızların gelip kapının kilitli olmasına rağmen bacadan girip kendisinin “yumuşacık” ceketini alıp götürdüklerini kafasında canlandırmaktadır. Onun için hırsızlar, Yüzlerine is sürmüş olan acımasız varlıklardır, ceketi ise eski ve yıpranmış olmasına rağmen yumuşacıktır.

Hikâyedeki satırlar ilerledikçe kahraman Toma dedenin de kaygıları artmaktadır. Karısından, kandili yakmak için kibrit istemekte ve böylece hırsızların gelmeye cesaret edemeyeceklerini söylemektedir. Toma yine karısının azarıyla karşılaşmaktadır ve usulca ellerini yorganın altına toplamaktadır.

Görüldüğü gibi Toma’nın içindeki hırsız korkusu bitmemekte ve hikâye boyunca devam etmektedir. Bu aslında içindeki derdinin çaresizliğini ortaya koymaktadır. Yazarın yazım uslubu açısından da bakıldığında Bulgar toplumunun içindeki kangrenin sürekli depreştiğini ama buna şimdilik çare görünmediğini yansıtmaya çalıştığını görmekteyiz.

Hikâyenin sonuna doğru yazar olayları bağlamaya karar verir. Toma bu hırsız düşüncesinden kurtulamaz, eşini uyandırmak için itekler, iki defa peş peşe nefes alıp verir ve kendince bir çözüm bularak rahatlar. İki kişi olan hırsızların eve girip ceketinin bir işe yaramadığını gördüklerinde yerine asıp vicdan yapacaklarını ve belki de kendisinden özür dileyebileceklerini düşünmektedir. Burada iki hırsızın belki de Bulgar devletinin yönetiminde bir karşılığı vardır? Bu düşünce veya şüphenin çözümlemesini yazar okuyucunun kendisine bırakmaktadır. Eşinin bütün bu iteklemelerine karşın Damyana bu sefer tepki bile vermemiş çünkü uyumuş ve hatta rüya bile görmektedir.

Hikâyenin sondan ikinci cümlesinde yaşlı Toma rahatlamış, yorganın altına girerek hatta kafasını bile yorganla örtmüştür. Yazar hikâye boyunca var olan Toma’daki korku ve endişe ile okurdaki merakı bir cümlede bitirmiştir. Karaliyçev bu heyecan ve kaygıyı giderirken kullanmış olduğu “başını da sararak uyudu” ifadesiyle Toma’nın kendini kötü düşüncelerden korumak için sığındığı bir liman olarak yorumlayabiliriz. Burada başını sarmalayarak uykuya dalması onun da acımasız ve engellenemeyen düzene çaresiz bir teslimiyeti olarak da yorumlanabilecektir.

Hikâyenin son cümlesi ise başta çizilen tablo ile neredeyse bire bir örtüşmektedir. Yazar hikâyenin başında çizdiği “karın yavaş yavaş yağması” tablosuyla adeta hikâyesine giriş yaparak olayların ne tür bir çerçeve içinde gelişeceğini ilk sinyallerini vermiştir. Hikâye biterken de Angel Karaliyçev benzer bir cümle ile hikâyeyi bitirerek okuyucuyu uyandırmakta ve hikâyenin başı ile sonu arasında gelişen olaylara adeta dikkat çekmekte ve uyandırmaktadır: “Dışarıda kış gecesi ince eleğinden kar serpiştiriyordu.”

Angel Karaliyçev’in kahramanı sürekli gel git yaşamaktadır. Başlarda var olan şüphe hikâye ilerledikçe artar, hikâyenin sonuna doğru zirve yapar, hikâyenin sonunda ise kendisini başka bir boyuta bırakarak, hırsızların vicdanlı olabileceklerine kadar değişmektedir. Kahraman adalet duygusuyla hareket etmiş ama bütün mücadelelerine rağmen bir türlü umduğunu bulamamıştır. En sonunda tükenip hırsızın vicdanlı olmasında huzur bulmuştur. Toma dededeki adalet duygusu yine uçup gitmemiştir. Hikâyenin sonunda bile bu adalet duygusu kendini göstermiştir. Yazar da burada hikâyenin başlarında vurguladığı düşünceyi, hikâyeyi bitirerek son cümlesinde de vurgulamaktadır. Burada yazarın kendisi de adeta düşüncesini okura “ince ince” vererek uyandırmakta, okuru hikâye biterken aniden kendisini hikâyenin başına, ama bu sefer düşündürerek atmaktadır. Bulgar yazar Angel Karaliyçev ustalığını uslubuna borçludur. Yazar eserlerinde genellikle fakir köylüyü işlediğinden duygu ve düşüncelerini de bu köylü ve köylünün yaşamı üzerinden vermeyi tercih etmektedir. Burada birbiriyle çarpışan yeni ile eski, fakir ile zengin, maddiyat ile maneviyat olmaktadır. Okur bu hikâyelerde kendisini üzüntü içinde bulmakta ve hikâyenin sonunda da adeta tekrar hikâyenin başını yaşamaktadır. Bu da okuyucuyu kendine getirmekte, olayları tekrar kafasında canlandırmasına olanak vermekte ve hikâye üzerinde tekrar düşünmesine itmektedir.

3.4.8. İki Hikâyenin Karşılaştırması: Canından Can, Kanından Kan ve Bojil Dede’nin Umudu

İki kısa hikâyeyi bir metin altında toplamak için ortak bazı nedenler vardır. Bunun için iki hikâyenin irdelemesini yapmışken, şimdi de ikisini ortak bir noktada gözlemlemenin yararlı olacağı kanaatindeyim. Bu gözlem, Bulgar yazar Angel Karaliyçev’in görünüşte benzer bir fikir ve estetik temellere sahip ve aynı zamanda ortak bir metinsel alana yerleştirilmiş, birbirini iten ve aralarında gergin ilişkiler yaratan iki anlatısını bir araya getirme gibi zor bir görev üstlenmektedir. Bu iki hikâyenin bir arada ele alınmasının okurların iki hikâyedeki benzerlikleri ve farklılıkları fark etmesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyim. Bu iki hikâye üzerinde araştırma yaparken, bunu benzer bir şekilde ele alan başka bir araştırmacının da irdelemesine

rastladım.⁸⁰ Vladimir İgnatov'un değerlendirmelerine yer verirken ortaya yeni fikirler, farklı bakış açısı ve düşünce anlatılarını oluşturarak ikisini harmanlama yoluna gideceğim. Bu şekilde ortaya İgnatov ile paralel giden, ama eklemeler de yaparak bir yönüyle de farklı bir değerlendirme çalışmasını oluşturmuş olmayı hedefliyorum.

Görünüşte benzer bir fikir ve estetik temellere sahip ve aynı zamanda ortak bir metinde buluşan, zaman zaman birbirini iten ama aynı zamanda da birbirlerini tamamlayan ve açıklayan bu iki eser arasındaki diyalogun anlamsal katmanları dolup taşmaktadır. 1920'li ve 1930'lu yıllarını anlatan “Canından Can, Kanından Kan” ve “Bojil Dede'nin Umudu” adlı eserlerde o günün Bulgar toplumunda sosyo-politik koşulların kurbanı olan küçük adamın toplum içindeki durumu gözler önüne serilmektedir. Bu tabloda bu küçük adamın yeni oluşan toplumsal durumun koşullarına uyamayan durumunun özgün bir yorumu resmedilmektedir. Minço ve Bojil Dede, şanlı ve kahramanlıklarla dolu geçmiş ile değersiz ve utanç verici bugün arasındaki birbirlerine zıt ilişkilerin göstergeleri olan kahramanlardır. Karaliyçev bu anlamda olaylara yabancı kalmıyor ve kurtuluş sonrasındaki ilk yıllardan beri ele alınan Bulgar edebiyatının tematik çizgilerinden birine yeni dokunuşlar eklemektedir.

Yaşlı insanlar, bu yeni oluşan yabancılaşmayı çok sancılı yaşamakta ve uyum sağlayamamaktadır. Belirsizlik ve yozlaşmayla varlıkları tamamen kesintiye uğrar, bunda hem evin hem de köyün yaşamı olduğu kadar, psikolojik ve zihinsel durumları da belirleyici olur. Tutum ve davranışlarının dışı vurumu, açık bir şekilde, baskı, yalnızlık, izolasyon ve gelecek için iyimser beklentilerin olmayışı ile ilişkilidir. Sanki tüm sözlü ve pratik tezahürler, kahramanların yaşadığı tepetaklak değerler dünyasında bazı hayali varlıkları ve kimlikleri ifade etmektedir. En aza kanaat getirme onların varoluş sebeplerinden biri haline gelmiştir. Bunu “yeter ki ekmek olsun” ifadesinde açıkça görüyoruz. “Büyük fakirlik”, “muhtaç olma” ve “yokluk” toplumdaki birlik ve bütünlük değerlerinin parçalanmasının, birlikteliğin ve yakınlığın olmayışı, genel çürümenin, yozlaşmışlığın ve baskıcılığın sadece küçük birer parçasıdır.

“Canından Can, Kanından Kan” hikâyesinin ilk paragrafı, Aydoğdu köyündeki halkın varoluşlarına yönelik yapılan keskin geçiş, öykünün anlamına yönelik yapılan vurgu açısından önemlidir. Burada, yok olmaya yüz tutmuş geçmiş, modern gerçeklere şiddetle karşı çıkmaktadır: *“Aydoğdu'nun köylülerinin gür yeleli büyük siyah atları vardı ve ovada dörtnala*

⁸⁰ <https://liternet.bg/publish28/vladimir-ignatov/karaliichev.htm> (Erişim Tarihi: 01.02.2023).

koştuğunda rüzgâr atların yelelerini uçuruyor ve toynaklarının altında çukurlar bırakıyordu. Minço Dede'nin atı yoktu. Gençliğinde sonsuz bir servetin tadını çıkarırdı. Mahallede parmakla gösterilir, uzaktan Aydoğdu köylüleri kendisine şapkalarını çıkarırlardı. Bir sebebi vardı. Geniş harman yerinde on iki at koştururdu ve ahırları iri erik taneleri gibi tahılla doluydu. Şimdi ıssız geniş avluda, yabancı tavuklar geziniyordu”⁸¹.

Bu “şimdiki” ve “geçmiş” kesitler, toplumdaki sosyal krizi olduğu kadar, kahramanın bireysel düşünce dünyasındaki dönüşümleri, kişisel çıkmazlarını, var olmasındaki değerlerin ve erdemlerin kaybını vurgulamaktadır. “Bojil Dede'nin Umudu” nda bu sorunun daha da fazla ifade bulduğuna dikkat etmek gerekir, çünkü ortaya konan yaşantılar durdurulamaz bir dönüşüme uğrar ve öykünün gelişmesini trajik sona doğru itmeye zorlamaktadır.

Hikâyede yer alan bazı ifadeler köydeki yaşamın geldiği yeri okurlara adeta resmetmektedir. “Şimdi” kelimesiyle sadece sanatsal tasvirin seyrinde değişikliklere değil, aynı zamanda yoksulluk ve gerileme için de vurgu yapmaktadır. Minço Dede'nin bahçesi hâlâ “geniş”tir ve eskide kalmış olan refahın tek kanıtıdır, fakat şimdi “ıssızdır.” Tavuklar hâlâ ortalıkta dolaşırlar ama onlar “yabancı”dır. Evin “ihtişamı” ve “bütünlüğü” geçmişte kalmıştır, şimdi ise zaman onun yavaş yavaş yıkılmasına ve yalnızlaşmasına gelmiştir. Çit bile “yarı çökmüş” ve keçiler vişne ağaçlarının kırılğan dallarını kemirmek için üzerinden atlamaktadır. Bahçe ise artık “çorak” tır. Yaşlı adamın elindeki tek canlı, duygusal derinleşmenin nesnesi ve sonraki varoluşsal iç görülerin nedeni haline gelecek olan eşektir. Böylece ev imajı tamamen paradoksal boyutlar kazanır. Bu mekân artık rahatlık ve huzurun bulunabileceği bir liman olarak değil, talihsizliğin ve kişisel bireysel dramın, gelecek için ontolojik temellerin tamamen yok olduğu bir buluşma yeri olarak algılanmaya başlamaktadır. Bu, Minço'nun “en büyük umudu” olan oğlunun ölüm haberini aldığı eserin bir sonraki paragrafında bile daha yoğun bir anlam kazanmaktadır. Boyan imgesinin dolaylı olarak tanıtılmasıyla birlikte, anlatımdaki zaman katmanlarının tuhaf bir yer değiştirmesi yeniden gözlemlenmektedir. Öyküde var olan “Bulgar toprakları için kahramanca başını eğdi”, “Büyük bir cesaret gösterdi” ifadeleri, kaygı ve kederin yanı sıra genç adamın erdemlerinin birer göstergesidir. Topal Lazar'ın “Minço Dede, yakında, öbür dünyada, birbirinizi göreceksiniz” sözleri kulağa karanlık birer alamet ve bir önsezi gibi gelmektedir. Bu trajik dönemeçten sonra, eve ve yalnız yaşlı adama ilişkin fikirlerin inşasındaki portre, yalnızca ikame ve yaşama yeri değil, hikâyenin sonuna kadar sabit ve baskın kalan külfetli bir yüküdür. Bunun teyidi olarak, bir yandan yeni alansal ve nesnesel işaretlere

⁸¹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 74.

vurgu yapılırken, diğer yandan da psikolojik çağrışımlar ortaya çıkarılmaktadır. Avlu hala ıssız ama aynı zamanda “çimlenmiş” ve uzun süredir elle örülmüş olan buğday sepetine “bir avuç buğday” bile konmamıştır. Bunlar aslında el emeğinin bile artık kıymetsiz kaldığını, önemsenmediğini, her yerin bereketsiz kaldığına işaret etmektedir. Yazar bunu çok güzel resmederek okura sunmuştur. Ve sanki bu tablonun en saçma tezahürlerine ulaşması için harman yerinin arasında “kayıp ruhu kederle yıkanmışçasına” Minço Dede’nin üzgün ve sefil figürü durmaktadır. “Bu yaz armut meyve vermedi” sözüyle de yeni umutsuzlukları çağrıştırılmakta, kahramanın evindeki son mutsuzluğu işaret etmektedir. Bu yaşlı adamın son sınavıdır ve hayatta kalması ve “En Sevdiceği” ile ayrılması için son şansdır. Böylece insanlığın aşağılandığı ve mahcubiyet duyduğu en alt seviyedir.

Hikâyenin sonu da “karanlık” ve “gece” ile aynı anlamda resmedilmektedir. Buna karşılık, bireysel varoluşun toptan çöküşüyle, insan kaderinin kaçınılmazlığıyla ve dünyevi her şeyin faniliğinin dramı ve dehşetiyle dolaylı olarak ilişkilidirler. “Soğuk ocak”, “verimsiz kara armut”, “boş yemlik” tanımlamaları kahramandaki yalnızlık, yabancılaşma ve korkunç boşluk hissini yoğunlaştırmaktadır. Bununla birlikte, tüm bu itici tablo, aynı zamanda, aile-akrabalık çevresinde güvensizlik ve suçluluk duygusuna yol açan belirli sabit kuralların ihlaline ilişkin eziyet verici şüphelere ve duygulara işaret ediyor: “*Boyan’dan sonra kendisine kalan “en kıymetlisi”ni satarak büyük bir günah işlediğini anladı*”⁸². Hikâyenin sondan ikinci cümlesinde bu pişmanlık devam etmektedir ve hikâye bu pişmanlıkla sonlanmaktadır: “*Kitaplar... Artık akşam vakti iki lafın belini kıracağım kimsem yokken neyime bu kitaplar? Neyime benim şu kahrolası kitaplar?*”⁸³. Büyükbaba Minço'nun endişeli iç gözlemleri ve varsayımları, değerli şeylere dair iç duygusal yansımasını ifade etmektedir. Kendi dünya görüşlerine göre ve hayatta değerli, başka bir insanla birlikte olmanın duygusal empatisini ve özlemini vurgularken, aynı zamanda telafisi olmayan yokluğunun acısını ve yükünü de vurgulamaktadır. Bu nedenle satılan eşekten kazanılan para tatmin ve rahatlık getirmez, aksine yaşlı adamın zihinsel durumlarındaki krizi daha da şiddetlendirmektedir. “En Kıymetlisi” hikâyesinde final cümlesi olan “*Sert bir rüzgâr esti, kâğıt parayı elinden kaptı ve uyuyan köyün üzerine savurarak uçurdu*”⁸⁴ bütün bu gelişmeleri toparlamakta ve bir sonuç olarak okurun önüne koymaktadır. Paraların köyün üzerinde uçuşması acı çekme, arzunun gerçekleşmeyen ulaşılmazlığı ve ağır başarısızlık ile ilişkilendirilmektedir.

⁸² Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 76.

⁸³ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 76.

⁸⁴ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 76.

“Canından Can, Kanından Kan” hikâyesi kısalığına rağmen, birey–toplum ikilemindeki gergin diyalektik ilişkilerin ve bunun sonucunda ortaya çıkan son derece sorunlu ve belirsiz sonuçların ilginç bir şekilde gerçekleştirilmesini sunmaktadır. Nesnel toplumsal gerçekliğin kurbanı olan “küçük insan”, insanı sınama ve kendi varlığını yeniden değerlendirme konumuna getirilmektedir. Bu, ilişkilendirme, yeniden düşünme ve anlamlandırmanın farklı yönlerinin başladığı bir sorundur. Bu sorun ideolojik ve tematik bir yapıdır ve mevcut araştırma konumuz olan “Bojil Dede’nin Umudu” adlı hikâyede de yer almaktadır.

Bu eserin karşısına Karaliyçev’i son derece sosyal bir yazar olarak ortaya koyan, saçmalıklara ve yaşamdaki değer paradigmasının ani ve vicdansız bir şekilde değiştirilmesine acı verici bir şekilde duyarlı olan bir eser olan “Bojil Dede’nin Umudu”nu yerleştiriyoruz.

“Bojil Dede’nin Umudu” aynı zamanda, hafızada az yer eden ve çabuk unutan çok keskin bir tezat veya polemik, ahlaki ve psikolojik bir çöküş, köydeki gelişen sözlü ve uygulamalı oluşumların mekanizmaları olan sosyo-politik bir eleştiriyi bir arada göstermektedir. Bunlarla birlikte eserde hayatta kalma ve ıstırap durumları hiç eksik olmamaktadır. Bu eserde de “Canından Can, Kanından Kan” de olduğu gibi anlatım uslubu; hikâyeyi oluşturan, geliştiren ve hikâyenin örgüsünü şekillendiren köylü bir bireyin ve bu bireyin kaderine odaklandığı eserin anlatım şeklinin bir şiirsel özellik içerdiğine işaret edilebilir. Toplumda var olan ve insanın köy ve yaşamla ilgili yaşayışını oluşturan sosyal gerilim, istikrarsızlık ve umutsuzluğun temsilcisi olan köylü karakteri, kapsamlı bir sembolizm ve çağrışım duygularının içinde ortaya çıkmaktadır. Bu köylü karakteri Angel Karaliyçev’in birçok eserinin aslında ortak duygularında vardır ve kendini sosyo-politik ve kültürel gelişimde de devam ettirerek kendisine hikâyelerde ve toplumsal gelişmelerin ortasında yer bulmaktadır. Bireyin var olması ve kendini gerçekleştirmeye çalışmasındaki dramatizm, parçalanmış toplumsal değerlerin, ulusal bilinç kaybının oluşturduğu tezat ve yeni yaşamda kendine yer bulma olgusunun hikâyeye yansımaları modern topluma uyum sağlamaya çalışmanın bir yansımasını okurlara göstermektedir. Hikâyenin orta noktasında bu köylü yaşamı ile çağdaş yaşamın getirdiklerinin birbiriyle kavga adeta etmesi vardır ve hikâye aslında bu tezatların bir arada bulunarak mücadelesine sahne olmaktadır.

“Bojil Dede’nin Umudu” adlı hikâye, Karaliyçev’in önceki hikâyelerine benzer karanlığı, soğluğu vb. olumsuz anlatımları içeren cümlelerle başlamaktadır. İlk iki cümlesi “iğrenç kış” sahnesini anlatmaktadır. Yazar hikâyeye başlarken okura hemen hikâyesinin ana temasının ne olacağı konusunda bilgilendirmektedir. Bu cümlelerden sonra yazar hikâyeye,

açıklayıcı unsurlara yer vermeksizin doğrudan giriş yapmaktadır. Yazar hikâyedeki bireyin rolünü hemen ortaya koymakta, köyün dışındaki doğa olaylarına hemen vurgu yaparak daha ilk cümlede portreyi oluşturmaya başlamaktadır. Hava koşullarına yer vermekte, köye ve köylünün içinde zaman geçirdiği meyhaneye atıfta bulunmaktadır. Dışarıda “kar fırtınası” “uyuyan huzurlu köy” ün üstünü örtmeye başlamış ve “kudurmuş köpek” gibi ulumaya başlamıştır. Meyhanenin içi “yarı sıcaktır”. Burada aslında yazar çizmeye başladığı portrede her objeyi konumlandırarak ülkedeki ve sosyal hayattaki yaşama dair bilgiler vermekte ve ülkedeki atmosferi yansıtmaktadır. Hava koşulları kötü, köy huzurlu ve sakin, sosyal alan olan meyhane ise yarı sıcaktır. Yaşlı adama dair tanımlanan “üşüyorum” kelimesiyle köylünün özelinde, Bulgar halkının içinde bulunduğu yaşamındaki bıkkınlığını ve çaresizliğini ortaya koymaktadır.

Pışo ve Bojil Dede arasında geçen diyalogta, eski fedakâr isyancının hem yoksulluğu hem de sefil varoluşu ortaya konmaktadır. Bojil Dede hayatta kalabilmesi için en sevdiği varlığı ile ayrılığını ortaya koymaktadır. İkilinin sohbeti bir yandan kendine acıma ve kendi kaderine ağıt yakma, diğer yandan ise öğretici ve vurgulu ifade vurgusu ile doludur. Bunlar birbirine ters düşen farklı dilbilimsel tarzlardır. Hikâyenin ilerleyen satırlarında olaylar kendisini başka anlatımlarla ortaya koymaktadır. Mesela ayrılıktan sonra hancı “kapıyı kilitleyip, balta ile destekler, mumu söndürür ve sıcak odaya gider”. Konuğu ise “tek başına kamburu çıkmış ve soğuktan büzüşmüş” bir şekilde “karanlıkta” evine gider ve “soğuk sobanın üzerine” ısınmak için eğilmektedir. Burada iki hayat arasındaki farklılıklara vurgu yapılmaktadır. Karakterlerden biri konforlu hayat sürmektedir. Kapısını kilitlemekle kalmaz, balta ile de desteklemektedir, yani güvenli hayat sürmektedir. Kapıyı kilitledikten sonra mumu kendi söndürür, sonra ise yatmak için sıcak odasına gider. Diğer taraftan ise kaderin kötü yüzü ile karşılaşan yaşlı adamın hayattaki mücadelelerden kamburu çıkmıştır ve kendisine saygı duyulmamaktadır. Yaşlı adam evine karanlıkta gitmekte ve ellerini karanlığa doğru yanı çaresizliğe doğru uzatmaktadır, evine vardığında da ısınmak için soğumuş sobanın üzerine adeta kıvrılmaktadır. Burada yazar çok güzel bir şekilde iki dünya arasındaki çarpışmayı realize etmiştir. Aynı zamanda geçmişte elde edilen manevi kazanımların geçerliliğini yitirmesi, günümüz maddi ve yozlaşmış kazanımlarının ise geçerliliğini koruması gözler önüne serilmektedir. Hikâyede benlik olgusu hiçbir şeydir, gereksizdir, anlamsızdır ve savunulmaya ihtiyaç duyulmayandır. İnsan her türlü olumlu değerlerden yoksundur. Bu insanlık olgusunun yerine, onu ikame edebilecek bir şeyler koymak gerekmektedir. Olayların ve yaşamın tersine döndüğü bu tür bir dünyada insanların arasındaki ilişkileri belirleyen şey, kimin kimden ne kadar kazanabileceği ve kimin kimden ne kopartabileceği olgusudur. Burada insansı değerler tükenmiş, insan varlık ve duygu, düşünce

olarak yok olmuştur. İnsanlar için geçmişin manevi değerli geçersiz kılınıp yok sayılmış, çabuk yoldan zengin olma ön plana çıkmıştır. Aslında bir taraftan Doğu ile Batı arasındaki değerlere de vurgu yapılmaktadır diyebiliriz. Yazarın hikâyesinde bahsettiği yıllar, Bulgar Devletinin oluşum yıllarıdır ve burada aslında devletin oluşumuna etki eden bugünkü tabirler Doğu ve Batı kültürünün yansımasıdır aslında. Bir tarafta maneviyat ve sosyal hayat daha güçlüyken, diğer tarafta sermaye ve kapital daha güçlüdür.

Karaliyev'in hikâyelerinde, özellikle de vurgulamak gerekirse Eylülcü Edebiyat eserlerinde işte bu tema işlenmektedir. Burada iki dünya, köylü ve kasabalı temaların değerleriyle okurlara sunulmaktadır. Bir taraf karanlık, soğuk, fakir, korumaya muhtaç gibi kelimelerle tanımlanırken, diğer taraf aydınlık, sıcak, zengin, özgüvenli gibi ifadelerle resmedilmektedir.

Hikâyenin devamında millet adına savaşmış olan yaşlı adamın kahramanlığı siliktir de değer görmez. Bundan dolayı Bozil Dedenin saygı arama ve sevgi bulma girişimleri sürekli küçümseyici tavırlarla karşılaşmaktadır. Devir, ülkesinin ve milletin kurtuluşu için canını ortaya koymuş olan kahramanların günü değildir. Gün, güç ve paranın günüdür. Şimdinin kahramanları sosyo-politik ortamın oluşturduğu yeni dünya düzenine sahip çıkan insanlardır. Bunun en güzel örneğini yazar, hikâyesindeki bir zamanların meşhur çetecisi yaşlı adam ve kuyumcu ilişkisinde çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Peki, bütün hikâyenin esas odak noktası veya diğer bir ifadeyle can alıcı noktası nedir? Aslında bu nokta hikâyedeki düğümün çözüldüğü andır. Eski ile yeninin karşı karşıya gelip hesaplaştığı, maneviyat ile maddiyatın birbiriyle yüzleştiği o en can alıcı zamandır. Bu zaman aslında çok kısa süren bir karşılaşmanın ve bunun sonunda da düğümün çözüldüğü andır. Bozil Dedenin babasının bıraktığı “değersiz” aslan yavrusunun geri döndüğü bölüm, tüm hikâye için anlamlı bir odak noktası olarak karşımıza çıkıyor. Bu aslan bir taraf için hayatın anlamı olabilirken, diğer taraf için ise değersiz bir metaldir. İşte bu nokta iki farklı dünyanın çarpıştığı noktadır. Bu olay, acı çeken yaşlı adama yeni bir darbe olmuştur, çünkü duygusal olarak sevilen nesnenin imajını çürütmüş, aynı zamanda en samimi umutların düşüşü ve yanılsamaların çöküşü fikrine işaret etmiştir. Bu durum yaşlı adamın geçmişle şimdiki zamanın bir muhakemesi halini almıştır. Vatan uğurunda ölmüş olan bunca insanın hatırası olarak kendisine kalan bu aslan nasıl teneke olabilir?

Burada aslında sahne tüm çıplaklığıyla okurun karşısına çıkmıştır. Okur burada yazarın büyük ustalığına da aynı zamanda şahit olmaktadır. Yazar büyük bir anlatıcı ustalığıyla Bulgar toplumunda var olan değişimi gözler önüne sermiştir. Yazarın kendisine has köylüyü ve yaşam şeklini anlatma üslubu hikâyede kendisini göstermiştir. Burada okur hikâyenin anlatıldığı 1920 ve 1930 yıllarını, yani iki dünya savaşı arasındaki Bulgaristan'ın sosyo-politik durumunu kavrayabilmektedir. Bu gerek o dönemi yaşamakta olan okurlar, gerekse de günümüzde bu hikâyeleri okuyan okurlara o dönemin haritasını çok başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Hikâyede okurlara kalan, olayları her iki tarafın gözlüğüyle görmek, bunları yorumlamak ve yeni ile eski arasında kendisine yer bulmaktır.

3.5. Angel Karaliyçev'in Konusunu Tarihten Alan Hikâyeleri

Karaliyçev'in yazmış olduğu bu hikâye türü Bulgar geçmişinden alınan hikâyelerden oluşmaktadır. Bu belirtilen en bilinen eserlerinin dışında yazarın daha birçok türde eserler yazmış ve Bulgar edebiyatına kazandırmıştır. Bunlar uzun yıllar Bulgar edebiyat ve tarih eleştirmenleri tarafından değerlendirilmiş, Bulgar tarihinin bilinmesi ve bilincinin oluşturulması açısından vurgulanmışlardır.

1925 yılından sonra Georgi Bakalov'un "Yeni Yol" dergisini bıraktıktan sonra Karaliyçev'in geçmiş olduğu ve Vladimir Vasilev'in sahibi olduğu "Altın Boynuz" (Златопор) dergisinde yayınlarına devam etmiş ve burada hafızalara kazınan birçok eseri yayınlanmıştır.

Yazar Angel Karaliyçev'in edebi eserleri Bulgar topraklarıyla ve sıradan insanın yaşamıyla ilgilidir. Hangi eserine bakarsak bakalım, bu özellik ön plana çıkmaktadır. Yazar, tanıdığı ve sevdiği bu sıradan, mütevazı köylülerin ruhundaki özelliği nasıl yakalayacağını çok iyi bilmektedir.

Yukarıda bahsedilen edebi türler yanında yazar yine hikâyeler grubunda, konusunu Bulgar tarihinden alan tarihi hikâyeler denen eserler de vermiştir. Karaliyçev sadece bir yazar olmayıp, bunun yanında tarih duygusu ile vatan ve millet sevgisine de sahiptir. Bu iki öğeyi romantizm ile birleştirerek ortaya "tarihi efsaneler" de diyebileceğimiz tarihi hikâyeleri çıkarmıştır. Bu tarihi hikâyelerde tarihi bilgiden çok yazarın bunu yorumlaması ve kaleme alma üslubu önem kazanmaktadır. Burada tarihi olaylar esas alınarak okurlara ihanet, halkın birliği ve beraberliği, kahraman insanlar ve onların cesareti, nankörlük ve buna benzer ahlaki duygular aşılanmaya çalışılmaktadır. Yazarın bu çizgisine baktığımızda Bulgar bilincinin uyanmasını sağlayan Paisiy Hilendarski ile aynı çizgide olduğunu söyleyebiliriz. Yazar, tarihi olayları ele

olarak ve bu tarzda eserler yazarak Bulgar toplumuna Bulgar bilincinin aşılmasını ve pekişmesini hedeflediğini söyleyebiliriz. “*Görevi, insani, kahramanca, dramatik olanı vurgulamak ve böylece okuyucunun bilincini duygusal olarak etkilemektir*”⁸⁵. Karaliyçev’in kaleminden dökülenlerde tarihi bilgiden çok hayal gücü ve şiirsel kurgu vardır. Bu yazarın edebi kişiliğinin ve yazma uslubunun karakteristik bir özelliğidir.

Angel Karaliyçev’in tarihi hikâyeleri, diğer çalışmalarına nazaran daha az bilinen bir kısmını oluşturmaktadır. Bu hikâyelere yakından bakıldığında dikkat çekici olduklarını görülmektedir ve okurun dikkatini çekmeğe değerdir. Çünkü yazar, hikâyenin oluşturulmasında ve anlatılmasında romantik yaklaşım kullanmaktadır. Tarihte yer almış büyük Bulgar şahsiyetlerinin kahramanlıklarına hayranlık uyandırmak ve onları kahramanlaştırmak için sebepler bulmuştur. Karaliyçev’in hikâyeleri için söylenmiş olan “*tarihsel anlatılarını halk efsaneleri temeli veya uzak tarihi dönemin belgeleri üzerine inşa ediyor. Ancak bu belgeler yazıt, mezar taşı ve kilise kitaplarına düşülen notlar gibi belgelerdir. Bir tarihsel olayda onu insanoğlunun kaderi, tarih açısından devasa bir figürün içinde saklı sıradan insani duygu ilgilendirmektedir*”⁸⁶ sözleriyle yazarın bu hikâyelere nasıl bir bakış açısıyla yaklaştığı ve kaleme aldığı açık bir şekilde göstermektedir. Karaliyçev, tarihsel hikâyelerini ortaya koyarken bir şair olarak davranmakta ve bunu tarihle hem bir şair ve hem de romantik bir yazar olarak empati kurarak yapmaktadır. Karaliyçev bu şiirsel anlatım dilini gezi notlarında da kullanmaktadır. Dolayısıyla Karaliyçev sadece tarihi hikâyelerinde değil, gezi notlarında da şairdir.

Karaliychev, insani boyutları, trajediyi, insan acısını veya coşkusunu olayın meydana geldiği tarihsel zamandan bağımsız olarak bulmayı tercih etmektedir. Böylece karakterler ve görüntüleri, eylemleriyle okurların zihninde daha canlı kalır ve okuru heyecanlandırmaktadır. Onlar uzak bir geçmişten görüntüler olsalar da okur onları yakınındaymış gibi hissetmektedir.

Karaliyçev’in ilgilendiği ve üzerinde durduğu tarihsel zamanın kapsamı çok geniştir. “Efsunlu Pınarlar” adlı öyküsünde, Hisar yakınlarındaki şifalı su kaynaklarının imparator Maximian Herculus’u iyileştirmeyi nasıl başardığını anlatmak için MS 3. yüzyıla kadar gitmiştir. Uzak tarihten başlayarak tarih sayfaları içinde günümüze kadar gelmiş ve yakın tarihteki şahsiyetleri, 1877 Osmanlı-Rus Savaşını, 1940’lara kadar uzanan ve yakın tarihimizde

⁸⁵ <https://literaturesviat.com/?p=58279> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)

⁸⁶ Konstantinova, Bojanka. Angel Karaliyçev, Literaturno-kritičen oçerk, Sofya: Oteçestvo, 1979, s. 57

yer tutan, Bulgar halkına hizmet etmiş tarihsel ve politik şahsiyetleri ve Komünizmin önderlerini ve de bunların dışında seyahat gözlemlerini kaleme almıştır.

Yazarlık hayatında çeşitli alanlarda eserler veren yazarın tarihsel hikâyeler alanında birçok yazısı mevcuttur. Bunlar farklı kitaplar ve içerikler halinde birçok defa yayınevleri tarafından basılmış ve yayınlanmıştır. Örneğin Angel Karaliyçev'in 1963 yılında Sofya'da, Bılgarski Pisatel yayınevi tarafından üç cilt halinde yayınlanan "İzbrani proizvedeiya v tri toma" adlı kitaplarının üçüncü cildi "Öyküler - Denemeler - Gezi Notları" olarak adlandırılmıştır. Burada, yazarın yukarıda bahsettiğimiz dönemleri ve bu dönemlerdeki şahsiyetleri anlatan sayısız eseri vardır.

Angel Karaliyçev aslında 40 yıldır Bulgaristan tarihi üzerine onlarca hikâye ve masaldan oluşan bir kitap bırakmak istemiştir. Çok çalışmasına rağmen yazar bu görevini tamamlayamamıştır. Yazarın çok sevdiği eşi olan Vela Uşeva biraz da buruk olarak anılarında bu konuyu şöyle değinmiştir: "Karaliyçev, gerçekleştiremediği bir hayaliyle dünyaya veda etti. O, Bulgaristan tarihini masal halinde yazmak istemişti. *"Bu benim en güzel kitabım olacak,"* diyordu. Fakat en güzel kitap genelde yazılmamış kalıyor."

Bir tek kişinin bir milletin tarihi üzerine yoğunlaşıp hakkıyla bir tarih kitabı yazıp bitirmesi oldukça zordur. Karaliyçev de bunu bilerek 1939 yılında "HEMUS, A.D. za knigopeçatane i izdatelstvo" yayınevinden "Исторически разкази, легенди, сказания, откъси и хроники отъ миналото на българския народъ" (Bulgar Halkının Geçmişinden Tarihi Hikâyeler, Efsaneler, Kesitler ve Kronikler) adlı kitabını yayınlamıştır. Bu kitabında kendisinin yazmış olduğu tarihi hikâyelerle beraber Kliment Ohridski, Grigoriy Tsamblak, Vladislav Gramatik, Paisiy Hilendarski, Sofroniy Vračanski, İvan Vazov, Dora Gabe gibi Bulgar yazarların da tarihi eserlerine yer vermiştir.

Angel Karaliyçev'in sadece kendi kalemiyle yazmış olduğu hikâyeler ele alındığında bunların Bulgar tarihine vurgu yapan ve ayrıca da bu Bulgar tarihiyle ilişkili insanları anlatan hikâyeler olduklarını görmekteyiz.

Yukarıda yazarın bahsedilen edebi eserleri ve onların kapsadığı tarih ve içerik açısından ele alındığında hikâyeler iki farklı grup halinde sınıflandırılabilir:

A) Konusunu eski tarihten alan hikâyeler,

B) Konusunu yakın tarihten alan hikâyeler.

3.5.1. Konusunu Eski Tarihten Alan Hikâyeler

III. yüzyıla kadar giden hikâyelerdir. Bunlar Osmanlı Dönemini de içine almaktadır. Bu dönemin hikâyeleri arasında, “Vılşebnite İzvori” (Efsunlu Pınarlar), “Samuil” (Samuil), “Madarska Legenda” (Madara Efsanesi), “Prez Edna Yulska Noşt” (Bir Temmuz Gecesinde), “Han Krum i Negoviyat Kavhan” (Krum Han ve Onun *Kavhanı*⁸⁷), “Tsamblak v Tırnovo” (Tsamblak Tırnovo’da), “Dragan Svetogoretsit” (Aynarozlu Dragan) bulunmaktadır.

Bu hikâyelerden “Efsunlu Pınarlar”, “Madara Efsanesi” ile “Krum Han ve Kavhanı”nın üzerinde durulacaktır. Böylece yazarın sadece bir Eylül Edebiyatı yazarı, masal yazarı, köylüyü ve yaşamını anlatan bir hikâye yazarı ve gezi notları yazarı olmadığını; aynı zamanda Bulgar tarihi üzerine de yazılar yazıp bunları hikâyeleştirerek de diğer hikâyelerinde olduğu gibi Bulgar halkına milli bilinç aşılayan yönü de görülmüş olacaktır. Burada yazarın yazım uslubu ve konuyu ele alış biçimini ve anlatım şeklini de ele almış olacağım.

3.5.1.1. “Vılşebnite İzvori” (Efsunlu Su Kaynakları) Hikâyesi

Bu hikâyesini yazar IX. yüzyılda Konstantiniye’de yaşamış olan Anastasiy adlı bir Romalının el yazmalarından faydalananarak kaleme almıştır.

Yazar hikâyesinin hemen başında Roma İmparatoru Maximian Herkuliy’in Hristiyanlığı kabul eden Slavların düşmanlığından bahsederek başlamaktadır. Bütün olumsuz gelişmelere ve çarmıha gerilerek öldürülmelerine karşın Slavların ayakta kaldıklarını yazarak Bulgarların Slav kökenlerini yüceltmektedir. Selanik’te ağır hasta olmuş olan ve çevresindeki doktorların yapmış olduğu bütün müdahalelere rağmen iyileşmeyen imparatoru Filipopolis’ten getirilen yaşlı Slav bir hekim muayene eder ve sorunun safra kesesinde olduğunu anlar.

Burada dikkat çeken konu yaşlı olan Slav bir adamın tarifindedir. Yazar yaşlı Slav adamı “sarışın ve üzerine koyun derisinden pelerini olan yalın ayaklı bir adam” olarak tarif etmektedir. Yazar bir tarafta gücün simgesi olan çaresiz imparatoru verirken, diğer tarafta aşağılanan fakir ama çözümün sahibi Slav bir adamı vermektedir. Bu Karaliyçev’in hikâyelerinde, masallarında, seyahatnamelerinde ve diğer eserlerinde de ortak görülen manzaralardır. Her iki dünyayı da yan

⁸⁷ Eski Bulgarlarda yüksek idari ve askeri unvan. Kavhan, Orta Asya ve Türk tarihinde önemli bir unvan veya makam olarak kabul edilir. Genellikle Türk boylarında, hükümdarın yanında bulunan yüksek bir devlet adamı olarak görev yapardı. Kavhan, hükümdarın çevresindeki en yetkili kişiydi ve tüm devlet işlerinin yönetiminden sorumluydu. Ayrıca, savaşların yönetimi, yabancı elçilerle ilgili işler ve genel olarak hükümdarın danışmanlığı gibi görevleri de vardı.

yana vermekte ve yüce Bulgar değerlerine de vurgu yapmaktan geri kalmamaktadır. Bunu ilerleyen satırlarda, da görmekteyiz. İmparatora Filipopolis yakınlarında bulunan su kaynaklarına gidip tedavi olmasını öğütlemektedir. İyileşmesi halinde kendisinden ne istediğini soran imparatora yaşlı Slav adam büyük bir kahramanlık portresi çizerek “*Yeni inancın mensuplarını çarmıha germe. Başka hiç bir şey istemiyorum*”⁸⁸. Burada Bulgarların da kökeni olan Slav bir adamın kahramanlığı, gözü tokluğu ve milletini sevmesi gözler önüne serilmekte ve böylece okurlarda milli duyguların yücelmesi sağlanmaktadır.

İmparatorun, sayıları binlerle ifade edilen askerleri, yardımcıları, aşçıları, korumaları ve köleleri tarafından şifalı su kaynaklarına taşınması sırasında şatafat göze çarpmaktadır. Yazar bunları tüm ayrıntılarıyla vermektedir. Burada yine göze tezatlar çarpmaktadır. Güç ile zayıflık, şatafat ile sadelik, yaşama bağlılık ile kölelik yan yana verilmiştir.

İki haftanın sonunda imparator iyileşir, kendine gelir ve eğlenmek istediğini söyler. Selanik’ten getirilen ve en iyi gladyatörü olan Liey ile Traklardan güçlü olan bir erkekle dövüşmesini ister. Hazırlanan arenada yine zenginlik ile fakirlik, güçlü ile zayıf, bakımlı ile bakımsız, iri ile küçük yine beraber verilmiştir. Karaliyçev hikâyelerini anlatırken bu tarz bir anlatım tarzı sunmaktadır. Bunların yanında yine aşırı tarife kaçarak, Liey’i “dev”e benzetmekte, gözlerinin kaplan gibi olduğunu tarif etmektedir.

Liey’in karşısına dövüşmeye çıkan adam ise gençtir, sarı saçlı ve mavi gözlü bir Slav olan Nestor’dur. İmparatorun bu genç adama para vererek vazgeçirmeye çalışması ve ona zenginlik vadetmesi, Nestor’u kararından vazgeçirememiştir. Burada Nestor’un ağzından dökülen, “ben mal mülk için dövüşmüyorum, ben yenmek için dövüşüyorum” sözleri, yazar tarafından Bulgarların atalarına yapılan güçlü ve gururlu atıflardır. Her satırında Karaliyçev, Bulgarları yüce değerlerle süslemektedir. Bu sonraki satırlarda da kendisini göstermektedir. Yazar Nestor’u tarif ederken “parmaklarını etobur bir kuş gibi açtı”, “bir yıldırım gibi ileri atıldı”, “göz açıp kapayana kadar ağır adamı belinden yakaladı ve havaya kaldırıp yere çaldı” sözleriyle tarif etmektedir. Yazar Slavların gücüne burada da vurgu yapmaktadır.

Tüm yazısı incelendiğinde Angel Karaliyçev’in nesillere milli değerleri aşılayan, onlara geçmişle gurur duymasını sağlayan yazılar yazdığını tekrar tekrar görmekteyiz. Yazısını kaleme dökerken düşmanı güçlü, şatafatlı, zengin gösterirken, Bulgar soyunun geldiği Slavları ise çıplak ayaklı ama bilge, genç ve çelimsiz ama düşmanı yenebilecek kadar güçlü ve bir o

⁸⁸ Karaliyçev, Angel. İzbrani proizvedeviya, tom 3, Razkazi, očertsi, pitepisi, Sofya: Bilgarski pisatel, 1963, s. 7.

kadar da gururlu göstermektedir. Kısaca Karaliyçev, Slavları yücelten bir yazı kaleme almıştır. Bulgar okuruna milli duyguları verirken yer yer aşırıya kaçan kelimeler de kullanmayı tercih etmiştir. Bu şekilde kelimelerle tarif kullanmasının nedeni, kahramanları daha iyi tanıtmak ve onların üstlendiği misyonun önemini daha iyi bir şekilde ortaya koymak olmuştur.

3.5.1.2. “Madarska Legenda” (Madara Efsanesi) Hikâyesi

Yazar hikâyesine doğaya atfen fantastik yakıştırmalar kullanarak başlamaktadır. Başta doğa uyusuk iken daha sonra hemen uyanmaktadır. Doğanın uyanması “söğütler titremekte”, “sık orman boğulurcasına bir hışırtı çıkardı”, “yukarıda sarı bir yıldız titredi, arkalarından iki tane daha yıldız kandırılmışçasına onu takip etti”, “altınimsı tozlu yollar”, “dere titredi”, “ay ışığı onları yıkadı”, “ay yamaçlardan aşağıya yuvarlandı ve bir taşın yanında şaşırırcasına durdu”, “geniş topraklar hızlıca gümüşten gömleklerini giydiler”, “ay taşlardan aşağıya eğildi”, “mezarlıkların üzerinde duran haçları okşadı” şeklinde tanıtılmaktadır. Burada cansız varlıklara can ithaf eden yazar bu şekilde hikâyenin çekiciliğini ve heyecanını artırmaktadır. Hikâyenin devamında da bu durum devam etmektedir. Ormanlar yine karanlıktır ve olan bitenden habersizdirler.

Yazar orman, kuş ve ayı diğer hikâyelerinde de kullanmaktadır. Köylerin ve yerleşim yerlerinin üstüne çöken ya karanlıktır ya da ay kendini göstermektedir. Kuşların kanatları da genelde gümüştedir ve vahşidirler. Aynı durumu tarihi hikâyelerinde de görmekteyiz. Bu hikâyelerinde yazar Deliorman’dan bahsetmeden edemez. Deliorman onun için tüm olayların döndüğü ve hayat bulduğu yerdir. Burada koşturan atların kuyrukları diğer hikâyelerinde de kullanmış olduğu başat renk olan “siyah”tır. Gökyüzünün gözü vardır ve şaşkın bakmaktadır. Yine karşımıza “derin ormanlar” çıkmaktadır. Bulgarların binlerce yıl önce buraya kurdukları kale ve bu kalenin etrafında dolaşan zamane erkeklerinin ata yurtları olan Volga steplerini hatırlamalarına değinmektedir. Bu aşamada yazar Bulgarların gelmiş oldukları ata topraklarına değinmeye başlamakta ve taşlara işlenmiş olan Madara Atlısı’na atıfta bulunmaktadır.

Angel Karaliyçev’in “Çavdar” kitabındaki hikâyelerinde de değindiği “tahıl” dan bu hikâyesinde de bahsetmektedir. Yazar sanki bütün hikâyelerinde çavdara, buğdaya veya genel olarak tahıla değinmektedir. Karaliyçev’in hikâyelerinde tahıl bereketin ve yaşamın sembolüdür. Hikâye ilerlerken yazarın karşılaştırmaları devam etmektedir. Madara Atlısı’nı

taşa işleyen ustanın kullandığı çekiç “şarkı söylemekte”, taş ise ellerinde “toprak gibi yumuşamaktadır”. Kralın kızının gözleri “iki kiraz” gibidir, sesi ise “bülbulün sesi”.

Kralın kızı ile taş ustasının diyalogunda yine diğer hikâyelerinde olduğu gibi “gençler arası aşk” vardır. İki genç arasındaki diyalogta taş işlenen ve Bulgarların geçmiş tarihinde önemli bir sembol olan Madara Atlısı tanıtılmaktadır. Madara Atlısı ustanın ellerinde adeta canlanmaktadır.

Hikâyenin gelişme kısmında uzun yoldan dönen Omurtag Han’ın kızına talip olan usta ile hanın arasındaki gelişmeler anlatılmakta ve heyecan yükselmektedir. Kızını ustaya veren han kararından vazgeçer ve ustanın başının vurulmasını istemektedir. Bu aşamada hikâyedeki heyecanın dozu yükselmiştir. Kızın kararmış ve “ölmüş” kalbi okurun karşısına çıkmaktadır. Son cümle çok dokunaklıdır. Sevgilisinin yüksek kayalara işlemiş olduğu resmin yanına çıkmakta olan kız kendisini boşluğa bırakmıştır. Bunu yazar şu cümleyle anlatmaktadır ve hikâyedeki duygu zirve yapmaktadır: “*Düştüğünde, sanki kaya aşağıdan yukarıya kadar yarıldı*”⁸⁹.

3.5.2. Konusunu Yakın Tarihten Alan Hikâyeler

Angel Karaliyçev bu hikâyelerinde Bulgar uyanış döneminden başlayarak daha yakın Bulgar tarihine kadar olan bazı şahsiyetler hakkında büyüleyici hikâyeler anlatmaktadır. Bu hikâyelerden bazıları, “*Golemiyat uçitel*” (Büyük Öğretmen), “*Nikola Kozlev*” (Nikola Kozlev), “*Pod yabılıkata*” (Elma Ağacı Altında), “*Karavelov v Plovdiv*” (Karavelov Filibe’de), “*V timnitsata na Kyustenca*” (Köstence Zindanında), “*Neustraşimiyat*” (Korkusuz), “*Pop Andrey*” (Papaz Andrey)’dir. Bu hikâyeler, yakın Bulgar tarihine ve komünizm davasına emek vermiş insanları konu alan hikâyelerdir.

1877’deki (93 Harbi) Osmanlı-Rus Savaşı dönemi olaylarını ele alan hikâyelerdir. Osmanlı – Rus savaşı sonrası Bulgarların Osmanlı’ya karşı Rusların yardımıyla kazandıkları yarı bağımsızlık savaşıdır ve bundan sonraki Bulgar devleti ve toplumunun gelişimi açısından önem teşkil etmektedir. Bu dönemi konu alan eserler “1877”, “Yunaçniyat bılgarin” (Kahraman Bulgar), “Prez oniya pametni dni” (O Unutulmaz Günlerde), “Edin za drug” (Birbirimiz İçin) adlı hikâyelerdir. Karaliyçev, “1877” ve “Kahraman Bulgar” adlı hikâyelerde savaşa hazırlık

⁸⁹ Karaliyçev, Angel: İzbrani proizvedeviya, tom 3, Razkazi–Oçertsi–Pitepsi, Bılgarski pisatel, Sofya 1963, s.17.

safhası olan Bulgar gönüllülerinin yaratılmasından Kurtuluş’a kadar olan olayları coşkulu ve en içten şekilde yeniden canlandırmaktadır ve yaratmaktadır.

Yazar Bulgaristan içinde tarihe ışık tutmuş olan birçok bölgeyi gezmiş ve yerler hakkında notlar tutmuştur. Tutmuş olduğu bu notları zamanla hikâyeleştirmiş ve yayınlamıştır.

3.5.2.1. “Dobrudja 1940” (1940’ta Dobruca) Hikâyesi

“1940’ta Dobruca” hikâyesi, 1940 yılında Krayova Anlaşmasının yürürlüğe girdiğinin duyurulmasının ardından Bulgar birliklerinin büyük bir ovada zafer edasıyla karşılanmasının acıklı ve son derece duygusal bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. *“Hikâyeyi anlatan yazar, Bulgar askeri birliklerine eşlik eden bir grup Bulgar yazarların grubundadır. Kendisi olayların bir günlüğünü tutmuştur ve ardından bunu hikâyesini yazarken kullanmıştır”*⁹⁰. Angel Karaliyçev’in bu hikâyesi ilk önce bir dergide yayınlanmıştır⁹¹.

Hikâye, çocukluktan kalma hatıraların anımsanmasıyla ve memleket gezisini anlatan şiirsel bir girişle başlamaktadır: “Dedemin armut pulluklarını ve üç sıra arpa yüklü arabaları takip ederek yürüdüğü yoldan yürümeye başladım” (Тръгнах по оня път, където са вървели моите деди подир крушовите рала, подир колите, натоварени с три реда снопи). Dobruca’nın Bulgaristan sınırlarına çok özlenen bu katılımından dolayı bu girişin çok hoş ve nostaljik, ayrıca da güçlü bir sembolik anlamı vardır. Bu olay şöyle anlatılmaktadır: *“Başımızın üzerinden dört uçak geçti, Dobruja’ya doğru döndü ve sonbaharın kül rengi gökyüzünde gözden kayboldu”*. Ayrıca *“Tren hızla hareket etti. Geçmişin gölgeleri, demiryolu raylarının yanındaki patikalarda uzun süre koştı ama yoruldu ve geride, gecenin karanlığında kaldılar”*. Dobruca’ya yapılan yolculuk, Bulgar ruhunun güç bir zaferi olarak anlatılmaktadır. Hikâyenin tamamı edebi eserlerden alıntılarla, şiirsel parçalarla ve Dobruca’nın efsanevi yerlerinin hatırlatıcılarıyla doludur.

Karaliyçev ve yazarlar Georgi Konstantinov ile Nikola Furnaciev, o büyük günlerin görgü tanığı olmaları ve tarihe tanıklık etmek için askerlerle birlikte Dobruca’ya doğru yola çıkmışlardır. Ovaya destansı girişleri, bu yerlerin yeniden Bulgar özüne ve kimliğine dönüşün bir sembolüdür. Asparuh’un atlılarının gelişinden Silistre alayının Konstantinopolis’e yürüyüşte kazandığı şanlı zaferlere, Birinci Dünya Savaşı’ndaki baskınlara kadar bütün tarihi

⁹⁰ <https://kultura.bg/web/utopii-za-zemyata-bilgarska-angel-kara/> (Erişim Tarihi: 11.01.2023)

⁹¹ Ізкуство і критика, 7, Hristo G. Danov, Sofya, 1940, s. 305-319

anılar canlanmaktadır. Bulgaristan'ın elinden yakın zamanda çıkmış olan ama tekrar vatana bağlanan Dobruca ile oluşan sevinç eşsiz güzelliكتedir: “Düzlükler yankılanmakta. Bu tarihi anda buluşan Bulgarların sesleri dalgalı bir deniz gibi gürlemekte. Dobruca'nın sesini duyun. Bu, dirilen adaletin çığlığıdır. Nişanlısını hasretle bekleyen kızın sesi. Elleriyle ağır demetler kesen orakçı kızın şarkısıdır. Buhurdanlıktan yitirilmiş oğlunun başına kömür döken annenin sesidir. Çatlamış susuz toprağı canlı nemle dolduran suları taşmış nehrin kükremesidir. Duyun Dobruca'nın sesini!” Burada Karaliyçev'in üzerinde durduğu konu, Bulgarların yaşadığı toprakların tek vatan altında toplanması olayıdır. Hikâyenin sonunda herkesi bir dini ruh hali teslim almıştır. Hikâyenin sonu söyle bağlanmaktadır: “Aniden karanlık bir gece çöktü. Askerler akşam dualarını etmektedir. Otağın üzerinde Büyük Ayı Takımyıldızı parıldamaktadır.”

Yazarın Bulgarların yaşadığı Dobruca ve Makedonya topraklarını bir çatı altında toplanması ülküsüyle keleme almış olduğu iki hikâyesi vardır. Bunlardan biri yukarıda da bahsettiğimiz Dobruca 1940 hikâyesi, diğeri ise Makedonya için yazmış olduğu “Kutsal Toprak” hikâyesidir.

Bulgar yazar Angel Karaliyçev'in incelemiş olduğumuz dört tarihi hikâyesini değerlendirdiğimizde ortak bazı noktalar göze çarpmaktadır. Yazar milli değerleri ön planda tutan, Bulgar ve Bulgaristan sevgisini ortaya çıkaran, Bulgarların karşısında duran rakip veya düşmanlarını da kötüleyen bir tablo ile okurlarının karşısına çıkmaktadır. Bu tabloyu çizerken gerçekleri ele alıp onlara mistik hava ve yer yer de fantastizm katan bir kalemi vardır. Bu yazım uslubu Angel Karaliyçev'in masallarında, kısa hikâyelerinde, kaleme aldığı seyahatnamelerinde ve tarihi hikâyelerinde de vardır. Bütün hikâyelerinde Türkçe kelimeler kullanmış ve oluşturmaya çalıştığı resimde bunlara yer vererek, olayları ve ortamı daha iyi yansıtmayı ve kahramanları daha iyi anlatmayı amaçlamaktadır. Bu hikâyeler yer yer şiirimsi, ama genel olarak da masalımsı bir hava verdiğini söyleyebiliriz. Yani Angel Karaliyçev tarihi hikâyeleri anlatırken masal gibi anlatmakta, tarihin gerçek olaylarını fantastizm ile yoğurarak okurun önüne masalımsı hikâyelerden oluşan bir ziyafet sunmaktadır.

3.6. Angel Karaliyçev'in Hikâyeciliğinin Genel Değerlendirmesi

1923 yılının Eylül Ayaklanmasına vurgu yapan hikâyeleri incelediğimizde, her hikâyede aslında ortak bir tema işlenmekte ve ortak duygulara vurgu yapılmaktadır. Yazar Angel Karaliyçev, hikâyelerindeki bu duyguları okura yansıtırken hikâyelerinde ortak

kelimeler, deyimler ve benzetmelere başvurmaktadır. Genel bir kanı oluşturması amacıyla incelediğimiz 11 hikâyenin içeriğine baktığımızda bu kelimeler ve benzetmeler şöyle yer almaktadır:

“Kurşunlu Su Kuyusu” adlı hikâyede; köyün üzerine inen gece, ateş gözlü makine, kararmış insanlar, ormanın hışırdaması ve örtüsünün kanla kaplanması, kuyu suyunun kızarması, dünyanın bitişi, korkunç orman, kana bulanmış toprak, yaşlanmayan kartal, karanlık, yumuşak koyun ve serin çıplak eller,

“Hıdrellez Ateşleri” adlı hikâyede; “yanmış tarlalar”dan inen susamış kadın orakçılar, esmerleşmiş erkekler, siyah at, delibaş, kırmızı yelekli, kara yıllar, kanlı ahırlar, Beyaz Taş, karagözlü nişanlı, siyah at, “kül olan, yanan, kavrulan, kararan toprak”, kara adamlar, kuru rüzgâr, aşkla kararma, ateş yakılması, bulut, yer, ağaç ve taşın kaçması, kara anız, yanan köyler, güçlü adam,

“Bir Ayağı Çukurda” adlı hikâyede; dün-bugün, yüksek-alçak, siyah-beyaz, iyi-kötü, demir kanatlı şahin, Beyaz Kaya, kara toprak, kara diyar, korkunç dün, orman, kartal = güçlü adam, erkek kartal = ejderha, kara göz,

“Çavdar” adlı hikâyede; yazın gelişi ile çavdarların olgunlaşması, olgunlaşmış çavdarların biçilmeyi beklemesi, yıldız kayması ile genç bir kızın birbiriyle özdeşleşmesi, insanlar karanlıkta olamsı, gündüzün eksikliği, dün-bugün, Ay, beyaz-siyah, yer-gök, iyi-kötü.

Daha sonraki kitaplarında yer alan hikâyelerde, “İstek” adlı hikâyede; kararan yüz, kız-oğlan aşkı mı vatan aşkı mı? İkilemi, hayatın zorlukları, söğüt yapraklarının hışırdaması, atın ekin tarlasına sürölmesi, kara kanatlı yel değirmeni, beyaz taş, elmas gibi gözyaşı,

“Âmâ Kemençeci” adlı hikâyede; kemençeci kör, kemençeci “yabancı”, hububat, orak, siyah – beyaz, yukarı – aşağı, kartal, su değirmeni, köprünün yüksekte yer alması, beyaz dünya,

“Hazine” adlı hikâyede; “hazine”yle dolu araba, siyah – beyaz, düdük, şarkı, sevinç – hüzn, leylek, yaprakları dökölmüş armut ağacı, “çileli, uzun ve zorlu yollar”, kara kuşa benzeyen Zağra Ovası, asırlık ceviz ağacı, kavurucu sıcaklık, gecenin karanlığı, kartallar,

“Kartal” adlı hikâyede; şehvet, ihtiras ve yasak aşk, nereden geldiği belli olmayan Kinyo, doğanın tanıtılması, yeşil çayırılar, su değirmeni, su kuyusu, sarı bedenler, tarlaları bölen büyük sınırlar, yeşil çayırın sönmesi, büyük çayırılarda sönmesi, sarı çavdar, hafif – sert, tarla

sürme, yumuşak – taş gibi, yaprak dökülmesi, kolay – zor, soğuk – sıcak, sakın – coşkulu, rüzgârın şarkı söylemesi, tırpanın şarkı söylemesi,

“Canından Can, Kanından Kan” adlı hikâyede; kara yeleli iri atlar, yaşlı eşek, fakirlik, topal olan Lazar, umut – umutsuzluk, değeri olmayan bir kahramanlık, basit bir köylü, kâğıt para – Sivço karşılaştırması,

“Bojil Dede’nin Umudu” adlı hikâyede; küçük köy, sadelik ve basitlik, yalnız adam, uyuklamış barışçıl köy, dalların çatırdaması, soğuklar, yalnızlıklar, umutsuzluk ve korku, ateşi körükleme isteği, zengin adam – fakir adam, maneviyatın değersizleşmesi,

“Ayı Gocuğu” adlı hikâyede, yaşlı köylü, fakir köylü, itibar – itibarsızlık, telaşlı koca – sakın karı, ayı ceket ve onu kaybetme korkusu, hırsızlık korkusu, sakın kış gecesi, sessizce yağan kar, beyaz kış gecesi, kırık cam, uzun ve kuru eller, çileli hayat, eski – yeni, dumanlı tütün deposu, kapının iyice kilitlenmesi, kapıyı balta ile desteklemek, manevi değer in aşğılanması, yumuşacık ceket, karın yavaş yavaş yağması.

Bütün bu içeriklere özet olarak baktığımızda aslında birçok duygunun ortak kelimeler üzerinden verildiğini görmekteyiz. Birçok kelime neredeyse tüm hikâyelerinde kullanılmıştır. Bunlara ve o zamanın siyasi ve sosyal yaşamını da gözönünde bulundurarak genel bir değerlendirme yapmak uygun olacaktır.

1923’te Bulgaristan’da gerçekleşen Eylül Ayaklanmasının kanlı şekilde bastırılması ile Bulgar halkında oluşan “kara günler” Karaliyçev’in hikâyelerinde gerçekle karışık ve biraz da mistik hava katılarak kendisine yer bulmuştur. Yazar, bu kanlı dönemden sonraki kendi payına düşen yaratıcı görevini de “Bahtı kara olan kardeşlerin ruhlarına güven veren bir ateş saçmak” şeklindeki sözleriyle özetlemektedir. Karaliyçev, Bulgar halkındaki kederi, ümitsizliği ve kara günleri bu şekilde gün yüzüne duyurabileceğini söylemektedir. Bu da aslında nefret ve bölünmeye karşı koyması gereken yaşam damarlarının kaynaklarını bulması demektir. Yazar, bu sosyal ve aynı zamanda da ahlaki sorunu çözmek için, kırsal yaşamda, yani köy hayatında öğrenilen derslere, öğretilere ve halkın gelenek ve göreneklerinde yer alan bireyin dünya görüşüne güvenir. İnsanlarla olan birlik ve doğayla olan bütünlük, aşk, mutluluk ve ahlak gibi temel insani değerlerdir bunlar. Yazar, insan ve doğa arasındaki ilişkiyi “yaratılanın” merkezine yerleştirerek varoluş gerçeğinin sevincini doğrulamayı hedeflemekte, hem de insanın hem kendisinin hem de başkasının yaşamını korunması gereken değerli bir hediye olması fikrini aşlamayı amaçlamaktadır.

“Çavdar” (1925) derlemesindeki hikâyelerde olduğu gibi yukarıda incelenen hikâyelerde de yazarın kullandığı renk ve ışık fenomenleri, genel insan tipi, insanlara ve doğadaki nesnelere yüklenen roller, aslında doğadan gelip de insana yayılan ve hayat veren tabloyu ifade etmektedir. Hikâyelerinde cennet ile yeryüzü tam bir birlik ve uyum içinde verilmekte, insan da kendini bu iki dünyanın bir parçası olarak görmektedir. Bazen dünyanın mistik havası o kadar güçlüdür ki, insanı bırakmamakta ve bu ortamda köylü kendisini gerçek ile hayal arasında sıkışmış hissetmektedir. Bu his o kadar güçlüdür ki, gerçekliğin sınırlarını dahi zorlamakta; gerçek ile hayal olanın sınırları birbirine girmekte veya adeta silinmektedir. Bu hayalci dünya görüşü doğanın unsurlarını canlandırmakta, ağaçlara, taşlara, evlere duygu, dil, düşünce verirken öküzleri de yeryüzüne bir nimet olarak indirilen büyük beyaz kartal olarak görmektedir. Dünya ise birbirini etkileyen, anlayış ve sevgi ile aşk güçlerinin hüküm sürdüğü bir gizem olarak hissedilmektedir. İnsan ise, onu çevreleyen her şeye karşı güven ve sevgiyle bakan, kahraman olan, duyarlılık yayan, yer yer yeni dünyanın getirdiği gelişmelerle çelişen ve ona uymakta zorluk çeken bir karakterdir. 1920 li yılların ikinci yarısından itibaren yazarın eserlerine yansıyan insan karakteri iyi ile kötü arasında tercih yapmaya zorlanmaktadır. İyilik ile kötülüğün birleştiği anayola gelen insan kendi yolunu seçme durumunda kalmaktadır. Yeni düzene ayak uyduran insan acımasız, maddesel değerlere değer veren, manevi değerlere kayıtsız, hatta alaycı yaklaşırken, sıradan bir köylü için ise köklerinden gelen öğretilerin kazandırmış olduğu manevi değerler ile kahramanlıklara, az ile yetinmeye, maddeye değil maneviyata değer vermeyi tercih etmektedir. Köylü burada doğayla da bütünleşmiştir ve doğanın, tarlanın ve hayvanların kendisinden beklediği bütün hizmetleri kendilerine sunmaktadır.

Üzerinde çalışılan hikâyelere baktığımızda “toprak” Bulgar kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Toprak burada Bulgar halkının kaderini simgelemektedir. Toprak burada “kana bulanmıştır ama meyve vermelidir”. Meyve ise dişi ile erkeğin birleşmesinden oluşan ve hayatın devamı için gerekli olan geleceğin ve umudun temsilcisidir.

Yazar gündüz ile geceye de anlamlar yüklemektedir. Gündüz yer ile gök arasında kalan ve erkek ile dişinin kucaklaşmasına şahitlik etmektedir. Bazı hikâyelerinde gündüz o anın duygusunu okura yansıtmaktadır. Gündüz bazen yakıcı, yavaş ilerleyen ve zor geçen, bunaltıcı, baş döndürücü, karamsar ve ezicidir. Gece ise hem “Kurşunlu Su Kuyusu”nda hem de “Hidrellez Ateşleri”nde “koyu, yumuşak bir göğüse ve serin çıplak ellere âşık, duygusallık saçan görünmez bir kadın”dır. Gizeminden dolayı gece yüce bir ruh hali yaratır, manevi duygulara sahip insanı ile doğayı barıştırmaktadır.

Bu öykülerdeki karakterler, yazım dönemin de yapısına uygun olarak duyguların keskinleştiği ve zirve yaptığı arenada ve genellikle de köyde rollerini oynamaktadırlar. Bunlar sadece o anın insanları değildirler, hafızaları ve farkındalıkları da vardır. Sorumluluk, ahlaki görevleri, varlık sebeplerini bilen, ruhsal duyguları olan ve yer yer hem çöken ve hem de yükselen bir karaktere sahiptirler ve doğayla bütünleşmektedirler. Hayattaki unsurların en yücesi olan aşk, insanın ruhunu yükselişe ve güzel duygulara ulaştırmaktadır. “Çayırın hışırdadığını, dalların hışırdadığını, kuyunun hışırdadığını”, tüm dünyanın Mariya’ya olan sevgisini nasıl tebrik ettiğini fark eden Kalço, “Hıdrellez Ateşleri” adlı hikâyede durdurulamaz bir güç hissediyor; “insanlara iyiliği öğretmek” adına büyük bir mermer çeşme yapma hayalleri güdüyor.

Ne kadar ateşli şehvetli tutkuyla suçlansalar da, “Çavdar” hikâyesindeki kadın kahramanın lirik taşkınlıkları, ruhun büyümesinin bir ifadesidir. Susuzluğun kendisi, beklenti, aşk hayali sadece duyuları keskinleştirmekle kalmaz, aynı zamanda ruhsal benliği, diğer insanlara ve boşluklara olan dürtüyü de uyandırmaktadır: “Ben de gideyim dünyaya. Bakalım ne kadar uzaklarda yaşıyor insanlar, hangi şarkıları söylüyorlar, hangi sözleri söylüyorlar.”

Hikâyelerde hayatı ve dirilişi simgeleyen “Çavdar”, ay motifini de hikâyenin içerisine çekmektedir. Kahramanın aşk özlemiyle uyumlu olarak, erkek yönü yükseltilerek doğadan insan alanına geçişi de simgelemektedir. Ayın görülmesi, insan ile göksel ışık arasındaki dolaysız temasta mistik bir an anlamına gelir; bu, insanın hayal gücünü, fantezilerini ve “ay bölgesini” harekete geçirir.

Yazar hikâyelerinde doğa ve aşk temalarıyla yaşamı onaylayan dünya görüşünü ifade ederken aslında, 1920’lerin ikinci yarısından sonra var olan sorunların başka bir boyuta evrilmesine atıfta bulunmaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında yazar, her şeyden önce bir erkek ile bir kadın arasındaki benzersiz ilişkinin genel hayatına yansımasının Bulgar folklor kültüründe önemli bir yer tuttuğunu bildiği ortaya çıkmaktadır. Yazar mistik olayları gerçek hayatla yoğururken Bulgar halk kültürü ile de bunları harmanlamasına özen göstermiştir.

Biçme, bitkin düşen çimenler, baş döndürücü saman kokusu, adeta şiirselleştirilmiş köylü çalışması, güneşte yanmış genç vücudun güzelliğini gelişigüzel bir şekilde ortaya çıkarması, karşılıklı bakışmalar ve erotik çekiciliğin aktığı kısa cümleler... Tüm bunlar yazarın dizelerinde bir araya gelmektedirler.

Eylülcü edebiyat eserlerinde Karalilyeçev kartallara da yer vermektedir. Burada kartal bakışları aracılığıyla ve her şeyden önce hayal gücü aracılığıyla ve bilinçaltı güçlerin, rüyaların, hayal kurmanın, aşırı uyarılmış sinirlerin kaynağı olarak, insanın erotik özlemini doğaya yansıtmaktadır: “Mavi gökyüzünde bir yerde iki kartal uçuyordu. Ve belki de kartalın gözleri yeşildi. Kanatlarını çırparken, büyük kartal ona saldırmak için uçacak ve aşktan sersemlemiş olarak iki kuş da taş gibi sarı çavdarın içine düşecek. O da kartal gibi olabilse”. Devamında da yazar kartalların görüntüsünü tekrarlayarak anlatıyı bir sarmal içinde yönlendirmekte ve onların yeniden her ortaya çıkmasında psikolojik gerilim de artmaktadır. Böyle ritmik bir hareketin mantığına göre, konjugasyon (iki canlı arasındaki gen aktarımı) ve yakınlaştırma ilkesine dayalı olarak, insan ve doğal olanın birleştiği finale ulaşılır: “Ve o samanın yeşil hışırdamasına, ona şaşkınlıkla bakan gözlerin yeşil alevine battı. Yeşil bir cırcır böceği üstlerinde sessizce cıvıladı. Büyük çayırda soldu. İki mavi kartal gökten yoktular. Onlar yumuşak sarı çavdarın içine düşmüşlerdi.”

Renkler de duygularla birebir ve doğrudan ilintilidir. “Çavdar” hikâyesinde mesela ana renkler yeşil, kırmızı, mavi ve sarıdır. Yeşil, doğal doğanın rengi ve Kalya'nın gözlerinin rengidir: “Peyo Dedenin değirmeninin önündeki derin göl kadar yeşil. Suskun bir alevle yanmaktadırlar”. Gözlerinin yeşili, ateşin rengi olan kırmızı ile birleştirilmiştir. Metinde baskın tutku renkleri olan yeşil (erkek rengi) ve kırmızı (dişi rengi) ile yer üstündeki gökyüzünü simgeleyen mavi ve beyaz arasındaki belirgin karşıtlık, doğal uyumu bozan uyumsuzluğa işaret etmektedir. Hikâyede ayrıca iyi ve kötü, günah ve suçluluk kategorilerinin de ötesinde olan erotizmin kasıtlılığını ortaya koyan gündelik dünyadan ayrıntılara da yer verilmektedir: “Unutmuştu. Abisinin gelini olduğunu ve abisinin, onun üzerine bir toz zerresi düşmesin diye titrediğini, başparmağında abisinin hediyesi olan sarı bakır bir yüzük olduğunu unutmuştu.”

Karalilyeçev'in Eylül Edebiyatına mal olmuş hikâyelerinde ormanın iki ana görevi vardır. Bunlardan biri ölüm diyarı olmasıdır. Mesela “Kurşunlu Su Kuyusu”nda ölümler geceleri oradan çıkar. Diğer ise çocukların erkek olmak için geçmesi gereken alandır, çünkü kimsenin kendileri ile boy ölçüşmeyeceği adamlar burada gömülüdür. Hikâyelerde, köy-orman olgusu “bir kara parçasının sonu” olarak yansıtılmaktadır.

Angel Karalilyeçev'in şimdiye kadar üzerinde durduğumuz hikâyelerde ve genel olarak tüm Eylülcü Edebiyat yansımalarını taşıyan bu hikâyelerde aslında genel olarak iki temel duygu birbiriyle mücadele etmektedir. Bunlar üzüntü ve ümittir ve sanki bunlarda zirve noktasını Eylül Ayaklanması'da ölen kahramanlara karşı duyulan üzüntü almaktadır. “Her hikâyenin son

cümlelerini okuduğumuzda bu kara günlerin bir tablosu karşımıza çıkmakta ve burada halkın üzerine bir değirmen taşı gibi oturmuş kederi tüm ağırlığıyla hissetmekteyiz. Yazar, sevdikleri insanların yasını tutan yakınların, anne ve babaların, erkek ve kız kardeşlerin, gelinlerin ve çocukların portresini çokça vurgulamaktadır. Mesela “Bir Ayağı Çukurda” adlı hikâyede Ganka’nın eşsiz bir üzüntünün titrettiği büyük siyah gözlerine baktığımızda insanların kırık ruhunu görmekteyiz. Genç kadın, sevdiğini zorlu mücadelede kaybetmiştir ve şimdi kederden yanmış bir çiçek gibi kurumaktadır.

Devlet yönetimi ile halkın birbirine ters düştüğü ve o dönemi yaşamış ve olaylara bizzat şahit olan ünlü Bulgar yazar Anton Straşimirov’un da 1923 Eylül Ayaklanmasının ardından söylediği ve adeta slogan olmuş o ünlü söz “Halkı, Türk’ün bile katletmediği gibi katlettiler”, Bulgar halkının içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Yazarın o dönem eserlerinde yayınlamış olduğu gibi ve o dönemin edebiyatının özelliklerini yansıtan birçok hikâyede de halkın çilesini, özgürlüğe ulaşma sevdasını ve mücadelesini aktarmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANGEL KARALIYÇEV’İN MASALLARI

Yazarlık hayatına “Yeni Yol” dergisinde şiir yazmak ile başlayan Angel Karaliyçev, hikâye yazmaya ve daha sonra da Ran Bosilek’in teşvikiyle masallar yazmaya başlamıştır. Yazarın ilk masalı, “Yeni Yol” dergisinden ayrıldıktan sonra, Aralık 1924’te, “Detska Radost” (Çocuk Sevinci) dergisinde yayınlanmış olan “Buğday Somunu” adlı masalıdır.

Karaliyçev neredeyse her yıl çocuklara birer edebi eser hediye etmiştir. Bunlar, “Ayıcık” (1925), “Altın Paralar” (1926), “Meryemana’nın Gözyaşı” (1928), “Kutlu Adam” (1929), üç ciltlik “Masal Âlemi” (1930-1932), “Ocağın Etrafında” (1931), “Karınca Hikâyesi” (1931), “Dedenin Tesbihi” (1932), “Su Kuyusu” (1934), “Tanrı Hizmetçisi” (1936), “Anna” (1938), “Kuş Sürüsü” (1938), “Afrikalı Toşko” (1940), “Bulgar Çocuklar” (1942) v.b. Yazarın bu kitaplarıyla büyüyen nesiller Karaliyçev’in ünlenmesine sebep olmuştur. *“Bu yoğunlukta masallar yazan başka bir Bulgar yazar pek yoktur. “Bibliyografi Enstitüsü’nün verilerine göre Karaliyçev, 1955 yılına kadar yaklaşık 680 bin tirajlı 75 kitap yayınlamıştır”*⁹².

Yayınlamış olduğu masalları yazar kendisi üretmemiş, var olan masalları anlatarak onları farklı bir üslupla yorumlayarak adeta yeni bir tat kazandırmıştır. Karaliyçev masalları yeniden anlatıp kaleme alırken gerçek olaylardan ve doğadan esinlenmiştir. Gerçek olayları ve doğayı anlatırken fantastik bir üslup kullanmışa, bunun yanında şiirsel bir dille de anlatırken ortaya lirik özelliklere sahip gerçeklere dokunan, fantastik bir masal çıkmıştır.

Angel Karaliyçev’in edebi masallarında genellikle iyi, mütevazı, iyi huylu kahramanlar kötüyü, açgözlüyü ve güçlüyü yenmektedirler. Bu iyi karakterler zavallı küçük çocuklar, kovalanan ve korkan tavşanlar, hasta kırlangıçlar, cesur ördek yavruları v.b.’dir. Bunlar genellikle dürüst, çalışkan ve asildirler. Bu karakterler birlikte yaşıyor ve birbirlerine yardım etmektedirler. Tam tersine yırtıcı hayvanlar, kurtlar, ayılar, turna balıkları bencil, kötü niyetli ve soyguncudur. Bu şekilde yazar, küçük, görünüşte göze çarpmayan kişinin değeri, alçakgönüllülük ve sadeliğin kişinin manevi büyüklüğüyle bağlantılı olduğu fikrini desteklemektedir. Aynı zamanda, er ya da geç yaşamda adaletin hüküm sürmesini sağlayacak olan adil intikam düşüncesini de ortaya çıkarmaktadır.

⁹² Sultanov, Simeon: Angel Karaliyçev, literaturno-kritičen oçerk, Sofya: Bilgarski pisatel, 1958, s. 52.

Karaliyçev'in masallarında canlı hayal gücü, duygu sıcaklığı, zengin fantezi, saf dil ve vatanseverlik mevcuttur. Yazarın fantezi yapma yeteneği üst düzeydedir. Onun hayal gücü, okurları, hayvanlar âlemindeki en sıradanı veya gündelik insan duygularını veya onların ilişkilerini bile bir masala dâhil edebilen, eşsiz masal dünyasına götürmektedir. Bu masallarda var olan heyecan, okurların gerçek dünyada kalmalarına izin vermemekte, onları kurgu ile gerçek olanın beraber var olduğu bir masal dünyasına taşımaktadır. Yazarın satırlarına katmış olduğu fantastizm ile okurlar gerçek olayları mistik bir havada yaşamaktadırlar. Var olan bu resim üzerine yazar şiirsel yönünü de kullanarak anlatmakta olduğu hikâyeyi aslında tadına doyum olmaz bir masala dönüştürmektedir. Bütün bunlar Angel Karaliyçev'in tükenmek bilmeyen milli hislerine, kendisinin gözlemlerine dayanmaktadır. Oluşturmuş olduğu fantastik anlatımın gerçeklerle ilgisi vardır. Bir yazar olarak Karaliyçev köye ve köy hayatına sıkı sıkıya bağlıdır ve köylünün düşünce tarzını iyi anlamaktadır.

Peki, yazarın çocuklara yönelik kitaplar yazması toplumda nasıl yer bulmuştur? Georgi Tsanev, “Ülkemizde birkaç çocuk yazarı var. Bunlar arasında ilk sıralarda Angel Karaliychev yer alıyor”⁹³ demiştir. Asen Raztsvetnikov, “Modern Avrupa edebiyatının ilk çocuk masal anlatıcılarından biri olan Angel Karaliyçev gibi bir yazarımız var”⁹⁴ fikrini ortaya atmıştır. Yugoslav yazar Branko Çopiç de bir röportajında, “Yirmi yılı aşkın bir süre önce, henüz daha üniversite öğrencisiyken yazmaya başladığımda, Angel Karaliyçev'in Sırpçaya çevrilmiş çocuk öykülerini okuma fırsatım olmuştu. Bunlar beni büyülediler ve çocuklar için nasıl yazılması gerektiği konusunda bana örnek oldular. Onun etkisi altında yazmaya başladım”⁹⁵.

Karaliyçev ve yazıları hakkında verilen bilgilerden sonra kendisinin masallarını da değinmek gerekmektedir. Yazarın yazdığı masal nasıldır? Neden bahsetmektedir? Bunun için yazarın yazmış olduğu ilk masal olan “Buğday Somunu” (Житената питка) dan başlamak iyi olacaktır.

4.1. “Jitenata Pitka” (Buğday Somunu) Masalı

“Buğday Somunu” masalında Karaliyçev, halk masalını bir yazarın masalına uyarlama yeteneğini ortaya koymakta, onu yeni karakterlerin eklenmesiyle zenginleştirmektedir. Olay

⁹³ Tsanev, Georgi: Pisateli i tvorçestvo, Sofya, T.F. Chipev, 1932, s. 31

⁹⁴ Dnes, 12.XII.1938.

⁹⁵ Oteçestven Front, 25.VIII.1957.

örgüsünü tamamlayarak, fantastizm ile gerçeği iç içe geçirermektedir. Böylece hikâye bir masal haline gelmekte veya masal bir hikâyeye benzemektedir.

Karaliyçev okurları, her çocuk için sıcak ve samimi bir atmosfere sahip olan sıradan bir Bulgar ailesinin eviyle tanıştırmaktadır. Gelişen olaylar günlük, basit ve çocuklara tanıdık gelmektedir. Hikâye kısa ama gelenekselin şiirselleştirilmesiyle akılda kalıcılığı artmaktadır. Olaylar hızlı ve heyecan verici şekilde akmaktadır. Ekmeğin yolculuğu çocukların dikkatini ve hayal gücünü harekete geçirmektedir.

Karaliyçev ev resmini çok sevgiyle anlatmaktadır: sıcak bir oda, iki çocuk ve onların tatlı huylu büyükanneleri. Ayrıca ev de kış karının kalın örtüsü altında sadece bacası gözükecek şeklinde resmedilmiştir.

Bu masalda yazar, Bulgarların doğaya ve toprak sevgisi ile ekmeğini kazanmak için yorulmak bilmeyen ve döngüsel olarak tekrarlanan çalışmaların önünde boyun eğmektedir. Ekmeğin çocuklara yaşattığı fantastik maceralar onlara sabrı, tutarlılığı, büyüklerinin çalışmalarına sevgi ve saygı göstermeyi; ekmeğe saygıyı ve hepsinden önemlisi iyi sona inanmayı öğretmektedir.

“Buğday Somunu” masalında iki katman vardır. Bunlar masal katmanı ve hikâye katmanıdır. Eser aslında özünde bir hikâye olup içine masalın ustaca örüldüğü bir anlatımdır. Bu anlatı, zaman ve yer boyutları tam olarak belirlenmemiş bir yaşam durumundan doğar ve meşruiyet kazanır. Masalın kahramanları olan iki çocuk ekmeğin nerede olduğunu görmemektedirler.

Yazarın ilginç bir hikâyeyi bir masala dönüştürme konusundaki fikri muhtemelen masal anlatmanın folklorik tarzından kaynaklanmaktadır. Eski Bulgar toplumunda hikâye, iyi hikâye veya masal anlatan bir anlatıcı tarafından günlük yaşamlarında dinleyicilere anlatılmaktadır. Bu anlatım sadece sözlü olarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda, masalın iletişim işlevi hemen fark edilir ve genellikle geri bildirilen bir geri bildirim vardır. Burada dinleyiciler, anlatılan olay örgüsüne ilişkin düşüncelerini ve izlenimlerini paylaşmaktadırlar. Üstelik dinleyiciler hikâyeye bir şeyler ekleyebildikleri gibi, anlatıcıyı da düzeltebilmektedirler. Böylece dinleyici de anlatım öznesi haline gelebilmektedir. Bu, Elin Pelin'in “Tırpancılar” adlı kısa öyküsünde de genç Lazo'nun tepkisiyle çok iyi gösterilmiştir.

4.2. “Mayçına Sılza” (Anne Gözyaşı) Masalı

Karaliyçev masala başlarken sonbahar manzarasını, yere yuvarlanmış kırık testi ve içine saklanmış olan kuşun halini birlikte vererek acıklı bir resim olarak çizmiştir. Kanadı yanmış ve kurumuş olan kırlangıç kuşunun uçamayacak olması sebebiyle annesi ve iki kız kardeşi tarafından bir kırık testi içinde bırakılıp daha sıcak olan güneye göç etmeleri acıklı ve trajik bir dil ile anlatılmaktadır. Burada yazar okurun kalbine ve hislerine dokunmaya başlamaktadır.

İkinci perde kırlangıç kuşu ile yağın yağmur damlası arasında geçen diyalogla açılmaktadır. Yağmur damlası kendisini uzak okyanuslardan gelen bir yağmur damlası olarak değil de bir “gözyaşı” olarak tanımlamaktadır. Kırlangıç kuşunun meraklı soruları karşılığında gözyaşı kendisini çok en dokunaklı sözlerle tarif etmektedir. Okyanusta bir gemiye konmuş olan bir anne kırlangıç kuşunun gözünden süzülen bir gözyaşı olduğunu ve esen sert rüzgârlar sayesinde ancak dokuz günde Bulgaristan’a kadar gelebildiğini, çok yorgun olduğunu ve zar zor bu krizantem çiçeğinin yaprağına konabildiğini ve artık yere damlayıp uyumak istediğini belirtmiştir.

Hikâyenin bu kısmında okurlar olup bitenden haberdar olmaya başlamaktadırlar. Okurların kalbini bir hüznün kaplamaktadır. Bir annenin duyduğu acı ve sonucunda akan gözyaşının uzun yolculuklar sayesinde yavrusuna kadar ulaşabildiğini düşünmeye başlamaktadır. Nihayet ilerleyen satırlarda annenin, kendi gözyaşına tembihte bulunup Bulgaristan’a, yavrusuna kadar ulaşmasını istemesi sahneyi daha da acıklı ve trajik yapmakta, resim daha da berraklaşmaktadır. Gelişen diyalogda başka bir perde açılmakta; gözyaşı ile rüzgâr arasında geçen diyalog heyecanı daha da artırmaktadır:

“Rüzgâr: Senin yavrun nerede?”

“Anne kırlangıç: Ben onu mor krizantemler açan ve bahçeye yuvarlanmış bir kırık testi içine bıraktım.”

Gözyaşının yavru kırlangıca anlatmaya devam etmesi heyecanı en yükseklerle çıkarmaya yetmektedir: “Bu sözleri söylediğinde ben onun gözünden süzüldüm ve rüzgâr beni kaparak buralara kadar getirdi. Ben de bu çiçeğin üzerine kondum ve çok da yorgunum, artık damlayıp uykuya dalmak istiyorum.”

Kuş, gözyaşının annesinin gözyaşı olduğunu anlamıştır. Annesine kavuşmanın, ondan bir şeyler görmenin vermiş olduğu heyecan bambaşkadır. Yazarın yazdığı gibi “yavru kuşun

yüreği ters düz olmuştur.” Hemen kalkar, gagasını açar ve annesinden gelen yorgunluktan bitap düşmüş gözyaşını gagasından içeri alır ve sanki annesinin kanatları altında sıcacıkmiş gibi gözyaşının sıcaklığıyla uykuya dalar.

Hikâye biter fakat okurun içinde bulunduğu ağlamaklı, duygulu hal son bulmamaktadır. Bir annenin yavrusuna karşı beslediği duygu zirve yapmaktadır. Anne sıcaklığının vermiş olduğu huzurla yavru kırlangıç da huzur bulur ve uykuya dalar.

İşte Karaliyçev’in okuru duyguya sürükleyen büyüü anlatım tarzında gizlidir. Daha il cümlelerine şöyle başlamaktadır: “İncecik bir sonbahar yağmuru çiseledi. Bahçedeki sarı yapraklar parladı. Asmanın altındaki iri üzüm taneleri şişti ve zarları çatlamaya başladı. Mor krizantem çiçeklerini, sarı yaprakların içine yuvarlanan çatlak saksının üzerine eğdi. Küçük kırlangıç kuşu testinin dibinde kıvrılıp soğuktan ve kederden titredi.”

“Anne Gözyaşı” adlı masala bu harika giriş, yazarın şiirsel-romantik bakış açısının dokunuşuyla, krizantem çiçeği ve meyvelerle sarkan asmalarla dolu bahçe avlusunun tipik Bulgar atmosferinin yazarın anlatımıyla nasıl canlandığını ve resmedilen tablonun renklerinin, canlandırıcı ve yaratıcı düşüncenin büyüleyici kalemiyle nasıl hareketlendiğini görmekteyiz.

Yukarıda anlatılanlarda da görüleceği üzere Karaliyçev masallarında adeta sihirli dünyalar yaratmaktadır. Seçmiş olduğu yakıştırmalar, çizmiş olduğu resim, kullanmış olduğu üslup yazarı gerçekten de eşsiz kılmaktadır. Yazar her zaman eserlerinde okurun kalbine dokunmayı hedef seçmiştir. Bu yazar en büyük çocuk yazarlarından biri yapan özelliğidir. Bu duygusal sahneler içinde Bulgaristan’ı konu edinmeden geçmemektedir. Yazarın en önemli özelliklerinden biri de vatan sevgisini aşılmasıdır. Bunu yazarın bütün eserlerinde görülmektedir. Bir insan için dürüstlük, sevgi ve vatan sevgisinden daha büyük kazanım yoktur. İşte Angel Karaliyçev eserlerinde hep bunlara vurgu yapmaktadır.

Genel bir değerlendirme yaptığımızda; Sonbahar manzarası üç aşamada çizilmektedir. Bu üç tanımlayıcı tanım, mutsuz kırlangıcın deneyimlerinin yarattığı hüznü ruh halini oluşturmaktadır. Sakatlanan kırlangıcın talihsizliği anlatıcı tarafından anlatılırken, annesinin çektiği acılar ise rüzgârın getirdiği gözyaşıyla anlatılmaktadır. Kuşun ruh halinin tanımı, kısmen dolaylı olarak inceden inceye psikolojik olarak aktarılmıştır: “Annesi sıcak ülkelerde kayboldu. Bu yağmurlu gecede onu kim ısıtacak?”

Simeon Sultanov bu masalı incelediğinde üç diyalog kurulduğunu belirtmektedir. Bunlar, anne ile kırlangıç arasında, anne ile rüzgâr arasında ve kırlangıç ile gözyaşı arasındadır. Kapladığı hacim açısından bakıldığında manzara ve diyalog masala daha hâkimdir.

Okyanusta yaşanan fırtına olayları daha hareketli anlatılmaktayken, sakat kırlangıcın yalnızlığını anlatan ve zamanın dayanılmaz derecede yavaş aktığı anlarda yavaşlama gözlemlenmektedir.

Sultanov’a göre, üç diyalog aracılığıyla yazar, aynı anda gerçekleşen farklı olayları anlatarak eşzamanlı bir deneyim oluşturmayı başardığı ortaya çıkmaktadır. Bu tarz bir anlatım tarzı halk masallarının doğasında yoktur. Bu Karaliyçev’e özgü bir yazım tarzıdır.

Birçok halk masalında hayvanlara veya doğaya atfedilen alışlagelmiş semboller vardır. Masalların çoğunda tilki daima kurnaz, kurt değişmez bir şekilde aptal, tavşan da her zaman korkaktır. Karaliyçev’in masallarında ise kahramanlar farklı bir tarzda kendisini göstermektedir. Çoğunlukla ve sıkça kuşlar, karıncalar, ağustos böcekleri halkın çilesini sembolize etmektedirler. “Anne Gözyaşı” adlı masalda da bu kendisini göstermiştir: “Kanadı yangından yanan küçük kuş, akrabalarıyla birlikte güneye uçamaz ve kışı krizantem çiçeğinin altında, kırık bir testinin içinde geçirir.”

“Anne Gözyaşı” adlı masal da aslında bir bakıma hikâye gibidir. İki türe ait özellikler bir arada bulunmaktadır. Aslında Angel Karaliyçev’in masalları ile hikâyeleri arasında bir adım fark vardır. Zaman zaman bu ikisi birbirine temas ederek ve bazen de birbirlerinin içine girerek kendilerini göstermektedirler. Olaya katılan sihirli yaklaşım da anlatıyı büyüleyici bir atmosfere götürmektedir. Yazarın kullanmış olduğu lirizm ile masal adeta şiirselleşmiştir.

4.3. “Trimata Bratya i Zlatnata Yabılka” (Üç Kardeş ve Altın Elma) Masalı

Angel Karaliyçev’in diğer masallarından farklı olarak “Üç Kardeş ve Altın Elma” masalının türü bir sihirli masal veya diğer bir deyişle büyü masalıdır. Büyü masallar, dinleyicilerini ve okuyucularını, zamanın sonsuz olduğu güzellik ve harikalarla dolu bir dünyayla tanıştırmaktadırlar. Eylem genellikle ailenin ev ortamında başlamaktadır. Büyü ya da diğer bir deyişle peri masalının karakterleri genellikle küçük aile çevresinin üyeleri olan anne, baba, oğullar ve kızlardır. Konu ilerledikçe aksiyon, aile ve ev ortamını terk ederek yeni diyarlara ve dünyalara doğru ilerlemektedir. Böylece okur, kendi bilincine yabancı ve açıklanamayan olgu ve olaylarla tanışmış olmaktadır. Çirkin olanı güzele dönüştüren

fantastizmin özelliğinde kaynaklanmış da olsa bir bilgi kazanır. Dünya güzelleşir, kötülük yenilir, adalet hâkim olur.

Büyülü halk masalı “Üç Kardeş ve Altın Elma”, aralarında Elin Pelin, Ran Bosilek ve Angel Karaliyçev’in de bulunduğu çok sayıda yazar tarafından tekrar anlatılıp geliştirilmiştir. Ana unsurun macera olduğu masalda olaylar üç kardeşin maceraları ve karşılaştıkları engeller etrafında gelişmektedir.

Daha spesifik olarak, “Üç Kardeş ve Altın Elma”nın yapısı hiyerarşik olarak inşa edilmiştir ve ana karakter üç denemeden geçmektedir: Ejderhayı yenerek sihirli bir yüzük elde etmek, ejderhayı öldürmek ve en küçük kardeşin şahini beslemek için ayaklarından keşmiş olduğu et parçasıdır.

Metinde pek çok sembol de mevcut: elma (aşk, evlilik, gençlik), yüzük (birlik ve bütünlük), koç (doğurganlık), altın (ışığın saf yansıması) ve üç sayısı (sihir barındırır ve merak uyandırır). Büyülü görüntüler ve inanılmaz olaylar da hikâyeyi okurken içimizi kaplayan büyü ve gizemli duyguya katkıda bulunmaktadır. Onlar sayesinde okuyucu, irade ve arzusunun yardımıyla her şeyin mümkün olduğu başka bir dünyaya kendini taşımayı başarmaktadır.

Baştaki satırlarda anlatılan büyü masalın tüm bu sanatsal özellikleri, Bulgar halk masalı “Üç Kardeş ve Altın Elma” da aktif olarak mevcuttur. Eylemin zamanı belirsizdir: “Bir kadının üç oğlu vardı. Avluda büyüyen bir elma ağacı vardı.”

Bu kadın ne zaman yaşadı ve neden tam olarak bahçesinde elma ağacının dalları büyümeye başladı, bunu okur bilmemektedir. Ancak masalın başında oğulların sayısı tam olarak belirtilmektedir ve bu üçtür. Üç rakamının dinleyicinin hayal gücü üzerinde özel bir çekiciliği ve tuhaf bir etkisi vardır. Gizli bir sırrı var gibidir. İlgi ve merak uyandırmaktadır. Olağanüstü bir şeyin beklentisi, okurun ilgisini dikkatini artırmaktadır. En inanılmaz olanı bile gerçek olarak kabul etmeye hazırdırlar. Bir mucize bekliyorlar. Gerçekten de bu mucize şöyle olmaktadır: “Avluda, her yıl bir altın elma doğuran bir elma ağacı vardı.”

Büyülü hikâye inanılmaz ve tuhaf olanı tanıtmaktadır. Ağaçta sıradan bir elma değil, altın bir elma vardır. Bu elma sadece bir tanedir. Bu bir rakamı okurun içgüdüünü veya bilincini kışkırtmaktadır. Kişi aktif olarak düşünmeye başlar. Kadının üç oğlu vardır ama yalnızca bir elma vardır. Burada insan ve mucize birbirine karşıttır. Büyülü masaldaki her karakterin kendi hayali ve hayattaki güzel hedefleri vardır. Her insanın hayatı sıradan ve çoğu

zaman sihirden yoksun olmasına rağmen, benzer, güzel bir “altın rüya” yı insan her zaman düşünmektedir.

Karaliyçe’ın anlattığı masalda üç kardeşin görevi ağaçta büyüyen ve her yıl belirsiz biri tarafından çalınan altın elmayı korumaktır. Gece bilinmeyenden elmayı korumak için başta en büyük kardeş ağacın yanına gitmekte ama giderken yanına bir torba ceviz almaktadır. Onun savaş araçları, insan yaşamının günlük eziyetinden alınan tanıdık şeylerdir. Kötülüğe karşı bir silah değiller. Bu nedenle, mutluluk beklentileri yalan olmaya devam etmektedir ve nihayetinde altın elma çalınmaktadır. Aynı son ortanca oğlu da beklemektedir. Sıra, üçüncü yılda, şansını deneyecek olan ailenin üçüncü oğluna gelmiştir.

Burada üç rakamı büyüdür. Her zaman en değerli, en güçlü, en akıllı ve en cesur olanı belirleyecek olan büyük zorlukların ve denemelerin sayısını göstermektedir. Ama en değerlisi her zaman hayattaki bilinmeyen ve korkutucu şeylerle en çetin mücadeleyi veren ailenin üçüncü oğludur. Üçüncü oğul yalnızca kendisine ve aklına güvenir. Karşı koymaya hazırlanıyor, kazanmaya hazırdır ve korkunç ejderhayı korkusuzca beklemektedir: “Bir ejderha gelip elmaya uzandı; oğlan ona bıçağı sapladı ve ejderha kaçtı.”

Karaliyçe’ın bu masalında da karanlık kötülüğün ve bilinmezliğin kaynağıdır. Böylece kötülüğün güçleri insanın karanlık ve bilinmeyen tarafıyla bağlantı kurmaktadır. Yazarın dünyası yine aydınlık ve karanlığa, iyi ve kötüye bölünmüştür.

“Üç Kardeş ve Altın Elma” da korkunç ejderha “gece yarısı”, yani gecenin en karanlık zamanında gelmektedir. Korkunç ejderha mağarada yaşamaktadır. Mağara da yaradılış olarak karanlıktır ve bilinmezliği çağrıştırmaktadır. Karanlık, kötülüklerin dünyasındaki yalnızca bir parçadır. Karanlık genellikle bilinmeyen ve korkutucu olan yeraltı dünyasında yaşamaktadır. Üç kardeşten yalnızca en küçüğü bilinmeyenin korkusunu yenebilmiştir. O, tek başına mağaranın dibine ulaşmakta ve korkunç ejderhanın evine girmektedir: “İçeri girmiş ve ejderhayı öldürmüş.”

Hikâyenin devamında ejderhanın en küçük kızı olan üçüncü kız, kadının en küçük oğluna âşık olur ve ona sihirli bir yüzük vermektedir. En küçük erkek kardeş kötülüğe karşı mücadelesini sürdürmektedir. O, yeraltındaki dünyaya düşmüştür. Bu yeraltı dünyasında da ilkinden daha korkunç bir ejderha varır. Bu ejderha insanları yemektedir. En küçük oğlanın yine yardım yapıp yukarıdaki dünyada kalmış olan sevgilisine kavuşması gerekmektedir. Bunu da başarınca insanların hayatı daha güzelleşir.

En küçük oğlan yukarıdaki dünyaya tırmanırken yine karşısına Karaliyçev’in diğer eserlerinde okurlara tanınan gelen “kartallar” çıkmaktadır. Kartal yavruları üç başlı bir yılan tarafından tehdit edilmektedirler. Hikâyenin kahramanı onun da üç kafasını bıçağıyla kesmiştir. Yazarın diğer hikâye ve masallarında olduğu gibi burada da köyülük yenilmiş ve iyilik kazanmıştır. İyi bir işin büyüğü, mucizevi bir gücü vardır. Kartalların koruması ancak masallarda olmaktadır: “Ey kardeşim, senin için ne yapmamızı istersin?”

Küçük kahraman kartalların kanatları arasında yukarıya doğru yükselmekte ve mutluluğa erişmektedir. Mutluluğa doğru giderken sonuna kadar acı çekecek ama mutluluğu elde edecektir.

Bu masalda da gerçek ile fantastik olan birbirine girmiş şekildedir ve iç içedir. Bilinmeyen yeraltı dünyasında tıpkı gerçek dünyada olduğu gibi insanlar, evler ve ağaçlar vardır. Ejderhanın kızları gerçek dünyadaki kızlar gibi normal kızlardır ve evleneceklerdir. Her peri masalında olduğu gibi burada da kartallar konuşmaktadır.

Hikâyelerden farklı olarak masallar her zaman mutlu sonla bitmektedir. Karaliyçev’in masallarında da bu böyledir. “Üç Kardeş ve Altın Elma” adlı masalda da hayatın zorluklarıyla mücadele vardır ama sonunda yine kazanan doğruluk vardır. Karaliyçev’in masallardaki amacı, insanlara ve çocuklara ümit aşılaktır. Günün getirdiği zorlukların yanında kısa da olsa okuru sihirli dünyalara götürmekte ve bu arzusunu bu şekilde gerçekleştirmektedir. Yazar, hayatta iki çocuğunu kaybetmiş olsa da diğer çocukların mutluluğu için yazmaya devam etmektedir. Masalları aracılığı ile onlara umut aşılamanın yanında kendilerine güvenmeleri için de manevi bir güç kazandırmaktadır.

4.4. “Koyto Ne Raboti, Ne Tryabva Da Yade” (İşlemeyen Dışlemez) Masalı

İsmi bir Bulgar atasözünden alan bu masal Angel Karaliyçev’in yanı sıra Ran Bosilek ve Asen Raztsvetnikov tarafından da anlatılmıştır. Başta bir halk masalına dönüşen ve halk arasında da anlatılan bu atasözü zamanla yukarıda bahsedilen yazarlar tarafından tekrar anlatılarak bu yazarlarla anılmaya başlanmıştır. “İşlemeyen Dışlemez” olarak var olan masalın başlığı diğer yazarların elinde “Tembel Bogdanka” ve “Nazlı Bogdanka” adını almıştır. Her masal farklı başlık taşısa da okura vermek istenen öz aynı kalmaktadır.

Masalın birinde ilk cümleler, “Bir köyde genç ve güzel bir kız olan Bogdanka yaşamaktaydı. Anne ve babasının tek evladıydı ve bu nedenle ailesi onu çok şımartmıştı” diye

başlarken bir diğesinde ise “Galina evlendiğinde annesi yaşlı dünürlerini şu sözlerle tembihliyordu: - Ana kuzusu kızı yormamalı, ona şimdiye kadar çalışma öğretilmedi. Onu koruyun, kollayın. Evi ve avluyu süpürmesi için ona süpürge vermeyin, çünkü gözlerine toz kaçacaktır.”

Angel Karaliyçev tarafından tekrar anlatılan bu halk masalı tipik bir Bulgar folklorü tarzında anlatılmış olup, çok çalışmayı bir değer olarak ön plana çıkarmaktadır. Çalışmak ve diğeri bir ifadeyle emek yüzyıllardır Bulgar kültüründe merkezi bir rol oynamıştır. Vazgeçilmez bir erdem olarak kabul edilen emek, birçok Bulgar halk masalının olay örgüsünün temelini oluşturmuştur. Bu ve bu tür masallar Bulgar eğitim sistemine dâhil olarak daha ilkokul çağlarındaki genç nesillere derslerde okutulmaktadır.

“Çalışmayan yemek yememeli” masalının işlevi öğreticidir ve bu kendisi daha başlıkta ortaya çıkarmaktadır. Masalda ana hedef emeği taçlandırmak ve tembelliği yermektir. Masal ile birlikte çocuklara bilgelik, nezaket, iyilik, saygı, dürüstlük ve sorumluluk duyguları öğretilmektedir. Deyim yerindeyse, “İşlemeyen dişlemez” okurlara biraz aşırı ve modası geçmiş bir ifade olarak gelebilir. Ancak bu mesajın daha derin bir anlamı vardır: almak için aynı zamanda vermek gerektiğini, kimsenin diğesine borçlu olmadığını öğretmektedir. Böylece çocuklar küçük yaşlardan itibaren bağımsız olmayı, sorumluluk sahibi olmayı, yardım etmeyi ve evdeki görevlere katılmayı öğrenmektedirler. Karaliyçev’in en büyük özelliklerinden biri de bu değil midir? Her zaman iyi ve kötüyü yan yana vermektedir ve okura seçim hakkı sunmaktadır. Her zaman yazar iki dünyayı yan yana getirmektedir. Bu yazarın diğeri eserlerinde de mevcuttur. Karaliyçev her zaman milli ve manevi değerlere vurgu yaparak bu değerli olguları okuyucuya kazandırmayı amaçlamıştır.

Karaliyçev’in kendi kalemiyle tekrar anlatmış olduğu bu masaldaki halkın bilgeliği bugün bile geçerliliğini korumaktadır. O kadar bilimsel ve teknik ilerleme olmasına karşın ve günümüzün ahlaki temelleri, atasözünün olduğu zamandan tamamen farklı olmasına rağmen geçerliliğini hiçbir eksiklik olmadan devam ettirmektedir. Burada ortaya çıkan çok önemli bir sonuç vardır: En tatlı zafer, zor kazanılan ve adil bir şekilde ödüllendirilen zaferdir.

4.5. “Nay-Hubavite Ritse” (En Güzel Eller) Masalı

Bu masal da bir önceki masal gibi bir halk masalıdır ve çeşitli yazarlar tarafından anlatılmıştır. Burada da yine emek yüceltilmekte ve tembellik yerilmektedir.

Bulgar halk sanatı kendi değerlerinde her zaman çalışkanlığı ön plana çıkarmıştır. Bulgar folklorü “İşlemeyen dişlemez”, “Çalışmak insanı güzelleştirir” gibi atasözleri ve deyimlerle zengindir. Bulgar halkı bu gibi değerleri önemseydiğinden, bunları sadece atasözlerinde bırakmayıp bunlara masallar da yazmıştır. Emekle ilgili en popüler masallar arasında, başka isimlerle de anılan “En Güzel Eller” ve “Kim Daha Çalışkan” isimli masallardır. İki masalın başlığı farklı olsa da sonuç ve öğretisi aynıdır.

Bulgar halk masalı “En Güzel Eller”, bir nehir kenarında dinlenen ve diğer ikisinden en güzel ellere kimin sahip olduğunu görmek için yarışan üç kadını anlatır.

Yanlarından “yaşlı bir kadının” geçmesi tesadüf değildir. Yaşlılık burada bilgeliğin ve tecrübenin sembolüdür. Yaşlı bir adam veya yaşlı bir kadın, birçok Bulgar halk masalında, gençlerin nereye gidecekleri ve belirli bir durumda ne yapacakları konusunda tavsiye isteyebilecekleri kişiler olarak ortaya çıkmaktadır. “En Güzel Eller”de de durum farklı değildir. Yaşlı kadın gençlere en iyi ellerin çalışan eller olduğunu, çünkü dünyanın onlara bağlı olduğunu öğretir. Onun refahına katkıda bulunurlar. Çalışmayan eller görünüşte güzel olabilir ama gerçekte hiçbir işe yaramazlar. Ve yine başka bir Bulgar atasözünden de bildiğimiz gibi “çalışmak insanı güzelleştirmektedir” (работата краси човека).

“En Güzel Eller” masalı öğretici bir karaktere sahiptir. Buradan çıkaracağımız ders, çalışmanın insani bir iyilik olduğu ve saygı duyulması gereken bir değer olduğu, tembelliğin ise bir utanç kaynağı olduğudur.

4.6. “Zlatnoto Momıçe” (Altın Kız) Masalı

Angel Karaliyçev’in Bulgar edebiyatında haklı yer edinmiş olan doğaüstü masallarından bir tanesidir. Yine bu masal bir halk masalı olup, yıllar içinde ağızdan ağıza anlatıldığı için farklı anlatım şekilleri ortaya çıkmıştır. Bu masal da farklı Bulgar yazarları tarafından kendi üsluplarınca anlatılmıştır.

Fantastik masallarda bilindiği gibi kahramanlar ve olaylar gerçek üstü güçler sahiptirler. Yine bu masalların sonu hep iyilikle bitmektedir. Genellikle iki güç veya iki zıt karakter birbiriyle mücadele içindedir.

Bulgar okullarında 5. sınıfta okutulan bu masalda da yine Karaliyçev’in masallarına özgü iki dünya vardır. Bir tarafta iyi ve güzel huylu kız, diğer tarafta ise kötü karakteri temsil eden başka bir kız vardır. Yani masal iki ayrı karaktere sahip iki ayrı kızdan bahsetmektedir.

Kızlardan biri olan “altın kız” iyi kalpli ve çalışkandır, dolayısıyla bu özelliklerinden dolayı ödüllendirilmekte ve ayrıca güzellik de kazanarak “altın kız” a dönüşmektedir. Diğer kız ise bu kızı çekememekte ve ona elinden gelen her türlü kötülüğü yapmaktadır.

Masalda aynı zamanda kötü bir aile harmoniği çizilmektedir. İyi kızın babası ailede etkisizdir. İkinci eşinin ısrarlarıyla kendi kızını ormana yaşamaya gönderebilmektedir. Kötü olan ikinci eş ve yine kötü bir karaktere sahip kendi kızı iyi karakterli “altın kız” a hep kötülük yapmaktadırlar. Tüm çabalarına rağmen kötü kız ailenin üvey kızından daha güzel olamamaktadır.

Bu masalda yazar Angel Karaliyçev tarafından işlenen tema aslında çok basittir: “Herkes hak ettiğini almaktadır”. Her yapılan iyiliğe karşılık insan iyilik bulmakta ve tam tersi, yapılan her kötülüğün de insanın kendisine kötülük olarak döndüğü gerçeği ortaya çıkmaktadır. Masalda ayrıca bencillik ve yalan teması da vardır. Daha zengin olma duygusu insanı mutsuz yapmaktadır. Yalana başvuran insan zamanla bu yalanın kendisini bulduğunu fark etmektedir.

Bu masalda hikâyenin geçtiği yer de diğer fantastik masallarda olduğu gibi kendi yerinden ve evinden uzakta bir yerde geçmektedir. Bu yabancı yer kendi yurduna hiç benzememektedir. Bu uzak ve zorlu diyarlarda insan kendi kazanımları, aklı ve değerleriyle baş başa kalmaktadır. Bu masalda da iki farklı karakter sahip iki kız ormana bırakılmıştır ve yabancı bir evde kalmaktadırlar. Bu onlar için bir sınav ve hayallerini gerçekleştirme yeridir. Beklenilmedik bir yabancı yer ve zorlu ortamlarda onlar kendi içlerindeki değerlerini ortaya çıkarmakta, onların karakterlerini ortaya koymakta ve ilerisi için nasıl farklı bir kaderleri olacağını da göstermiş olmaktadır.

Burada da görüleceği üzere Angel Karaliyçev’in yazdığı birçok eserinde olduğu gibi bu eserinde de iki farklı dünya vardır. Bu iki farklı dünyada yazar iyi olan tarafın nihai galibiyetine vurgu yapmıştır. İyi olan hep kötülüğü yenmiştir. Bu şekilde okura milli ve manevi değerleri sevgi diliyle kazandırmasını bilmiştir. Okur masalı okurken iyi olan tarafın bütün engellere ve zorluklara rağmen ve kötü olan tarafta var olan tüm güçlere rağmen iyiliğin kazandığını ve kötülüğün kaybettiğini görmenin mutluluğu yaşanmaktadır. Karaliyçev’i de bu kadar sevilen bir yazar yapan da budur. Masalları anlatırken katmış olduğu üslup onu bu alanda eşsiz yapmaktadır.

Angel Karaliyçev’in masallarına genel olarak baktığımızda; masallarında anlatım yeteneğinin tüm gücüyle kendisini gösterdiğini hissetmekteyiz. Olayların gelişimi hızla

ilerlemekte ve olaylar birbiri ardına gelmektedir. Olay örgüsü çeşitli değişimlerden geçmektedir. Bulgar edebiyat masalında ilk kez, gerçek ve fantastik olanın bu kadar harika bir şekilde iç içe geçmesiyle karşılaşyoruz ki böylece yazar her yerde iyiyi bulmaktadır. Bu iyilik sadece insanlar arasında değil, aynı zamanda hayvanlar arasında, hatta cansız nesnelerde bile kendisini göstermektedir.

Angel Karaliyçev'in Bulgar edebi masalına getirdiği cesur kurgu yenilikleri ve aynı zamanda masalı da şimdiye kadar olmadığı gibi benzersiz şekilde geliştirmiş olması, onun hikâyeyi masala yaklaştırma yönündeki bariz arzusunu gösteren gerçeklerdir.

Yazarın 3 cilt halinde yayınlanmış olan “Masal Âlemi” adlı kitaplarının, taşıdığı olduğu bu başlığına rağmen içinde sadece masalları değil aynı zamanda hikâyeleri ve efsaneleri ile yolculuk notlarını da içermesi tesadüf değildir. Dünyaca ünlü masal yazarı olan Hans Christian Andersen'in eserinde de benzer bir şey gözlemlenmektedir. Yazarın masal olarak bilinen eserleri aslında hikâyelerdir veya hikâyeye gibi görünen eserleri aslında masaldır. Buna en büyük örnek yazarın “Kibritçi Kız” adlı eseridir. Yazarın buna benzer başkaca eserleri de mevcuttur.

Bir yazar olarak düşünüldüğünde Angel Karaliyçev birçok türde eser vermiş olsa da Bulgar okurları tarafından daha çok masal yazarı olarak tanınmaktadır. Angel Karaliyçev masal olarak adlandırdığımız türünde de aslında masal anlatmıyor; Karaliyçev “masal dünyası” yaratıyor. “Masal Dünyası”, yazarın sadece masallarını tanımlayıcı ve birleştirici bir unsuru değildir. Yazar, bunu “Ayıcık”, “Krali Marko” ve “Altın Paralar” adlı kitaplarını oluştururken keşfediyor. Daha sonra da yine kendisine ait olan masalları aynı başlık altında birleştiriyor ve üç cilt halinde yayınlıyor. Bu üç cilt halinde yayınlanmış olan “Masal Âlemi” (1930-1933) adlı masal kitapları Karaliyçev masallarının tipik birer temsilcisidir.

Karaliyçev'in masal dünyası sadece kendisinin yazdığı masallardan ibaret değildir. Yazar, başkaca masalları da kendi ustalık süzgecinden geçirerek okura kendi üslup ve değer çizgisinde anlatmıştır. “Dedenin Tespihi” (1932) ve “Ocağın Etrafında” (1936) bunlardan sadece bazılarıdır. Bunlar yazar için “soğuk” veya “donuk” birer olgu değil, kendisi için son derece önemli olan, kendi halkının kültürü ile örf ve âdetini yansıtan insanların iyimser ve saf ruh halidir. Masal aracılığıyla yazar Bulgar toplumunun “kendi öz” gerçeğini yakalamaktadır.

Karaliyçev'in, çocuklar için yayınladığı ilk kitap olan “Ayıcık” (1925)'da yer alan “Buğday Somunu” adlı masal yazarın, halkın “kendi öz”ünü yansıttığı eserin yeniden dirilişidir.

Halka mal olmuş masalları kendi dilinden yeniden anlatırken yazar, olaylara yerel dilin kullanımlarını da katmaktadır. Dünya dışı olayları anlatırken dahi onları hep yeryüzüne dayandırmaktadır. “Ayıcık” (1925) adlı kitabının “Şeytancık” adlı masalında “öbür” dünya, “bu” dünyanın hacimce küçülmüş halidir aslında: “Mandaları kilise kadar büyük, demetleri ise evler kadardır. İnsanlar, kuyunun yanındaki kavak kadar uzun boylu. (...) Tarlaların arkasındaki bir yerden köy bacaları tüter. Kilisesi Kocabalkan gibi, çan kulesi ise gökyüzüne saplanmışçasına kaybolmuştur,” “Çepino Ejderhası” adlı masalında yazar ejderhayı şu ifadelerle özellikle tanımlamaktan kaçınmaktadır: “Size onu tarif edemem, çünkü hiç ejderha görmedim.” Bu, yazarın “bilgisizliği” ve sihirli masal okuyucusu ya da dinleyicisinin de “bilgeliği” açısından paradoksal bir durumdur. “Şeytan” adlı masalında bir sahnesinde de yazarın şu sorusu gelmektedir: “Sen şeytanı gördün mü? Görmedin. Ama ben gördüm.” Bütün bunlar yazar ile okuyucu arasındaki güçlü ve önemli bağı oluşturmaktadır. Gerçek ile masalsı olanın birbirlerine bu kadar girintili olması Karaliyçev’in masallarının tipik karakteristiğidir. Yer yer birbiriyle mücadele içinde olan, yer yer de birbirlerini tamamlayan bu iki olgu, Karaliyçev’de birleşince, okurda nesiller boyu süren ve unutulmayacak izler bırakan bir yaşam sunmaktadır. Bu iki olgunun birbirleriyle olan ilişkisinden dolayı Karaliyçev’in eserlerinin tarzının masal mı hikâye mi olması gerektiğini de tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Yazarın bir eserinde hikâyenin başladığını belirtmesi işimizi kolaylaştırmaktadır. Bu örnekleri daha da çoğaltabiliriz.

Angel Karaliyçev’in masal dünyası “beyaz”dır da. Bunu Svetlana Stoyçeva 2009 yılında çıkarmış olduğu “Beiyat prikazen svyat na Karaliyçev” (Karaliyçev’in Masalsı Beyaz Dünyası) adlı kitabında da konu edinmiştir. Bu beyazlık kendini çeşitli silüetlerde bulmaktadır. Bazen bu beyazlık masalın başlığında, bazen bir taşta, bazen dünyaya iyi bir bakış açısında, bazen saflıkta, yani dünyadaki tüm “beyaz”larda. Bu beyazı masallarındaki olayları anlatım biçiminde ve tarzında bulabildiğimiz gibi bir masalın başlığında da bulabiliriz: “*Beliyat svyat*”⁹⁶ (Beyaz Dünya). Bu, daha, yazarın yetişkinler için yazdığı ilk kitabı olan ve 1923 köylü ayaklanmasını konu edinen “Çavdar”da sığındığı bir üsluptur. Nasıl ki başka bir Bulgar şair olan Geo Milev kendi felsefi dünyasında kardeş kavgalarına karşı koyuyorsa, Angel Karaliyçev de durmadan ve sürekli olarak satırlarını (daha ziyade çocuk masallarını) “beyaz” ile doldurmaktadır: “*А воловете, като два големи бели орли, се бяха спрели на върха на хълма с вдигати глави. Дошли са от небето. Слезли са да донесат благословение и сила на земята, която ще*

⁹⁶ Yazarın 1929 yılında yayınlanan „Bogorodična silza“ adlı kitabında bu isimde bir masal vardır.

роди хляб. Два бели божји пратеници”⁹⁷ (İlkbahar adlı eseri). (Ve öküzler, iki büyük beyaz kartal gibi, başlarını kaldırmış olarak tepenin zirvesinde durmuşlardı. Cennetten gelmişler. Ekmek üretecek ülkeye bereket ve güç getirmek için gelmişler. Tanrı'nın iki beyaz elçisi.) Çocuklar için “Çocuk Sevinci” dergisinde yayınlamış olduğu ilk masalı olan “Şeytan”da beyazdan bahsetmektedir: “Снежинките падат како мѣнички бели ангелчета.” (Kar taneleri minicik beyaz melekler gibi düşmekteydiler). Yine “Çocuk Sevinci” dergisinde, başka bir Bulgar yazar olan Ran Bosilek tarafından yayınlanan yazarın “Buğday Somunu” adlı masasında “beyaz” yağmuru yaşanmaktadır: Bu öyle bir “beyaz” güzelliğidir ki, ancak bir çocuğun gözlerinde ve hayalinde bu kadar güzel yaşatılabilir: “Vanyo ve Kunyo gözlerini terli pencereye yapıştırdılar. Geniş, beyaz yolu gördüler. Gökten kar düşmüş; bir insan boyu. Ağaçları doldurmuş, küçük evleri doldurmuş, ormanı doldurmuş”⁹⁸. Başka bir satırında da yine beyaz vardır yazarın. Hasta annesine bir üzüm tanesi bile götüremeyen bülbülün sıkıntısı o kadar büyüktür ki, taşı dahi çatlatır. Tabi burada yine taş beyazdır: “Ağzını açıp şarkı söyledi ama şarkısı o kadar acıklıydı ki, yolun kenarında duran beyaz taşı ağlattı. Taşın iri gözyaşları adeta toza vururcasına düştü”⁹⁹.

4.7. Masalların Genel Değerlendirmesi

Angel Karaliyçev’in eserlerinin bu kadar sevilmesinin en önemli nedeni hiç kuşkusuz barındırdığı duygusallıktır. Kullanmış olduğu üslup ve barındırdığı duygusallık, yazarı Karaliyçev yapan en önemli nedenlerden biridir. Duygusal bir eserden bahsedeceksek tabi ki yazarın 1934 yılında yayınladığı “Su Kuyusu” kitabında yer alan “Anne Gözyaşı” masalı birinci sırayı almaktadır. Burada annenin sınımsız gözyaşı istenmeyen bütün olayları bertaraf etmektedir.

“Yazar eserlerinde anne sevgisinden ve gözyaşından sık sık bahsetmektedir. Hatta bu anılan masaldan çok önce olmaktadır: 1930’da çıkan “Kutlu Adam”, “Mavi Gözlü Kızın Gözyaşları”; 1931’de çıkan “Karınca Hikâyesi”nden “Gümüş Kanatlı Küçük Kuşun Gözyaşları” , “Anne Yemini” ve “Kırlangıç Kuşu” ile “Anne Gözyaşı”ndan sonra 1936’da yayınlanan “Tanrı’nın Hizmetkârı”ndan “Anne”¹⁰⁰.

⁹⁷ Yazarın 1925 yılında yayınlanan “Rij” adlı kitabında bu isimli bir hikaye vardır.

⁹⁸ 1925 yılında yayınlanan “Detska radost” adlı dergide yazarın “Jitenata pitka” adlı bir hikayesi yayınlanmıştır.

⁹⁹ Yazarın 1931 yılında yayımlanan “Mraveška istoriya” adlı kitabında “Esenna prikazka” adlı bir masalı vardır.

¹⁰⁰ Stoyçeva, Svetlana: Beliyat prikazen svyat na Karaliyçev, Sofya: Hemus, 2009, s. 62.

Karaliyçev'in, anne sevgisinin barındırdığı sihirli gücü, diğer tüm sihirli olaylardan ve olgulardan daha üstün tuttuğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle okuyucunun ilgisini çekerler ya da çekmezler. Onun için Karaliyçev okuru gönülden duygusaldır. Masallarının karşıya yansıttığı duygu ve düşünceleri gönülden hissederek. Bu o kadar yoğundur ki, kaç nesildir bıkmadan ve kendisinden bir şey kaybetmeden devam edebilmektedir.

Yazar, eserlerinde naif ve mutlu insanlığın pastoral bir dünyasını değil, masum ama mutsuz bir insanlık dünyası inşa etmektedir. Eserlerindeki kahramanlar kendisiyle ve içlerindeki kutsal dünyasıyla barış içinde yaşamakta, ancak sosyal dünya ile çatışmaktadırlar. Bu nedenle, öykülerindeki “iyi”, her zaman mutlak bir refaha ulaşmaz. Diğer bir deyişle halk masallarında olduğu gibi hikâyelerde “kötü” cezalandırılmaz, daha ziyade, kötüye rağmen “iyi” onaylanır. Kötülük acı getirir ama iyiliği tehdit etmemektedir. Bu yönüyle, Karaliyçev gibi olan yazar sayısı çok değildir.

Peki, yazar kendisini nasıl bir yazar olarak görmektedir? Karaliyçev, bir söyleşide kendi yazarlığı hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Никак не обичам това определение “детски писател”... Винаги съм се мъчил да правя изкуство... Аз винаги си представям живи хора, на които трябва да разкажа нещо. А че ме разбират и едните и другите – причината за това май е в обикновенните народни думи на писателски език. Стремежа към простота, точност, яснота, към интонацията на разговорната реч – ето на какво никога не изменям.”*¹⁰¹ (“Çocuk yazarı” tabirini hiç sevmiyorum... Hep sanat yapmak için çabaladım... Hep, kendilerine bir şeyler anlatmam gereken canlı insanları hayal ettim. Her iki tarafın da beni anlamasının nedeni galiba sıradan halk kelimelerini yazar diliyle söylememdir. Sadelik, netlik, açıklık ve günlük konuşmanın tonlamasını yakalama gayreti – işte hiçbir zaman taviz vermediğim şey).

Bu söylenenler ışığında aklımıza hemen yine Bulgaristan'ın en ünlü yazarlarından olan Elin Pelin'in Karaliyçev için söyledikleri gelmektedir. Elin Pelin Karaliyçev'in yazı tarzı için *“той пише за възрастните като за деца и за децата като за възрастни”* (O, yetişkinler için çocuklara yazar gibi, çocuklar için de yetişkinlere yazar gibi yazmaktadır) demiştir.

Yine başka bir ünlü Bulgar yazar Ran Bosilek, “Karaliyçev'in yazmış olduğu “Çavdar” hikâyesinden sonra yazarın üslubunun farkına varmış ve Karaliyçev'i çocuk eserleri yazması

¹⁰¹ Angel Karaliyçev 1902-1972, Sbornik, Sofya: Dom na literaturata i izkustvata za detsa i yunoşi, 1982, s. 5.

için teşvik etmiştir. Hemen akabinde de kendisinin editörü olduğu “Çocuk Sevinci” adlı dergide Karaliyçev’in ilk çocuk hikâyesi olan “Şeytan”ı yayınlamıştır¹⁰².

Yazar, çocuklar ve yetişkinler için dünyalar yaratırken iki farklı bakış açısından bakmıştır. Çocuklara yönelik öykülerini üç ciltlik bir koleksiyonda toplarken “Masal Âlemi” (1929–1930), yetişkinler için ise “Yalan Dünya” (1932) başlıklarını seçmiştir.

1930'da Prof. Mihail Arnaudov, Karaliyçev'in masal dünyasını “fantastizim ile saflığın birleşimi” olarak değerlendirmiştir. Günümüzde edebiyat tarihi ve teorisi profesörü olan Svetlana Stoyçeva'ya bir röportajda “Karaliyçev fantastik bir gerçekçi midir?” sorusu sorulduğunda “Karaliyçev büyülü bir gerçekçidir” cevabını vermiştir.

Bulgar edebiyat tarihçisi Mihail Arnaudov ise Karaliyçev'in masallarında fantastik ve naif olanın kaynaşmasının kaynağını “saf ve büyülü çocuk ruhuna sahip olması” olarak açıklamıştır. Karaliyçev'in masal dünyası için ayrıca, “*Така и приказният свят на Ангел Каралийчев, въпреки всичко наивно и фантастично, заето от народната приказка и пригодно къмафективния живот на детето, отразява един строго индивидуален начин да се фабулира заедно с един сърдечен тон на вживяването, който придава особен, магически реализъм на деца и лица*”¹⁰³. (Böylelikle Angel Karaliyçev'in masal dünyası, çocuklara ve insanlara fantastik gerçekçiliği yansıtan, naif ve fantastik olan her şeye rağmen, halk masalından alınan ve çocuğun duygusal yaşamına uyarlanan, yürekten bir deneyim tonuyla birlikte tamamen bireysel bir masal tarzını yansıtır) demiştir.

Nikolay Yankov yazar için “сладкодумец” (tatlı dilli) ifadesini kullanmaktadır. “Onun eserlerinde sanki başka bir dünyaya girmekteyiz. Bu dünya fantastik olduğu kadar da gerçektir, gerçek olduğu kadar da inanılmazdır. (...) Burada her şey yaşamakta, nefes almakta, konuşmakta ve heyecanlanmaktadır” ifadelerini kullanmaktadır. Yankov, “Един лиричен ток пронизва от първия до последния ред” (İlk satırından son satırına kadar bir lirik akım akmaktadır) diyerek, Karaliyçev'i “düzyazıdaki şair” olarak da tanımlamaktadır.

¹⁰² <https://kultura.bg/article/1282-bylgarskiyat-prikaznik-razgovor-s-prof-svetlana-stoicheva> (Erişim Tarihi: 04.09.2023).

¹⁰³ Psihologiya na literaturnoto tvorçestvo, Sofya: Nauka i izkustvo, 1965, s. 236

1924 yılında yazarın çıkarmış olduğu ilk kitabı olan “Çavdar”a atfen Georgi Tsanev şunları söylemiştir: *“Той притежава някаква магическа сила – да оживи всичко, до което се докосне”* (Dokunduğu her şeye can veren sihirli bir güce sahipti o.).

Bojana Konstantinova da Georgi Tsanev’in bu tanımını geliştirerek yazarın eserlerinde lirik bir dil kullandığını, ayrıca yazarın kendi yeteneğini de kullanarak yazılarında büyük bir ustalıkla gerçeklikten fantasmazme geçiş yaptığını da yazmaktadır. Konstantinova, Karaliyçev için *“майстор на приказката”* (masal ustası) tanımını da kullanmaktadır.

Belinski, Karaliyçev’e atfen *“çocuk yazarı oluşturulamaz, ancak öyle doğulur”*¹⁰⁴ sözlerinin yanında, *“Karaliyçev çocuk eserlerinde canlı hayal gücü, zengin fantezi, duygu sıcaklığı, saf dil kullanmaktadır”*¹⁰⁵ şeklinde de düşüncelerini ifade etmiştir.

Karaliyçev başlarda yazarlık hayatına şiirlerle başlamış ve daha sonra hikâye yazarlığına geçmiştir. Hikâye yazarlığının yanında çocuklar için masallar da yazmıştır. Karaliyçev’in en büyük yazarlık özelliklerinden biri de hikâye ile masalların adeta birbirleri ile iç içe geçmiş olmalarıdır. Bunu Efrem Karanfilov şu şekilde açıklamaktadır: *“Известно е че в творчеството на Ангел Каралийчев се прелива разказът и приказката. И в тези случаи условната разлика между тези два литературни жанра изчезва. Реалистичните и правдиви елементи в разказа започват да се смесват с мечти, с легенди... И ето че идва фантастичното. Постепенно разказът се превръща в приказка. И обратно: ... приказката започва да звучи като вълнуващ разказ. И в двата случая обаче писателят си остава реалист.”* (Angel Karaliyçev’in eserlerinde hikâye ile masalın birbirine girintili olduğu bilinmektedir. Ve bu durumlarda, bu iki edebi tür arasındaki geleneksel fark ortadan kalkmaktadır. Hikâyedeki gerçekçi unsurlar hayallerle, efsanelerle karışmaya başlamaktadır. Ve işte fantasmazim geliyor. Hikâye yavaş yavaş bir masala dönüşmektedir. Ve tersi: zamanla masal kulağa heyecan verici bir hikâye gibi gelmeye başlamaktadır. Ancak her iki durumda da yazar gerçekçi olmaya devam etmektedir.)

Hikayeden masala geçiş için gösterilebilecek en iyi örneklerden biri yazarın ilk yıllarında çıkarmış olduğu “Buğday Somunu” adlı masalıdır: *“Разровила баба огнището, скришом извадила питката и я потулила някъде. Ваньо и Кунето претършуваха кътовете, пъхаха главичките си под леглото, ровиха се в долана, гледаха повторно в*

¹⁰⁴ <https://bohavina.com/download/522679/tvorchestvoto+na+angel+karaliiichev/> (Erişim Tarihi: 11.01.2023)

¹⁰⁵ Konstantinova, Bojanka: Angel Karaliyçev, literaturno-kritičen oçerk, Sofya: Oteçestvo, 1979, s. 10.

неушта — няма я.” (Büyükanne ocağın içini karıştırmış, ekmeği gizlice çıkarmış ve bir yere yuvarlayarak saklamış. Vanyo ve Kunyo köşeleri araştırdılar, başlarını yatağın altına soktular, dolabı karıştırdılar, tekrar fırına baktılar; ama orada yoktu.)

Bu masalın büyüğü yalnızca sıcak ekmeğin karla kaplı tarladaki gerçek dışı, büyüleyici yuvarlanmasından değil, aynı zamanda ayrıntılı, karakteristik ev resminden de kaynaklanmaktadır: iki küçük çocuk ve tatlı dilli büyükannele, kalın kar örtüsünün altına gömülmüş halde duran sıcak odalarında oturmaktadırlar. Aslında bu masalın girişi de sonu da basit bir anlatımla kurgulanmış ve iki türün bu şekilde iç içe geçmesi oldukça kasıtlı yapılmıştır. Bu, yazarın gerçekçiliğin yanında bir de masal yaratma arzusundan kaynaklanmaktadır. Burada Hans Christian Andersen’in masallar için söylemiş olduğu “Gerçeklerden bazen en güzel masallar doğmaktadır” sözleri akıllara gelmektedir.

Angel Karaliyçev Bulgar halk masallarını yeniden anlatırken masallara ve içindeki sihire özel bir ilgi göstermemesi ilginçtir. Bunun tam tersi ise böyle bir çekicilik örneğinin başka bir ünlü Bulgar yazar olan Nikolay Raynov tarafından gösterilmiştir. Olaylara “büyüyü” katması gerektiğinde yazar yine basit Bulgar insanının gerçek dünyasına dayanmaktadır. Bunun en güzel örneği “Küçük Şeytan” ve “Çepino Ejderhası” adlı masalarda görülmektedir. Bu masalarda yazarın anlatımında ortaya çıkan büyülü bir gerçeklik değil, fantastik bir gerçekliktir.

1950’li yıllarda Angel Karaliyçev eserlerini yeniden redakte ederek günün politik koşullarına uydurmaya başlamıştır. Eserlerini yeniden ele alırken sosyalist direktifleri göz önünde bulundurmuştur. Karaliyçev türünden bir masal anlatıcısının yaklaşımında var olan “naif üslubu”, katı bir şekilde modellenmiş, ideolojikleştirilmiş bir sosyalist çocuk dünyasının başarıya ulaşması için nasıl bir maya kullanılması gerekir? Duygusal ve lirik olarak bir araya getirilmiş olan Karaliyçev’in anlatımı, 1950’li yıllarda üstlendiği yapılandırmaya ve düzeltmelere pek uygun değildir. Tarzını düzene koymak amacıyla küçültme ifadelerini kullanmaktan vazgeçmiştir. Memleketi olan Strajitsa’nın köylüyü ve basit insanı anlatan o yerel ve basit dil gitmiş, yerine sosyalist değişimleri yansıtan ve basit insandan ziyade sosyalist insanı anlatması amaçlanan bir dil gelmiştir. Sosyalist insana ulaşma dürtüsü, onun sihirli derecede naif olan gerçekçiliğinin büyüünü büyük ölçüde bozmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANGEL KARALİYÇEV’İN GEZİ NOTLARI

Bulgar yazar Angel Karaliyçev, dergi yazarlığı ile başladığı edebi eserlerine hikâyeler, çocuk masalları gibi alanlarda da kendisini ispatlamıştır. Yazar bunlarla kalmayıp gitmiş olduğu yerler hakkında gezi notları da yayınlamıştır. 1935 yılında yazar Venedik, Monte Carlo, Barselona, Marsilya ve Cenova’yı ziyaret etmiş ve bu ziyaretten sonra “Там където птиците са по-леки” (Kuşların Daha Hafif Olduğu O Yerde) adlı gezi notları böyle ortaya çıkmıştır. Bu husus yazara, daha sonra gerçekleştireceği seyahatler için de ilham kaynağı olmuştur. Bundan sonra yazara ait “Tsarigrad” (İstanbul, 1939) ve “Љз Сивetskata Страна” (Sovyet Ülkesinde, 1953) adlı gezi notu ortaya çıkmıştır.

Angel Karaliyçev sadece yurtdışı gezilerini konu alan gezi notları tutmamış, Bulgaristan’ın içlerinde yaptığı geziler ve edindiği izlenimleri de kayıt altına almıştır. Yazar bu seyahatnamelerini yeni neslin anlayacağı şekilde kitaplaştırmıştır. 1939’da yayınladığı “Bulgarların Toprakları” (Земята на българите) adlı kitabında o zamana kadar yazarın elinde şekillenmiş birçok tarihi hikâye ve seyahat notları yer almıştır. “İstanbul Seyahatnamesi” nin de yer aldığı bu kitapta yazarın Bulgar toprakları için yazmış olduğu “Sessiz Tuna’nın Yanındaki Sokak” (Ulitsa kray tihiya Dunav), “Deliorman” (Ludogoriye), “Çernya’ya Misafirler Geldi” (Na Çernya gosti doydoha), “Melnik” (Melnik), “Çepne Vadisi” (Çepinskoto korito), “Orta Rodoplar’da” (V Sredna Rodopa), “Ostrets’te Yaz” (Lyato v Ostrets) ve “Lotaringiya’da” (V Lotaringiya) adlı seyahat notları da bulunmaktadır.

Angel Karaliyçev’in yazılarında Bulgar topraklarının güzellikleri hayat bulmakta ve yazarda Bulgar olmanın güçlü gururu hissedilmektedir. Kitap, ilk olarak 1939’da yayınlanan Bulgaristan ile ilgili tüm seyahatnamelerini içermektedir.

Bu seyahatnameler üslupları ve betimlemeleriyle bugün bile Bulgar okuyucusunu büyüleyerek her mevsim ve her zaman Bulgar doğasının cazibesini resmedebilmektedirler. Aynı zamanda yazarın kişisel deneyimlerinden ve ziyaret ettiği yerlerden ve oradaki insanlarla yaptığı toplantılardan birçok izleniminden otobiyografik öğeler de içermektedir. Karaliyçev, yazmış olduğu bu eserlerinde “Bulgarların Topraklarını” eski zamanlarda olduğu gibi sokakların, şehirlerin, köylerin, hayat bulan tarlaların ve dağların ayrıntılı anlatımını okuyucuya sunmaktadır.

Yazar yurtiçi gezi notlarında olduğu gibi yurtdışı gezi notlarında da milli duyguları işleyen ve onlara vurgu yapan tarzda kaleme almıştır. Her ikisi de aynı yazım uslubunda ve tarzında yazıldığı için bizim burada üzerinde duracağımız seyahatnameler, yazarın sadece yurtdışına gerçekleştirmiş olduğu seyahatleri içerecektir.

5.1. İspanya Gezi Notları

20. yüzyılın ilk yarılarında yurtdışı gezilerine çıkmak moda idi ve bu yurtdışı gezileri modasına Bulgar yazar Angel Karaliyçev de uyar. Karaliyçev, ilk yurtdışı gezilerinden bir tanesini 1935 yılında Barselona'ya yapmayı tercih etmiştir. Bunun için dünyanın çeşitli yerlerinden yazarların katılacağı bir sempozyum buna sebep olmuştur. Daha sonra sırasıyla İstanbul (1939) ve Sovyetler Birliği (1953) seyahatlerini gerçekleştirerek buralar hakkında not tutmuş ve zaman içerisinde bunları bir seyahatname haline getirerek Bulgar edebiyat çevrelerine sunmuştur. Barselona'ya giderken yol üzerinde uğramış oldukları Belgrad, Zagreb, Lüblilyana, Venedik, Monte Karlo, Barselona, Marsilya ve Cenova şehirlerine yapmış olduğu gezilerini “Orada, kuşların daha hafif olduğu yerde” (Там където птиците са по-леки) başlığı altında toplamıştır. Zamanla bu seyahatname çeşitli kitaplarda diğer seyahatnameler ve çeşitli hikâyelerin de yer aldığı yayınlarda yayınlamıştır. Bu yayınlardan biri de yazarın 1971 yılında Sofya'da, “Bilgarski pisatel” yayınevinden çıkmış olan “Spomeni” (Hatıralar) adlı kitabıdır. Bu kitapta yazar yurtiçi ve yurtdışında yapmış olduğu gezilerine yer vermiştir.

Angel Karaliyçev, Avrupa seyahatini kaleme alırken bir gezi planı veya anlatısı şeklinde değil de bir masal veya hikâye şeklinde anlatmıştır. Bu anlatılarını yer yer şiirselleştirerek kendine has üslubunu da burada ortaya koymuştur.

İlk satırlarına başlarken şehirleri tanıtmak yerine tarihe vurgu yapmayı tercih etmektedir. 1812 yılında Napolyon Bonaparte'ın Rusya seferinden yenik olarak dönmesi ile hikâyeye başlamaktadır. Daha sonra satırlarına Yugoslavya sınırları içinden geçerken yazar arkadaşlarının da yer aldığı grupla ziyaret ettikleri Belgrad, Zagreb ve Lüblilyana şehirlerinden bahsetmektedir. Bu şehirler Slav halkının yaşadığı şehirlerdir. Yazar burada milli duygulara vurgu yapmakta ve bu şehirlerdeki Slav halkları ile Bulgar halkının kardeşliğine vurgu yapmakta; ortak edebiyat çalışmalarından bahsetmektedir. Burada Bulgar okurlarına milli duygular aşılarmaya başlanmakta ve bu halklar ile yabancı değil kardeş oldukları hatırlatılmaktadır.

Hemen ardından yolda görünen İtalya'nın Adriyatik kıyılarıdır. Yazar İtalya'yı tanıtırken hareketlilikten ve bereketten bahsetmektedir. Bu duygular Venedik'e ilk girişte de kendini hissettirmektedir. Venedik'te bulunan heykeller, kiliseler, doğa ve insan faktörünü tanımlarken yazar yine diğer eserlerinde olduğu gibi benzetmeler kullanmaktadır. Trene daha sonra binen ve beraber seyahat ettikleri İtalyan kadınların sesini “kuş sesi” ne benzetmekte, indikleri tren verimli düzlükler üzerinde adeta “uçmakta”, asmalar “el ele tutuşmuş atik gelinler” gibidir, gökyüzü “kör”, köyler “kararmış”, tepelerdeki şatolar oralara “konmuştur”. Romeo ve Jülyet'in şehri olan Verona'ya geldiklerinde tablo biraz kararmaktadır. Kiliselerin tepeleri “paslı”, polisler “tavus kuşu” gibi süslüdür. İtalyanları tarif ederken de bu üslubundan vazgeçmez. İtalyanların bahçelerine göstermiş olduğu özenin, “gelinin kayınpederine göstermiş olduğu özen” e benzetmektedir.

Genova'dan sonra gece Monte Carlo'ya varılır ve yazar bu şehri tanımlarken yine yazım üslubunun örneklerini sunmaktadır. Deniz “kükremekte”, deniz fenerleri “göz kırmaktadır”. Güney Fransa'da ilerlerken doğa yazarın kendine has üslubuyla tanımlanmaktadır. Çayırılar “kanlıdır”, tren “koşmaktadır”, ovalara düşen sakinlik “sihirlidir”, güneş “balımsı” ışınlarla ışıldamaktadır. Hemen bu tanımlamaların ardından Karaliyçev tarihe dönüş yapmakta ve bulunduğu ortamın algısını okura tarih ile anlatmaya başlamakta, bunu da sihirli denebilecek sözcüklerle yapmaktadır: “*Geriye, tarihin geçmişine doğru baktım ve konuşan devlerin sesini duydum.*”¹⁰⁶ Bu ifadeler ile okura hem çevre tanıtılırken aynı zamanda da sihirli sözcüklerle masalsı bir dünya gözler önüne serilmektedir.

İspanya topraklarına girilirken yazarın tanıtım cümleleri yine masalımsıdır. Doğayı tanıtırken benzetmeler kullanırken okura masalımsı ifadelerle seslenmekte ve okurda bir seyahatnamenin yanında bir masal okuyormuş izlenimi uyandırmaktadır: “Tserber. Portbu Limanı. Küçük bir deniz yuvası” ve ayrıca “küçük kuzular gibi olan yengeçler.” Karaliyçev, Katalunya'nın köylerini “hüzünlü” olarak tanımlamaktadır. Tepelerdeki ağaçlar oralara kondurulmuş gibi olup sanki siyah yağmurluk gibi durmaktadırlar. Tren Barselona'ya girerken görünen dört fabrika bacası adeta dört “dev eski zaman saz teli” gibidir.

Karaliyçev'e özgü olan ve kendisinin hikâyelerinde, özellikle de “Çavdar” adlı hikâyede yaratılan “iki dünya” burada da kendisini göstermektedir. Eylül Edebiyatının özelliklerini taşıyan “Çavdar” adlı hikâyede kullanılan ve Bulgar halkının yaşamakta olduğu iki ayrı dünyayı

¹⁰⁶ Karaliyçev, Angel: Spomeni, Sofya: Bilgarski pisatel, 1971, s. 157.

yansıtan yazar, Barselona’da da aynı benzetmeye başvurmuştur. Bunu Barselona’ya gelen yazarlar üzerinden vermeyi tercih etmektedir. Şehre gelen bazı yazarlar dünya çapında meşhurken, bazı yazarlar ise sadece kendi ülkesinde meşhurdur. Bunların bazıları uçakla gelirken, bazıları ise trenlerin üçüncü sınıf vagonlarında seyahat etmektedirler. Bunları Karaliyçev “küçük milletlerin yazarları” ve “büyük milletlerin yazarları” olarak tanımlamaktadır. Küçük milletlerin çocuklarında bol bol “umut” mevcut iken, büyük milletlerin çocuklarında ise yeraltı odalarında bol bol altınları, kolonileri ve milyonlarca okuyucuları mevcuttur.

Burada ortaya çıkarılan iki farklı dünya aslında “Çavdar” kitabındaki hikâyelerden farklı değildir. Yine bir güçlü ve güçsüz ve yine fakir ile güçlü vardır. Yazar ortamı daha iyi anlatabilmek ve değerleri okuyucuya daha net açıklayabilmek için karşılaştırmalar yapmakta ve iki farklı dünyayı eserlerinde sunmaktadır.

İlerleyen satırlarında yazar Bulgar geçmişine de vurgu yapmaktan geri kalmamaktadır. İstanbul’un fethedilmesinde adı geçen Bartoğlu adlı deniz komutanından ve Asya’da fetihler gerçekleştiren Büyük İskender burada kendine yer bulmaktadır. İngiliz yazar Henrieta Lesli’nin Bulgar dostluğu da yine burada işlenmektedir.

Hikâyenin ilerleyen satırlarında yazar uzunca Barselona şehrini ve özelliklerini tanıttıktan sonra Katalanların yüzyıllar önce Trakya topraklarına gelip iki yıl boyunca burayı “yediklerine” değinmektedir. Burada yine anavatan ile bağlantı kurmaktadır.

Barselona gezisi bitince Marsilya şehrine gelinmiştir. Yazar, her vardığı şehre ait duygularını açıkladığı gibi burada da karşılaştırmalara başvurarak açıklamaktadır. Marsilya şehrinin kolonilerle olan liman bağlantısı bu tür benzetmelere ve karşılaştırmalarla doludur.

Nihayet seyahatnamesinin son bölümleri Genova şehrine ayrılmıştır. Burada yüzyıllar önce gelen Bulgar Çarı 2. İvan - Asen anılmaktadır. Bu tarihi şahsiyet üzerinden eski Bulgarların diline vurgu yapılmakta ve milli duygular canlı tutulmaktadır.

Bulgar yazar Angel Karaliyçev’in bütün dünyadan gelen yazarlar toplantısına gitmek için gerçekleştirmiş olduğu Barselona gezisi zamanla kendi elinden bir seyahatnameye dönüşmüştür. Bu seyahatnamede Karaliyçev daha önceki eserlerinde görülen yazım uslubundan taviz vermemiştir. Daha önce incelemiş olduğumuz hikâye, masal gibi eserlerinde yazar gerçekler üzerine kurulan ve anlatım şekli ile adeta masal veya hikâyeye dönüşen bir

seyahatname ortaya çıkmıştır. Şehirleri gezerken tanıttığı heykeller, doğa, kilise, liman, insanlar gibi varlıkları kullanmış olduğu karşılaştırma ve benzetmelerle adeta başka bir boyuta taşımıştır. Gezerken yazmış olduğu gezi notları bu ifadelerle ve yazarın kendi üslubu sayesinde adeta bir şiirleşmiş masalımsı seyahatname şeklini kazanmıştır. Karaliyçev, yazılarında Bulgar tarihine ve genel olarak milli ve manevi değerlerine de değinmekten geri kalmamıştır. Varlıkları ve olayları sihirli sözcüklerle süsleyerek sınırlı da olsa satırlarına fantastizm de katmıştır.

Bütün bu veriler ışığında Barselona seyahatnamesi ele alındığında Karaliyçev'in üslubu dikkat çekmektedir. Gözlemlediği şehirleri ve içindeki olayları ve önemli yerleri incelediğini görmekteyiz. Bu gerçek varlıkları tanımlarken kullanmış olduğu benzetmeler ve karşılaştırmalar ile adeta masalımsı bir portre çizmiştir. Bu masalımsı portre içine, gezmiş olduğu yöreyle ilişkili tarihten gelen yerel ve Bulgar şahsiyetleri de serpiştirerek bunlar yer yer fantastik yaklaşım da sergilemiştir. Böylece Bulgar okuruna milli ve manevi değerleri aşlamış ve gururlanmasını sağlamıştır. Bütün bunları yaparken kendi benzersiz üslubunu da kattığında ortaya lirik ve masalımsı bir eser olan seyahatnamesi çıkmıştır.

5.2. İstanbul Gezi Notları

Bulgar yazar Angel Karaliyçev, dergi yazarlığı ile başladığı edebi eserlerine hikâyeler, çocuk masalları gibi alanlarda da kendisini ispatlamıştır. Yazar bunlarla kalmayıp gitmiş olduğu yerler hakkında gezi notları da yayınlamıştır. 1935 yılında yazar Venedik, Monte Carlo, Barselona, Marsilya ve Cenova'yı ziyaret etmiş ve bu ziyaretten sonra "Kuşların Daha Hafif Olduğu O Yerde" adlı seyahatname böyle ortaya çıkmıştır. Bu yazara, daha sonra gerçekleştirmiş olduğu seyahatler için de ilham kaynağı olmuştur. Bundan sonra "İstanbul" (1939) ve "Sovyet Diyarından" (1953) adlı gezi notları oluşmuştur.

İstanbul tarihte hep bir dünya şehri olduğu için içinde birçok milletten halklar barındırmıştır. Dolayısıyla İstanbul'da sadece Türklerin değil, Osmanlı coğrafyasında yaşamış olan Ermeni, Rum, Bulgar ve diğer Balkan halkları ve İstanbul coğrafyasını etkilemiş olan İtalyan, Venedikli, Cenevizli ve benzeri devlet veya şehir devletlerin anıları ve mirasları kalmıştır. Bu insanların burada yapıları, anıtları, okulları, hastaneleri, ibadethaneleri, sokakları, semtleri, kısacası yaşama dair birçok eserleri burada bulunmaktadır. İstanbul'da yaşamış olan tebaanın en azından anıları ve gönüllü kalmıştır. İstanbul sadece Türkiye'nin değil, Balkanları ve Avrupa'yı da aşarak her zaman bir dünya şehri olmuştur. İstanbul tarihinden gelen birikimiyle birçok imparatorluğa başkentlik yapmış ve tarihte çağ kapatıp çağ açan bir şehir olmuştur.

Osmanlı imparatorluğunun dağılmasıyla birlikte ulus devletler ortaya çıkmış, İstanbul'da yaşayan azınlıkların da bir kısmı burada yaşamaya devam ederken bir kısmı da buradan göç etmiştir. Göç edenler ve onların torunları için burası hep onlardan bir şeyler barındırmıştır.

İstanbul şehri tarihten bu yana birçok insanı etkilemiş, birçok gezgin İstanbul'a gelmiş, birçok seyyah da İstanbul hakkında seyahatnameler yazmıştır. Ben de tezimin konusu olan ve Bulgar edebiyat geçmişinde ve günümüzde çok önemli yeri olan Angel Karaliyçev'in gözünden İstanbul'a bakmak istedim. Birçok hikâye yazan, Bulgar çocuklarının geleceğe ve olaylara bakışını şekillendiren, Bulgar köylüsünü ve yaşamını tüm doğallığı ile anlatan ve Eylülcü edebiyat yazarlığı da yapan yazarın hepimizin bildiği kadim şehir İstanbul'a hangi gözle baktığını ve nasıl gördüğünü ortaya koymak istedim.

Bir Bulgar yazar olan Angel Karaliyçev burada atalarının başta abacılık, hayvancılık, terzi vb. meslekleri icra ederek yaşamış oldukları ve kendilerine miras kalan yerleri görmek, büyüleyici ve tarih dolu sokaklarını gezmek, ayrıca günlük hayatını da deneyimlemek, en önemlisi de medeniyetlerin kesişme noktası olan bu şehri görmek için bir haftalığına İstanbul'a gelerek bu geziyi yapmıştır.

Karaliyçev'in İstanbul'a dair yazmış olduğu gezi notları "İstanbul" başlığıyla kaleme almıştır. Bu gezi notları, daha önce yapmış olduğu İtalya, Fransa ve İspanya şehirlerine ait gezi notları ile birlikte "Bulgarların Toprakları" adıyla 1939 yılında birinci baskı ve 1942 yılında ikinci baskı olarak yayınlanmıştır. Bu seyahatlerden sonra da 1953 yılında Sovyetler Birliği seyahatini de gerçekleştirmiştir.

Angel Karaliyçev Bulgarların Tsarigrad, yani "çarların şehri" dedikleri İstanbul'a yolculuğu Sofya'daki tren garından başlamaktadır. Evdokiya Borisova, ele aldığı makalesinde yazara bu yolculuğunda şair Trifon Kunev'in eşlik ettiğini yazmaktadır.¹⁰⁷ Yolcuların altı kişilik bir gruptan oluştuklarını belirtmektedir. *"İki aile ve birer kadın ve erkekten oluşan bu kümedeki yolcular, Bulgar toplumunun büyük çoğunluğunun çok iyi tanıdığı bir hikâye ve masal yazarı, birkaç yıl öncesine kadar Milli Tiyatronun parlak bir kadın oyuncusu, bir edebiyat tarihçisi, edebiyat kişiliğinden ziyade o yıllarda ödünsüz siyasi durumuyla takdir (veya nefret) toplayan bir erkek ve zarif bir kadın hekimdi"*¹⁰⁸. Bu yolcular yazar Angel Karaliyçev

¹⁰⁷ <https://nobettepe.com/bg/2019/12/иcтанбул-като-българска-приказка/> (Erişim Tarihi: 11.01.2023)

¹⁰⁸ Karaliyçev, Angel. Sofya'dan İstanbul'a – Genç Cumhuriyete Yolculuk, (Çev. Hüseyin Mevsim), İstanbul: Timaş Yayınları, 2021, s. 7.

ve tiyatrocu eşi Vela Uşeve, edebiyat tarihęisi ve eleştirmeni Georgi Konstantinov ve eşi, şair ve siyaset adamı Trifon Kunev, kadın doğum ve jinekoloji doktoru Dafina Kyoręeva'dır.

Karaliyęev'in İstanbul seyahatinde, yukarıda bahsedilen seyahatinin amağları arasında sadece Milli tarihlerinde belirleyici rol oynayan şehrin özgünlüğünü ve eşiiz güzelliğini yakından tanımanın ve ruhunu hissetmenin dışında başka bir amacı daha vardır. İki ulti insanının beş asır süren birlikteliğine rağmen toplumlar birbirlerini tanımıyorlardı. Bunu gören kalburüstü aydınlar iyi niyet çerçevesinde bir araya gelip, bir köprü olabilmek, önyargıları yok edebilmek ve iki ülkenin kültür ve sanat alanında bir gelişme ve ilerleme kaydedebilmek amacıyla bu geziyi düzenlemişlerdir. Yolculuklarının sorunsuz ilerleyebilmesi açısından da Sofya Büyükelęisi Ali şevki Berker de İstanbul Valiliği nezdinde girişimlerde bulunarak gerekli misafirperverliğin gösterilmesi hususunda haber göndermiştir.

Sofya'dan Mayıs ayının bir ilkbahar günü kalkan ve on beş saat sürecek olan yolculukta tren Trakya'nın batısına doğru ilerlemektedir. Memleketin bakir ve güzel doğası yolcuların milli hislerini okşamaktadır. Tren sırasıyla İhtiman ovasını geçmekte ve rahatlayan ve nazlı akan Meriç ile kesişmekte, gece yarısı Edirne'nin ışıklarını arkalarına alarak Uzunköprü'de bir "fincan kahve" ile devam etmekte, sabah ışıklarını da Çatalca'da karşılamaktadır.

Fincan kahve kelimesi burada özellikle Türkęe kullanılmıştır. Burada yazar yazısına otantik bir duygu katarak yaşadıklarını okuyucuya bu formatta vermeyi tercih etmiştir. Ne de olsa fincanla kahve içmek Türklerin kültürüdür ve Türk topraklarına da bu yapılmalıdır.

Yazar Bulgar topraklarından geçerken memleketin doğasından gururla bahsetmektedir. Tren İhtiman Ovası'na doğru "ok gibi" ilerlemektedir. Bulgaristan doğasında yükseltiller (Filibe'nin tepeleri) dev gibidir; gökyüzü berrak, yeşillikler ise tazedir. Yükseltillerden inildikçe Meriç nehri görülür ve burada Meriç nehri rahatlamıştır ve nazlı akmaktadır. Burada berekete ve yeniden umuda ve yükselişe vurgu yapılarak balıkçıları ağlarıyla meşgul olduklarını, söğütlerin ise yağan yağmurlardan yükselen sularla özlem gidermektedir. Bulgar toplumunun bireyleri de çileli ama gururludur. Tarladan dönen kadınlar günün yorgunluğunu atmak için şakılar söylemekte, nasırlaşmış elleri toprak rengine dönmüş olan eller ise öpülesi ellerdir. Burada Angel Karaliyęev'in daha önceden alışık olduğumuz tarzdaki yazım uslubu yine karşımıza çıkmaktadır. Vatanına, doğasına ve halkının gelişmesine duymuş olduğu özlem ve sevgi her defasında karşımıza çıkmaktadır.

Alacakaranlıkta tren sınıra yaklaşmakta ve burada da, yazarı tanıyan ve kendisini canlı görmüş olan talebelerin tezahüratları ile karşılaşmaktadır. Sınır geçildikten ve Edirne'nin ışıkları soldan gözüktürken tablo kararmaktadır. Daha önce bereketli ve umut dolu olan doğa kendisini karanlıklar, umutsuzluklara ve karamsarlığa bırakmaktadır. Burada yolculuk “yüksek ve dalgın ay” ın altında devam etmekte, trenin tekerlekleri de sanki sonu gelmeyecekmişçesine Trakya'yı “ha bire kat etmekte” dir. Çatalca civarında hava aydınlanmakta, Bulgarlar sıcak denizlerle karşılaşmaktadır. Tren ilerlerken Türk topraklarında kırdaki genel bir kıtlık hissedilmektedir. İstanbul'a yaklaşırken heyecan artmakta, Bizans surlar önlerine set gibi gerilmekte, hele “arka planda” beliren kubbeler ve “havaya doğru yükselen” minareler görüldükçe İstanbul kendisini iyice hissettirmiştir. Yarımada'yı dolaşan ve yer yer yıkılmış surlarla kesişen, İhtiman Ovası'nda ok gibi giden tren Sarayburnu'nda “kıvrılmış” ve nihayet Sirkeci Garı'nda “yorgun” bir nefes almıştır.

Bu kısacık tren yolculuğu anlatısıyla yazarın birbirine komşu ama bir o kadar da uzak iki halkın çizmiş olduğu porte karşımıza çıkmaktadır. Normalde de tren yolculuğu aydınlıktan karanlığa doğru gitmekteyken, yazar bunu ustalıklı ele alarak medeniyet olarak da aydınlıktan karanlığa doğru gidildiğini satırlarında göstermek istemektedir. Türk topraklarına girdiğinde yazarın çizmiş olduğu tabloda aslında hem bir kültür değişmesine, hem de medeniyet farklılaşmasına vurgu yapılmaktadır.

Nihayet garda kendilerini bekleyen konsolosluk görevlileri eşliğinde Haliç'i geçerek yokuş tırmanılır ve Tepebaşı'ndaki Londra Oteline geçilmiştir. Bundan sonra da yazarın kaleminden alıştığımız aynı duygular ve tespitlerle İstanbul'un şehir gezisi devam etmiş; notlar bu duygu, düşünce ve bakış açısıyla not edilmiştir. Hem bir giriş, hem de yazarın bakış açısını da göstermek ve genel bir değerlendirme yapılabilmesi açısından verdiğim bu örneklerden sonra Trakya Ovasındaki seyahatimize devam edelim.

Tren Edirne'nin ışıklarını geçtiğinde trenin kompartmanında şanlı Bulgar tarihine vurgu yapan olaylar gururla anlatılmaktadır. Kaloyan Çar'ın zamanında bu yollarda Venedik Cumhuriyeti döçesi *Enriko Dandolo*'yu¹⁰⁹ ve askerlerini kovalamış olması, Edirne'de Bulgar

¹⁰⁹ Enrico Dandolo (d. yak. 1107 – ö. 21 Haziran 1205); 1192 yılından ölümüne kadar Venedik Cumhuriyeti 41. Döçesi. Körlüğü, dindarlığı, uzun yaşamı ve açgözlü zekâsı ile hatırlanır. Ayrıca 90 yaşında Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans İmparatorluğu'na yöneltilip Konstantinopolis'in Bizanslılardan alınarak Latinler tarafından yağmalanması ile sonuçlanan olaylar dizisi konusunda kötü bir ünü vardır.

bayrakları dalgalanmış olması ve Hainaut ve *Flandre prensi İmparator I. Baudouin*¹¹⁰ da Bulgar karargâhında elleri bağlı ve perişan halde tutulmuş olunması ile gurur sahneleri yaşanmaktadır.

Gece yarısı yolcular Uzunköprü’de “ince” fincanda kahve yudumlamaktadırlar. Kahveler yudumlanırken çizilen tablo bir öncekilerden çok farklı değildir: “*Karanlıktan ılık deniz esintisi geliyor. Birden tropikal yağmur boşanıyor – ağır damlalar çınarların yapraklarını dövüyor; bulut Trakya’nın söğüt korularında gürültüyor, vagonun camları tertemiz yıkıyor*”¹¹¹. Dikkat edilirse deniz esintisi karanlıktan gelmekte, tropikal yağmur beklenmeyen bir anda ve aniden boşalmakta, damlaları asırlığıyla ünlü çınar ağaçlarının yapraklarını dövmekte, bulutlar gürüldemekte ve Bulgaristan’dan gelen trenin camları ise tertemiz olmaktadır. Yazar yukarıda bahsedilen yazım uslubu burada da yansıtmıştır. Hemen ardından, Çatalca’ya doğru ilerlerken gün ağardığını belirtmekte ve olumsuz tablo yine devam ederek bu sefer daha ağır ve net bir şekilde kendini ortaya koymaktadır: “Pazar. Ak toprak. Seyrek, bereketsiz tarlalar. Verimsiz toprak. Ara sıra küçük köyler görünüyor. Evler toprağa batmış, çatıları kararmış. İn cin top oynuyor.”

Tren ilerlerken sağda Çatalca belirlemektedir. Yazar Bulgar tarihine yine vurgu yaparak 1913 yılında buralarda meçhul Bulgar mezarlarının kaldığından bahsetmekte, Türk doğası hakkında tarifler yapılmaktadır. Marmara Denizi ve çevresi resmedilmekte ve yine Bulgar tarihine vurgu yapmadan geçilmemektedir. Geçmişte Yordan Yovkov’un “*hemşehrilerinin*”¹¹² buralarda otağ kurduklarını ve o zamanlar sadece top atışlarının duyulduğundan bahsetmektedir. Küçükçekmece’de gördükleri “eski” faytonlardır. San Stefano (Ayastefanos, Yeşilköy) kalabalık bir deniz sayfiyesidir. Evleri ahşap ve bahçelidir.

Karaliyçev Çatalca ve Yeşilköy’den bahsetmeyi burada uygun görmektedir. Edirne, Çatalca ve Yeşilköy Bulgarlar için çok önemli yerlerdir. Eskiden Bulgarlar Trakya topraklarını fethederken Çatalca önlerine kadar gelmişlerdi; Edirne Balkan Savaşında son anda ellerinden çıkmıştı, Yeşilköy Anlaşmasıyla da Osmanlı Devletinden bağımsızlığını kazanmışlardı. Bu

¹¹⁰ I. Baudouin (Temmuz 1172 – yaklaşık 1205), Konstantinopolis’te kurulan Latin İmparatorluğu’nun ilk imparatoru. (IX. Baudouin olarak Flandre Kontu, VI. Baudouin olarak Hainaut Kontu). Konstantinopolis’in ele geçirilmesi ve Bizans İmparatorluğu’nun büyük çoğunluğunun fethedilmesi ile sonuçlanan Dördüncü Haçlı Seferi’nin en etkili liderlerinden biridir.

¹¹¹ Karaliyçev, Angel, a.g.e., s. 36.

¹¹² Yordan Yovkov (1880 - 1937) – Ünlü Bulgar hikâye yazarı; Balkan savaşlarında yer almış ve edindiği izlenimlerini hikâyeleştirmiştir. Burada yazarın ünlü “Zemlyatsi” (Hemşehriler) hikâyesi kastedilmektedir.

toprakları gezerken etrafını da inceleyerek “*ahşap evler, yumuşacık, süt gibi engin deniz, küçük göller, koyu yapraklı incir ağaçları, bahçeler, enginarlar, çiçekler*”¹¹³ olarak tanımlamaktadır.

İstanbul’a girerken Karaliyçev’in önüne büyük bir sur, surun üzerinde Yedikule’nin yavuz duvarları, Sultanahmet’in yüksek minareleri ve Ayasofya karşılamaktadır. Bu tablo karşısında yazarın “kalbini endişe sarmaktadır”. Konstantinopolis’e törensel girişleri, şehrin dış duvarlarından Boğaziçi’ne kadar adeta bir masalsı havayla yansıtılmaktadır. İstanbul, tıpkı Mısır piramitleri ve Babil Kulesi gibi şehri bir cankurtaran halatı gibi kuşatan ve yücelten Büyük Kale Duvarı (Великата Крепостна Стена)’nın eşsiz çerçevesi içinde okuyucunun gözleri önünde parıldamaktadır. Şehrin üzerinde “Yedikule’nin çirkinleşmiş surları, “Ahmed’in Camisi” (Sultanahmet Camisi) ve Ayasofya Kilisesi’nin minareleri” yükselmekte ve çıktıkları “ilk dar sokak” da *Baltaoğlu*¹¹⁴ adını almaktadır.

Bu ve bunun gibi tarihten gelen ve bugünle bağlantı kuran ifadeler yazarın seyahatnamesinde az değildir.

Karaliyçev, Galata Köprüsünün altındaki yüzen kahvehanelerden, orada içilen kahvelerden, incecik nargilelerden, radyoda sesi “hisli ve muhallebi tadında” olan ve genç bir kız tarafından seslendirilen halk türküsünden bahsederek şehri tanıtmaya devam etmektedir. Karşı tarafta Asya (Doğu kültürünün temsilcisi)’nin bulunduğunu, boğazların da eskiden beri insanların taş, sora, bozdoğan, sırık, yatağan, mermi gibi silahlarla birbirini hakladığı bir yer oralara gösterilmekte ve suyun da tam burada birbirinin nefesini kesen iki âlem arasında uçurum kazdığını ifade etmektedir.

Karaliyçev’in bu anlatımından aldığımız doneler aslında gizli değildir. Yazar çok açık ve net bir şekilde ve birçok defa sevgisini, beğenisini, karamsarlığını, nefretini, kısaca gördüğü yerlerin olumlu ve olumsuz yönlerini yazmaktadır.

Yazar burada şehrin önemine vurgu yapmak için Napolyon’un söylemiş olduğu “Konstantinopolis mi? Bu şehre hâkim olan dünyaya hükmeder” sözünü de edemeden geçmiyor. Omzuna konan yeşil boyunlu, portakal gözlü ve pembe ayaklı bir güvercinle hasbihal

¹¹³ Karaliyçev, Angel: Tsarigrad. – V: Spomeni. Sofya: Narodna kultura, 1967, s. 27.

¹¹⁴ “Baltaoğlu” adı, Sultan Mehmed’e yardım etmek için Gelibolu’dan gelen ve Haliç’teki şehri birkaç yüz kadırgayla kapatan, sualtı zincirini kıran kahraman Bulgar amiral Baltov’un ta kendisidir. Sonuç alamayınca II. Mehmet tarafından amirallikten alınmış ve malvarlığı yenicheriler arasında pay edilmiştir.

edip sohbet gerçekleştirmektedir. Burada yazar, iki yaşında elinden kopup giden kızı Ana'yı hatırlamaktadır.

Kuşun yazara sormuş olduğu, “buraya ilk defa mı geliyorsun?” sorusuna yazar, şehrin tarihine atıfta bulunarak, İstanbul’u, askerlerinin ayaklarını Marmara Denizi’ne batıran Bulgar hanından, 40.000 kişiyi Hipodrom’da kılıçtan geçiren Trakyalı Belisarius’tan, Bogomil öğretisini benimseyen Vasiliy’in cayır cayır yandığı ateşten, 5. yüzyılda buraya gelen Atilla’dan, II. Mehmet’in Roma Kapısı’ndan geçen beyaz atından tanıdığını ifade etmiştir. İlerleyen satırlarda Mustafa Kemal Atatürk’ün Sakarya’da Yunanlılarla yaptığı şanlı savaşı ve kahramanlığı gibi daha birçok hikâye de vardır. Burada Bulgar Kilisesi ziyaret edilmekte ve Rum Patrikhanesine karşı verilen bağımsızlık mücadelesi önemli yer tutmaktadır. Ziyarete Bizans ve Osmanlı tarihi yapılarını ve Bulgaristan ile ilişkilendirmekte, her bir olayı Bulgaristan ile bağlantısını ortaya konmaktadır.

Bir hafta boyunca şehir gezilmektedir. Geziye tarihi yarımadadan başlanmakta; ilk önce Sultanahmet Meydanına gidilmektedir. Burada özellikle Bizans İmparatorluğu zamanında sosyal hayatın geçtiği Hipodrom ve ruhani ağırlığı olan Ayasofya gezilmektedir. Ayasofya’nın tarihteki ağırlığı ve içindeki süslemelere özel önem verilmekte ve tarihteki yerleri belirtilmektedir. Daha sonra Osmanlı sultanı I. Ahmet tarafından yaptırılan Sultanahmet Camisi, Sultanların kalmış olduğu Topkapı Sarayı ve ticaretin döndüğü Kapalı Çarşı’dan geçiliyor. Yarımada’nın büyük bir kısmı gezilmiş ve Yedikule ile Tekfur Sarayı da ziyaret edilerek gezilmiştir. Şehrin ihtişamına sürekli vurgular yapılmış ve methiyeler düzülmüştür. İlk yola çıktıklarında olan o eleştirisel bakış, kendini şehrin güzelliğini anlatıma bırakmıştır. Gezginlerin anlatısına bakıldığında Boğaz boydan boya dolaşmış, daha sonra da Haliç tarafından Pier Loti tepesine çıkılmaktadır. Buradan şehre genel bir bakış atılmakta, Bizansın yapıları ile manevi mabetleri üzerinde durulmakta, bunların Bulgar tarihi ile ilişkisi sunulmaktadır.

Yolcular bunların yanında Bulgarların da bu imparatorluk şehrinde bir geçmişi olduğunu bilerek atalarının izinden gitmiş, balıkçı pazarında Bulgarca konuşan esnaflarla görüşmüştür. Yazar Angel Karaliyçev ve arkadaşlarının Bulgarların tarihi yapıları arasında olan Balkapan Han, Demir Kilise, Egzarhlık Vekâleti, Bulgar Hastanesi ve Bulgar Okulu ziyaret ediliyor. Surların başına gelindiğinde ise IX-X. Yüzyıla ait Bulgar tarihi hadiselerine ait duyguların depreştiği görülmektedir.

Yazar İstanbul’da, şehrin tarihini iyi okumakta, tarihteki olayları da adeta ilmekle örerek ve bugünle ilişkilendirerek bugünün insanına vermektedir.

Birbiriyle yan yana giden iki paralel resim yani iki ayrı dünya vardır. Bu iki farklı dünya olan “dün” ve “bugün”, Karaliychev’in gezi günlüğünü birbiriyle iç içe geçirmektedir. Karaliychev’in yazmış olduğu bu gezi notları aslında sadece bir seyahatname değil, aynı zamanda bir romana yetebilecek nitelikte içeriğe de sahiptir. Şehrin çok kültürlülüğü ve çok sesliliği, renklerin ve tonların sonsuz gizeminde birleşmektedir. Daha da beklenmedik bir şekilde, burada, büyük bir kozmopolit metropol aslında geçmiş ile geleceğin bir arada bulunduğu yerdir. Burası, yeryüzüne indirilen ilahi şehirdir.

Büyük bir tarihe tanıklık eden bu şehir, yazar tarafından adeta masalsı bir dille anlatılmıştır. Burada şimdinin canlılığı ve mutluluğu ile geçmişin hüznü de vardır: *“Geç vakte kadar Fener’de bir kahvehanede oturduk. Sesleri, yukarılara doğru çıkarak kaybolan Türk halk türküleri dinledik; tıpkı uçları gökyüzünün maviliğinde kaybolan minareler gibiydiler (...) Karşıda, Haliç’in karanlık sularının ötesinde, merhum birinin mum ışıklı tabutu gibi korkunç ve sessiz İstanbul uzanıyordu”*¹¹⁵.

Bu seyahatnamede, yazar Karaliychev’in “Çavdar”ının ile aynı zamanda arkadaşı olan Raztsvetnikov’un “Kurban Ocakları”nın ve genel olarak da Bulgar Eylül edebiyat kuşağının tüm yazım özelliklerini taşımaktadır. Tarihi geçmişi bugünün gerçekleriyle ve Doğu ile Batı’yı birbirine harmanlayarak, İstanbul’u tüm Bulgar okurları için kendinden olan tanıdık bir yer haline getirmektedir: “Havada sakız kokusu var ve kulağımıza da Bulgarca sesler gelmekte. Dilimiz her yerde. Bu bizim de toprağımız”.

Yazar, anlatısıyla okurlarını Rönesans dönemine götürmekte ve bugünün gerçekleriyle harmanlayarak ressamların derinliğine işledikleri tablolar gibi okurların beğenisine sunmaktadır. Burada şehrin zıtlıkları hayat bulmakta, tarihten, yüzyıllardan ve günümüzden sahneler canlandırılmaktadır. İşte hayat tam olarak da burada ve şimdi, imparatorlukların eski başkentinde geçmektedir.

Böylece, Karaliychev’in Konstantinopolis hakkında anlattığı birçok güzel, heyecan verici ve inanılmaz hikâyeden, nesillerin Justinianus’u, “Ayasofya’yı, Belisarius’u, Bulgar

¹¹⁵ Karaliychev, Angel: Tsarigrad. – V: Spomeni. Sofya, Narodna Kultura, 1967, s. 39-40.

geçmişlerini ve daha birçok tarihi kişi ve olayları nasıl hatırladığını öğreniyoruz. Bu geçmişle bugünü bir araya getiren bir seyahatnamedir.

Yazarın yazım uslubu ile anlatısı bir nehrin suları gibi veya bir denizin dalgaları gibi akmakta, geçmişin sayfaları görgü tanığının bakış açısıyla tek tek açılmaktadır. Burada aslında Karaliyçev'in lirik nesirinin bir tezahürünü görmekteyiz.

İmparatorlukların başkenti hakkında yazılan seyahatnamenin son anları ve yazarın Konstantinopolis'in tarihi hakkındaki anıları adeta bir rüya gibi geçmektedir. Bulgaristan'a dönüşlerinin son gününde Angel Karaliyçev Topkapı surunda arkadaşıyla oturmaktadır. Bir bardak çay içene kadar kopan fırtınanın karanlık yüzünden bahsetmektedir. Tablo yine karadır. Bu anı yazar 1453'teki Konstantinopolis kuşatmasına benzetmektedir. Yine burada 23 yaşındaki padişahı "eğri burunlu ve katran sakallı", beraberinde gelenleri de yağma için gelen "baldırı çıplaklar" olarak tanımlamaktadır.

Bulgaristan'a geri dönüş için yola çıkılırken "yuvarlak ateş topu" gibi Marmara Denizi'nden çıkan ve kendilerini uğurlamaya gelen ay "büyük ve düşünceli" dir. Gözlerinin önünde yükselen sur "siyah ve gizemli" dir. Yengeç avlayan balıkçının direksiyonunun üstü "kor" dur.

Yazar burada da yine iyi ve kötü, geçmiş ile bugün, zengin ile fakir, güçlü ile mazlum, beyaz ile kara vardır. Seyahatnamesine başladığında kendi memleketini mağrur, gururlu ve bereketli lanse ederken, Türk topraklarına girdiği andan itibaren bakış açısı olumsuzlaşmaktadır. İmparatorluğun külleri üzerine kurulan yeni cumhuriyeti ve silüetlerini, insanını ve doğasını olumsuz sözlerle tarif etmektedir. Nice dünya imparatorluklarına payitahtlık yapmış yeni İstanbul'u gezerken bu üslubunu bırakmış ve daha çok Bizans, Bulgar ve Osmanlı tarihine atıflarda bulunmuştur. Hikâyenin sonunda yine İstanbul'un tarihi şahsiyetlerine ve olaylarına olumsuz yaklaşmıştır.

Yazar Angel Karaliyçev seyahatname türünün alışlagelmiş çerçevesini izlemek, kronolojiye sadık kalmak yerine, o an aklına ve kalbine düşen duyguyu, benzetmeyi, karşılaştırmayı not etmeyi ve onları ön plana çıkarmayı tercih etmiştir. Yazar, diğer eserlerinde de olduğu gibi burada da tarihin kalıntıları ile anıtları ve etkileyici izleri arasında sıradan insanı görmeyi tercih etmiştir. Karaliyçev burada da yazım tarzından ve bakış açısından taviz vermemiştir. Bütün bu özellikler, yazarın 1939'da bir haftalığına ziyaret ettiği İstanbul ile ilgili yazmış olduğu seyahat notlarında da öne çıkmıştır.

Seyahatnamesi sıradan bir seyahatname değildir. Gitmiş olduğu şehri tanıtmaktan ziyade şehirde var olanı Bulgar tarihindeki kişiliklerle harmanlamaktadır. Böylece yazar, Bulgar okurunda “bu şehir de aslında bizim” duygusunu uyandırmaktadır. Zaten yazarın orijinal Bulgarcada yayınlamış olduğu seyahatnamesinin başlığı da “*İstanbul: Bulgarların Toprakları*” (“Истанбул - Земята на българите”) olarak seçilmiştir.

5.3. Sovyetler Birliği Gezi Notları

Yazar Angel Karaliyçev’in yapmış olduğu seyahatlere baktığımızda Bulgar siyasi hayatı üzerinde etkisi olan bölgelere ve ülkeler olduğunu görüyoruz. Bu ülkeler ve bölgeler, o zamanın Avrupası’nın siyasi ve toplumsal yaşamını şekillendiren ve adeta gezilmesi moda olan Avrupa ülkeleri ve onun şehirleri olan Venedik, Monte Carlo, Barselona, Marsilya ve Cenova; Bulgarların 500 sene beraber yaşadığı ve yönetiminde kaldığı, halkın ve toplumun birçok alanda değişimine, gelenek ve göreneklerine, dini yaşantısına, kısaca her alanda etkisinin olduğu Osmanlı başkenti İstanbul; mevcut durumda Bulgaristan’ın siyasi ve toplumsal gelişim rejimi olarak bağlı olduğu ve yine halkın ve devletin geleceğini şekillendiren, gerçekleştirdiği Ekim Devrimi ile dünya siyaseti ve gelişimini etkileyen Sovyetler Birliği topraklarıdır.

Yazarın bahsedilen ilk iki seyahatnamesi kadar Sovyet topraklarına yapmış olduğu seyahat de en az onlar kadar etkileyicidir.

Angel Karaliyçev’in Sovyet topraklarına yapmış olduğu seyahatini, yazarın 1963 yılında Sofya’da, “Bilgarski pisatel” yayınevi tarafından üç cilt halinde yayınlanan “İzbrani proizvedeiya v tri toma” (Избрани произведения в три тома) adlı kitaplarının üçüncü cildi olan “Öyküler - Denemeler – Gezi Notları” adlı kitabından inceleyeceğiz.

Bu kitabın üçüncü cildinin ilk bölümü Angel Karaliyçev tarihi hikâyelerine ayırmıştır. Cildin son kısmı ise “По ширната съветска земя” (Sovyetlerin Geniş Topraklarında) adıyla yazarın Sovyetler Birliğine yapmış olduğu geziye ayrılmıştır. Bu gezi yedi ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar, “Po belokamennata Moskva” (Beyaz Taşlı Moskova Boyunca), “Yasna polyana” (Yasna Polyana), “V Leningrad” (Leningrad’ta), “Burya nad tsimlyanskoto more” (Tsimlyansk Denizi Üzerinde Fırtına), “Ot Mamaev kurgan” (Mamay Kurganından), “Can Uzbekistan” (Can Özbekistan) ve “Bratya lyubimi” (Sevgili Kardeşler) dir.

Angel Karaliyçev’in Sovyet topraklarına yapmış olduğu bu geziye, başka tanınmış bir Bulgar yazar olan Hristo Radevski de eşlik etmiştir.

Yazar seyahatnamesinin ilk cümlesine Rus topraklarının tanıtılmasıyla başlamaktadır. Rus topraklarından “ulu Rus toprakları” olarak bahsetmektedir. Hemen ikinci cümlesinde bu topraklarda yetişen dünyaca ünlü yazarlar Puşkin, Gogol, Tolstoy, Çehov, Fadeev ve Şolohov’a ayırmıştır. Hemen sonrasında Moskova’nın adeta kutsallığına, yer vererek, doğasının güzelliğine uzun uzun vurgu yapılmaktadır. Moskova “tüm şehirlerin anasıdır”, Sovyet ekolünün önderidir, başarılı insanların kalbi, doğruluğunun ve aydınlığın kaynağıdır. Rüzgârı serinlik verir, ormanları yemyeşildir, yapraklarındaki yağmur damlaları ise parlamaktadır. Moskova şehri yine yaz yağmuruyla yıkanmıştır, gençtir, tazedir ve içi kaynamaktadır. Yolları geniştir ve güzeldir.

Karaliyçev Rus ülkesini tanıtırken hep olumlu ve cezbedici kelimeler ve ifadeler kullanmaktadır. Daha seyahatnamesinin başında okura Rusya sevgisini aşlamakta ve sevdirmeye başlamaktadır. Tarihe de vurgu yapıp 8 asır önce Avrupa’nın Litvanyalılar ve Tatarların baskısı altında olduğu bilgisi verilip, Moskova şehrinin devlet haline gelmesi ve Moskova’nın meydanlarından sefere başlayan askerlerin nasıl Orta Asya ve Sibirya fetihlerine başladıklarını resmetmektedir. Kahramanlıklar Napolyon’un yenilmesinin anlatılması ile resmedilmeye devam edilmektedir. Kremlin, saraylar, kiliseler, kuleler, Lenin Mozolesi ve çevredeki tarihi yapılar geçmişleriyle birlikte kahramanca tanıtılmakta ve hatırlanmaktadır. Moskova’nın yolları, insanları, trafiği, hotelleri, gastronomi binaları, geniş meydanları, tiyatroları, heykelleri ve insanların yaşadığı siteler büyük bir ihtişamla anlatılmakta, okur bunları adeta iç çekercesine okumaktadır. Gezdikleri yerlerde Bulgar tarihini anlatan tablolar gördüklerine de vurgu yapmakta ve okuyucuya Bulgar tarihini de tanıtmaktadır. Osmanlı-Rus Savaşının başlangıcı, Rus ordusunun Plevne’ye girişi ve Osmanlıları yenmesi adeta büyük bir ihtişamla anlatılmaktadır. Rusya’dan, tarihinden ve bastıkları topraklardan bahsederken Karaliyçev Puşkin’in şu dizlerine Rusça yer vererek duyguları beslemektedir: “*Здесь русских дух, здесь Русью пахнет*”¹¹⁶ (Burada Rusların ruhu var, burası Rusya kokuyor).

Yazar Lomonosov Üniversitesi’nin ihtişamı ve büyüklüğü ile 128 metre genişliği olan Leningrad bulvarından ve Moskova’nın parklarına sadece 3 yılda dikilen ağaç miktarının 70 Milyon olduğundan bahsedilerek Rusya’nın gücüne ve yetenekleri göz önüne serilmektedir.

Gezisine Moskova ile başlayan yazar Güneye inmekte ve Tula şehri yakınlarında bulunan “Yasnaya Polyana” yerleşim yeriyle devam etmektedir. Burada Lev Tolstoy hatırlanır

¹¹⁶ Karaliyçev, Angel: İzbrani proizvedeniya, tom tretı, Razkazi – Oçertsi – Pitepisi, Bilgarski pisatel, Sofya, s. 400.

ve yerleşim yeri olan Yasnaya Polyana'nın yarım asır önceki fakir hali ile sosyalizmin gelmesinden sonraki zengin hali kıyaslanmakta ve sosyalizm yüceltilmesiyle başlanmaktadır.

Bu bölümde Yasnaya Polayana'nın Tolstoy ile ilişkisi sık sık dile getirilmektedir. Tolstoy'un burada doğmuş olması tanıtılmakta ve Tolstoy'un Gorki ile görüşmesi ve dünyaca ünlü roman "Barış ve Savaş" ın ilk temellerinin burada atıldığına vurgu yapılmaktadır. Bu romanın yanında Tolstoy'un Ana Karenina romanının da ilk defa burada canlandığına şahitlik edilmektedir. Dünya edebiyatının ünlü eerlerinin doğmuş olduğu topraklara bakılmakta ve ayrıntısıyla tanıtılmaktadır. Tolstoy'un Yasnaya Polyana'da yaşadığı ve ziyaret ettiği yerler, çiftlik, ormandaki ağaçlar, su kuyusu ve bunun gibi birçok yerle bağ kurulmaktadır. İlerleyen satırlarda Tolstoy ile Bulgaristan arasında bağ kurulmakta, Tolstoy'un Bulgaristan'daki Istranca Dağlarına olan hayranlığı anlatılmaktadır. Yazar gezilerini seçerken Bulgaristan ile olan bağlantılı yerlere seyahat etmeyi özellikle önem verdiğini, bunları da kaleme alarak Bulgar okurlara ulaştırmayı hedeflediğini anlamaktayız. Karaliyçev'in, yazdığı yazılarla iyi bir vatansever olduğu ve Bulgar bilincini yazdığı bu yazılar sayesinde arttırmayı hedeflediğini görmekteyiz.

Nihayet Lev Tolstoy'un trajik ölümüne değinilmekte ve geride bıraktıkları anlatılmakta, Tolstoy'un ömrünün doğduğu kanepede, ünlü romanlarını yazdığı masası ve bunun gibi birçok özel eşyaya yad edilmektedir. 70 yılını geçirdiği evi tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Lev Tolstoy'un 14 dil bildiği ama en çok ana dili olan Rusçayı sevdiğine vurgu yapılmaktadır.

Yazar Angel Karaliyçev'in Yasna Polyana'yı gezisine neden kattığı hikâye ilerledikçe ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu tesadüf değildir ve bir amacı vardır. Bu bölüm okunmaya başlandığında okura pek bir çağrışım yapmamaktayken, ilerleyen satırlar yazarın ortaya koyduğu eserler ile dünya edebiyatına mührünü vurmuş olan Rus yazar Lev Tolstoy ile daha fazla dolmaktadır. Başta bu yerleşim yeri Lev Tolstoy ile ilişkilendirilirken, ilerleyen her bir satır yazarın burada doğuşunu, yaşadığı odayı ve eserlerini yazdığı odayı, zamanını geçirdiği çiftliği, kısaca 70 yaşına kadarki ömrünü anlatan bir yazı niteliğinde olmuştur. Bu bölümde yarım asır öncesine kadar köhne, geri kalmış ve fakir olan Yasna Polyana'nın sosyalizmin gelişiyile göstermiş olduğu gelişim ve zenginliğe vurgu yapılmaktadır. Lev Tolstoy'un Bulgaristan'ın doğasına olan sevgisine vurgu yapılması ile de Bulgar okurlarıyla bağ kurmakta ve Bulgar halkına Rusya sevgisi aşılması sağlanmaktadır.

Yazarın gezisi diğer bir bölüm olan Leningrad ile devam etmektedir. Yazar bu bölümün girişine hemen Aleksandır Sergeeviç Puşkin ile başlamaktadır. Puşkin'in ölümü ile ilgili trajik bir potre çizilmektedir. Sonra sıra Leningrad'ı tanıtmaya gelmektedir. Leningrad'taki Neva nehri, stadyum, Finlandiya Körfezi, uzakta beliren Kronştadt şehri, kelebek gibi süzülen beyaz yelkenler, sut beyaz olan düzlük, Baltık Denizi ve bunun gibi yapıla okura sunulmaktadır. İki buçuk asır önce kurulan şehrin Vatan Savaşında ortaya koyduğu cesaret vurgulanmakta ve Ekim Devrimi yüceltilmektedir. Görülen Smolni heykelinde komünizmin kırmızı bayrağı dalgalanmaktadır. Proleterya devriminin önderi olan Lenin'in de burada yaşadığı belirtilmektedir. Lenin'in Rusya'nın dört bir yanından gelen görevlilerine ve Leningrad'ın önde gelen yöneticilerine hitap ettiği yerler tanıtılmaktadır. Yazar sık sık Ekim devrimine vurgu yapmakta ve bu tema işlenmektedir. Limanda bekleyen geminin bacalarında dalgalanan “kıızıl yıldız” ve “orak ve çekiç” sembollerini içeren bayrağa değinmeden geçilmemektedir. Kışlık Sarayı ve Petropavlovsk Kalesi Ekim Devrimi ile ilişkilendirilmekte ve Askeri Devrim Komitesinin yaptıkları ve bunların bombalanmaları anlatılmaktadır. Hikâye yine halkın çarı desteklemesi ile devam etmekte ve yeni gelen iktidar tarafından silahla vurulmalarına değinilmektedir. Kışlık Sarayı'nda bulunan Ermitaj'ın eserlerine ve Rus halkına kattıkları değer sunulmaktadır. Sıra Petropavlovsk Kalesi'ne geldiğinde yine devrimciler ortaya çıkarılmaktadır. Kirov köprüsü al bayraklarla donatılmıştır.

Artık sıra Bulgaristan ile bağlantı kurmaya gelmektedir. Neva nehrinin kenarında yükselen üniversitede Lomonosov ve Mendeleyev çalışmalarını yürütmüşlerdir. Bu üniversitede Bulgaristan Komünist Partisi'nin temellerini atan Dimitır Blagoev okumuştur. Yazar, her hikâyesi veya her eserinde olduğu gibi halka dokunmaktadır. Burada da Bulgar tarihi ve Bulgaristan'da o dönem bulunan politik rejime de katkı sağlamak adına Bulgaristan'a sosyalizm adına katkı yapmış Ekim devrimcilerine değinilmektedir.

Karaliyçev bu bölümde de sosyalizmi yüksek mertebelere taşımakta ve okura adeta mesajlar vermektedir. O günün Sovyetler Birliği Bulgaristan'ın da içinde bulunduğu sosyalist blok içindedir ve saygı duyulandır. Onun güçlü yönlerini tanıtarak ve yazının sonunda da Bulgaristan ile bağlantı kurarak mevcut sosyalist sistemin halk nezdinde güç ve sevgi kazanmasını hedeflemektedir. Bulgaristan'ın varlığının bu güç sayesinde mevcut olduğu alttan alta okura verilmekte, toplumun bu yönde şekil almasını sağlamaktadır.

Yazar Angel Karaliyçev'in Sovyetler Birliği içindeki seyahat rotası Avrupa'nın en büyük nehri olan Volga'dan geçmekte ve oradan da Don nehrine tırmanarak Tsimlyan Denizi

olarak adlandırılan Tsimlyan Baraj Gölüne gelmektedir. Yol üzerinde tanıtmaya başladığı şehir olan Krasnoarmeysk (Kızıl Ordu)’deki evlerin camları “değerli taşlar” gibidir. Gemilerin yükseklere tırmanmasını sağlayan su merdivenleri komünizmin ilk eserlerindendir. Burada 4 asır önce Sultan II. Selim askerlerini Astrahan’a geçirmek için Volga ve Don nehirlerini birleştirmek için başarısız girişimde bulunmuştur ama komünizmin sayesinde iki nehir artık bu bölgede birleşmektedir. Daha ilk satırlarda komünizmin yüceliği göze çarpmaya başlamaktadır. Karaliyçev bu seyahatnamesinde de kendisine özgü olan kara - beyaz, zengin – fakir, eski – yeni, dün – bugün, minik – dev, parlak – mat gibi kelimeleri kullanmayı tercih etmektedir. Yazmış olduğu hikâyelerde bu tarz yazım uslubu ve anlatım dili olan yazar seyahatnamelerinde de bu üslubunda taviz vermemektedir. Dünün çölünden bugün gemiler geçmekte, gemiler için açılan kapılar dev gibidir, kızlar nehirlerin sularında doymamışçasına yıkanmaktadırlar, yine düzlükler sihirlidir, akşamın kanatları karadır, köyler parıldamaktadır. Nereden geldiği belli olmayan kuşların kanatları tozludur ve nehrin sularında yıkanmaktadırlar.

Daha bölümün başlarında yazar Angel Karaliyçev gerçek olayları ve varlıkları tanımlamak için sihirli kelimeler kullanmaktadır. Yazarın yazım üslubunu göstermesi açısından bu tanımlamalar önemlidir. Yazar bu sihirli ve gerçekle yoğrulmuş dünyayı tanıtmaya devam etmektedir. Uzakta beliren evlerin çatıları kararmıştır, nehrin suyu insana hayat vermektedir.

Gemi su merdivenlerinden yukarıya doğru tırmandıkça yazarın sözlerinde yine bereket fişkırmakta, Anavatan Savaşı ise birlikte sosyalizm yüceltilmektedir. Karaliyçev tanımlamalarında yine kendi üslubunu ortaya koymaktadır. Karşılarına çıkan geçe “derindir”, suyun yansıması “yakut” gibidir, gemiye vuran serinlik “rahatlatıcı”dır, Bunların hepsi komünizmin getirdiği değerli varlıklar ve olaylar olarak yansıtılmaktadır: “Много са хубави и мамещи тия маяци на комунизма”¹¹⁷ (Komünizmin bu deniz fenerleri çok güzel ve cezbedicidir). Kalaç’ın dünü ve bugünü anlatılırken yine fantastik ifadelere başvurmaktadır: “Прохладният ободрителен вятър дяволито роши косите на пътниците”¹¹⁸ (Serin canlandırıcı rüzgâr, yolcuların saçlarını mutlu bir şekilde dalgalandırıyor).

Yazar Bulgaristan ile bağlantı kurmaya başlamakta gecikmemektedir. Gemide tanıştıkları Nikolay Jukov adındaki bir Rus’un çalıştığı fabrika traktör üretmektedir ve bu traktörler Bulgaristan tarımında da kullanılmaktadır. Burada yazar hemen Bulgar halkı ile Rus halkı arasında gönül bağı kurmaktadır. Yazar bu bağı bu bölümde de kurmuştur. Her gezdikleri

¹¹⁷ Karaliyçev, Angel: a.g.e., s.423.

¹¹⁸ Karaliyçev, Angel: a.g.e., s.423.

adımında komünizmin yücelişi, yeniliği ve gücü göze çarpmakta, bütün bu güzel değerler de Bulgar halkı ile buluşmaktadır. Ardından da komünizmin çalışkanlığı ve getirdiği bereket, baba ile kızı arasında geçen şu diyalogla okurla buluşmaktadır:

“- *Запомни дъще, това е то Цимлянското море. Преди две години тука нямаше капка вода, а сега море*”.

“- *... какво е голямооо! ... защо са го направили?*”

“- *За да има вода за ожълтялата равнина и електрически ток за заводите.*”

“- *А кой ги направи?*”

“- *Нашите съветски работници. ... за целия съветски народ.*”¹¹⁹

(-Unutma kızım, burası Tsimlian Denizi. İki yıl önce burada bir damla su yoktu ama şimdi deniz.”

“- *... ne kadar büyüük! ... bunu neden yaptılar?*”

“-*Sararmış ovaya su ve fabrikalara elektrik olsun diye.*”

“- *Peki onları kim yaptı?*”

“- *Sovyet işçilerimiz. ... tüm Sovyet halkı için.*)

Beraber yolculuk yaptıkları küçük kızın, diğer yolcu olan Karaliyçev’e sormuş olduğu “sizde de fabrika, gemi var mı?” gibi sorulara babasını verdiği “onlarda da var, çünkü bizim yolumuzdan yürüyorlar” sözleri Bulgaristan ile Sovyetler Birliği arasındaki bağları ve komünizmde yürüdükleri yola işaret etmektedir. Burada yazar Bulgar okuruna mesajlar vermesi için kelimeleri edebi satırların arasına gizlice yerleştirmektedir. Yazar bunu bazen fantastik kelimeler kullanarak da gerçekleştirme imkânı bulmaktadır.

Karaliyçev yazdığı edebi eserlerde iyi ve kötüyü yan yana vermektedir. Bu seyahatnamesinde de aynı tekniği kullanmaktadır. Şimdiye kadar çizmiş olduğu olumlu tablo bitmiş, yerine birden bire olumsuz tablo çıkmaya başlamıştır. Gemi yoluna devam ederken birden bir hava değişmektedir: *“Следобед вятърът стана горец, задушен, пустинен.*

¹¹⁹ Karaliyçev, Angel: a.g.e., s.424.

Появи се силно вълнение. Звъннаха кристалните чаши в ресторанта. Корабът почна да се люшка. Слънцето потъна в облаците като кадифени оловни крила. Понесени от вятъра, ято бели чайки с крясък отлетяха към димната линия на хоризонта. .. Нашите другари, изправени на палубата срещу надигащата се буря, запяха “Хей, Балкан ти роден, наш”. Окръжиха ги млади пътници, студенти от Ростов, ученици от Донбас”¹²⁰. (Öğleden sonra rüzgâr kavurucu, bunaltıcı ve çöl gibi yakıcı oldu. Büyük bir dalgalanma vardı. Restorandaki kristal bardaklar şingırdadı. Gemi sallanmaya başladı. Güneş kadifemsi kurşun kanatlar gibi bulutların arasına battı. Rüzgârla savrulan bir beyaz martı sürüsü dumanlı ufuk hattına doğru ciyaklayarak uçtu. (...) Yükselen fırtınaya karşı güvertede duran yoldaşlarımız “Hey, sen Balkan, yerli ve bizim” şarkısını söylediler. Etrafları genç gezginler, Rostovlu üniversiteliler, Donbaslı öğrencilerle çevriliydi).

Bu verilen örnek yazarın ortamı ve doğayı tanımlamak için yazmış olduğu bir sayfa yazının sadece küçük bir kısmıdır. Bir sayfa boyunca yazar ortamın birden bire iyiden kötüye gitmesine ayırmıştır. İki dünya arasındaki resim değişmeye başladığında, yazarın yazım üslubunu bilen okur sanki önemli bir olayın yaklaştığını veya yazarın önemli bir konuya değineceğini anlamaktadır. Nitekim bu satırların arasına Karaliyçev, kendisinden bekleneni yapmakta ve Bulgaristan ile bağ kurmaya başlamaktadır. Bu çalkantılı satırların arasına yazar Bulgar halkının kurtuluşunu simgeleyen şarkı olan bir şarkıyla ortaya çıkmakta ve yoldaşlarının etrafını saran diğer Sovyet şehirlerinden gelen öğrencilerle verilen “birlik” mesajını serpiştirmektedir.

Zorlu anlar atlatılıp uyandıklarında yolcular artık Don nehrine ve Kazakların yaşadığı topraklara geçiş yaptıklarını anlıyorlar. Burada yazar yine komünizme vurgu yapmayı tercih etmektedir. Gece yanan nehrin ışıklarını komünizmin bahçesindeki olgunlaşmış portakallara benzetmektedir. Karaliyçev’in kaleminden dökülen satırlardaki duygular hemen düzelmeye başlamaktadır. Yine doğayı ve insanları tarif ederken gerçeği fantastik kelimelerle tanımlamaktadır. Kıyıda duran ve balık tutan bir çocuğun tuttuğu balık yine büyük ve “gümüş” tür. Yine burada satır aralarında Bulgaristan’ı çağrıştıran cümlelere rastlıyoruz. Karşıda beliren bir gemi vardır ve adı ünlü Bulgar yazar “İvan Vazov” un adını taşımaktadır. Yazar bunu okura yine küçük kızın ağzından vermeyi tercih etmektedir. Kızın sorduğu meraklı sorulara karşılık yazar, geminin adının en büyük Bulgar yazar olan İvan Vazov’un adını taşıdığını ama geminin Bulgar gemisi değil, Sovyet gemisi olduğu cevabını vermiştir. Buna şaşırان küçük kıza

¹²⁰ Karaliyçev, Angel: a.g.e., s.426.

Karaliyev, “Biz kardeş olduğumuz için Sovyet gemisine Bulgar birinin ismi verilmiştir” yanıtını vermiştir. Kızın buna verdiği tepkiyi Karaliyev “kızın yanaklarında küçük şeytani gamzeler belirdi” ifadesiyle vermektedir. Yazar burada yine sık sık kullandığı fantastik anlatım tarzını uygulamıştır.

Bu konuşmadan sonra toprak ve hava düzelmiştir. Hava yine temizdir ve nefes almak kolaylaşmıştır. Kıyıya yaklaştıkça Bulgarcaya yakın olan ve kendilerinden bir şey olan “Slav dili” duyulmaya başlanmıştır. Tarlalar yine “altın”dan, evler, villalar ve köyler güzel, sular sessiz ve sakin akmaktadır.

Üç gün süren bu nehir yolculuğunun sonunda gemi kahraman Don Kazaklarıyla ünlü Rostov şehrine gelmiştir. Bu şehirde yarım asır önce hamal Maksim Gorki sırtında çuvallar ve sandıklar taşımıştır. Yazar bu bölümü de geçmişin hamalı ama geleceğin ünlü yazarı olan Maksim Gorki’yi anmaya ayırmıştır.

Bu bölümden sonra Angel Karaliyev sıradaki Sovyetler Birliği gezisini Volgograd yakınlarında bulunan Mamaev Kurgan’ına ayırmıştır. Bu kurgan, Almanlarla savaşın izlerini taşıyan ve binlerce Sovyet askerinin öldüğü tepenin adıdır.

Yazar satırlarına hemen kurganın geçmişine ve Alman askerleri tarafından işgal edilmesine ayırmıştır. Kahramanlık gösteren Sovyet ordusu, metalürji ve traktör fabrikaları çalışanları ile Volgograd halkı yüceltilmiştir.

Gösterilen büyük savunma ve şehrin Almanlara teslim edilmemesine sayfalar ayrılmış ve anlatımında yalın bir dil kullanılmıştır. Yazar burada fantastik bir dil veya herhangi başka bir araç kullanmamıştır. Vermek istediği sadece savaşın acısı ve sonuçlarıdır. Volgograd, dünya tarihine meşhur Stalingrad Savunması olarak adı geçen şehrin adıdır. Eski adı da Tsaritsin dir.

Ziyaret edilen ve Volgograd halkının kahramanlıklarına saygı dolayısıyla İngiltere kralı VI. Georg’un kılıcını ve Abisiniya İmparatorunun tacını bağışladığı Tsaritsin Müzesinde, Bulgaristan’dan Sofya Belediyesinin Moskova Belediyesine göndermiş olduğu ve Moskova Belediyesinin kuruluşunun 800 üncü yılı dolayısıyla hediye edilen sadece zavallı bir albüm bulunduğu belirtilmektedir.

Bu şehre bu kadar yer ayırmasının ve ayrıntılı olarak anlatılmasının sebebi daha sonra ortaya çıkmaktadır. Yazar, Volgograd’taki savaşın kazanılamaması durumunda Bulgaristan’ın da bağımsız ve özgür olamayacağını, Sovyet – Bulgar kardeşliğini simgeleyen heykellerin,

Lenin adını taşıyan fabrikaların, komünist şahsiyetler olan Vasil Kolarov ve Aleksandır Stamboliyski'nin isimlerini taşıyan barajların, tarlaları işleyen Sovyet makinelerin, kısaca sosyalizmi çağrıştıran hiçbir şeyin olamayacağına vurgu yapılmıştır.

Mamay Kurganı ziyaretinin de, anlaşılacağı üzere komünizmin ve sosyalizmin ön plana çıkarılması ve Sovyet-Bulgar dostluğuna vurgu yapılması amacıyla ziyaret edildiği anlaşılmaktadır.

Burada kullanılan dil daha öncekilerden çok farklı değildir. Çizilen portre yine okurun karşısına fantastik realizm olarak belirmektedir. Yine gerçek varlıklar ve olaylar, fantastizmi çağrıştıran ifadelerle anlatılmaktadır. Sıcak rüzgâr gümüşümsü söğütler ve akasyalar arasında hışırdamaktadır, pirinç tanelerinin parıldaması sedef gibidir ve çalışan makinelerin silindirleri ateşler içindeki yılanı benzetmektedir.

Mamaev Kurgan'da yapılan gezi, Sovyet rejimine yapılan övgülerden ve bu rejimin Bulgaristan'ın sosyal ve ekonomik hayatına yaptığı kalkınma hamlelerinden ve kardeşlikten bahsedilmektedir: *“Каква благодатна сила носи за нашата социалистическа република потокът от братска съветска помощ”*¹²¹ (Kardeş Sovyetler'den gelen yardım akışı bizim sosyalist cumhuriyetimize ne kadar bereketli bir güç getirmektedir).

Yazar Angel Karaliyçev ve yanında bulunan Hristo Radevski'nin Mamay Kurganı gezisinin son cümlesi, kendilerini zenginliğe ulaştıran ve ferah bir hayat sunan komünist partiye övgüyle son bulmaktadır.

Karaliyçev ve beraberindekilerin gezisi “Can Özbekistan” ile devam etmektedir. Taşkent'te çizilen portre olumludur. Hava açıktır, yaz yıldızları parlaktır. Karlı Tyan Şan Dağları'ndan serinlik ve dinginlik yayılmaktadır. Şehrin tiyatrosunda oynanan sahnede ise Özbeklerin örf ve adetleri, kısaca yaşamları eleştirilmekte ve yeni kurulmuş olan sosyalist rejime yönelmelerine dair propaganda yapılmaktadır. Eleştirilen sadece Özbekler değil, tüm Orta Asya'nın “feodal kölelik düzeni” dir. Semerkand ile Taşkent arasındaki steplerde önceleri deve kervanları sıcaktan bayılmaktayken, şimdi buralarda Sovyet komünistleri sayesinde pamuk bahçesine dönüşmüştür. Taşkent'in kerpiç evlerinin yerini sosyalizmin dev binaları almıştır, geniş bulvarlar inşa edilmiştir.

¹²¹ Karaliyçev, Angel: a.g.e., s.435.

Her olay yazar tarafından sosyalizmi ve komünizmi yüceltmek için tasarlanmış, her satır bunun için işlenmiştir. Doğu ile Batı arasında var olan büyük fark Moskova'nın komünist partisi sayesinde kaybolmuştur. Komünist parti bu iki yakayı adeta köprü kurarak birleştirmiş ve iç içe geçirmiştir. Eskiden develerle gidilen Moskova ile Taşkent arası uçaklar sayesinde 11 saate düşmüştür.

Diğer Sovyet Cumhuriyetlerinin de yardımıyla Özbekistan'da kurulan ağır sanayi fabrikaları, pamuk endüstrisi ve yan sanayileri, zirai alet ve makine fabrikaları sayesinde eski sabanlar, oraklar ve çapalar kalmamış, otomasyon sayesinde Özbek insanının hayatı rahatlamıştır. Eskiden sadece bir kişi üniversite mezunuyken ve 100 kişiden sadece iki kişi okuma yazma bilmekteyken, şimdi Özbekistan'da 5150 okul, 55000 öğretmen, 35000 üniversite öğrencisi ve 900 profesör vardır. Burada komşu Türkiye ile de kıyas yapılmakta ve 16 aileye bir pulluk düştüğü yazılmaktadır.

Özbekistan'ın dünü ile bugünü sürekli karşılaştırılmakta, Özbek diyarı yarı vahşi olarak tanıtılmaktadır. Yeni Sovyet rejimine uyan Sara adlı sanatçının nasıl Sovyetler Birliği meclisine milletvekili yapılp, Komünist Parti'nin de bu şahsı Merkez Komite üyeliğine seçtiği özendirerek anlatılmaktadır. Orta Asya Cumhuriyetleri olan Türkmenistan, Tacikistan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın da durumu aynıdır. Lenin'in dediğine göre buraları da “yarı vahşi” ve “vahşi” yerlerdir.

Semer kand'a gidilirken görülen yerler Taşkent'ten farklı değildir. Her yerde üretim, çağdaşlık ve bereket vardır. Eski Özbekistan tanıtılırken kullanılan olumsuz kelimeler, komünizmin gölgesindeki yeni Özbekistan söz konusu olduğunda berekete dönüşmektedir.

Yeni Sovyet rejiminin bu kadar övülmesinden sonra sıra Özbekistan'ın milli unsurlarına gelmektedir. Timur'un mezarı, Ali Şir Nevai ve ünlü astronom Uluğbey tanıtıldıktan sonra Özbekistan bölümün son cümlesini yine komünizmin övgüsüyle sonlanmaktadır. Yazar burada, tiyatrodaki seyircilerin Bulgaristan Komünist Parti Başkanı Georgi Dimitrov ve Bulgaristan adını duyduklarında ayağa kalkıp alkış tuttuklarını anlatarak bölümü sonlandırmaktadır.

Yazar, Özbekistan gezisini de tanıtırken üslubundan taviz vermemektedir. Yine gerçekleri anlatırken fantastik ifadeler kullanmaktadır. Eski dünyanın kalbine saplanan kurşun, vadide akan suyun bereketinden aklını kaybeden insanların atığı çığlığın şimşeğe benzetilmesi, komünist partinin istemesi halinde uçağı bile kopmadan taşıyabilecek pamuk ipliği

üretilebileceği gibi ifadeler yazarın seyahatnamesini zenginleştiren ve okura ikisini tek bir yerde sunan ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sovyetler Birliği gezisinin son bölümü “Sevgili Kardeşler” (Братя любими) adını taşımaktadır. Yazar bu bölümü “Литературная газета” (Edebiyat Gazetesi) nın genel yayın yönetmeni ve kendilerini karşılamak için Moskova’daki Sovyet Yazarlar Birliği binasına gelmiş bulunan Sovyet yazarlara ayırmıştır.

Yazar grubu Bulgarca şarkılar söylemekte ve misafirlerini onore etmektedir. Burada misafirler “Şıpka Kahramanları” (Герои на Шипка) filminin senaristi, kendilerine hangi Sovyet cumhuriyetini ziyaret etmek istediklerini soran Yazarlar Birliği’nin başkan yardımcısı Surkov, büyük yazar Vazov’un ilk öğretmenliğini yaptığı ve yazarın “Boyunduruk Altında” adlı romanını okumuş olan Sovyet Yazarlar Birliği kurucularından Aleksandır Fadeev, “Ekim” (Актыabr) dergisinin yayın yönetmeni Panfyorov, Fyodor Gladkov, Samuel Marşak, Ermilov ve İsakovski ile sohbet etme imkânı bulmuşlardır. Bütün bu yazarlar Bulgaristan ile ilgili anılarından bahsetmiş ve ezbere söyledikleri Bulgarca şiirler ile iki halkın kardeşliğine vurgu yapan konuşmalarda bulunmuşlardır.

Burada yazar yine daha önce de bahsedildiği gibi Orta Asya halklarını kötü gösteren ifadelerle başvurmuş ve Sovyet rejimini ve Bulgar halkı ile olan ilişkilerini öven ifadelerle vurgu yapmıştır.

Genel olarak, ünlü Bulgar yazar Angel Karaliyçev’in 1953 yılında yapmış olduğu Sovyetler Birliği gezisine bakıldığında, Moskova, Yasna Polyana, Leningrad, Tsimlyan Denizi, Mamaev Kurgan, Özbekistan ve yazarlar ile buluşma şeklinde özetlenebilecek bölümlerle gezisini anlatmıştır. Yazar tüm bu sayılan yerlerden bahsederken komünizmin ve sosyalizmin Sovyet Cumhuriyetlerine ve Bulgaristan’a getirilerini öven ve adeta her gittiği yerde Bulgaristan’a ve onun politik hayatına dokunan bir yerler bulmaktadır. Karaliyçev, Bulgar – Sovyet kardeşliğine vurgu yaparak okuru özendiren, Sovyet sembollerini yücelten ama Orta Asya kültürlerini ve tarihini kötü gören ve doğasını da olumsuz ifadelerle tarif eden bir tavır içindedir. Bunların yanında içlerinde Türkiye’nin de bulunduğu Doğu toplumları ile ABD, İngiltere ve faşist Almanya’nın da içinde bulunduğu Batıyı eleştiren bir bakış açısına sahiptir. Volgograd savunmasını yapan Sovyet askerlerini ve halkını överken, Mamaev Kurgan tepesini adeta putlaştırarak anlatmıştır.

Karaliyev'in geniş Sovyet ülkesine yapmış olduğu gezisini anlatırken kullanmış olduğu dil büyük ölçüde fantastik gerçeklik dilidir. Yazarın bu uslubu okurlara yabancı gelmemektedir. Bulgar yazarın daha önce de incelediğimiz öyküleri, tarihi hikâyeleri, masalları ve benzeri eserlerinde aynı dil öne çıkmaktadır. Karaliyev aslında anlatırken olayları sadece gerçekliğiyle değil, onlara başkaca değerler de katarak ve bütün bunları kendi süzgecinden de geçirerek okura sunmayı tercih etmektedir. Daha önce bahsedilen tarihi hikâyelerine de baktığımızda Angel Karaliyev burada kronolojik sıra takip etmemekte, olayları adeta bir masal havasında anlatmakta ve okuru sıkılamamaktadır. Bütün yazılarında olduğu gibi Sovyetler Birliği seyahatnamesinde de milli değerleri koruyan bir çizgi takip etmiştir. Bunu sağlamak için de fantastik üslup kullanmayı sıkça tercih etmiştir. Bunu yaparken de genel olarak Sovyetler Birliği ve sosyalist rejimi tanımlayan ifadeler kullanması gerektiğinde olumlu ifadeler kullanırken, bunun karşısında var olan Batı ile Doğu toplumları hakkında küçümseyici ve yer yer de aşağılayıcı ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir.

5.4. Gezi Notlarının Genel Değerlendirmesi

Gezi notlarına genel olarak bakıldığında, Angel Karaliyev'in daha önceki eserlerinde de görülen yazım üslubunu aynen koruduğunu görmekteyiz. Daha önce incelemiş olduğum hikâye, masal gibi eserlerinde olduğu gibi seyahatnamelerinde de yazar gerçekler üzerine kurulan ve anlatım şekli ile adeta masal veya hikâyeye dönüşen eserler ortaya çıkmıştır. Şehirleri gezerken tanıttığı heykeller, doğa, kilise, liman, insanlar gibi varlıkları kullanmış olduğu karşılaştırma ve benzetmelerle adeta başka bir boyuta taşımıştır. Gezerken yazmış olduğu gezi notları bu ifadelerle ve yazarın kendi üslubu sayesinde adeta bir şiirleşmiş masalımsı seyahatname şeklini kazanmıştır. Karaliyev, yazılarında Bulgar tarihine ve genel olarak milli ve manevi değerlerine de değinmeden geçmemiştir. Varlıkları ve olayları sihirli sözcüklerle süsleyerek satırlarına fantastizm de katmıştır.

Bütün bu veriler ışığında seyahatnameleri ele alındığında Karaliyev'in üslubu dikkat çekmektedir. Gözlemlediği şehirleri ve içindeki olayları ve önemli yerleri incelediğini görmekteyiz. Bu gerçek varlıkları tanımlarken kullanmış olduğu benzetmeler ve karşılaştırmalar ile adeta masalımsı bir portre çizmiştir. Bu masalımsı portre içine, gezmiş olduğu yöreyle ilişkili tarihten gelen yerel ve Bulgar şahsiyetleri de serpiştirerek bunlar yer yer fantastik yaklaşım da sergilemiştir. Böylece Bulgar okuruna milli ve manevi değerleri aşılarmış ve gururlanmasını sağlamıştır. Bütün bunları yaparken kendi benzersiz üslubunu da kattığında ortaya lirik ve masalımsı bir eser olan seyahatnameleri çıkmıştır.

İlk olarak gerçekleştirmiş olduğu Barselona seyahatinde Avrupa'nın medeni öğelerine vurgu yapmış, şehirlerde gezip gördüğü binalar, limanlar, kiliseler ve benzeri görülecek yerleri tanıtarak onların sömürge tarihi ile bağlantısını açıklamıştır. Barselona yolunda uğradığı İtalya topraklarını tanıtırken de Bulgar çar 2. İvan-Asen'den de bahsederek buralarda Bulgar tarihinden de izler taşıdığını vurgulayarak milli benliği okşamaktadır.

İkinci seyahati olarak gerçekleştirdiği İstanbul seyahatinde Bulgar doğasını ve insanını çok güzel portreler çizerek tarif etmiştir. Burada tablo adeta şiirleşmiştir. Trenin Türkiye sınırlarına girmesiyle tablo kararmakta ve ifadeler olumsuzlaşmaya başlamaktadır. Nihai hedef olan İstanbul'a varılmasıyla şehrin şanlı Roma, Bizans ve Osmanlı tarihine vurgu yapılmakta ve bu şan içinde Bulgar askerlerini, kilisesini ve diğer unsurları burada ortaya çıkararak Bulgar nesillerine okunabilecek ve tarihiyle gurur duymalarını sağlayacak bir seyahatname ortaya çıkarmıştır.

Sovyetler Birliği seyahatnamesi ile bu ülkenin başkentini ve II. Dünya Savaşında önem kazanmış diğer şehirlerini ve görülecek yerlerini tanıtmıştır. Rus insanını ve tarihini överken adeta bir seyahatnameden çok fantastik öğelerle işlenmiş, insanın hayal dünyasına dokunan bir masal veya hikâye ortaya çıkarmıştır. Yazar bu seyahatnamesinin genelinde Komünist Partinin ekonomik ve çağdaşlık yolunda gerçekleştirdiği hamlelere ve komünizm ile sosyalizmin nasıl Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'a çağ atlattığını gösterir ifadeler ve övgülere yer vermiştir. Her masal, hikâye veya seyahatnamesinde yazar basit insanı ele alarak onun milli ve manevi değerler ışığında gelişen dünya şartları ile nasıl çeliştiğini ortaya koymuştur.

Karaliyçev'in geniş Sovyet ülkesine yapmış olduğu gezisini anlatırken kullanmış olduğu dil büyük ölçüde fantastik gerçeklik dilidir. Yazarın bu uslubu okurlara yabancı gelmemektedir. Bulgar yazarın daha önce de incelediğimiz öyküleri, tarihi hikâyeleri, masalları ve benzeri eserlerinde aynı dil öne çıkmaktadır. Karaliyçev aslında anlatırken olayları sadece gerçekliğiyle değil, onlara başkaca değerler de katarak ve bütün bunları kendi süzgecinden de geçirerek okura sunmayı tercih etmektedir. Bütün yazılarında olduğu gibi Sovyetler Birliği seyahatnamesinde de milli değerleri koruyan bir çizgi takip etmiştir. Bunu sağlamak için de fantastik üslup kullanmayı sıkça tercih etmiştir. Bunu yaparken de genel olarak Sovyetler Birliği ve sosyalist rejimi tanımlayan ifadeler kullanması gerektiğinde olumlu ifadeler kullanırken, bunun karşısında var olan Batı ile Doğu toplumları hakkında küçümseyici ve yer yer de aşağılayıcı ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir.

Bu seyahatnameler üslupları ve betimlemeleriyle bugün bile okuyucuyu büyüleyerek her mevsim ve her zaman Bulgar doğasının cazibesini, Bulgar insanının saflığını ve Bulgar tarihinin büyüklünü resmedebilmektedirler. Seyahatnameleri, aynı zamanda yazarın kişisel deneyimlerinden ve ziyaret ettiği yerlerden ve oradaki insanlarla yaptığı toplantılardan birçok izleniminden otobiyografik öğeler de içermektedir. Karaliyçev, yazmış olduğu bu eserlerinde “Bulgarların Topraklarını” eski zamanlarda olduğu gibi sokakların, şehirlerin, köylerin ve hayat bulan tarlaların ve dağların, şehir kalıntılarının ve heykellerinin ayrıntılı anlatımını okuyucuya sunmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

DÜZ YAZININ ŞİİRLEŞMESİ

Şiir, sözcüklere farklı yorumlar getirmek veya onlardan kaynaklanan duygusal tepkiler yaratmak için biçim ile bir araya getirmeleri sanatıdır. Düz yazı ise genellikle ölçü, uyak gibi şiirsel öğelere bağlı kalmadan, konuşma ve yazı dilinin havası içinde yazılan anlatıdır. Diğer bir ifadeyle şiir edebi ve sanatsal söz dizimidir, düz yazı ise edebiyatın şiir dışında kalan tüm biçimleridir.

Düz yazı (nesir) ve şiir arasındaki ilişki aslında antik dönemlere kadar gitmektedir. Antik edebiyat tarihi aslında şiir ve düz yazı arasındaki zıtlıkla ortaya çıkmaktadır. Edebiliğin taşıyıcısı, Tanrı'dan ilham alan ve bu geleneği okurlara aktaran yazardır, şairdir.

Zaman içerisinde edebiyatta değişimler oluşarak edebiyatın tarihinde dönüm noktaları olmuştur¹²². Edebiyat tarihindeki ilk dönüm noktası MÖ 5. yüzyıl civarında gerçekleşmiştir. Düz yazı ön plana çıkmıştır ve Bulgar edebiyatında “oratorstvo” diye adlandırılan “hitabet” şeklinde kendini göstermiştir. Edebi olarak kabul edilmesinin bir nedeni de pratik ve teorik olarak geliştirilen ve ders kitaplarında kodlanan üslubudur. Bununla birlikte şiirsel üslup teorik olarak anlaşılmaya çalışılır, böylece poetika ve retorik bilimleri ortaya çıkmıştır.

Edebiyatın ikinci dönüm noktası, MÖ 3. yüzyıldan 1. yüzyıl arasındaki dönemde olmuştur. Şiirde, küçük türler ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunların edebiliğiyle ilgili kriter artık yazarın kendi ilhamı değil, üslubudur.

Üçüncü atılım MS IV-VII yüzyıllarda Avrupa'nın Hristiyanlaştırılması ile gerçekleşmiştir. Hitabet düz yazısı, bir “vaaz” haline gelir ve dinleyicilere “fikir veya görüş değil”, “gerçekleri” verir, yani yapay inanca ihtiyaç duymamaktadır. Burada edebiliğin taşıyıcısı Tanrı'nın ağzından konuşan yazardır.

Antik çağ ile karşılaştırıldığında, sanki şiir ve düz yazı edebi ölçütlerini değiştirmiş gibi görünmektedir. Asırlar öncelerinin poetikası ve onun kalıntıları yüzyıllarca bir arada var olmaya devam etmekte, bazen de yeni ortaya çıkan olaylarla etkileşime girmeyi sürdürmektedir. Bütün bunlara rağmen bunlar edebi temeli değiştirmemektedir.

¹²² https://litenet.bg/publish12/m_gasparov/poezia.htm (Erişim Tarihi: 17.03.2023)

Angel Karaliyçev'in edebi eserlerine büyük ilgi gösteren ve yazarın tarzı ve üslubu hakkında birçok yazı kaleme alan Simeon Sultanov da "Angel Karaliyçev"¹²³ adını verdiği kitabında yazarın kendisini konu edinmiştir. Yazarın doğumundan başlayarak, ilk yazılarını yazmaya başladığı "Yeni Yol" dergisi ile birlikte çıkarmış olduğu eserlere ve yazarlık hayatına dair birçok olumlu eleştirilerde bulunmuştur. Sultanov, Bulgaristan'da Karaliyçev kadar lirik eserler üreten başka bir yazar olmadığını söyleyerek şöyle tarif etmektedir: "*Yazdığı her satırından şiir akıyor. O, mükemmel düzyazılar yazan nazik bir söz yazarı, dokunaklı hikâyeler yazan, tatlı dilli bir hikâye anlatıcısıdır.*"¹²⁴ ("От всеки негов ред се лее поезия. Той е един нежен лирик, който пише изящна проза, сладкодумен разказвач на приказки, който пише затрогващи разкази"). Yazısının devamında Sultanov, Karaliyçev'in eserlerinin birçoğunun şiir ve düz yazı karışımından oluştuğunu ve her birinin nereden başlayıp nerede bittiğinin belli olmadığını belirtmektedir.

Yakın tarih Sovyet edebiyatçılarından olan Konstantin Paustovski "İçinde şiirselleşme olmayan düz yazı, içinde suyu olmayan elmaya benzer" ifadesini kullanarak bir benzetme yapmıştır. Angel Karaliyçev de bu tanıma uyacak şekilde yazmış olduğu yazılarında şiirselliği kullanmaktadır. Angel Karaliyçev Bulgar edebiyat yazarları arasında bunu en iyi ortaya koyabilen yazardır veya yazarlardan biridir. Karaliyçev kısa bir hayat kesitini alarak ona kendi yaratıcılığını katmakta ve ortaya şiirsel bir masal veya efsane çıkarmaktadır. Bu cümle aslında onun bütün edebi yaratıcılığını tanımlamak için yetebilecek bir cümledir. Yazarın her satırında şiirselleşmiş duygular akmaktadır. Onun birçok eseri aslında düz yazı ile şiirin ve masal ile hikâyenin uyumlu birleşmesidir. Türüm birinin nereden başlayıp nerede bittiğini çözmek zordur. Birçok Bulgar yazar kendi yazım üslubunu oluşturmaya çalışmaktayken, Karaliyçev daha ilk yıllarında bile sanatsal birikimini adeta tablo çizen bir ressam gibi ortaya koymuştur.

Eylül Ayaklanması arifesinde Sofya'ya gelen yazar sosyalistlerin kulübüne takılmakta, sosyalist parti yayınlarında muhabir olarak çalışmakta, akşamları ise eğlenceli yazılar kaleme almaktadır. Kendisinin esas usta yazarlık dönemi Eylül Ayaklanması döneminden sonra başlamıştır. Bulgar halkına kanlı dönemler yaşatan bu ayaklanmadan esinlenen Angel Karaliyçev ilk şiirlerini bu yönde oluşturmaya başlamıştır. Bu yönde eserler veren dönemin diğer şairleri de Asen Raztsvetnikov ve Nikola Furnaciev'tir. Diğer birçok yazar gibi Karaliyçev de şiirle başlayıp zamanla edebiyatın diğer türlerine yönelmiştir. Buna sebep de

¹²³ Sultanov, Simeon. Angel Karaliyçev, Literaturno-kritičeski oçerk, Bılgarski pisatel, Sofya, 1958

¹²⁴ Sultanov, Simeon: Angel Karaliyçev, Literaturno-kritičeski oçerk, Bılgarski pisatel, Sofya, 1958, s. 5

Georgi Bakalov'un "Yeni Yol" dergisindeki bir yazarlar toplantısı oluştur. Bakalov'un yazarlara göstermiş olduğu birkaç hikâyeye yönelik fikirlerini sormuş, Karaliyçev de bunların adeta beş para etmediğini ifade etmiş ve ertesini gün, gece yazmış olduğu "İlkbahar" adlı hikâyesini getirmiştir. Hikâyesi çok beğenilen Karaliyçev bundan sonra hikâye de yazmaya başlamış ve zamanla Bulgar edebiyat tarihine adını yazdıran ve benim de tezimde işlemiş olduğum, "Kurşunlu Su Kuyusu", "Bir Ayağı çukurda" ve "avdar" adlı hikâyeleri ortaya çıkmıştır. Bu eserleriyle Angel Karaliyçev lirik anlatımlar oluşturabilen bir yazar olarak kendisini ispatlamıştır. Belinski de içeriğindeki en güzel şeyi öldürmemek adına Karaliyçev'in bu şiirsel üslubuna dokunmaya korktuğunu söylemiştir. Belinski, lirik eserlerin başkası tarafından anlatılamayacağını, bunların şairin kaleminden çıktıklarından, sadece okunarak hissedilebileceğini belirtmiştir.

Karaliyçev'in lirik hikâyelerinde iki duygu birbiriyle mücadele etmektedir. Bunlar "keder" ve "umut" tur. Bunlardan keder sanki daha fazla yer tutmaktadır. Bu keder daha çok Eylül Ayaklanması döneminde katledilen insanlarla ilgilidir. "avdar" adlı hikâye ve hikâye kitabı da bu şekilde ortaya çıkmıştır. Ölenlerin yakınları olan anne, babalar, çocuklar ile kardeşler ve sevgililerin ağıtları şiirsel üslupla Karaliyçev'in satırlarında yer bulmuştur. Bunu nu görmek için sevgilisini kaybetmiş olan Ganka'nın gözlerine bakmak yeterlidir. Yazar özellikle hikâyesinde Ganka'nın yaşlarla dolu kocaman siyah gözlerine defalarca vurgu yapmaktadır: "Ganka'nın gözlerini unutamayız" (Не можем да забравим Ганкините очи). Bu gözlerde bulgar halkın ilesi yansımaktadır. Karaliyçev'in bu hikâyelerdeki ana içerik genellikle keder ve üzüntüdür. Başka bir şey daha vardır bunların yanında. Ferahlatıcı bir şekilde esen ilkbahar rüzgârı, uzaktan gelen dolgun derelerin suları, ümidin nefesi ve aydınlığın önsezisi bunlarla beraber kendisini göstermektedir. Karaliyçev bu hikâyelerinde sık sık "ilkbahara" vurgu yapmaktadır. Karaliyçev ihtilalcileri genellikle ilkbahar ile özdeşleştirmektedir. İlkbahar fakir köy evlerine gitmekte, yakıcı güneş altında avdar tarlasında çalışan ve yüzleri kararmış insanları dinleştirmekte, paslanmış demir parmaklıklar arasından geçmekte, hapiste olanlara umut olmaktadır. Dondurucu ve korkunç olan kıştan sonra ilkbaharın umutları gelmektedir.

İnsanlığın temel değerlerini barındıran bu hikâyelerde Karaliyçev, basit köylü insanını anlatmakta ve bu insanların Bulgar halkının özgürlüğü için hayatını kaybetmiş insanlara üzüntüleri ve kederlerini işlemektedir. Bu keder insanın en yakınlarına karşı duymuş olduğu kederin aynısıdır. Bu Angel Karaliyçev'in hikâyelerinin ana temasıdır. Yansıtmış olduğu ruh ve ifadesiyle neredeyse bir türkü gibi olan bu hikâyelerde, halkın saf ve bozulmamış duyguları

lirik özellik kazanmaktadır. Bu hikâyeler, kurmaca eserler gibi olmayıp, duygusallık yansıtan ve lirik özellik taşıyan şiir gibidirler. Yazar satırlarını yazarken derinlere dalmamakta ama kullandığı üslup ve yazım uslubu ile okuru düşünmeye sevk etmektedir. Okurların kalplerinde büyük yangınlar oluşturmaktadır. Yazarın bu lirik satırlarında birçok duygu ve düşünce barınmaktadır ve okurun kalbinde yaşatmaktadır.

Yazarın hikâyelerinde yansıtmış olduğu ve okurlara tanıdık olan köydeki hayvanlar, evlerin önündeki ağaçlar, köy insanı, çalıştığı tarlalar; bunların hepsi başka bir gözle bakıldığında hiçbir şey eskisi gibi görünmemektedir. Her şey yabancıdır, hiçbir şey tanıdık değildir. Kanımca aslında hikâyelerdeki sihir de buradan kaynaklanmaktadır.

Karaliyçev düz yazıdan şiirleşmiş duygular oluşturması onun yazar olarak edebi yeteneğini göstermektedir. Bundan dolayıdır ki yazar köyün günlük yaşamındaki saf ve temiz, doğal güzelliği yakalayabilmektedir. Yazarın bu yeteneği, keder ve kötü kaderden, aşktan, hatıralardan, geleneklerden, doğadan şiir yaratmaktadır. Birçok yazar köy hayatı ile ilgili Karaliyçev’den daha iyi hikâyeler yazmış olabilir ama hiç biri Karaliyçev’in köy hayatında bu kadar şiirsellik yakalayamamıştır. Onun için yazarın çizmiş olduğu portreler daha nettir ve yansıması daha ışıltılıdır. Nehirlerin etrafına saçılmış söğüt ağaçlarını, yazar, etrafa dağılmış koyun sürüsü, kavak ağaçlarını sırtına aba atmış çoban, armut ağaçlarını çömelmiş köpekler olarak görebilmektedir. Bu çağrışımsal görüntü birçok nesneye fantastik bir hayat verebilmektedir. Güzelliği arayarak bazen Karaliyçev hayatın kendisini şiirselleştirmekte ve o zaman hikâyelerindeki çavdarın taneleri fındık gibi, armutlar yumruk gibi, sinekler altından ve köyün tozu da gümüşten olabilmektedir. Okurlara sunmuş olduğu hikâyedeki kahramanları o kadar fazla ve farklı karakterlerin temsilcisidir ki, yazar onlara kattığı şiirsellik ve fantastizm ile okur kendisini kaybetmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi yazarın sahnede gördüklerinde halkın sezgilerine ve duygularına yakın olan ve onunla örtüşen bir şeyler vardır. İşte bütün bunlar yazarın yaratmış olduğu dünyayı bir şiirsel masala dönüştürmektedir. Bir ressam olarak yazar bolca benzetmeler de kullanmakta ve bunları şiirselleşmiş formlarda kullanmaktadır. Bu da okura farklı obje veya olayları farklı boyuta taşıyarak görmesini ve hayal dünyasını ona göre şekillendirmesini sağlamaktadır.

Karaliyçev’in “Yeni Yol” dergisinde daha ilk kez yayınlamış olduğu yazısındaki “sihirli gücü” Georgi Bakalov “Dokunduğu her şeyi canlandırıyor” (оживява всичко до което се

докосне) olarak tarif etmektedir. Karaliyçev, masalın o güzel havasını alarak ona adeta bir sihirli sopa ile dokunuşlar oluşturmakta ve o eseri adeta şiirleştirmektedir. Karaliyçev'in eserlerin kritiğini yapan eleştirmen Simeon Sultanov bunu şöyle açıklamaktadır: *“Ay evlere girerek yerdeki halılarda yuvarlanmakta, “rüzgâr” beyaz gömlekler giyerek adeta bir damat gibi köyün sokaklarında coşmakta, “dik yokuşlar” dans etmekte, “orman” çoban gibi sesler çıkarmakta, “bulutlar” gökyüzünde atlar gibi koşturmaktadır”*¹²⁵.

Karaliyçev'in, hayatı ve doğayı buna benzer daha birçok benzetmelerle süslemesi onun yazım türünü ve üslubunu en güzel şekilde göstermektedir. Bunlarda gerçekler masala dönüşmekte, bununla birlikte de daha şiirsel olmaktadır. Bütün bunlar yazarın hayal gücü ve bu hayal gücünün sanatsal bakış açısı ile birleştirmesi ve bir araya getirebilmesinden meydana gelmektedir.

Angel Karaliyçev'in bu lirik yazım üslubu kendi zamanındaki nesillerden başlayarak ileriki nesillerde de etki bırakmıştır. Bulgar edebiyatçı İliya Volev, eserlerine Angel Karaliyçev'in eserlerinin etkisiyle başlamıştır. Volev gibi daha birçok yazar da Karaliyçev'in kendine has üslubundan etkilenmiştir. Yazarın bu üslubu Karaliyçev'in bireysel benliğini ortaya koyduğundan aynısını oluşturmak veya taklidini yapmak başka bir yazar için imkânsızdır.

6.1. Angel Karaliyçev'in Türkçeye Çevrilen Eserleri

1970'li yıllardan başlayarak bugüne kadar Türkiye'deki 14 yayınevi tarafından; (Can Yayınları, Can Çocuk Yayınları, Kaynak Çocuk Yayınları, Yar Yayınları, Beyaz Balina, BT Yayınları, Cem Yayınevi, Birleşik Basım, Birleşik Tomurcuk, Serüven Kitabevi, Yeni Dünya Yayınları, Ema Kitap, Aydınca Yayınları, Sıradışı Yayıncılık) 12 masal kitabı ve bir tercümesi yapılmış seyahatnamesi yayınlanmıştır. Bu kitaplar:

- *Açgözlü Turna Balığı*
- *Ellerinden Öperim*
- *Halk Hikâyeleri 1*
- *Halk Hikâyeleri 2*
- *Halk Hikâyeleri 3*
- *Halk Hikâyeleri 4*

¹²⁵ Karaliyçev, Angel: İzbrani Proizvedeniya, tom 1, Razkazi, Bilgarski Pisatel, Sofya, 1962, s. 12.

- *Küçük İzo Mizo*
- *Küçük Kar Kız*
- *Obur Turnabalığı*
- *Slave'nin Okuma Kitabı*
- *Ülkelerin En Güzeli*
- *Beyaz Güvercin*
- *Sofya'dan İstanbul'a: Genç Cumhuriyet'e Yolculuk* tur.

6.2. Angel Karaliyçev'in Eserlerinde Kullandığı Türkçe Kelimeler

Bütün Balkanlar'da olduğu gibi Bulgaristan'da olan Osmanlı mevcudiyeti, bu coğrafyadaki milletlerin dilini etkilemiş, bu etki sonucunda da bu dillerde kalıntılar bırakmıştır. Türkçeden Bulgarcaya geçmiş ve kullanım alanı bulmuş bu kelimelere Bulgaristan'da “turtsizmi” (турцизми), yani Türkçeden geçmiş kelimeler anlamındaki “Türki kelimeler” denmektedir. Bu kelimeler Bulgaristan'ın kısmi de olsa bağımsızlığını kazandığı 1878 yılına kadar hatta daha sonraları bile uzun yıllar Bulgar halkı arasında sıkça kullanılmaktaydı. 1878'den sonra oluşan anti Türkçülük akımı dolayısıyla hiçbir yeni Türkçe kelime lugatlarına girmemiş, tam tersi bir yön izleyerek Türkçe kelimeler birer birer yerlerini yeni oluşturulan ve genellikle Rusça'dan ve diğer Slav dillerinden ve Fransızca dillerinden alınan yeni Bulgarca kelimelere bırakmıştır.

Angel Karaliyçev'in eserlerinde kullanmış olduğu Türkçe kelimelere baktığımızda bunlar genellikle köylülerin o yıllarda günlük hayatta kullandığı kelimelerden oluştuğu görülmektedir. Karaliyçev yazmış olduğu gerek masal, hikâye, seyahatname ve gerekse de diğer yazılarında Türkçe kelimeler kullanmıştır.

Yazarın incelemiş olduğumuz 11 hikâyesinde Türkçe kelimeleri çıkartmak suretiyle onları şekil, biçim, yapı ve cümle içindeki kullanılış görevleri açısından incelediğimizde ilginç sonuçlar elde edilmiştir. Kullanılan bu kelimeler hikâye bazında çıkartılarak aşağıda tek tek verilmiş olup yanlarına Türkçe okunuşları ve özellikleri de verilerek gerek duyulduğunda açıklamalar verilmiştir. Kelimelerin Bulgarca okunuşunun Latin harfleri ile yazılışı parantez içinde verilmiştir. Türkçedeki karşılığı ve cümlede hangi yapıda kullanıldığı yazılmış;

kelimenin almış olduğu ön ek, son ek, küçültme eki, çoğul eki veya belirtme takısı varsa belirtilmiştir.

“Çavdar”

- Узуналан** (Uzunalan) – Yerleşim yerini belirten bir isimdir. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- мегдан** (megdan) – Türkçedeki karşılığı “meydan”dır. y harfinin farklılaşması ve g halini almasıyla oluşmuştur. Bugün Ukrayna’daki Tatar Türkleri tarafından da “maydan” olarak kullanılmaktadır. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- гайтанлии** (gaytanlii) – Türkçe karşılığı “gaytanlılar” dır. Cümlede sıfat olarak kullanılmıştır. Kelimenin sonuna Bulgarca çoğul eki olan “-и” harfini alarak çoğul yapılmıştır.
- пазар** (pazar) – Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- каносани** (kanosani) – “kıyılmış” anlamında kullanılmıştır. Cümlede sıfat sıfat görevi vardır. Kelimenin sonuna Bulgarca çoğul eki olan “-и” harfini alarak çoğul yapılmıştır. Kelimenin kökü Türkçe olup Bulgarca sıfat takısı ve çoğul eki almıştır.
- юларчето** (yularçeto) – “yularcık” anlamındadır. “-че” küçültme ekini ve “-то” belirtme ekini almıştır. Kelimenin kökü Türkçe olup Bulgarca takılar almıştır. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- юрган** (yurgan) – “yorgan” kelimesidir. o harfi yerine u harfi alarak oluşmuştur. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- ерген** (ergen) – Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

“Hıdrellez Ateşleri”

мермерна чешма (mermerna çeşma) –	“mermer çeşme” anlamında kullanılmıştır. Her iki kelime de Türkçedir. “mermer” kelimesi “-на” takısını alarak sıfat olmuştur. “çeşma” kelimesi ise e yerine a harfi almıştır. Hem sıfat hem de isim yan yana kullanılmıştır.
кория (koriya) –	“koru” kelimesidir. Eğimli alanlar anlamına gelmektedir. Bulgarca isim yapan “-ия” takısını almıştır.
елече (eleçe) –	“yelekçik” demektir. y harfinin düşmesi ve “-че” küçülme eki almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
пиштов (pištof) –	Eskiden tabancaya verilen isimdir. Cümlede isim anlamında kullanılmıştır.
Ибрахим (İbrahim) –	Özel isim
кесия (kesiya) –	Türkçedeki karşılığı “kese” dir. Sonuna “-ия” takısı almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
мерак (merak) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
сандък (sandık) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
кадънка (kadınka) –	“kadın” kelimesine dişillik eki olan “-ка” eklenmiştir. Bulgarcada çiçek anlamına gelmektedir. Anlam değişmesine uğramış olup, mecaz anlamda kullanılmıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
харман (harman) –	Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

“Kurşunlu Su Kuyusu”

черга (çerge) –	“çerge” (bir tür kilime benzer dokuma örtü) kelimesindeki e harfinin a harfine dönüşmüştür. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
------------------------	--

- хайдутин** (haydutin) – “haydut” kelimesinin sonuna Türkçedeki karşılığı “bir yere veya bir şeye ait olma” olan Bulgarcadaki “-ин” takısı almıştır. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
- чорбаджийска** (çorbaciyska) – “çorbacı”, eski dilde işveren, zengin kişi demektir. Türkçe çorbacı ve Bulgarca sıfat yapan eklerden olan “-ска” ekinin birleşmesiyle oluşmuş ve “çorbacıya ait” anlamını kazanmıştır. Cümlede sıfat görevinde kullanılmıştır.
- казан** (kazan) – Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
- пари** (pari) – “para” kelimesine Bulgarca “-и” çoğul ekinin ilave edilmesiyle “paralar” halini almıştır. Cümledeki görevi isimdir.
- Карадимов** (Karadimov) – “Dimov” soyadının önüne Türkçe “kara” sözcüğünün getirilmesiyle oluşmuştur. Özel isim olup soyadtır.
- калпак** (kalpak) – Moğolcadan Türkçeye geçmiştir. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

“Bir Ayağı Çukurda”

- хармана** (harmana) – “harman” kelimesine Bulgarca belirtme takısı olan “-а” ekinin gelmesiyle oluşmuştur. İsimdir.
- махленски** (mahlenski) – “mahalleli” anlamına gelmektedir. Türkçe olan “mahalle” kelimesinin sonuna Bulgarcada sıfat yapan “-ски” ekinin gelmesiyle sıfat halini almıştır.
- сalkъми** (salkımı) – “salkımlar” demektir. Türkçedeki salkım kelimesine Bulgarcada çoğulluk veren “-и” takısının gelmesiyle çoğul olmuştur. Kelime anlam kaymasına uğramıştır. Eserde kullanılan “salkımı” kelimesi Bulgarcada “akasya ağaçları” anlamına gelmektedir. Sıfat görevindedir.

соба (soba) –	Bulgarcada kısmen anlam kayması yaşamıştır. Bulgarcada içinde soba olan odaya verilen addır. Aynı zamanda da tuğla ile örülerek yapılmış fırınlara verilen addır. İsimdir.
хамбар (hambar) –	“ambar” kelimesine h harfinin eklenmesiyle oluşmuştur. Cümledeki görevi isimdir.
Каиндере (Kaindere) –	Özel isim olup Türkçedeki karşılığı “Kayındere”dir.
чорбица (çorbitsa) –	“çorba” kelimesine “и” bağlacı ve küçültme eki olan “-ца”nın eklenmesiyle oluşmuştur. “çorbacık” anlamında kullanılmıştır. İsimdir.
куршум (kurşum) –	“kurşun” kelimesindeki n harfinin me harfine dönüşmesiyle oluşmuştur. İsimdir.
Гюрлека (Gyurleka) –	Özel isim olup Türkçe karşılığı “Gürlek”tir. Sonuna Bulgarca kısa belirtme takısı olan “-а” yı almıştır.
ерген (ergen) -	Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

“İstek”

герданче (gerdançe) –	“gerdanlıkçık” anlamında kullanılmıştır. “gerdanlık” kelimesinin sonuna Bulgarca küçültme takısı olan “-че” ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
чешма (çeşma) –	çeşme kelimesindeki e harfinin a harfi ile yazılmış halidir. İsim olarak kullanılmıştır.
бакърените (bakireni) –	“bakırlı” anlamına gelmektedir. “Bakır” kelimesine sıfat yapan “-ен” eki ve çoğul takısı olan “-и” nin gelmesiyle oluşmuştur. Cümlede sıfat görevinde bulunmaktadır.
Чобанкюви (Çobankyuvi) –	“Çobanköyü” adlı bir köydür.

елмази (elmazi) – “elmaslar” demektir. “elmaz” kelimesinin sonuna Bulgarca çoğul takısı olan “-и” eklenmiştir.

“Âmâ Kemençeci”

Делиорман (Deliorman) – Bulgaristan’ın Şumnu ve Eski Cuma illeri ile çevresini kapsayan coğrafi bölgenin adıdır. Kocabalkan’ın bir kısmını oluşturmaktadır.

кахърна (kahırna) – “kahırlı” demektir. “kahır” kelimesine Bulgarcada sıfat yapan “-на” ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Sıfattır.

топове (topove) – “toplar” demektir. Bulgarcada çoğul takısı olan “-ове” nin eklenmesiyle kelime çoğul halini almıştır.

торба (torba) – Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

собичка (sobička) – “sobacık” demektir. “Soba” kelimesine küçültme ve aynı zamanda da dişilik takısı olan “-чка” ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Cümlede isim görevindedir.

чергица (çergitsa) – Eski Türkçedeki “çerge” kelimesinden türemiştir. “çerge” yere serilen yolluk demektir. Kelimenin sonuna dişilik takısı olan “-ца” eklenmiştir. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

къра (kır) – “kır” anlamına gelmektedir. Hikâyede “kırdan çalışılan alan” anlamında kullanılmıştır. Kelimenin sonuna Bulgarcada kısa belirtme takısı olan “-а” eklenmiştir.

кесиите (kesiite) – “keseler” (içine para konan torba). “kese” kelimesinin sonuna Bulgarca çoğul eki olan “-и” ve belirtme takısı olan “-те” eklerinin eklenmesiyle oluşmuştur. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

пара (para) – Cümlede isim görevindedir.

махали (mahali) – “mahalleler” demektir. Türkçe olan “mahalle” kelimesinin sonuna Bulgarca çoğul takısı olan “-и” ekinin eklenmesiyle çoğul halini almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

“Hazine”

Караманова (Karamanova) – “Karaman’ın” anlamına gelmektedir. İsimden sıfat yapan “-ова” ekini almasıyla oluşmuştur. Cümlede sıfat görevindedir.

кervана (kervana) – “kervanı” demektir. “-а” belirtme takısı almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

хармана (harmana) – “harmanı” demektir. “-а” belirtme takısı almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

синджирите (sincirite) – “zincirler” demektir. Baş harfi z’den s’ye dönüşmüştür. Ayrıca çoğul takısı olan “-и” ve belirtme takısı olan “-те” eklerini almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

кervанджиите (kervanciite) – “kervancılar” demektir. Çoğul takısı olan “-и” ve belirtme takısı olan “-те” eklerini almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

кervанът (kervant) – “kervan” kelimesine belirtme takısı olan “-ът” ekini almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

Заралийско (Zaraliysko) – “Zağra’ya ait” demektir. Zağra kelimesinin sonuna aitlik eki “-ли” ve sıfat yapan “-ско” ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Sıfattır.

кervан-сарай (kervan-saray) – “kervansaray” demektir. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

канара (kanara) –	Anlam değişmesine uğramıştır. Türkçedeki karşılığı “kasaplık hayvanların veteriner denetiminde kesilip yüzüldüğü yer” iken Bulgarcada iki anlamı vardır: 1. Büyük kaya parçası, 2. iri ve güçlü adam demektir. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
душманин (duşmanin) –	“düşman” demektir. Sonuna Türkçedeki karşılığı “bir yere veya bir şeye ait olma” olan Bulgarcadaki “-ин” takısı almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
кърлани (kırlani) –	Türkçemizde kullanılan “kırlan” yani “kırlangıç” anlamındadır. Sonuna Bulgarca çoğul “-и” takısı gelmiştir. İsimdir.
осакатих (osakatih) –	“sakatladım” demektir. Türkçedeki “sakat” kelimesinin önüne Bulgarcada bir fiili gerçekleştirmeye yardımcı olan “-о” öneki gelmiştir. İsmi de Bulgarca çekimleyerek 1.tekil çekim eki olan “-их” eki eklenmiştir. İsimden fiile dönüşmüştür.
торба (torba) –	İsimdir.
чуловете (çulovete) –	“çullar” demektir. “çul” kelimesine çoğul takısı olan “-ове” ve belirtme takısı olan “-те” eklerinin eklenmesiyle oluşmuştur. İsimdir.
калпак (kalpak) –	İsimdir.
чешма (çeşma) –	“çeşme” kelimesinin Bulgarcadaki söyleniş biçimidir. “е” harfi “а” halini almıştır. İsimdir.
зер (zer) –	Türkçede kullanılan “zere” kelimesidir. Kelime Bulgarcada harf kaybı yaşamıştır.
ханчето (hançeto) –	“hancık” demektir. “han” kelimesine küçültme eki olan “-че” ve belirtme takısı olan “-то” eklerinin eklenmesiyle oluşmuştur.

- окахърен** (okahiren) – “kahırlı” demektir. Türkçedeki “kahır” kelimesinin önüne Bulgarca da bir fiili ya da eylemi gerçekleştirmeye yardımcı olan “-o” öneki gelmiştir. Sonuna da sıfat yapan “-ен” ekinin gelmesiyle kelime sıfat halini almıştır.
- кусур** (kusur) – İsimdir.
- зайнати** (zainati) – “inatlaştı” demektir. Türkçedeki “inat” kelimesinin önüne eylem gerçekleştirme ön eki olan “-за” ekinin gelmesi ve 3.tekil çekim eki olan “-и” ekinin gelmesiyle oluşmuştur.
- гюл-девойче** (gyul devoyçe) – kelime kelimesine tercüme edildiğinde “gül kız” demektir. Bulgarca da “güzel kız” anlamında kullanılmaktadır. Türkçe ve Bulgarca olan iki kelimenin bir arada kullanılmasıyla oluşmuştur. Cümlede isim görevindedir.
- ханджийката** (hanciykata) – “bayan hancı” demektir. “hancı” kelimesinin sonuna dişilik belirten “-ка” takısı ile belirtme eki olan “-та” ekinin gelmesiyle oluşmuştur.

“Kartallar”

- делиорманските** (deliormanskite) – “Deliorman’a ait olanlar” anlamındadır. Deliorman kelimesinin sonuna Bulgarca da sıfat yapan “-ски” ve belirtme takısı olan “-те” eklerinin gelmesiyle son halini almıştır. Cümlede sıfat görevindedir.
- хабер** (haber) – Cümlede belirtisiz nesne görevinde kullanılmıştır.
- ерген** (ergen) – Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

“Canından Can, Kanından Kan”

- Айдуду** (Aydudu) – Özel isimdir. Aydoğdu. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

вишни (vişni) –	“vişneler” demektir. Kelimenin sonuna Bulgarcada çoğul takısı olan “-и” eklenmiştir.
кош (koş) –	Eski Türkçede “içine su doldurmaya yarayan, su kabağından yapılmış kap” denmektedir. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.
юларчето (yularçeto) –	“yularcığı” anlamına gelmektedir. “yular” kelimesinin sonuna Bulgarcada küçültme eki olan “-че” ve belirtme eki olan “-то” takılarının gelmesiyle oluşmuştur. Cümledeki görevi isimdir.
къра (kır) –	“kır” kelimesinin sonuna Bulgarcada kısa belirtme takısı olan “-а” ekini almasıyla oluşmuştur. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
пешкир (peşkir) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

“Bojil Dede’nin Umudu”

хан (han) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
бей (bey) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
чаршията (çarşiyata) –	“çarşı” kelimesinin sonuna Bulgarcada belirtme takısı olan “-та” ekini almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
гъон (gön) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
кесия (kesiya) –	“kese” kelimesinin sonuna Bulgarca belirtme takısı olan “-а” ekinin konması ile oluşmuştur. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
мегдан (megdan) –	Türkçedeki karşılığı “meydan”dır. y harfinin farklılaşması ve g halini almasıyla oluşmuştur. Bugün Ukrayna’daki Tatar Türkleri tarafından da “maydan” olarak kullanılmaktadır. Cümlede isim olarak kullanılmıştır.

шал (şal) –	Cümledeki görevi isimdir.
армаган (armagan) –	Türkçedeki “armağan” kelimesindeki yumuşak g (ğ) nin g olarak yazılıp okunmuş halidir. Cümledeki görevi isimdir.
комита (komita) –	“komiteci” demektir. Türkçedeki “-ci” takısının atılıp “a” ekinin konmasıyla oluşmuştur.
тенеке (teneke) –	Cümledeki görevi isimdir.

“Айы Gocuğu”

джам (cam) –	Cümledeki görevi isimdir.
юрган (yurgan) –	“yorgan” kelimesindeki o harfinin u harfi ile söylenmiş halidir. Cümledeki görevi isimdir.
хайдутлук (haydutluk) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
талъсьмин (talısımın) –	“tılsım” anlamındadır. İlk ı harfinin yerine a harfini almış ve ayrıca ikinci bir ı harfi eklenmiştir. Kelimenin sonuna Bulgarca “-ин” takısı alarak değişmiştir. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
перде (perde) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
късмет (kısmet) –	Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
гара (gara) –	“gar” kelimesinin sonuna a takısı almış halidir. Fransızca orijinli bir kelime olup Bulgarcaya Türkçe üzerinden geçmiştir. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.
холан (holan) –	“ulan” kelimesinin Bulgarcadaki kullanımıdır. Karşı tarafa bir hitap şeklidir.
хамалин (hamalin) –	“hamal” kelimesinin sonuna Türkçedeki karşılığı “bir yere veya bir şeye ait olma” olan Bulgarcadaki “-ин” takısı almıştır. Cümlede isim görevinde kullanılmıştır.

Angel Karaliyçev’in yukarıda incelediğimiz hikâyelerine baktığımızda oldukça fazla Türkçeden geçmiş kelime kullandığını görmekteyiz. Hiç Türkçe kullanmadığı hikâyesi yoktur. Diğer bir deyişle tüm hikâyelerinde Türkçe kelimelere yer vermiştir. Bu kelimeler o günkü Bulgar halkının günlük hayatta kullandığı kelimelerden oluşmakta olup genelde köy hayatı ve yaşamı ile ilgilidir. Kendisinin de gelişen olayları ve ortamı daha iyi yansıtabilmek, dili daha akıcı yapabilmek ve okuru basit köy insanına yaklaştırmak amacıyla özellikle kullandığı Türkçe kelimeler vardır. Bunlar okura daha iyi bir anlatım sunmak ve gelişen olayları daha saf haliyle sunabilmek amacıyla kullanılmış kelimelerdir. Bunlar hikâyelere heyecan katmış ve okurun da olayları ve ortamı daha iyi hissetmesini sağlamıştır.

Angel Karaliyçev “Çavdar” adlı hikâyede 9, “Hıdrellez Ateşleri”nde 11, “Kurşunlu Su Kuyusu”nda 10, “Bir Ayağı Çukurda”da 11, “İstek”te 5, “Âmâ Kemençeci”de 10, “Hazine”de 25, “Kartallar”da 5, “Canından Can, Kanından Kan”da 6, “Bojil Dede’nin Umudu”nda 10 ve “Ayı Gocuğu”nda 13 Türkçeden geçme kelime kullanmıştır.

En fazla Türkçe kelime kullandığı hikâyesi “Hazine” adlı hikâyedir. Bu hikâyede annenin oğluna nasihati ve oğlunun bu nasihate uymaması ve annesinin istemediği bir köye gitmesini konu etmektedir. Kervanıyla yollara düşen oğlanın yasaklı köye gitmesi ve oradan bir kızı evine gelin getirmesini işlerken yazar Türkçe kelimeleri kullanmayı uygun bulmuştur. Türkçe kelimeler o dönem Bulgar köylerinde sık sık kullanılan kelimelerdi. Ortamı tüm duygularıyla açıklamak ve okura daha iyi yansıtabilmek amacıyla yazar tarafından özellikle kullanılmıştır.

Yazar Angel Karaliyçev’in kullanmış olduğu Türkçe kelimelerin bazıları özel isimlerdir. Bu özel isimler köy ve şehir gibi yerleşim yeri adı, dağ ismi, şahıs isimleri ve nehir ismidir. Diğer bir kısım kelimeler ise köyü çağrıştıran meydan ve pazar gibi kelimeler ile köyün dışında bulunan köylülerin çalıştıkları ve emek sarf ettikleri doğal yerlerdir.

Karaliyçev yazılarında genellikle köylüyü ve yaşamını eserlerinde konu aldığı için eserlerinde köy hayatı önemli yer tutmaktadır. Bundan dolayıdır ki bir diğer kelime grubu yine köyde kullanılan alet ve edevat ile ev içinde kullanılan eşyalarla ilgilidir. Kullanılan kelimelerin bir bölümü milli mücadele ile ilgili kullanmış olduğu terimler ile askeri malzeme, araç ve gereç

ismi olmuştur. Diğer bir grup kelime ise insanları tanımlamak için kullanılan kelimelerdir. Bunların yanında yine hayatın zorluğuna sebebiyet veren işverenler ve onların işçileri için de yazar Türkçe kelimeler kullanmıştır. İşçinin sabahın ilk saatlerinden başlayıp akşamın karanlığına kadar yoğun emek sarf edip günün sonunda yiyebildiği yegâne yemek “çorbacık”tır. Zengin ile fakiri tanımlarken biri için kullanılan kelime elmas iken diğeri için bakır ve tenekedir. Biri “bey”dir, diğeri ise hamaldır. Sık sık kullanım bulan bir diğer kelime de “ergen” kelimesidir. Yazar yeni hayat kurma çağındaki bir insan olan bu kelimeyle, ayağa kalmaya ve yeni hayat kurmaya istekli olan Bulgar halkına da vurgu yapmıştır adeta. Yazarın hikâyelerini yazarken kullanmış olduğu fantastik dil Türkçe kelimelerde de kendisini göstermiştir. Yazar bunun için “tılsım”, “kısmet” gibi kelimelere başvurmuştur. Ticaretin döndüğü ve kötü düzenin besleyici unsurları olan “kervansaray” ve “kervan” kelimeleri sık sık kendisine yer bulmuştur. Narin varlıklar olan kadınların yüzlerini “gül” gibi güzel göstermiştir. Karaliyçev kese kelimesini de sıkça cümlelerinde kullanmıştır. Bu kelimeyle de kazancın birikmesi ve bereketini adeta resmetmiştir.

Angel Karaliyçev’in hikâyelerinde kullanmış olduğu Türkçe kelimelere yapı itibariyle baktığımızda bazı kelimelerin Bulgarcaya aynen geçtiğini görmekteyiz. Türkçe kökenli olup Bulgarca ön ekler, kelimenin sonuna eklenen küçültme ekleri, çoğul yapma ekleri, belirtme takıları, sıfat yapma ekleri ve fiil çekim ekleri bolca mevcuttur. Türkçe kelimelere ekler alıp hem Bulgarca hem de Türkçe fonetizm kazanmış kelimeler, ortamın daha iyi yansıtılabilmesi ve köy hayatını okura daha iyi tanıtılabilmek amacıyla başkalaşmış Türkçe kelimelerdir. Bu kelimelerin başkalaşmış olması yazarın köylünün hayatını anlatması açısından önem arz etmektedir.

Buradan da görüleceği gibi Bulgar köylüsünün kara talihini anlatırken yazar Angel Karaliyçev düzene vurgu yapmak ve çileli köylünün yaşamını tanımlamak için Türkçe kelimeler kullanmıştır. Bu Türkçe kelimeler yüzyıllar içinde halkın günlük hayatına kadar işlemiş olan dertleri ve zorlukları anlatan kelimelerdir ve birçok hikâyesinde de vurgu yaptığı gibi Eylül Ayaklanmasında halka eziyet eden “kötü” Bulgarların düzenini anlatan kelimelerdir.

Angel Karaliyçev burada da halkın yanında olmaktan vazgeçmemiş, basit köylünün yanında durarak onun kapkaranlık hayatına etki eden unsurları da tanımlarken gerekli kelimeleri gerektiği dilde kullanmıştır. Karaliyçev aslında kendi uslubuyla bir yaşam portresi çizmiş ve yaşamı bütün renkleriyle derinlemesine işleyerek okura sunmuştur. Bir ressam nasıl ki elindeki fırça ve boyalarla resmi en güzel şekilde ve gerektiğinde gölgelendirme de yaparak

çizmekteyse, Angel Karaliyçev de kendi üslubu ve kalemiyle basit ve çileli köylünün yaşantısına ve duygularına yön vermiştir. Bunu yaparken de gerçeklerden sapmadan ve anlatısına fantastizm de katarak bir Fantastik Realizm uslubu ortaya koymuştur.

Yazarın hikâyelerindekine benzer durum kaleme aldığı diğer edebi türler olan masallar, tarihi hikâyeler ve efsanelerinde de mevcuttur. İncelemiş olduğum “İvan Dedenin Günahı”, “Kalp”, “Kratovalı Georgi”, “Tsarevets’in Eski Karaağacı”, “En Ağır Olan”, “Küçük Bir Can Uçmak İstiyor” ve “Öfkeli Dede” adlı eserlerde kullanılan Türkçe kelimeler aşağıda verilmiştir. Bulgarca kullanılan kelimenin orijinal dilinde yazılışı verilmiş olup, parantez içinde Türkçe okunuşu verilmiştir. Parantezin devamında da kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir.

“İvan Dedenin Günahı”

ерген (ergen) – ergen

кантарчето (kantarceto) – kantarcık

чешма (çeşma) – çeşme

елмаз (elmaz) – elmaz

кervани (kervani) – kervanlar

делиормански (deliormanski) – Deliorman’a ait

кале (kale) – kale

керемиди (keremidi) – kiremitler

кесия (kesiya) – kese

“Kalp”

сedefена (sedefena: Bulgarcada “inci” demektir) – sedefli

сайвант (sayvant) – sayvan

дюкян (dyukyan) – dükkân

“Kratovalı Georgi”

елмази (elmazi) – elmaslar

калдъръм (kaldırım) – kaldırım

чифлик (çiflik) – çiftlik

Чардаклия (Çardakliya) – Çardaklı

паша (paşa) – paşa

Хасиб Осман (Hasib Osman) – Hasip Osman

минаре (minare) – minare

джамия (camiya) – cami

каносани (kanosani) – kınalı

ханъми (hanımı) – hanımlar

сърмени (sırmene: Bulgarcada ipekli demektir) – sırmalı

йашмак (yaşmak) – yaşmak; başörtüsü

Шазие (Şaziye) – Şaziye

гяурин (gyaurin) – gavur

ибрик (ibrik) – ibrik

Аллах (Allah) – Allah

джин (cin) – cin

сахан (sahan) – sahan

чалма (çalma) – çalma; başa sarılan sarık

мермер (mermer) – mermer

кервансарай (kervansaray) – kervansaray

мохамедани (mohamedani) – Muhammedi; Müslümanlar

кадия (kadiya) – kadı

пилав (pilav) – pilav

шербет (şerbet) – şerbet

кадъна (kadına) – kadın

чоджум (çocum) – çocuğum

“Tsarevets’in Eski Karaağacı”

колан (kolan) – kolan; kemer

Анадолските (Anadolskite) – Anadolu’ya ait

Челеби Сюлейман (Çelebi Syuleyman) – Süleyman Çelebi

чалми (çalmi) – çalmalar; başa sarılan sarıklar

боздугани (bozdugani) – bozdoğanlar

йатаган (yatagan) – yatağan

байрак (bayrak) – bayrak

шатър (şatır) – çadır

паши (paşı) – paşalar

Исмаил (İsmail) – İsmail

топ (top) – top

падишах (padişah) – padişah

барабан (baraban) – davul; eski Türklerde büyük davula ve tokmağına verilen ad

бостан (bostan) – bostan

“En Ağır Olan”

харманджии (harmancı) – harmancılar

армаган (armagan) – armağan

кехлибар (kehlibar) – kehribar

мегдан (megdan) – meydan

колиба (koliba) – koliba; dağ evi

мермер (mermer) – mermer

чорба (çorba) – çorba

“Küçük Bir Can Uçmak İstiyor”

тухла (tuhla) – tuğla

тенеке (teneke) – teneke

Балкан (Balkan) – Balkan

кама (kama) – kama

армаган (armagan) – armağan

“Öfkeli Dede”

килим (kilim) – kilim

герданче (gerdançe) – gerdanlık; kolyecik

портокал (portokal) – portakal

Angel Karaliyçev’in yedi eserinde kullanmış olduğu Türkçe kelimeleri incelediğimizde daha önce incelemiş olduğumuz 11 farklı hikâyesindeki Türkçe kelimelerle benzerlikler ortaya çıkmıştır. Bu kelimeler ekseriyetle köyde kullanılan ve kır hayatı ile köydeki günlük hayatı tanımlayan kelimelerdir. Köy hayatını yansıtan kelimeler dışında en çok kullanılan grup kelimeler askeri, dini kelimeler ve özel yer isimleridir.

Genel bir ifadeyle; Bulgar köylüsünü ve yaşamını basitçe anlatabilen ve köy hayatı ile köylü yaşamını çok iyi bilen bir yazar olan Angel Karaliyçev o sıralarda Bulgar köylüsünün de kullanmış olduğu Türkçe kelimeleri kullanmaktan çekinmemiştir. Bu kelimelerin kullanılması okur açısından da cezbedici olmuştur. Bu kelimeler genellikle köy hayatı ve onun zorluğu ile ilgili kelimeler oldukları için köy hayatını okura yansıtma açısından eşsizdirler.

Karaliyçev’i okuduğumuzda dikkati çeken bir diğer unsur da Türkçe kelimelerin özellikle diyaloglarda kullanılmasıdır. Diğer bir ifadeyle diyalog olan yerlerde Türkçe kelimeler daha çok kullanılmış olmasıdır. Bunun bir tek sebebi vardır, o da karakterlerin hislerini ve duygularını, oluşan havayı okura daha iyi yansıtabilmek olmuştur.

Bugün okuduğumuz 1878 ve sonrası dönemlere ait İvan Vazov, Elin Pelin, Yordan Yovkov, Angel Karaliyçev, Dimitır Dimov, Dimitır Talev ve daha günümüz yazarları olan Dora Gabe, Nikolay Haytov gibi birçok yazarın eserlerine baktığımızda bu eserlerde birçok defa ve yaygın olarak Türkçe kelimeler kullandıkları görülmektedir. Bu kelimeler, var olan olayı veya bir gelişmeyi okurlara tüm çıplaklığıyla açıklamak ve olaya derinlik kazandırmak için kullanılmışlardır.

Son yıllara gelene kadar çok az kullanılan Türkçe kelimeler, son yıllardaki dünyaya açılma ve farklı yaşam alanlarının ve sektörlerin de oluşmasıyla yeniden bazılarının kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Kullanan kişilerin bazıları halkın dikkatini var olan bir

konuya çekmek için bu kelimeleri bilerek kullanmaktadır. Bu Türkçe kelimeler Bulgar siyasetçiler ve yüksek mertebeye gelmiş insanlar özellikle bohemler tarafından daha çok kullanılmaktadırlar. Bu şahıslar daha yüksek kültür seviyesine ulaştıklarını ve daha doğrusu yüksek kültür düzeylerini göstermek amacıyla bu kelimeleri kullanmaktadırlar. Son yıllarda Bulgarcada sık kullanım alanı bulan kelime “aceba/acaba” ve “tamın” (tamam)dır.

SONUÇ

Basit köyü ve köylüyü anlatan Bulgar yazar Angel Karaliyev'i incelemizin hedeflerinden bir tanesi yazarın kendine ait yazım uslubunu ortaya çıkarmaktır. Bu üslubun özelliklerinden bir tanesi de taklit edilemez olmasıdır. Hangi yazar ve edebiyatçı onun uslubunu taklit etmeye çalışmışsa da başarısız olmuştur. Bu uslubu kullanırken kullanmış olduğu öğeler, benzetmeler, dil, yazım tarzı ve lirizmi kendisinin bu çizgisini oluşturmuştur. Yazar her ne kadar eserlerinde fantastik öğeler kullanmış olsa da gerçeklikten hiç sapmamıştır.

Karaliyev başlarda yazarlık hayatına şiirlerle başlamış ve daha sonra hikâye yazarlığına geçmiştir. Hikâye yazarlığının yanında çocuklar için masallar da yazmıştır. Karaliyev'in en büyük yazarlık özelliklerinden biri de hikâye ile masalların adeta birbirleri ile iç içe geçmiş olmalarıdır. Hikayenin nerede başlayıp nerede bittiği anlaşılmamakta; gerçekçi unsurlar efsanelerle karışmaya başladığında hikaye yavaş yavaş masala dönüşmekte olduğu görülmektedir. Ve aslında bunun tersi için de geçerlidir. Ancak her iki durumda da yazar gerçekçi olmaya devam etmektedir.

Tezimizin de başlığını oluşturan “*Hikayeden Masala Geçiş*” ifadesi için gösterilebilecek en iyi örneklerden biri yazarın ilk yıllarında çıkarmış olduğu “Buğday Somunu” adlı masalıdır. Aslında bu masalın girişi de sonu da basit bir anlatımla kurgulanmış ve iki türün bu şekilde iç içe geçmesi oldukça kasıtlı yapılmıştır. Bu, yazarın gerçekçiliğin yanında bir de masal yaratma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Aslında yazarın çalışmalarını anlamlandırabilmek için Bulgar tarihini ve özellikle de edebiyat dönemine etki eden Eylül 1923 Ayaklanmasını anlamaktan geçmektedir. Bundan dolayı çalışmamızda bu döneme özel bir yer ayrılmıştır. Bu ayaklanma sonucunda ortaya çıkan “*Eylül Edebiyatı*” kavramı ışığında yazarın çeşitli hikayeleri, masalları, seyahat notları incelenmiştir.

Hikayeleri incelendiğinde, her hikâyede aslında ortak bir tema işlenmekte ve ortak duygulara vurgu yapılmaktadır. Yazar Angel Karaliyev, hikâyelerindeki bu duyguları okura yansıtarken hikâyelerinde ortak kelimeler, deyimler ve benzetmelere başvurmuştur. Bütün bu içeriklere özet olarak baktığımızda aslında birçok duygunun ortak kelimeler üzerinden verildiğini görmekteyiz. Birçok kelime neredeyse tüm hikâyelerinde kullanılmıştır.

1923'te Bulgaristan'da gerçekleşen Eylül Ayaklanması'nın kanlı şekilde bastırılması ile Bulgar halkında oluşan "kara günler" Karaliyçev'in hikâyelerinde gerçekle karışık ve biraz da mistik hava katılarak kendisine yer bulmuştur. Yazar, bu kanlı dönemden sonraki kendi payına düşen yaratıcı görevini de *"Bahtı kara olan kardeşlerin ruhlarına güven veren bir ateş saçmak"* şeklindeki sözleriyle özetlemektedir. Karaliyçev, Bulgar halkındaki kederi, ümitsizliği ve kara günleri bu şekilde gün yüzüne duyurabileceğini söylemektedir. Bu da aslında nefret ve bölünmeye karşı koyması gereken yaşam damarlarının kaynaklarını bulması demektir. Yazar, bu sosyal ve aynı zamanda da ahlaki sorunu çözmek için, kırsal yaşamda, yani köy hayatında öğrenilen derslere, öğretilere ve halkın gelenek ve göreneklerinde yer alan bireyin dünya görüşüne güvenmiştir. İnsanlarla olan birlik ve doğayla olan bütünlük, aşk, mutluluk ve ahlak gibi temel insani değerlerdir bunlar. Yazar, insan ve doğa arasındaki ilişkiyi "yaratılanın" merkezine yerleştirerek varoluş gerçeğinin sevincini doğrulamayı hedeflemekte, hem de insanın hem kendisinin hem de başkasının yaşamını korunması gereken değerli bir hediye olması fikrini aşlamayı amaçlamaktadır.

Yazar Karaliyçev'in yazmış olduğu diğer bir tür de masallardır. Angel Karaliyçev Bulgar halk masallarını yeniden anlatırken masallara ve içindeki sihire özel bir ilgi göstermesi ilginçtir. Olaylara "büyüyü" katması gerektiğinde yazar yine basit Bulgar insanının gerçek dünyasına dayanmaktadır. Bunun en güzel örneği "Üç Kardeş ve Atın Elma" adlı masalda görülmektedir. Bu masallarda yazarın anlatımında ortaya çıkan büyülü bir gerçeklik değil, fantastik bir gerçekliktir.

Yazar, masallarında olduğu gibi diğer edebi eserlerinde de naif ve mutlu insanlığın pastoral bir dünyasını değil, masum ama mutsuz bir insanlık dünyası inşa etmiştir. Eserlerindeki kahramanlar kendisiyle ve içlerindeki kutsal dünyasıyla barış içinde yaşamakta, ancak sosyal dünya ile çatışmaktadırlar. Bu nedenle, "iyi", her zaman mutlak bir refaha ulaşmaz. Diğer bir deyişle "kötü" cezalandırılmaz, daha ziyade, kötüye rağmen "iyi" onaylanır. Kötülük acı getirir ama iyiliği tehdit etmemektedir. Bu yönüyle, Karaliyçev gibi olan yazar sayısı çok değildir.

Gezi notlarına genel olarak bakıldığında, Angel Karaliyçev'in hikaye ve masallarda da görülen yazım ulubunu aynen koruduğunu görmekteyiz. Daha önce incelemiş olduğumuz hikâye, masal gibi eserlerinde olduğu gibi seyahatnamelerinde de yazar gerçekler üzerine kurulan ve anlatım şekli ile adeta masal veya hikâyeye dönüşen eserler ortaya çıkmıştır. Şehirleri gezerken tanıttığı heykeller, doğa, kilise, liman, insanlar gibi varlıkları kullanmış olduğu karşılaştırma ve benzetmelerle adeta başka bir boyuta taşımıştır. Gezerken yazmış

olduğu gezi notları bu ifadelerle ve yazarın kendi üslubu sayesinde adeta bir şiirleşmiş masalımsı seyahatname şeklini kazanmıştır. Karaliyçev, yazılarında Bulgar tarihine ve genel olarak milli ve manevi değerlerine de değinmeden geçmemiştir. Varlıkları ve olayları sihirli sözcüklerle süsleyerek satırlarına fantastizm de katmıştır.

Bütün bu veriler ışığında seyahatnameleri ele alındığında Karaliyçev’in üslubu dikkat çekmektedir. Gerçek varlıkları tanımlarken kullanmış olduğu benzetmeler ve karşılaştırmalar ile adeta masalımsı bir portre çizmiştir. Bu masalımsı portre içine, gezmiş olduğu yöreyle ilişkili tarihten gelen yerel ve Bulgar şahsiyetleri de serpiştirerek bunlar yer yer fantastik yaklaşım da sergilemiştir. Böylece Bulgar okuruna milli ve manevi değerleri aşlamış ve gururlanmasını sağlamıştır. Bütün bunları yaparken kendi benzersiz üslubunu da kattığında ortaya lirik ve masalımsı bir eser olan seyahatnameleri çıkmıştır.

Bu seyahatnameler üslupları ve betimlemeleriyle bugün bile okuyucuyu büyüleyerek her mevsim ve her zaman Bulgar doğasının cazibesini, Bulgar insanının saflığını ve Bulgar tarihinin büyüklünü resmedebilmektedirler. Seyahatnameleri, aynı zamanda yazarın kişisel deneyimlerinden ve ziyaret ettiği yerlerden ve oradaki insanlarla yaptığı toplantılardan birçok izleniminden otobiyografik öğeler de içermektedir. Karaliyçev, yazmış olduğu bu eserlerinde “Bulgarların Topraklarını” eski zamanlarda olduğu gibi sokakların, şehirlerin, köylerin ve hayat bulan tarlaların ve dağların, şehir kalıntılarının ve heykellerinin ayrıntılı anlatımını okuyucuya sunmuştur.

Yazarın eserleri için genel olarak söylenebilecek ortak şeyler vardır. Eserlerde yazarın ortak dil, ortak yazım üslubu ve kendine has bir yazım tarzı ortaya koyduğu görölmektedir. Hangi tarzda yazarsa yazsın eserleri masal gibidir ve lirik özellik taşıyan bir yapıta dönüşmektedir. Eserlerinin her satırında şiirselleşmiş duygular akıp gitmektedir. Karaliyçev’in bütün eserlerinde vurguladığı değer vatan sevgisidir ve güzel ahlaktır.

Karaliyçev bütün bu eserlerinde varolan bir diğerk ortak nokta da bolca Türkçe kelimeler kullanmasıdır. Yazarın eserlerinde kullanmış olduğu **Türkçe kelimeleri** incelediğimizde bu kelimelerin diğerk tüm eserlerindeki Türkçe kelimelerle benzerlikler taşıdığını görmekteyiz. Bu kelimeler ekseriyetle köyde kullanılan ve kır hayatı ile köydeki günlük hayatı tanımlayan kelimeler olmuştur. Köy hayatını yansıtan kelimeler dışında en çok kullanılan grup kelimeler askeri, dini kelimeler ve özel yer isimleridir.

Yazar hakkında belirtilmesi gereken başka bir önemli özellik daha vardır. 1950 yılından sonra Komünizmin de getirdiği baskıyla Angel Karaliyçev eserlerini yeniden redakte ederek günün politik koşullarına uydurmaya başlamıştır. Eserlerini yeniden ele alırken sosyalist direktifleri göz önünde bulundurmıştır. Karaliyçev türünden bir masal anlatıcısının yaklaşımında var olan “naif üslubu”, katı bir şekilde modellenmiş, ideolojikleştirilmiş bir sosyalist çocuk dünyasının başarıya ulaşması için nasıl bir maya kullanılması gerekir? Duygusal ve lirik olarak bir araya getirilmiş olan Karaliyçev'in anlatımı, 1950'li yıllarda üstlendiği yapılandırmaya ve düzeltmelere pek uygun değildir. Tarzını düzene koymak amacıyla küçültme ifadelerini kullanmaktan vazgeçmiştir. Memleketi olan Strajitsa'nın köylüyü ve basit insanı anlatan o yerel ve basit dil gitmiş, yerine sosyalist değişimleri yansıtan ve basit insandan ziyade sosyalist insanı anlatması amaçlanan bir dil gelmiştir. Sosyalist insana ulaşma dürtüsü, onun sihirli derecede naif olan gerçekçiliğinin büyüsunü büyük ölçüde bozmuştur.

Sonuç olarak bir bütün olarak ele alındığında Angel Karaliyçev ve onun eserleri uzun yıllar boyu Bulgaristan'daki nesillerin duygularını şekillendirmişlerdir. Nesillere vatanseverlik, milli bilinç, güzel ahlak aşılamışlardır. Türk okurları da Angel Karaliyçev ve eserlerini tanıdıklarında bu bahsedilen değerlerle karşılaşacaklardır. Tezimizin amaçlarından biri de yazarı bu güzel değerleriyle Türk edebiyat dünyasına ve türk okurlarına tanıtmak olmuştur.

KAYNAKÇA

Angel Karaliychev 1902-1972, Sbornik, Sofya: Dom na literaturata i izkustvata za detsa i yunoşi, 1982, s. 5.

Aprilov, Vasil: Dennitsa novo-bolgarskogo obrazovaniya, Odessa, 1841, s. 22-24, 33-36.

BKP, Kominternit i makedonskiyat vıpros (1917-1946), Arhivite govoryat, Cilt 2, GU na arhivite pri MS/Dırjavna agentsiya Arhivi Sofya, s. 1020.

Dançev, Georgi: Stranitsi iz istoriyata na Tırnovskata knijovna şkola, Sofya: İzdatelstvo Nauka i İzcustvo, 1983, s. 31

Dnes, 12.XII.1938.

Doğan, Mehmet Ali; Sharkey, Heather J. ed.: “American Missionaries and the Middle East: Foundational Encounters, Salt Lake City: University of Utah. 2011. (Erişim Tarihi: 13.02.2020).

Entsiklopediya Bulgariya, Cilt 3, Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1982, s. 34

Entsiklopediya na bulgarskata muzikalna kultura. Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1967, s. 204.

Ergenç, Leman: Bulgar Edebiyat tarihi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Yayın No: 378, Ankara, 1996, s.4

France, Peter ed.: The Oxford guide to literature in English translation, Oxford University Press, 2000, s. 194.

Hacikosev, Roman: Lektsii po bulgarska literatura (1918-1944), Bukureşt: Universitetsko izdatelstvo, 2004, s. 18.

<http://dictionarylit-bg.eu/сп.-НОВ-ПЪТ> (Erişim Tarihi: 19.06.2023)

http://prerazkazite.blogspot.com/p/blog-page_7.html (Erişim Tarihi: 24.01.2023)

<http://tyanko-tenev.blogspot.com/2010/01/20.html?m=1> (Erişim Tarihi: 31.03.2022).

<http://www.alexanderyordanov.com/culture-and-literature/21-articles/46-svoyata-zemlya-v-ruzh-na-angel-karaliychev> (Erişim Tarihi: 31.03.2022)

<http://www.bg-history.info/3426/Godishnina-ot-razstrela-na-Nikola-Vapcarov.html>, (Erişim Tarihi: 01.01.2021)

<https://bohavina.com/download/522679/tvorchestvoto+na+angel+karaliichev/> (Erişim Tarihi: 11.01.2023)

<https://dictionarylit-bg.eu/Септемврийска-литература> (Elka Dimitrova), (Erişim Tarihi: 07.06.2023)

<https://knigoteria.eu/colon.php?id=384> (Erişim Tarihi: 25.01.2023)

<https://kultura.bg/article/1282-bylgarskiyat-prikaznik-razgovor-s-prof-svetlana-stoicheva> (Erişim Tarihi: 04.09.2023).

<https://kultura.bg/web/utopii-za-zemyata-bilgarska-angel-kara/> (Erişim Tarihi: 11.09.2023)

<https://literaturesviat.com/?p=159657> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).

<https://literaturesviat.com/?p=58279> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)

https://liternet.bg/publish12/m_gasparov/poezia.htm (Erişim Tarihi: 17.03.2023)

https://liternet.bg/publish13/v_ianevev/furnadzhiev.htm#1 (Erişim Tarihi: 19.06.2023)

<https://liternet.bg/publish28/vladimir-ignatov/karaliichev.htm> (Erişim Tarihi: 01.02.2023).

<https://nobettepe.com/bg/2019/12/истанбул-като-българска-приказка/> (Erişim Tarihi: 11.01.2023)

<https://referatite.org/angel-karaliichev/24180/ref/p2> (Erişim Tarihi: 11.01.2021)

<https://sozluk.gov.tr> (Türk Dil Kurumu Sözlüğü) (Erişim Tarihi: 13.03.2022)

https://www.actualno.com/chronicles/shvedskijat-pisatel-alfred-jensen-nominira-pencho-slavejkov-za-nobelova-nagrada-za-literatura-news_590322.html, (Erişim Tarihi: 26.12.2020).

https://www.nobelprize.org/nomination/archive/show_people.php?id=9573, (Erişim Tarihi: 22.12.2020)

<https://www.slovo.bg/showbio.php3?ID=222> (Erişim Tarihi: 13.02.2020)

İgov, Svetlozar. İstoriya na bılgarskata literatura, 1878–1944, Sofya: BAN, 1933, s. 193.

İzkustvo i kritika, 7, Hristo G. Danov, Sofya, 1940, s. 305-319

Karal, E. Ziya: Osmanlı Tarihi - Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789 - 1856), Cilt V, Türk Tarih Kurumu, s. 250

Karaliyçev, Angel.: Tsarigrad. – V: Spomeni. Sofya: Narodna kultura, 1967, s. 27.

Karaliyçev, Angel: İzbrani Proizvedeniya, tom 1, Razkazi, Bılgarski Pisatel, Sofya, 1962, s. 12.

Karaliyçev, Angel: İzbrani proizvedeniya, tom 3, Razkazi – Oçertsi – Pıtepisi, Bılgarski pisatel, Sofya, 1963, s. 400.

Karaliyçev, Angel: İzbrani proizvedeniya, tom 3, Razkazi, – Oçertsi – Pıtepisi, Bılgarski pisatel, Sofya 1963, s. 17.

Karaliyçev, Angel: Razkazi, tom 1, Sofya: Bılgarski pisatel, 1972, s. 12-13.

Karaliyçev, Angel: Sofya'dan İstanbul'a – Genç Cumhuriyete Yolculuk, (Çev. Hüseyin Mevsim), İstanbul: Timaş Yayınları, 2021, s. 7

Karaliyçev, Angel: Spomeni, Sofya: Bılgarski pisatel, 1971, s. 157

Konstantinova, Bojanka: Angel Karaliyçev, literaturno-kritiçen oçerk, Sofya: Oteçestvo, 1979, s. 10

Lıç Gazetesi, No: 19, 12.11.1923.

Obolensky, Dmitri. Six Byzantine Portraits. Oxford, Oxford University Press, 1988, s. 12.

Oteçestven Front, 25.VIII.1957.

Panov, Aleksandır. "Poeziyata na Smirnenski i mitit za sıtvorenieto na sveta," Literaturen forum, Sayı 28, 24 Eylül 2020.

Pars, Melahat: "Serdar" Grigor Pırlıçev, Ankara: Kül Sanat, 2008, s. 13.

Penev, Boyan: İstoriya na novata bılgarska literatura, Sofya: Bılgarski Pisatel, 1976, s. 34

Psihologiya na literaturnoto tvorčestvo, Sofya, Nauka i izkustvo, 1965, s. 236.

Radev, İvan: İstoriya na bİlgarskata literatura prez Vızrajdaneto, Veliko Tırnovo: Abagar, 2007, s. 128

Reçnik na bİlgarskata literatura, 3, Sofya: İzdatelstvo na BAN, 1982, s. 178-181.

Stoyçeva, Svetlana: Beliyat prikazen svyat na Karaliyçev, Sofya: Hemus, 2009, s. 62.

Sultanov, Simeon: Angel Karaliyçev, Literaturno - kritičeski oçerk, Bİlgarski pisatel, Sofya, 1958, s. 5

Şimşir, Bilal: Rumeli'den Türk Göçleri, II. Cİlt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s. 33

Tsanev, Georgi: Pisateli i tvorčestvo, Sofya, T.F. Chipev, 1932, s. 31

Turan, Ömer: “Amerikalı Protestan Misyonerlerin Bulgar Milliyetçiliğine Katkıları”, XII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s. 1100.

Vasilev, Sava. Literaturniyat mit Vladimir Vasilev: opit za rekonstruktsiya, Veliko Tırnovo: Slovo, 2000, s. 31.

Vedır, Dimitır; Sıbçev, Konstantin. “Ştatski misioner prevejda Bibliyata na bİlgarski”, Standart, 12.04.2006.

Yeni Yol dergisi; Sofya Aziz Kliment Ohridski Kütüphanesi, Yıl 1, Sayı 1, s. 1., 01.12.1923

Yıldız, İsmail. Osmanlı Devletinin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s. 5.

EKLER

КИРИЛЛИЦА			Буквы глаголицы	КИРИЛЛИЦА			Буквы глаголицы
Буквы кириллицы X-XI вв.	Название букв	Звуковое сочетание		Буквы кириллицы X-XI вв.	Название букв	Звуковое сочетание	
А	Аз	[а]	ⴐ	Ф	Ферт	[ф]	Ф
Б	Буки	[б]	ⴑ	Х	Хер	[х]	ⴒ
В	Веди	[в]	ⴓ	Ω	От (Омега)	[о]	ⴓ
Г	Глаголи	[г]	ⴔ	Ц	Цы	[ц]	ⴔ
Д	Добро	[д]	ⴖ	У	Червь	[ч]	ⴖ
Е	Есть	[е]	ⴘ	Ш	Ша	[ш]	ⴘ
Ж	Живите	[ж]	ⴚ	Щ	Шта	[ш'т']	ⴚ
З	Зело	[д'з]	ⴜ	Ъ	Ер	[ъ]	ⴜ, ⴝ
З	Земля	[з]	ⴞ	Ы	Еры	[ы]	ⴞ, ⴟ, ⴠ
И	Ижи	[и]	ⴢ	Ь	Ерь	[ь]	ⴢ, ⴣ
И	Иже	[и]	ⴤ, ⴥ	Ѧ	Ять	[æ]	ⴤ
(Һ)	(Г'ервь)	[г']	⴦	Ю	-	[y], [jy]	⴦
К	Како	[к]	⴨	Ѯ	-	[a], [ja]	-
Л	Люди	[л]	⴬, ⴭ	Ѱ	-	[e], [je]	-
М	Мыслите	[м]	⴮	Ѳ	Юс малый	[e]	⴮
Н	Наш	[н]	ⴰ	Ѵ	-	[e], [je]	ⴰ
О	Он	[о]	ⴢ	Ѷ	Юс большой	[q]	ⴢ
П	Покой	[п]	ⴤ	Ѹ	-	[q], [jq]	ⴤ
Р	Реки	[р]	⴦	Ѻ	Кси	[кс]	-
С	Слово	[с]	⴨	Ѽ	Пси	[пс]	-
Т	Твердо	[т]	⴬	Ѿ	Фита	[ф]	⴬
У	Ук	[у]	⴮	Ѻ	Ижица	[н], [в]	⴮

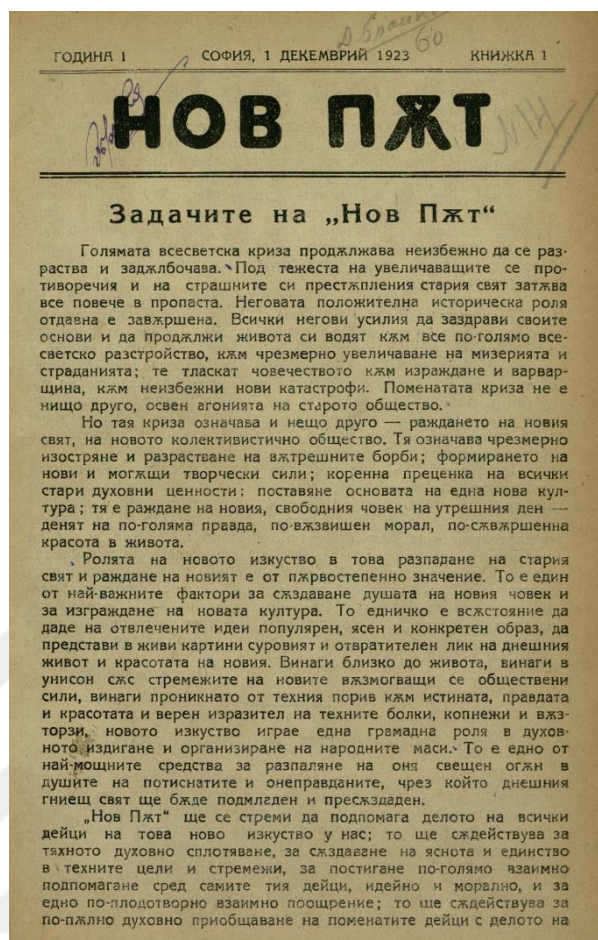
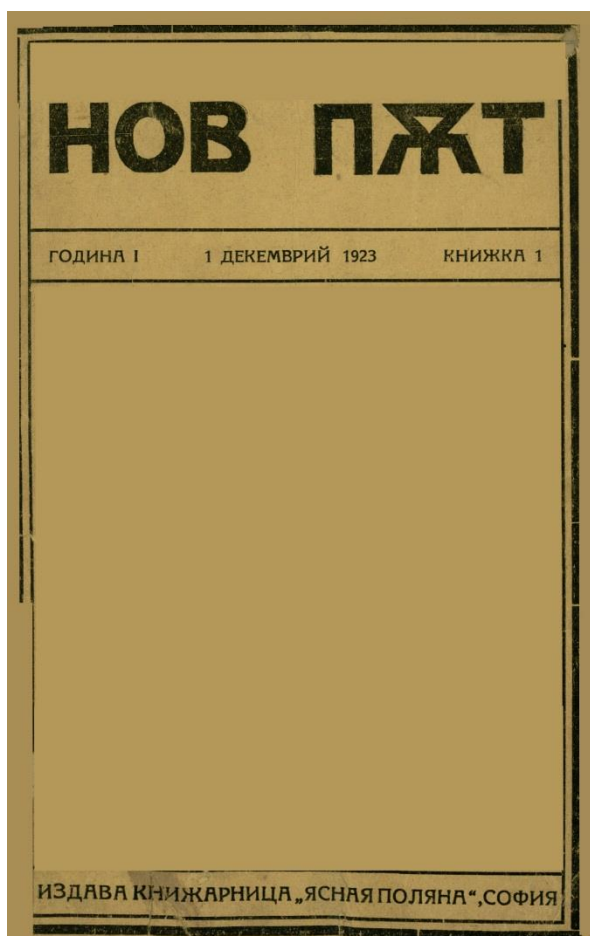
Ek-1: Glagolitik Alfabe ve Kiril Alfabeti kıyaslaması

Ek-2: Yazarlığının ilk yıllarında Angel Karaliyev

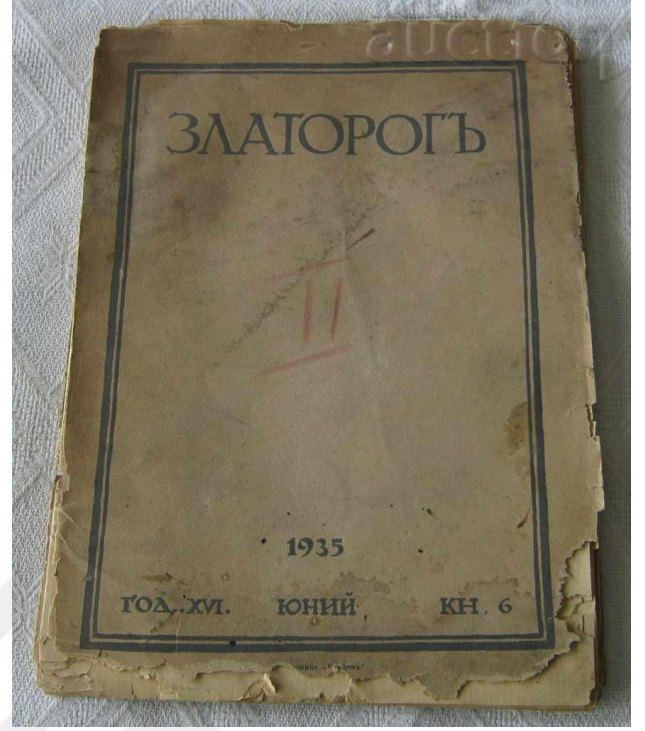
Ek-3: Angel Karaliyev ve eşi Vela Uşeva

Ek-4: "Yeni Yol" dergisi ilk sayısı – 1 Aralık 1923

Ek-5: Angel Karaliychev'in Eylül Edebiyatı izlerini taşıyan "Çavdar" kitabı. Yazarın ilk Hikaye kitabı.

Ek-6: "Altınboynuz" dergisi – 1935 yılı Haziran ayı, 6.kitap, 16. yayın yılı

Сътрудниците на списание „Златопот“, 1925 – 1927 г.
Отляво надясно: седнали на пода: Йордан Стратиев,
Никола Фурнаджиев, Йордан Стубел, Ангел Каралийчев;
седнали на столове: Николай Лилиев, Дора Габе,
Владимир Василев, Спиридон Казанджиев, Анна
Каменова, Николай Райнов; прави първи ред: Георги
Цанев, Владимир Полянов, Цвета Ленкова-Василева,
Георги Райчев, Елисавета Багряна, Янко Янев, Асен
Златаров, Найдено Шейтанов; прави втори ред: Димитър
Шишманов, Чавдар Мутафов и Симеон Андреев.
© Wikimedia Commons / Държавна агенция „Архиви“

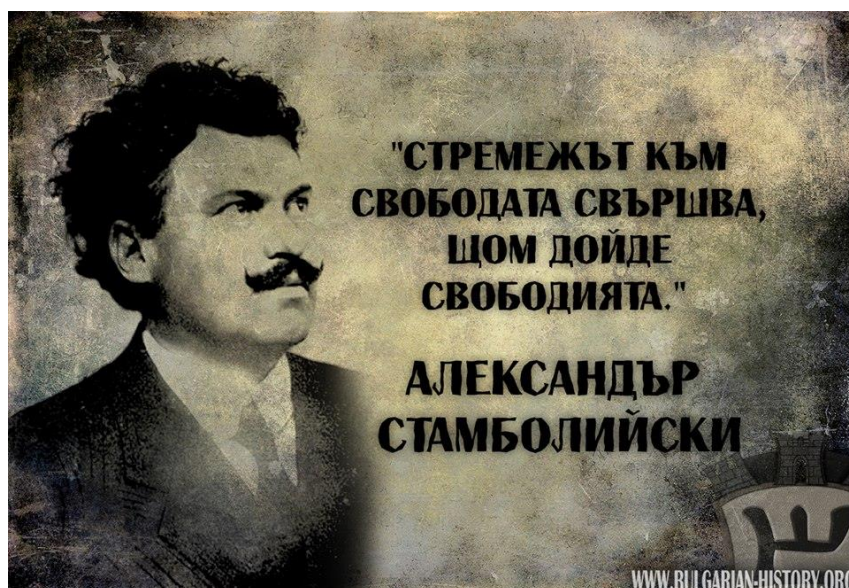
Ek-7: “Altın Boynuz” dergisi çalışanları – 1925-1927; Angel Karaliyçev - sağdan sola yerde oturanlardan birinci

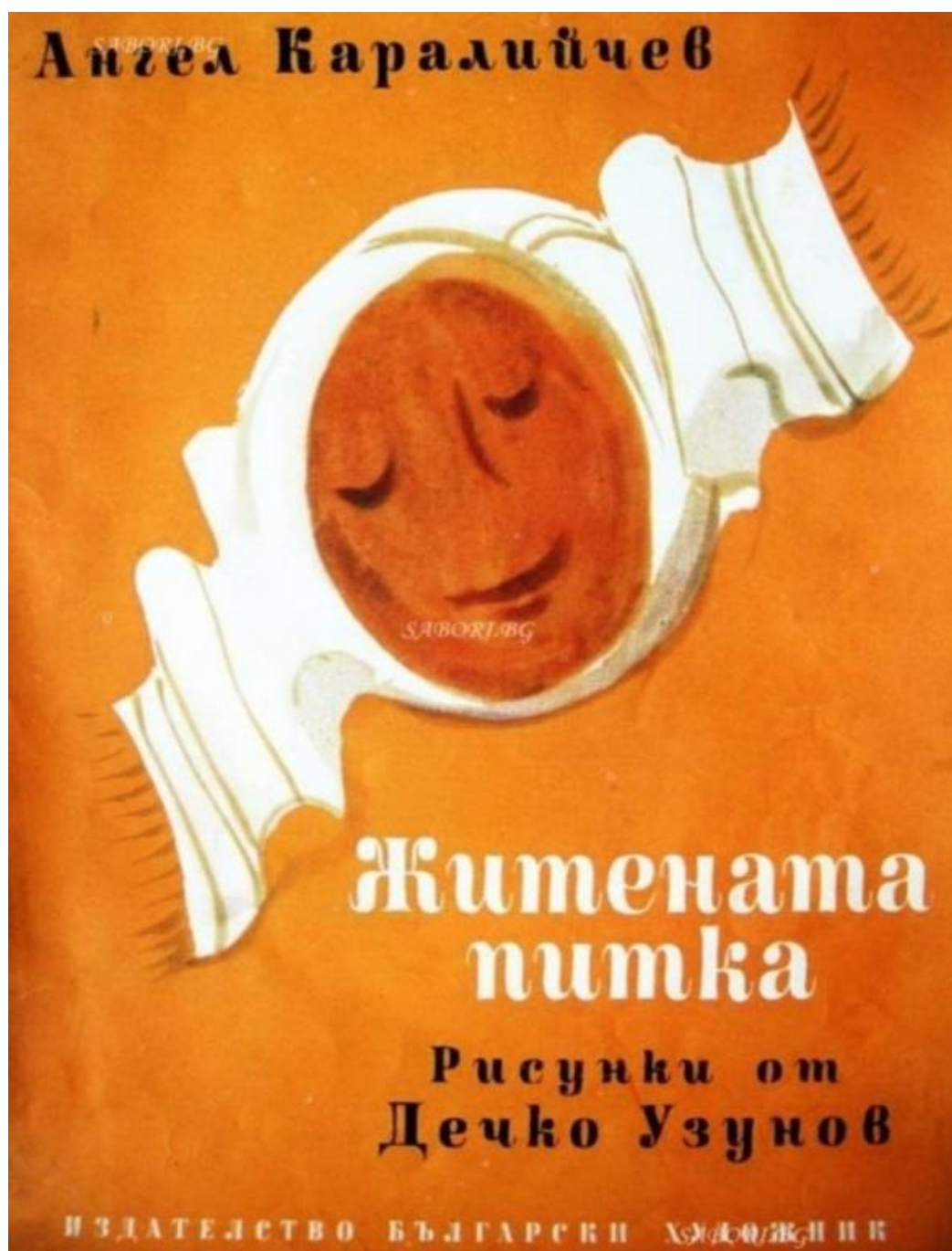
Ek-8: Angel Karaliyçev’e, Hans Christian Andersen anısına, Uluslararası Çocuk ve Ergen Edebiyatı Komitesi (IBBY) nden verilen onur belgesi

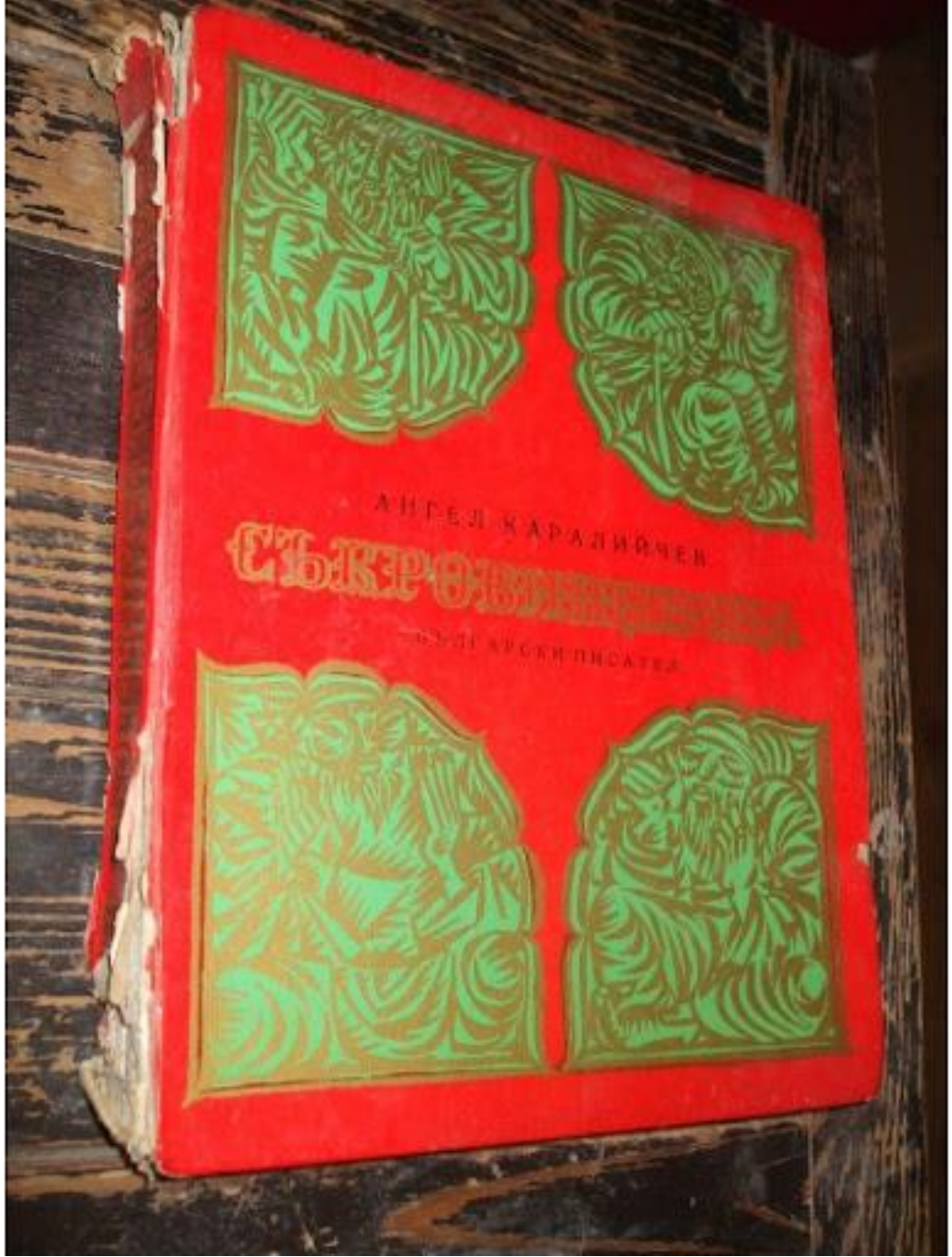
Ek-9: 1923 Eylül Ayaklanması – Bulgaristan tarihinde trajik bir sayfa

Ek-10: Alexander Stamboliyski – Çiftçi Birliği Partisi Lideri (BZNS).

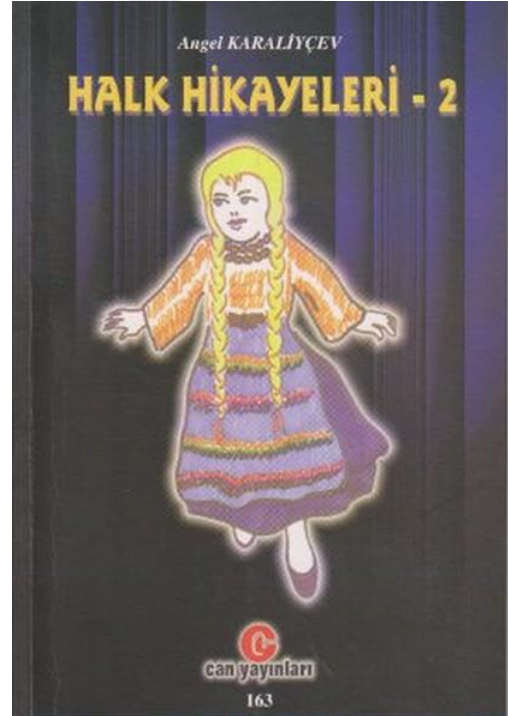
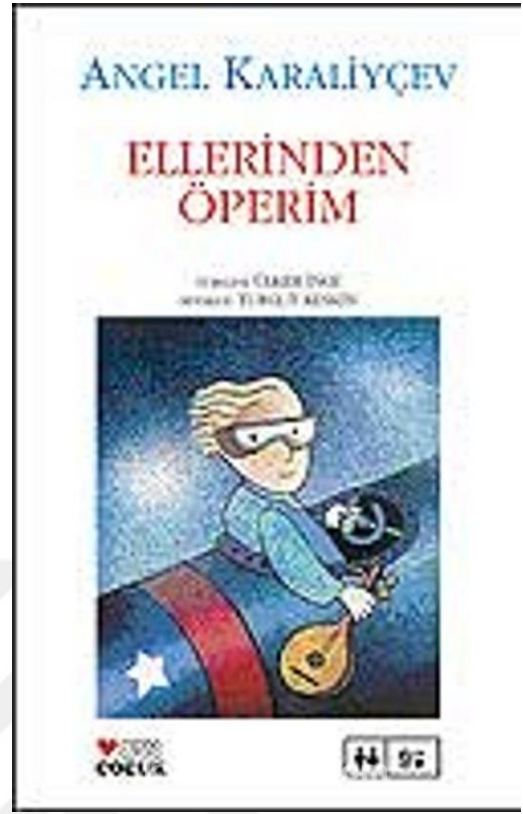
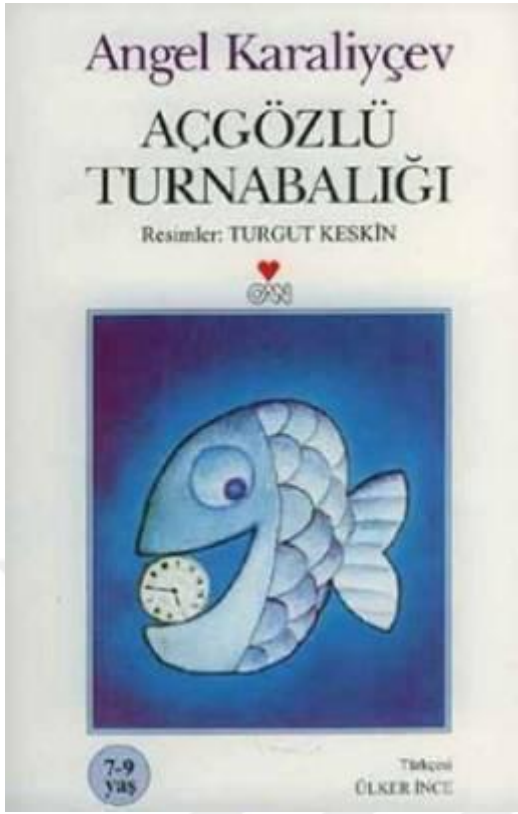
Ek-II: Angel Karaliychev'in yazmış olduğu ilk masalı olan "Buğday Somunu"nun ressam Dečko Uzunov tarafından resmedilen kapak sayfası.

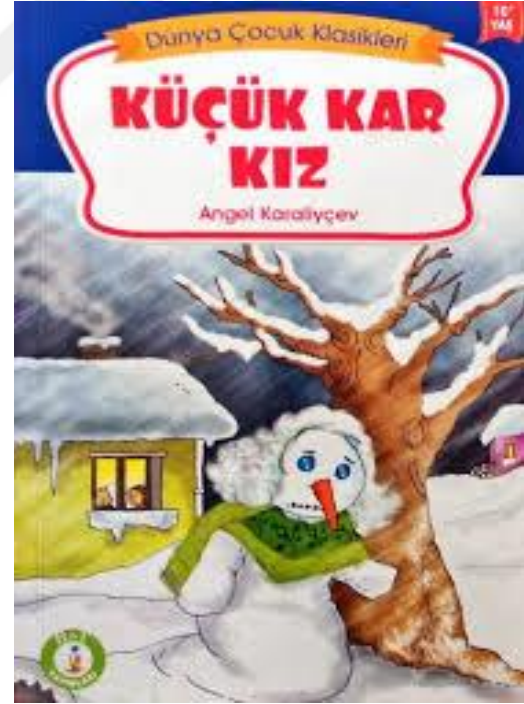
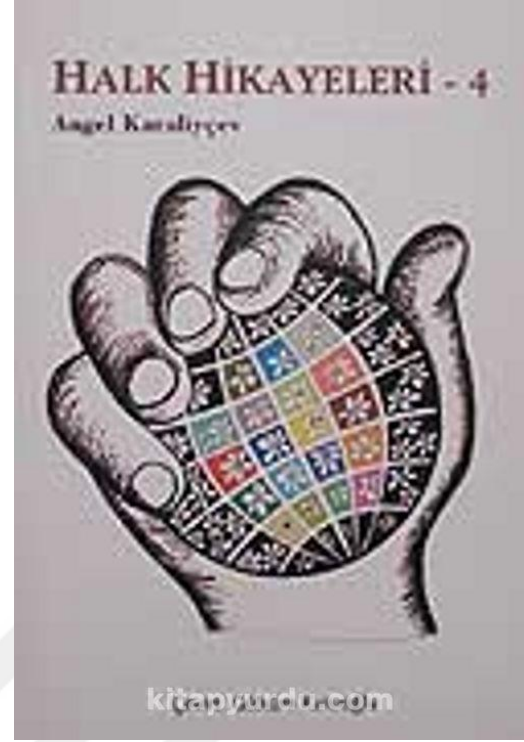
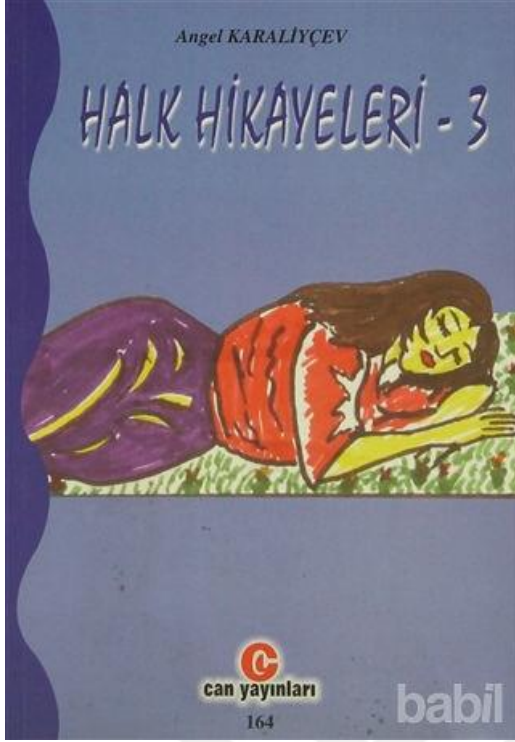
Ek-12: Angel Karaliyçev'in ilk masal kitabı "Hazine".

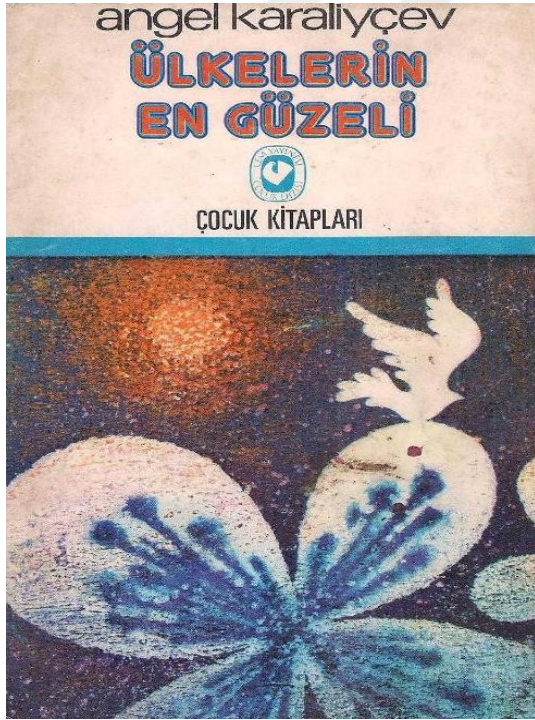
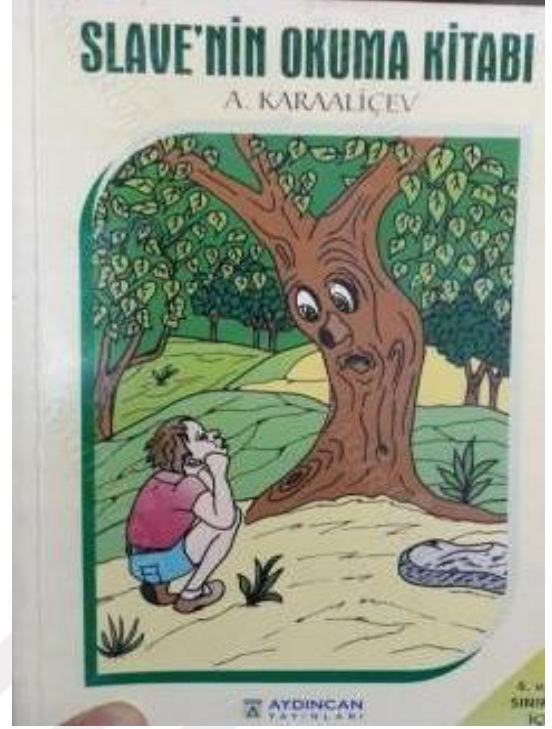
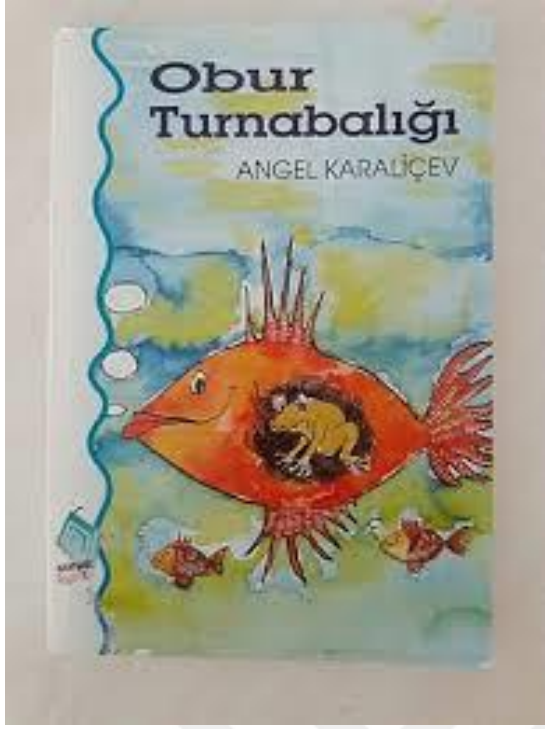
Ek-13: Angel Karaliyçev'in yurtiçi ve yurtdışında yapmış olduğu gezileri içinde topladığı ve "Hatıralar" adını taşıyan kitabı.

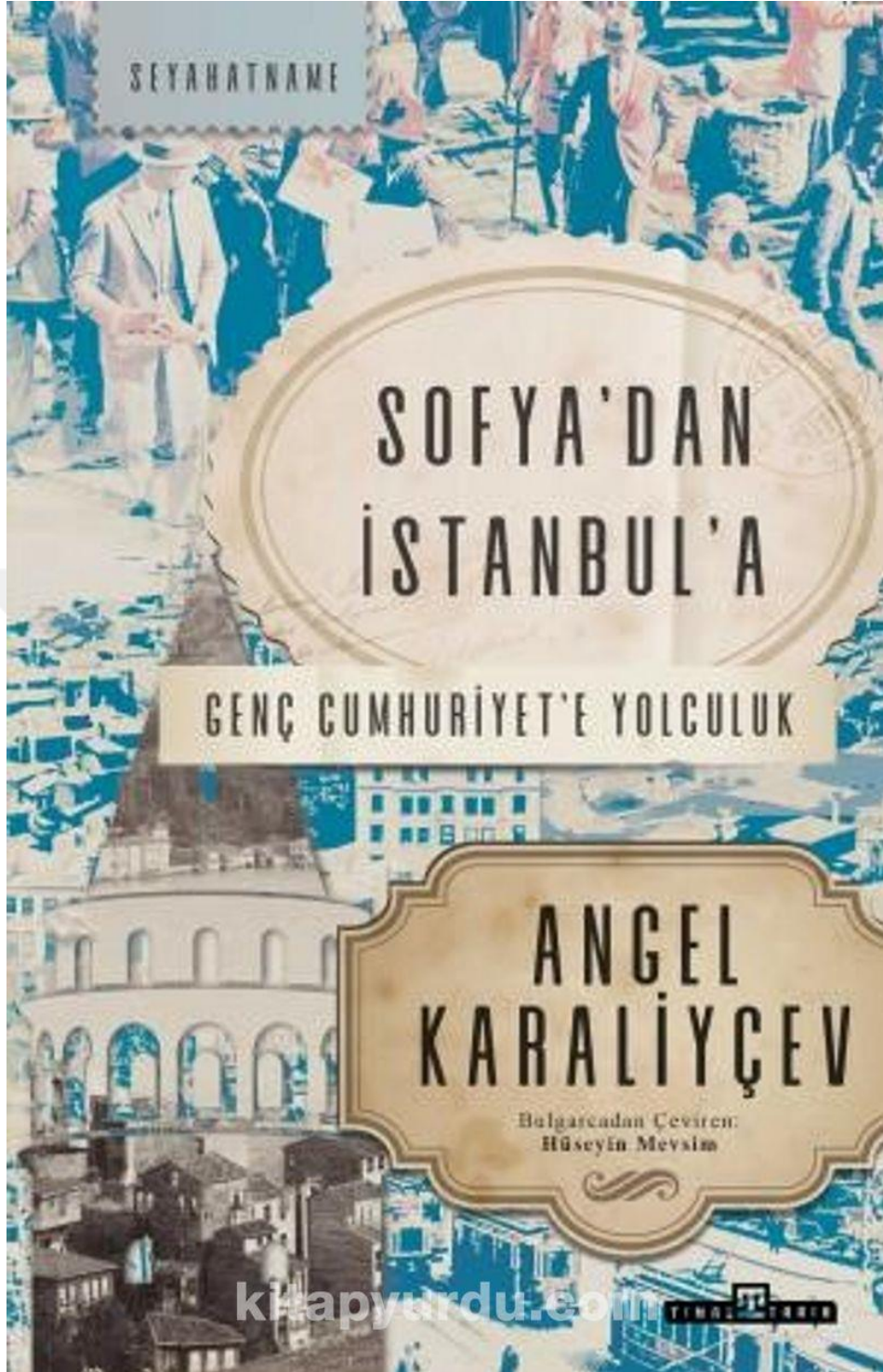
Ek-14: Angel Karaliyçev'in Türkiye'de yayımlanan kitapları.

Ek-15: Angel Karaliyçev'in Türkiye'de yayımlanan kitapları.

Ek-16: Angel Karaliyev'in Türkiye'de yayımlanan kitapları.

Ek-17: Angel Karaliyçev'in Türkiye'de yayımlanan kitapları. Karaliyçev'in İstanbul Seyahatini anlatan kitap Prof. Dr. Hüseyin MEVSİM tarafından tercüme edilmiştir.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, dünyaca ünlü Bulgar yazar Angel Karaliyev'in edebi yaratıcılığı üzerinde durup, bunları oluştururken ortaya koyduğu dil ve üslup öğelerini incelemek ve yazarı bu özellikleriyle Türk okurlarına sunmaktır. Bunları yaparken yazarın edebiyat camiasına katılması ve ilk eserlerini vermeye başlaması ile birlikte zaman içinde diğer edebiyat türlerinde de eserler vermeye başlaması işlenmektedir. Burada yazarın yazmış olduğu hikâyelerini, masallarını ve seyahatnamelerini aynı mercek altında inceleyerek, yazarın değişmeyen yazım şekli ve üslubunu göstermek esas amaç olmuştur. Diğer bir ifadeyle Angel Karaliyev hangi tarzda yazarsa yazsın eserlerinde değişmeyen ortak bir dilin varolduğunu ve bu dili kullanarak nasıl bir lirik ve masalımsı eser ortaya çıkardığını göstermek amaç edinilmiştir. Öne çıkan bir diğer unsur ise Eylülcü edebiyat temasıdır. Burada Eylül Ayaklanması kısaca anlatılmakta ve yazarın edebi eserlerine etkisi araştırılmaktadır. Bununla birlikte dönemin edebiyat dergilerinden de bahsedilmiştir. Bu çalışma esnasında Türkiye ve Bulgaristan'da varolan çeşitli kütüphaneler ile internet ortamına yansıyan Bulgar ve Türk edebiyat eleştirmenlerinin bilimsel makalarında ve değerlendirmelerden faydalanılmıştır.

Tezde, Bulgaristan'da dönemsel olarak değişen politik ve sosyal yaşamın yazarın edebi eserleri üzerine etki edip etmediği ve yazım şeklini değiştirip değiştirmediği araştırılmıştır. Bunu yaparken yazarın çeşitli türdeki eserleri üzerinde durulmuş ve bunlar ayrıntılarıyla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgar edebiyatı, Angel Karaliyev, Eylül edebiyatı, Angel Karaliyev'in masalları, Angel Karaliyev'in hikâyeleri

ABSTRACT

The purpose of the present study is to focus on the literary work of the world-famous Bulgarian writer Angel Karaliychev, to examine the linguistic and stylistic elements that he introduced during their creation, and to present the author with these characteristics to Turkish readers. While doing so, it is discussed that after the author joined the literary community and began to create his first works, he also began to create works in other literary genres over time. The main aim here is to examine the author's short stories, tales and travelogues under the same lens and to show the author's unchanging style and language of writing. In other words, it aims to show that in whatever style Angel Karaliychev writes, there is a common language that does not change in his works and also what kind of lyrical and fairy-tale work he creates using this language. Another important element is the September literary theme. Here, the September Uprising is briefly described and its impact on the author's literary work is explored. In addition, literary magazines of the period were also mentioned. Scientific articles and evaluations of Bulgarian and Turkish literary scholars and critics published in various libraries in Turkey and Bulgaria and on the Internet were used in the research.

The thesis examines whether the periodically changing political and social life in Bulgaria has an impact on the literary work of the author and whether it changes the way of writing. For this, various types of the author's works were highlighted and examined in detail.

Key words: Bulgarian literature, Angel Karaliychev, September literature, short stories of Angel Karaliychev, tales of Angel Karaliychev